

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KUTATÓHELYEINEK
2012. ÉVI TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEI**

III.

Társadalomtudományok

Budapest
2013

A Magyar Tudományos Akadémia társadalomtudományi kutatóhelyeinek
beszámolóí alapján – az intézmények vezetőinek aktív közreműködésével –
szerkesztették az MTA Titkársága
Kutatóintézeti Főosztályának, valamint a
Támogatott Kutatócsoportok Irodájának munkatársai

Szarka László főosztályvezető

Horányi Krisztina

Markó Béla

Molnár Andrea

Véber János

Idei Miklós

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
A táblázatokkal kapcsolatos megjegyzések	6
<i>Társadalomtudományi kutatóintézetek</i>	<i>8</i>
MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont	9
Filozófiai Intézet	11
Irodalomtudományi Intézet	18
Művészettörténeti Intézet	28
Néprajztudományi Intézet	37
Régészeti Intézet	48
Történettudományi Intézet	59
Zenetudományi Intézet	73
Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont főbb mutatói és pénzügyi adatai 2012-ben	83
MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont	93
Közgazdaság-tudományi Intézet	96
Regionális Kutatások Intézete	107
Világgazdasági Intézet	121
Az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont főbb mutatói és pénzügyi adatai 2012-ben	130
MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont	136
Jogtudományi Intézet	141
Kisebbségkutató Intézet	149
Politikatudományi Intézet	160
Szociológiai Intézet	169
Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont főbb mutatói és pénzügyi adatai 2012-ben	177
MTA Nyelvtudományi Intézet	184
Az MTA Nyelvtudományi Intézet főbb mutatói és pénzügyi adatai 2012-ben	199
<i>Társadalomtudományi támogatott kutatócsoportok</i>	<i>201</i>
MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport	202
MTA–DE Közszolgálati Kutatócsoport	205
MTA–DE Néprajzi Kutatócsoport	208
MTA–ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi Kutatócsoport	212
MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport	215
MTA–ELTE Hálózati Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport	218
MTA–ELTE–PPKE Ókortudományi Kutatócsoport	221
MTA–HIM–SZTE–MOL Magyar Medievalisztikai Kutatócsoport	224
MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport	227
MTA–PE Regionális Innovációs és Fejlesztési Hálózati Kutatócsoport	230
MTA–PPKE Magyar Nyelvtechnológiai Kutatócsoport	233

MTA–PTE Összehasonlító és Európai Foglalkoztatáspolitikai és Munkajogi Kutatócsoport	235
MTA–SZTE Turkológiai Kutatócsoport.....	238
MTA–SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport.....	241
Az MTA társadalomtudományi támogatott kutatócsoportok főbb mutatói és pénzügyi adatai 2012-ben.....	244
<i>Társadalomtudományi Lendület-kutatócsoportok</i>	259
MTA–KRTK Lendület Játékelméleti Kutatócsoport.....	260
MTA–NYTI Lendület Kvantorhatókör Kutatócsoport.....	261

ELŐSZÓ

E kötet egyike az MTA 2013. május 6-7-i közgyűlésére készült „*Beszámoló a Magyar Tudományos Akadémia kutatóhelyeinek 2012. évi tevékenységéről*” c. előterjesztés mellékleteinek: a három kötet tudományterületek (matematika és természettudományok, élettudományok, humán és társadalomtudományok) szerint mutatja be a szerkezetében megújult kutatóintézet-hálózat (10 kutatóközpont és 5 kutatóintézet) eredményeit, valamint a legalább 1 éve működő akadémiai támogatású kutatócsoportok és egyetemi Lendület-kutatócsoportok munkáját.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény értelmében az MTA kutatóhelyei évente beszámolnak tevékenységükről.

Az akadémiai kutatóhálózat szerkezeti megújulása (a kutatóintézet-hálózat átszervezése, egyetemi Lendület- és új támogatott kutatócsoportok létrejötte) szükségessé tette a tudományos beszámolási rendszer újragondolását. Az éves beszámolók elkészítése 2013-ban már az új kutatóközpontokon keresztül történt, így a központtá szerveződés a beszámolóban is tükröződik. Ugyanakkor – az összehasonlíthatóság érdekében – egyelőre megőriztük az intézeti beszámolási szintet is.

A támogatott kutatócsoportok beszámolási anyagai és a tudományos beszámoló struktúrája lényegében megegyezik a kutatóintézetekével. Csak attól az 53 kutatócsoporttól kértünk éves számadást, amely 2012. január 1-jétől kezdte meg munkáját (a 2012. július 1-jével indult kutatócsoportoktól most nem). Tekintettel arra, hogy a Lendület-kutatócsoportok továbbra is a július 1-jétől a következő év június 30-áig terjedő munkaévről készítenek szakmai jelentést, e beszámolókötetekben ezek csak rövid ismertetéssel szerepelnek.

Újdonság, hogy 2013-tól a publikációs és idézettségi adatokat a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázisából való lekérdezés (és nem önbevallás) alapján közöljük. Az idézettségi adatok – a nemzetközi gyakorlatra áttérve – a beszámolási évet megelőző évre (most 2011-re) vonatkoznak. A pénzügyi adatok a Gazdasági Igazgatóság által kidolgozott új szerkezetben kerülnek bemutatásra.

2012-ről összefoglalóan megállapítható, hogy – a szerkezeti megújulásnak és az ezt elismerő parlamenti költségvetési támogatásnövekedésnek köszönhetően – az új lehetőségek éve volt. 2012 júliusában 21 akadémiai támogatású kutatócsoport és 37 új Lendület-kutatócsoport alakult (a januárban szerveződött 53 támogatott- és 28 Lendület-kutatócsoporton felül). Az akadémiai kutatóintézet-hálózatban 2012-ben – közel egy évtizedes, egyre fokozódó elmaradást némileg enyhítve – 2 Mrd Ft-nyi kutatási infrastruktúra-fejlesztés történt. Jelentős összeg állt rendelkezésre – a főigazgatói, igazgatói pályázatokhoz kapcsolódóan – az új szerkezetű kutatóintézet-hálózat tartalmi megújítására is. A pályázati úton elnyert különféle támogatások hatásáról, azaz arról, hogy az akadémiai kutatóhálózat az új lehetőségekkel hogyan tudott élni, a következő évi beszámolóban tudunk jelentést tenni. Ahogy az új központok beszámolóiból is látható, az intézményvezetők és a munkatársak jelentős erőfeszítéseket tettek a kutatóközpontként való működés feltételeinek megteremtésére. Noha már szinte mindenhol elindult és megerősödött az interdiszciplináris együttműködés, az integráció valódi eredményei egy-két éven belül fognak igazán láthatóvá válni.

A kutatóintézet-hálózat és a kutatócsoport-hálózat 2012. évi beszámolóinak gyűjteményes kötetei az MTA megújult szerkezetű kutatóhálózatának első évi tevékenységéről adnak áttekintést.

Budapest, 2013. április

Németh Tamás
főtitkár

A TÁBLÁZATOKKAL KAPCSOLATOS MEGJEGYZÉSEK

A táblázatban szereplő adatok egy részét a központok, intézetek vagy a csoportok adták meg. A központok, intézetek pénzügyi és létszámadatait a Gazdasági Igazgatóság, a csoportokét pedig a TKI szolgáltatta a pénzügyi beszámolók alapján. A publikációs és idézettségi adatokat a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázisából való lekérdezés (és nem önbevallás) alapján közöljük. Az idézettségi adatok – a nemzetközi gyakorlatra áttérve – a beszámolási évet megelőző évre (most 2011-re) vonatkoznak. Többéves pályázatoknál mindig az adott évre eső összeg került feltüntetésre forintban. A kapott recenzióra, kritikára vonatkozó adatot az MTMT jelenleg még nem szolgáltatja, ezért az idei táblázatokban ez nem szerepel, de jövőre ezeket az adatokat is megkapjuk az MTMT adatbázisából.

A beszámolók táblázataiban indexszel megjelölt számok jelentései:

¹ Az éves gazdasági beszámolóban szereplő átlagos statisztikai állományi létszám.

² A kutatói besorolásban lévő közalkalmazottak 2012. évi tényleges átlagléttszáma. Az átlagléttszámba beletartoznak a részmunkaidőben foglalkoztatottak is. Ezekben az esetekben a részmunkaidősök létszáma a ledolgozott órák alapján lett teljes munkaidős létszámmá átszámítva.

³ Itt tájékoztatásul külön megadjuk azoknak az akadémikusoknak a tényleges számát, akik az intézettel munkaviszonyban nem állnak ugyan, de tudományos munkájuk kapcsolódik az intézet tevékenységéhez.

⁴ Akadémiai fiatal kutatói álláshelyen és egyéb álláshelyen levő 35 év alattiak együtt.

⁵ A publikációk közé sorolhatók mindazon tudományos, oktatási és tudományos ismeretterjesztő publikációk, amelyeket a kutatóhely statisztikai állományi létszámába besorolt munkatársai jelentettek meg a beszámolási évben, és a publikáción szerepel a kutatóhely neve. Az egyes publikációtípusok meghatározásánál az MTMT definícióit vettük alapul (típus_jelleg_besorolás_v3.0).

⁶ A teljes publikációnak tekinthető közleménycsoport felsorolása az MTA elnökség doktori határozata (MTA_doktori_határozat-kivonat) alapján:

1. Folyóiratban megjelentek: szakkikk/tanulmány, összefoglaló cikk, rövid közlemény, sokszerzős vagy csoportos szerzőségű közlemény, forráskiadás, recenzió/kritika, műkritika, esszé.
2. Könyvek: szakkönyv, monográfia, kézikönyv, forráskiadás, kritikai kiadás, atlasz.
3. Könyvben megjelent: szaktanulmány, esszé, forráskiadás, recenzió/kritika, műkritika, műtárgyleírás, térkép.
4. Konferenciaközlemény: folyóiratban, könyvben, egyéb konferenciakötetben (általában több mint két oldal).

⁷ Szakkönyv (tanulmány- vagy konferenciakötet, kézikönyv, atlasz) szerkesztése.

⁸ A kutatóhelyhez rendelt összes eddigi publikációra 2011-ben kapott (a megjelenési év 2011) hivatkozások száma. Nem számít a hivatkozások közé a disszertációkból, általános bibliográfiákból, ismeretterjesztő vagy nem besorolható művekből (vagy szóbeli közlésből) származó hivatkozás.

⁹ A tárgyévben kiállított oklevelek alapján.

¹⁰ Azokat az előadásokat és posztereket is ideszámítottuk, amelyek nem jelentek meg konferencia-kiadványban, de dokumentálhatók.

¹¹ Itt csak a kormány szintű vagy ezzel ekvivalens országos és nemzetközi, nem megbízási díjért végzett szakpolitikai tanácsadó tevékenységet, bizottsági részvételt soroltuk fel.

¹² Mindazon személyek száma, akik hazai felsőoktatási intézményben rendszeresen (nem feltétlen heti rendszerességgel), tantervi keretek között oktatnak. A külföldi egyetem számára végzett oktatási tevékenységet, a felkérésre tartott előadásokat és a szakdolgozat, diplomamunka, PhD-téma vezetését a beszámoló III., illetve IV. pontjában találjuk. Az adatok a 2011/2012-es tanév második és a 2012/2013-as tanév elő szemeszterére vonatkoznak.

¹³ A 2012. évben a kutatóhely részére a Magyar Államkincstár által kiutalt összes költségvetési támogatást csökkentettük a következő tételekkel:

- a központi beruházási támogatás,
- a felújítási és infrastrukturális támogatás,
- a más tárcáktól bármilyen céllal átadott támogatás,
- a pályázati programok támogatása,
- a kutatóhálózati megújítás támogatása

összegével.

¹⁴ 2012. december 31-én az MTA-keretből a kutatóhely rendelkezésére álló fiatal kutatói álláshelyek száma.

¹⁵ Az ÚMFT-re, az egyéb hazai pályázatokra (ÚSZT, Széll Kálmán terv stb.) és az EU-s pályázatokra kapott bevétel összege.

¹⁶ A tárgyévre vonatkozó kutatási- és egyéb vállalkozási bevétel, valamint minden egyéb, eddig nem szerepelt kutatási és nem kutatási bevétel összege.

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK

MTA BÖLCÉSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

1014 Budapest, Országház u. 30.; Budapest, 1250 Pf.: 9.

telefon: (1) 224 6754, fax: (1) 224 6752;

e-mail: titkarsag@btk.mta.hu; honlap: www.btk.mta.hu

I. A kutatóközpont egészét érintő kutatási és tudományszervezési eredmények 2012-ben

Az elmúlt év januárjában létrejött humán tudományi intézmény munkatársait – ahogy az az MTA honlapján is olvasható – „nem kisebb célkitűzés vezérli, mint hogy munkahelyük a hazai bölcsészettudományi kutatóhelyek között a legkiválóbb legyen, és nemzetközi szinten is méltó módon képviselje a magyar tudományos élet legjobb hagyományait és legmodernebb kutatási tendenciáit. Erre predesztinálja őket a kutatóközpont folyamatosan megújuló szellemi ereje és elhivatottsága. Legfontosabb feladatuknak a nemzetközileg kimagasló alap kutatások végzését tekintik a tagintézetek által képviselt interdiszciplináris témákban. Ezen túl céljuk a hazai és nemzetközi tudományos élet szereplőivel folytatott kommunikáció megújítása, valamint az, hogy a korszerű médiaeszközök segítségével a bölcsészettudományi kutatásokat a nagyközönség számára is láthatóvá tegyék”.

Ezt a sokrétű elképzelést és ezeket a nagy energiákat követelő feladatokat csakis úgy tudják megvalósítani, ha a stabil és hatékony működés feltételeinek megteremtésére összpontosítják erőiket. 2012-ben ezért az új szervezeti és irányítási rendszer kiépítése és a jövőt meghatározó kutatási stratégiák és projektek kidolgozása állt az elvégzendő feladatok élén. Az év végére sikerült megteremteni a zökkenőmentes működéshez szükséges feltételeket, amelyek lehetővé teszik a kutatóközpont érdemi és hatékony tevékenységét. A több mint 400 fős intézmény szerepének újragondolásával, rendszeres és széles körű szakmai eszmecserevel elfogadottá vált, hogy a kutatóintézeti hálózat reformja új lehetőségeket nyitott és új energiákat szabadított fel.

E célkitűzések jegyében nyújtották be terveiket az akadémiai kutatóhálózat megújítására kiírt pályázatra. A kutatóközpontban 21 új, az összes intézetre kiterjedő témacsoport alakult, amelyek különböző szintű, de minden esetben az együttműködésen alapuló programok megvalósítását tűzték ki célul. A pályázat eredményeként sikerült számos területen olyan nagyarányú támogatást nyerni, amelyek révén hosszú távú stratégiai döntések meghozatalára is sor kerülhetett. Emellett nem tagadható, hogy – egyetlen kivétellel – az újonnan tervezett témacsoportok tartalmi munkájának kibontakoztatására nem sikerült pénzügyi forrásokat teremteni. Ennek ellenére az év során alakult témacsoportok közül három szervezeti egység tevékenysége feltétlenül említést érdemel.

II. Közvetlenül a kutatóközpont vezetése alá tartozó kutatócsoportok kutatási eredményei, ezek jelentősebb publikációi

A kutatóközpont belső munkatársaiból és az ország számos egyetemi és múzeumi kutatóhelyéről verbuvált külső szakértőkből februárban szervezett *Magyar őstörténeti témacsoport* létszáma megközelíti a 40 főt. Kéthavonta rendezett nyilvános előadás-sorozatukon többek között foglalkoztak a magyarság Kárpát-medencei honfoglalását megelőző időkből az őseinkhez köthető emlékeket tartalmazó legújabbban előkerült sztyeppe-i lelőhelyekkel, a székely írás kérdéskörével, a bizánci–magyar kapcsolatok régészeti hagyatékával, valamint a legfrissebb embertani kutatások értelmezési lehetőségeivel. Számos tudományterületet érintő programjuk a 2012 nyarán meghirdetett akadémiai pályázat

értékelése során elnyerte az MTA vezetésének támogatását, így 2013 januárjától szilárd anyagi alapokkal foghatnak hozzá tevékenységük kiszélesítéséhez.

A *Médiatudományi és médiatörténeti témacsoport* az MTA, valamint a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság megállapodása alapján jött létre 2012 júliusában. A 17 tagú témacsoport alapvető fontosságúnak tartja a média és a kapcsolódó társadalomtudományok közös művelését, szakmai kiadványok megjelentetését, konferenciák szervezését. Ennek értelmében került sor novemberben a *Magyar sajtószabadság és -szabályozás 1920–1989*, decemberben pedig a *Médiaszabályozás a harmadik évezred kezdetén* című konferenciára, és elindították az *In Medias Res* című folyóiratot, amely a sajtószabadság és médiaszabályozás jogi-alkotmányjogi kérdéseivel foglalkozik.

A mind létszámában, mind témakörében jelentősen kibővült *Reformációtörténeti témacsoport* tagjai november végén *A reformáció értelmezése(i)* című nemzetközi konferencián mutatták be azokat a kutatási terveket, amelyekkel 2012 és 2017 között partnerként működnek közre a több mint száz intézményt tömörítő *Refo500* nevű konzorciumon belül. Ez a szervezet abból a célból jött létre, hogy megemlékezzen a reformáció félezer éves múltjáról; az MTA BTK részvétele pedig azt célozza, hogy részint az európai reformáció történetének magyar vonatkozásait és sajátosságait dolgozza fel és tegye publikussá ezen a nemzetközi fórumon, részint pedig a magyar tudományosságnak nagyobb figyelmet, újabb együttműködési lehetőségeket és tudományos publicitást biztosítson.

A hét tudományterületet képviselő kutatóközpont első közös fellépésére 2012. november 30-án került sor a Magyar Tudomány Ünnepe keretében, az ülészak témája a felfedező kutatások, címe a *Bölcsészszemmel Bizánctól Pennsylvaniáig*, helyszíne az MTA Székháza volt.

MTA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

FILOZÓFIAI INTÉZET

1014 Budapest, Úri u. 53.; 1250 Budapest, Pf.: 9.

telefon/fax: (1) 224 6784

e-mail: office@webmail.phil-inst.hu; honlap: www.fi.btk.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A legfontosabb esemény a szervezeti átalakulás volt: az év során a Bölcsészettudományi Kutatóközpontoz való hatékony integráció érdekében, egyben az intézet korábbi gyakorlatának megfelelően is, megkezdtek működésüket a kutatócsoportok: a filozófiatörténeti, a tudományfilozófia és tudománytörténet kutatócsoport, valamint a tudomány és demokrácia kutatócsoport.

A filozófiatörténeti kutatócsoport – a 2012 nyarán tett munkatársi kezdeményezés nyomán – hivatalos működését szeptemberben kezdhette meg. „A csoport – programnyilatkozata szerint – súlyponti feladatának tekinti a *filozófia*-, illetve *tágabb értelemben vett eszmetörténetnek*, valamint *tudománytörténetnek elsősorban közép-európai súlyponttal történő kutatását*. Ezen belül *egyik kiemelt téma a magyar gondolkodás- és tudománytörténetnek nemzetközi kontextusban történő vizsgálata; valamint nemzetközi összehasonlító kutatások*. [...] az ilyen kutatás kifejezetten akadémiai kutatóintézeti feladat, országos integráló funkcióval.”

A tudományfilozófia és tudománytörténet kutatócsoport alapvetően tudományfilozófiai kutatások folytatására alakult, jellemzően olyan kutatókból, akiknek tudományos szocializációja részben nagynevű nemzetközi intézményekhez kötődik. A kutatócsoport keretében általános tudományfilozófiai problémák mellett főként a fizika, a pszichológia és a társadalomtudományok filozófiai kérdéseinek vizsgálatára nyílik mód.

A legkisebb csoport a *tudomány és demokrácia* összefüggéseinek kutatására alakult. Az év végére azonban kiderült, hogy e csoport tagjai inkább önállóan dolgoznak, a csoport működését újra kell gondolni, s ezért – nem függetlenül az intézetvezető-váltástól sem – 2013 januárjától a csoport helyét egy gyakorlati filozófiai kutatócsoport veszi át.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A filozófiatörténeti kutatócsoport kutatásainak finanszírozása a közeljövőre nézve *A magyar filozófiatörténet narratívái (1792–1947)* című, 2012 szeptemberében megkezdett, négyéves futamidejű OTKA-projekt révén jórészt biztosított. Ebben a kutatócsoport minden tagja részt vesz, s ekképp a következő évek központi közös vállalkozásához, egy magyar filozófiatörténeti kézikönyv szerkesztéséhez és megírásához szervesen kapcsolódik.

E pályázat keretei között került sor az MTA BTK belső együttműködési lehetőségeit erőteljesen kihasználva művészettörténészek, irodalomtörténészek, zenetörténészek, történészek, néprajzkutatók és szociológusok közreműködésével az *Indentitások és váltások* című interdiszciplináris szimpóziumra. Egyúttal a konferencia az első lépés volt egy tágabb, BTK-n belüli együttműködés megvalósítására az Osztrák–Magyar Monarchia és utódállamai területére koncentrázó interdiszciplináris összehasonlító kutatás érdekében. Ehhez *A magyar*

gondolkodás- és tudománytörténet és nemzetközi kontextusai címmel megszületett egy a továbbiakban pályázatok alapjául is szolgáló programtervezet.

Az év során kutatott magyar filozófiatörténeti témák spektruma igen széles: Leibniz magyarországi recepciójától kezdve a magyar eszmetörténet biologicista érvelésén és metaforakincsén, a neotomista gondolkodáson, Balázs Béla és Wittgenstein koncepciójának párhuzamos elemzésén és a magyar nemzetkarakterológiai gondolaton keresztül egészen Bibó Istvánig ível. Elkészült egy kismonográfia kézírata *Hungarian Revolutions 1918–1919* címmel, amely az 1918–1919-es magyarországi forradalmak összefüggésében tárgyalja a magyar szellemi élet századfordulós fejleményeit, társadalomtudományi és filozófiai iskolákat, a Vasárnapi Kört.

A közép-európai, illetve egyetemes filozófia történetén belül a politikaelméleti gondolkodás több kutató érdeklődésének is a középpontjában állott: kiváltképp a kora újkori politikai filozófia antropológiai előfeltevései; a két világháború közötti nemzetkarakterológiák; a zöld gondolat; Hannah Arendt filozófiája a korabeli német ökológiai kultúrkritika kontextusában, továbbá Arendtnak és Kantnak a nemzetközi rendszerről vallott felfogása. Folytatódtak a már eddig is nemzetközi visszhangot kiváltott Wittgenstein-kutatások is: ezúttal a fordítás, nyelv és gondolkodás viszonya, továbbá a relativizmus összefüggései tárgyában jelent meg kétíves tanulmány a *Wittgensteiniana* sorozat egyik kötetében. Az Osztrák Kulturális Fórum felkérésére osztrák–magyar interdiszciplináris konferencia került megrendezésre Wittgenstein és a populáris és magas művészetek kapcsolatáról. A csoport fiatal kutatója átvette Husserlről írott disszertációja eredményeképp „summa cum laude” minősítésű PhD-diplomáját, továbbá *A fenomenológia keletkezése* könyvével elnyerte az egyetlen magyar filozófiai díjat, a Cogito-díjat.

A történeti vizsgálódások sokszor szisztematikus eredményeket is hoztak, illetve szervesen egészítik ki őket az önálló szisztematikus kutatások. Az elmúlt évben egyik ilyen kiemelt irány volt a képek szerepének filozófiai, továbbá a nyelv- és filmelméletre, film- és kultúrtörténetre alapozó vizsgálata (Bergson, Wittgenstein, Balázs Béla). Erre építve került sor a szóbeliség–írásbeliség problémájára vonatkozó árnyaltabb, az oppozíciós gondolkodást meghaladó koncepció megfogalmazására, valamint a képeknek a kognitív evolúcióban és a gondolkodásban betöltött szerepe elemzésére.

A tudománytörténeti vizsgálódások a kuhni paradigmaelmélet revíziójához vezettek: részben a „megértés, reprezentáció, reflexió: az együtt gondolkodás hagyományai a magyar matematikában”, „szellemi iskolák” témát kutatva, részben pedig a Kopernikusz-, a flogiszton–oxigén vita, valamint a modern fizikatörténeti paradigmaváltások elemzése révén. Emellett összehasonlító tudománytörténeti vizsgálatok olyan, a 18–19. századi, pozitívizmust megelőző természet- és bölcsészettudományos vitákra irányultak, amelyek nem illeszkednek a tudományfejlődés standard modelljébe.

A filozófiatörténeti kutatócsoportban olyan etikai témák vizsgálatával foglalkoztak, mint hogy vajon lehetséges-e korunkban az erkölcsi relativizmust meghaladva klasszikus értelemben vett természetjogot megfogalmazni. Ebben az összefüggésben említésre méltó hogy az *Etika* című könyv – átdolgozott, bővített változatban – második kiadást ért meg.

A gondolkodás- és tudománytörténeti folyamatok széles társadalom- és kultúrtörténeti háttér előtti, interdiszciplináris nézőpontú elemzése a csoport egyik fő törekvése. Az idevágó

munkák kedvező fogadtatásra találnak az illetékes szaktudósok körében is. Ezt bizonyítja például a *Századokban*, a Magyar Történelmi Társulat folyóiratában megjelent, Eötvös Józsefről szóló tanulmány; az *Európa centruma, perifériája: Történeti perspektívák, elméleti kihívások* című politikatudományi konferencia; egy munkatárs részvétele senior kutatóként az MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézete egyik projektjében; a Czuczor–Fogarasi Szótárról szóló lektorált, megjelenés alatt álló tanulmány. Nemzetközi vonatkozásban itt említendő meg, hogy az intézet egyik munkatársa részt vett a Deutsche Forschungsgemeinschaft által finanszírozott *Bildphilosophie* projektben, és egy interdiszciplináris osztrák–magyar konferencia szervezésében.

A tudományfilozófiai kutatócsoport egyik tagja megvédte doktori értekezését az Edinburgh-i Egyetemen, amelyben úgy érvelt, hogy számot lehet adni a tudományos magyarázataink és a szubjektív tudatos élményeink fenomenális karaktere között húzóódó szakadékról úgy, hogy közben kompatibilis marad a tudatosság kutatásának legújabb, empirikusan motivált elméleteivel. „*Origins of Social Theories of Knowledge*” címmel elkészítették a *Studies in East European Thought* (60, 2012/1–2, 1–158. o.) folyóirat tematikus különszámát, mely a közép-európai régió hozzájárulásának bizonyos vonatkozásait térképezte fel az ismeretelmélet szociologizáló megközelítéseihez eszmetörténeti perspektívából. A *History of the Human Sciences*, *British Journal for the History of Philosophy* és a Brill Kiadó egy szerkesztett kötetében megjelent tanulmányokban David Hume filozófiájának különböző aspektusait értelmezték a kortárs természetfilozófia és orvostudomány kontextusában.

A tudomány és demokrácia kutatócsoportban az elmúlt évben Kant-kutatások keretében monográfia készült Kantról és az MTA BTK konferenciáján tartott előadásából megjelenés előtt álló cikk készült. Demokráciakutatásaihoz kapcsolódóan cikk jelent meg a társadalmi utópiákról, továbbá egy angol nyelvű írás a Dewey–Rorty-hatásvonalról. Folytatódott a mediatizált kommunikáció és a közösség viszonyát érintő kommunikációfilozófiai kutatás is. A csoport egyik tagja azt vizsgálta, hogy az elektronikusan mediatizált kommunikáció milyen hatást gyakorol a társadalomról és a közösségről alkotott fogalmunkra, a különböző közösségek – így például a tudományos közösségek – szerkezetére, működésére és kölcsönhatásaira. A kutatómunka eredményeit egy szerkesztett kötet, két idegen nyelvű és két magyar nyelvű tanulmány formájában publikálta, valamint két magyar és egy nemzetközi konferencián elhangzott előadás keretében mutatta be. Szintén ennek a csoportnak a tagja a kvantumkorrelációk kauzális magyarázatával, a valószínűség interpretációival, a valószínűség és a kauzalitás összefüggésével, a valószínűség újkori történeti kialakulásának kérdéseivel foglalkozott. Ezen túl pedig a kvantumelmélet egy új no-go-tételének, a szakmában az elmúlt évben nagy visszhangot keltett Pusey–Barrett–Rudolph-tételnek filozófiai, illetve formális elemzésére vállalkozott. E kutatónak vezető külföldi tudományfilozófiai folyóiratokban jelentek meg tanulmányai.

b) Tudomány és társadalom

Több kutatott téma – miközben új tudományos eredményeket hozott – egyszersmind „A tudomány helye és szerepe a modern társadalomban és kultúrában” átfogóbb téma felé is vezetett. Ilyen volt például a tudományok racionalitásának a problémája vagy a tudomány és vallás viszonyáról szóló – interdiszciplináris, természet- és bölcsészettudományok érintkezési pontjában álló vizsgálatokra lehetőséget nyújtó – kérdésfeltevés is. Az utóbbit illetően a *Vigiliában* megjelent tanulmány kimutatta, hogy a tudományok továbbra is lehetővé teszik a

világnézeti pluralizmust, és az ateista világnézetek a tudományokra hivatkozva nem követelhetnek prioritást maguknak.

Az intézet egyik munkatársa – a fogalomhálókkal és a közösségi tudásszervezéssel kapcsolatos kutatási eredményeit hasznosítva – vezeti az Új Széchenyi Terv keretében megvalósuló *MMATT – Mobil Multimédia Alapú Tudás Transzfer* kétéves K+F projektet, melynek célja korszerű tudástranzfer-architektúrák fejlesztése és kutatása.

Egyik kutatójuk az MTA BTK tudomány napi rendezvényén előadást tartott, melyből egy megjelenés előtt álló cikk készült.

Jóllehet a szorosán vett ismeretterjesztési tevékenység nem állott hangsúlyosan az éves tevékenység középpontjában, megemlíthető néhány olvasótáborban, illetve képzőművészek részére szervezett táborban tartott előadás: Pécsen a Hajnóczy József Kollégiumban ismeretterjesztő előadás hangzott el középiskolásoknak a pszichológia filozófiájának kérdéseiről, valamint ugyancsak Pécsen az American Corner szervezésében ismeretterjesztő beszélgetés zajlott a forradalmak problematikájáról.

Részben az ismeretterjesztés kategóriájába sorolható az a terjedelmes, hosszabb távon is elérhetőnek tervezett elektronikus könyvtár is, amely két tavalyi konferencia honlapján is olvasható az előadók témába vágó munkáiból. (*Identitások és váltások*: <http://members.upc.hu/neumer.katalin/identitas/>, *Wittgenstein nach der Arbeit*: <http://www.tofk.elte.hu/tarstud/lw/kunst/index.html>.) Az intézet egyik kutatójuk rádióinterjúban mutatta be új monográfiáját.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A filozófiatörténeti csoport kiterjedt kapcsolatainak, a hazai és a nemzetközi tudományos életbe való beágyazottságának látványos mutatói mindazok a hazai és külföldi kutatások, amelyekbe a munkatársakat bevonták, a nemzetközi konferenciák, amelyeken többnyire meghívott előadóként részt vettek, a tanulmányutak, hazai és külföldi folyóiratszerkesztői tevékenység, tudományos társaságokban viselt tisztségek, a külföldi kutatási intézményekben, illetve kutatócsoportban való részvétel, valamint a külföldről az intézetbe érkezett vendégkutatók.

A csoport tagjai kutatóként vettek részt *A fizika filozófiája* (OTKA, 2010–2013, ELTE TTK), *A pszichoanalízis mint a humántudományok egyik paradigmája* (OTKA, 2010–2013, MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet) és a *Korai felvilágosodás a XVII–XVIII. sz. fordulóján* (OTKA 2007–2012, ELTE BTK) kutatásokban. Az egyik munkatárs külső tagja a PPKE JÁK Jogbölcseleti Tanszéke Ius Naturale Kutatócsoportjának.

Több hazai folyóirat (*Magyar Filozófiai Szemle*, *Kellék*; *Polanyiana*; *IMAGO*) szerkesztőbizottságában dolgoznak. A Magyar Filozófiai Társaság egyik alelnöke, valamint a Magyar Wittgenstein Társaság elnöke a csoport tagjai közül kerül ki.

2012-ben lezárt nemzetközi projektek:

– *Ethics and Aesthetics in Central European Philosophies*. 2010–2012. Az intézet akadémiai bilaterális projektje a Cseh Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetével.

– *Affectivity and Its Vicissitudes in Humanities and Social Thought*. 2011. 07. 01–2012. 03. 31. International Visegrad Fund. Az intézet – a csoport két tagja révén – a pályázat hivatalos partnere. A projekt koordinátora: a Lengyel Tudományos Akadémia Filozófiai és Szociológiai Intézete.

– *Bildphilosophie*. 2009–2012. Deutsche Forschungsgemeinschaft. Egyéni kutatói részvétel a Tübingeni Egyetem projektjében. Honlap: http://www.gib.uni-tuebingen.de/netzwerk/glossar/index.php?title=GIB_-_Glossar_der_Bildphilosophie:DFG-Netzwerk_Bildphilosophie

Emellett a csoport egyik munkatársa tagja a Bécsi Egyetem „Tracing Wittgenstein” csoportjának és az Institut für Sozio-Semiotische Studiennek, magyar együttműködő partnere a Grazi Egyetem Arbeitsbereich Österreichische Philosophie-nak, továbbá tagja a *Wittgenstein Studien* (a Nemzetközi Ludwig Wittgenstein Társaság periodikája) tanácsadó és bíráló testületének.

Az Osztrák Kulturális Fórum felkérésére, a Bécsi Egyetem „Tracing Wittgenstein” csoportjával együttműködésben került sor a *Wittgenstein nach der Arbeit* osztrák–magyar interdiszciplináris szimpóziumra.

A külföldi konferencia-részvételek súlypontja a szorosabb értelemben vett közép-európai régióra, valamint német, spanyol és angol nyelvterületre esett. A hosszabb tanulmányutak úti célja Németország, Ausztria és Csehország volt.

Vendégkutatóként akadémiai együttműködés keretében a Cseh Tudományos Akadémia Filozófiai Intézete egyik munkatársa 3 hétig, Domus Hungarica-ösztöndíjasként pedig a kolozsvári Bolyai Egyetem oktatója 1 hónapig tartózkodott az intézetben.

A *tudományfilozófia kutatócsoport* tagjai a BME-n, PTE-n és az ELTE-n tartottak kurzusokat. Számos hazai konferencia-részvétel mellett a kutatócsoport tagjai Prágában, Münsterben és Jinanban (Kína) vettek részt nemzetközi konferenciákon. Jelenleg is szerkesztés alatt áll a *Conflicting Values of Inquiry* c. kötet, mely az episztemikus értékek problémájára fókuszál a kora modern kontextusban, amerikai, német, brit, izraeli, belga, magyar és román szerzőkkel (Brill), valamint egy a pszichológia filozófiájának problémáit tárgyaló tematikus folyóiratszám (*Monist*), melynek szerzőgárdája ugyancsak nemzetközi, jellemzően brit, amerikai, ausztrál szerzőkből áll.

A kutatócsoport tagjai szervezői voltak a Pécsi Tudományegyetemen rendezett *Historical Philosophy of Science Summer School*nak, melynek előadói között Giora Hon (Haifa), Stephen Ducheyne (Brüsszel), Axel Gelfert (Szingapúr) és Falk Wunderlich (Mainz) szerepeltek. A kutatócsoport az Equilor Zrt. támogatásával tudományfilozófiai előadás-sorozatot szervezett, melynek előadói Martin Kusch (Bécs), John Manchak (Notre Dame), Karl Enenkel (Münster), Hasok Chang (Cambridge) és Don Howard (Notre Dame) voltak. Kétheti rendszerességgel a kutatócsoport tagjai szemináriumot tartottak, melyen elkészült munkáikat vitatták meg alkalmanként meghívott vendégek társaságában. A megvitatott tanulmányok többsége folyóiratokhoz, illetve gyűjteményes kötetekbe benyújtásra került.

A *tudomány és demokrácia kutatócsoport* egyik tagja előadásokat tartott Oxfordban, Lausanne-ban és Münchenben. Egy másik kutató saját témájáról egy nemzetközi kommunikációfilozófiai szakmai együttműködés jegyében az Erasmus program keretében

Mass Communication Theory címmel tartott egyetemi előadásokat a Zittau/Görltzi Egyetem vendégprofesszoraként.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A magyar filozófiatörténet narratívái (1792–1947). OTKA K104643. 2012. 09. 01–2016. 08. 31. A teljes futamidőre 9 480 000 Ft. A csoport minden tagja részt vesz benne. A kutatás célja egy alapján adaptív filozófiai kultúrán belül létező, folyamatos filozófiai tradíció rekonstrukciója. A cím két évszáma a magyar filozófiatörténet szimbolikus dátuma: a kezdő évszám az első, modern nyilvánosságtérben zajló diskurzus, a magyar Kant-vita kezdete, a záró időpont pedig e nyilvánosságtér időleges megszűnésének, az *Athenaeum* című filozófiai folyóirat betiltásának éve.

A fenomenológia keletkezése. OTKA PD105101. 2014. 04. 01–2017. 03. 31. A teljes futamidőre 17 752 000 Ft. A kutatás célja rekonstruálni a fenomenológia keletkezésének részletes képét azon egymáshoz kötődő átalakulások és fogalmi eltolódások azonosításával, amelyek a késő 19. századi európai filozófia közös kontextusától a fenomenológia 1920-as, 1930-as években megjelenő első önálló formájához vezettek.

MMATT – Mobil Multimédia Alapú Tudás Transzfer (<http://mmatt.hu/>). K+F projekt az Új Széchenyi Terv keretében. Célja egy olyan komplex mobil, multimédia alapú oktatást támogató és kutatás-fejlesztési eszközkészletet szolgáltató rendszer előállítás, amely a mai piacon töredékesen megtalálható programokkal, szolgáltatásokkal szemben koncentrált 21. századi megoldást nyújt a vállalatok, iskolák, felsőoktatási és felnőttképzési intézmények közötti tudástranszferre. A pályázati munkát az intézet kutatója vezeti, de a munka nem az intézetben belül folyik. 2012-ben az OKI, a POZITEAM, a SULINET, a HUMANSOFT és a BME Információs Társadalom és Trendkutató Központ vettek benne részt.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Benedek A. – Lajos G.: Building Augmented Knowledge Architectures: Requirements for Collaboration Platforms of NextGen Concept Organization Tools. In: López Martínez, A.; Gómez Chova, L.; Candel Torres, I. (eds.): Proceedings of ICERI2012 Conference 19th–21st November 2012, Madrid, Spain, IATED, 1492–1506 (2012)

Boros János: A tudomány és a filozófia esete a természettel, a történelemmel és a demokráciával. *Magyar Tudomány* 172: (3) 354–361. (2012)

<http://www.matud.iif.hu/2012/03/13.htm>

Demeter Tamás: Hume's Experimental Method. *British Journal for the History of Philosophy* 20: (4) 577–599. (2012)

Fazekas Péter: Arkangyalok és démonok – A visszavezethetlenség mint nem-episztemikus kritérium. In: Kertész G., Paksi D., Zemplén G. (szerk.): *Emergens evolúció*. Budapest, L'Harmattan, 43–54. (2012)

Gángó Gábor: Judgement in Politics: Responses to International Insecurity from Hannah Arendt and Immanuel Kant. *Studia Humana* 1: (2) 29–39. (2012)

Mester Béla: Reconciliation as a Basis of Establishing Political Communities. Athens after the Thirty Tyrants – Central Europe after Its Pocket-Tyrants. In: Janez Juhant, Bojan Žalec (eds.):

Reconciliation. The Way of Healing and Growth. Münster: LIT Verlag, 205–212. (2012)
(Theologie Ost – West. Europäische Perspektiven Bd. 16.)

Neumer Katalin: Verführt auch die ungarische Sprache das Denken oder lassen sich auch die Ungarn therapieren?: Überlegungen, ausgehend von den Problemen der ungarischen und der russischen Übersetzung der Philosophischen Untersuchungen. In: Matthias Kroß, Esther Ramharter (Hrsg.): Wittgenstein übersetzen. Berlin: Parerga Verlag, 239–276. (Wittgensteiniana 9.) (2012)

Szabó Gábor: Separate Common Causal Explanation and the Bell Inequalities. *International Journal of Theoretical Physics* 51: (1) 110–123. (2012)

Turgonyi Zoltán: Ervin Gábor helye korának szellemi életében. In: Frenyó Zoltán (szerk.): Ervin Gábor emlékezete – Ervin Gábor bölcséleti munkái. Fejezet a magyar neotomizmus történetéből. Budapest: L'Harmattan, 99–114. (2012)

MTA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZET

1118 Budapest, Ménesi út 11–13.

telefon: (1) 279 2776; fax: (1) 385 3876

e-mail: igazgato.iti@btk.mta.hu; honlap: www.iti.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Az intézet fennállásának 57 éve alatt végig meghatározó szerepet játszott a magyarországi irodalomtudományban, s ezen az sem változtatott, hogy 2012 januárja óta az MTA BTK tagintézményeként működik. Az intézet ma is több száz hazai és külföldi kutatóval dolgozik összehangoltan, közös projektek kezdeményezőjeként és részeseként; munkatársai részt vesznek a hazai irodalomtudományi intézményrendszer működtetésében, a szakmai testületek irányításában, a tudományos minősítésben, valamint a diszciplináris utánpótlás graduális és posztgraduális képzésében. Kézikönyvei, könyvsorozatai, saját folyóiratai és ezek honlapjai, valamint internetes fóruma (www.reciti.hu) segítségével az intézet teret ad az új kutatási eredmények közreadásának és megvitatásának. Rendszeresen szervez közös szakmai rendezvényeket az irodalomtudományt művelő hazai és határon túli magyar egyetemi tanszékekkel, a szomszédos országok e tudományágat művelő akadémiai testvérintézeteivel, az érintező bölcsészettudományi kutatási ágak hazai akadémiai kutatóintézeteivel, valamint a közgyűjteményekkel.

Az intézet legfontosabb szakterülete a *textológia*. Több évtizede készülő és újonnan megindított sorozatai *kritikai kiadásban*, a ma elérhető legkorszerűbb módszertani eljárásokkal és a rendelkezésre álló ismeretek legteljesebb tudományos összegzésével (keletkezés-, tárgy-, szöveg- és befogadástörténet, utóélet stb.) adják közre a klasszikus magyar írói életműveket a középkortól a modern irodalomig, gondoskodva a nemzeti kulturális örökség irodalmi szövegeinek minőségbiztosított feldolgozásáról és megőrzéséről. Jelentős irodalmi és művelődéstörténeti forrásmunkák, ritka nyomtatványok és kéziratok gyakran hasonmás kiadásban, illetve jegyzetelt szövegkiadásként látnak napvilágot.

A magyar *irodalomtörténet* korszakainak, irányzatainak, műfajainak, alkotóinak rendszeres, kiterjedt tanulmányozásával az intézet a magyar irodalomtörténet átfogó szintézisben való megírását készíti elő. Ennek során nemcsak a magyar nyelvű, hanem a magyarországi latin nyelvű és a magyarországi nemzetiségek nyelvén íródott alkotásokat is tanulmányozza, és kiterjeszkedik a szomszédos népek és a kultúra egyes területein korábban mintaadó szereppel bíró nyugat-európai nemzetek irodalmaival való kapcsolatrendszer kutatására is (mind a genetikus, mind a tipológiai komparatiztika művelésével). A munkatársak az irodalom története mellett *az irodalmi gondolkodás, az irodalomtudomány, a kritikai megítélő elvek történetét* is tanulmányozzák: az irodalomfogalom és -értelmezés koronkénti eltérései a grammatikai, a retorikai, a poétikai, az esztétikai, a nyelvfilozófiai keretek változásainak leírása során válnak megérthetővé, ennek kapcsán sor kerül az irodalmi képzés, az irodalmi intézményrendszer tanulmányozására és az irodalmi gondolkodásnak teret adó ismeretelméleti, filozófiai, teológiai nézetek eszmétörténeti tanulmányozására is.

Az intézet az *irodalomelméleti* kutatásnak mind a strukturalista, mind a posztstrukturalista irányzatait műveli. A főbb témák ezen a területen a *műfaj- és fordításelmélet, a narratológia, a tropológia, a referencia és a szövegimmanencia viszonya*, valamint az irodalomtörténet-írás és az irodalomtudomány *módszertani kérdései* és új irányzatai. Az Irodalomtudományi Intézet

a magyar nyelvű tudományos és kulturális életet szakmai érvei és speciális kompetenciái alapján alakítja és tematizálja, emellett nagy tekintélyű részese a tudományterület nemzetközi diskurzusának.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A textológia terén 2012-ben – a kiadásokhoz szükséges pénzügyi keretek korlátozott volta és a pályázati struktúrák kedvezőtlen átalakulásai ellenére – jelentős újdonságokat publikáltak és szerkesztettek az intézeti kutatók. Intenzíven folytak a kritikai kiadások munkálatai. Megjelent a rangos neolatin intézeti sorozat (*Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum*) 16. kötete, amely közel hetedfélszáz lapon teszi közzé a mohácsi szemtanú, Brodarics István latin nyelvű leveleit (*Brodarics István: Epistula*); a munka iránti nemzetközi érdeklődést jelzi, hogy jelentős részben lengyel- és olaszországi források feltárásával volt összeállítható, és ünnepélyes hazai prezentációja mellett egy horvátországi könyvbemutatón is lelkesen fogadták. A régi magyar költészet kritikai kiadásának referenciasorozata, a *Régi Magyar Költők Tára: XVIII. század* a 13. kötetrel bővült, melynek címe: *Barátságos mulatozások: Episztologyűjtemények az 1770–1780-as évekből*, s benne Bessenyei György és Ányos Pál költői társaságainak korszakot meghatározó szövegei olvashatók. Jelentős regény szövege jelent meg a Kosztolányi Dezső összes műveit közreadó kritikaikiadás-sorozatban: *Nero, a véres költő*. Hogy a kritikai szövegkiadások olyan komplex munkálatok, amelyek rendhagyó szövegértelmezéseket is lehetővé tesznek, azt jól jelzi a kiadás intézeti szerkesztőjének, az Irodalomelméleti Osztály vezetőjének egy másik, monografikusan kidolgozott munkája: a Kosztolányi-szövegek kritikai kiadásra való elkészítése folyamán, ennek tapasztalataiból és tanulságaiból kiindulva, nagy sikerű monográfiát írt *Kosztolányi Ady-komplexuma: Filológiai regény* címmel. A Kölcsey kritikai kiadásnak többkötetnyi kézírata volt munkában az év során, és a XIX. Századi Osztály által indított *Hagyományfrissítés* című új könyvsorozat 2012-ben megjelent első műértelmező kötete, a *Szívből jövő emlékezet: Tanulmányok Kölcsey Ferenc Nemzeti hagyományok című irásáról* is ezekből a munkálatokból nőtt ki. A kötetben az intézet két munkatársa közölt tanulmányt, a sorozat bevezetőjét pedig az osztályvezető írta. Ugyancsak többkötetnyi szöveg kiadásra való előkészítése folyt Arany János műveinek kritikaikiadás-sorozatában, amelynek az 1817-es születési évforduló közelgő bicentenáriuma ad kiemelt jelentőséget; a sorozat vezető munkatársa fontos nagy tanulmányt közölt 2012-ben, amely Arany hivatali dokumentumainak sajtó alá rendezéséből nőtt ki.

Noha nem kritikai kiadás, mégis az angolszász modern filológia hazai művelésének legjelentősebb 2012-es teljesítménye James Joyce *Ulysses* című világhírű regényének új fordítása és kiadása, amely a Modern Magyar Irodalmi és az Irodalomelméleti Osztály két munkatársának meghatározó hozzájárulásával készült el, akik mind a fordításban, mind a kommentárírásban részt vettek. Többéves vállalkozás végeredményéről van itt szó, amelynek során a fordító és értelmező kutatók autentikusan szólaltatták meg a világirodalom egyik legfontosabb modern művét.

Az irodalomtörténeti korszakok, irányzatok, műfajok, alkotók tanulmányozása köréből egy olyan kollektív vállalkozással kell kezdeni a felsorolást, amelyet több mint egy évtizednyi munka után végeztek be maradéktalan minőségben 2013-ban. A *Magyar művelődéstörténeti lexikon*, melynek elkészítése intézeti tervfeladat volt – főszerkesztője a Reneszánsz Osztály

munkatársa, írói között pedig ott találhatók az intézet kora újkorral foglalkozó tagjai –, a 13. kötettel befejeződött. A sorozat szakmai és tudománytörténeti jelentősége kimagasló, hatalmas egyéni és kollektív munka eredményeként született meg, a kora újkor tárgyi és szellemi kultúrájának hasonló enciklopédikus összegzésére korábban még sosem került sor. A továbbiakban még egy mutatókötetet kívánnak elkészíteni a sorozathoz, illetve új feladatvállalásként a lexikon elektronikus hálózati változatának létrehozását és folyamatos gondozását tűzik ki célul.

A régi magyar irodalomtörténet kutatásának legjelentősebb 2012. évi személyi teljesítménye az az egyszerűs tanulmánykötet, amely *Kutak* címmel jelent meg a *Humanizmus és Reformáció* című intézeti könyvsorozat 33. köteteként. A tanulmánygyűjtemény a XV–XVI. századi magyarországi humanista irodalom és művelődés rendszeres áttekintését végzi el, egyaránt tekintettel a latin és a magyar nyelvű szövegekre, dokumentumokra. A szerzőt, aki a magyarországi humanizmuskutatás egyik legnagyobb szaktekintélye, a Reneszánsz Osztály két munkatársa segítette a könyv szerkesztésének munkálatai során.

A kora újkori, reneszánsz és késő reneszánsz humanista irodalom kutatása körüli kollektív teljesítménynek minden évben a Reneszánsz Osztály által szervezett tavaszi konferencia, az osztály által koordinált, országos hatókörű Reneszánsz és Barokk Kutatócsoport (REBAKUCS) éves találkozója szokta a legátfogóbb seregszemléjét jelenteni. Ez a több mint negyven évre visszatekintő konferenciasorozat a legnagyobb múlttal rendelkező szakmai rendezvény a hazai irodalomtudományi életben, az intézet szakmai kiválóságának és identitásának fontos alappillére, amely a kora újkori irodalmat kutatók tudományos közösségében a legrangosabb hazai fórumnak számít. Az esemény 2012 májusában is sorra került, ezúttal Debrecenben, *A kora újkori prózai kegyességi műfajok rendszere és elmélete* címmel. A reformáció kegyességi kultúrájának és a kora újkori magyar írásbeliség viszonyának olyan irodalomtörténeti vizsgálata került fókuszba e konferencián, amely poétikatörténeti, textológiai és műfajelméleti dimenziókban vizsgálta a kora újkori devóció ide vonható szövegeit. A 2012-es évben, rendhagyó módon, a sorozat két korábbi konferenciájának az előadásait is sikerült igényes tanulmánykötetben megjelentetni. A 2008-ban Esztergomban megrendezett konferencia anyagát *Identitás és kultúra a török hódoltság korában* címmel jelentették meg, míg a 2011-ben Miskolcon megrendezett konferenciáé, példás gyorsasággal, *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban* címmel jelent meg. Mindkét kötet szerkesztését az eredeti konferenciát is szervező, a Reneszánsz Osztály kötelékében dolgozó munkatárs végezte. Természetesen mindkét kötetben nagy számban vannak jelen szerzőként a Reneszánsz Osztály munkatársai.

Ugyancsak megjelentek a XVIII. Századi Osztály által rendezett 2011. évi nemzetközi Mikes-konferencia idegen és magyar nyelvű kötetei. A magyar nyelvűt (*Író a száműzetésben: Mikes Kelemen*) kizárólag az osztály munkatársai gondozták, míg az idegen nyelvűt (*Literaturtransfer und Interkulturalität im Exil: Das Werk von Kelemen Mikes im Kontext der europäischen Aufklärung – Transmission of Literature and Intercultural Discourse in Exile: The Work of Kelemen Mikes in the Context of European Enlightenment – Transmission de la littérature et interkulturalité en exil: L'œuvre de Kelemen Mikes dans le contexte des Lumières européennes*, Bern–Berlin etc., Peter Lang, 2012) az osztályvezető külföldi munkatársakkal együtt szerkesztette és adta ki. Vállalkozásuk eredményeként új megvilágításba került a magyar szépirodalom XVIII. századi szakasza, illetve annak betagozódása az európai irodalomba.

A XVIII. Századi Osztály egyik munkatársa, aki nemcsak irodalomtörténészként, hanem előadóművészként is a kora újkori közköltészet és zenei kultúra tudós kutatója és előadója, *Doromb* címmel indított tanulmánygyűjtemény-sorozatát. A folklór szóbeliség és az irodalom határmezsgyéjén elhelyezkedő közköltészet köréből egy teljességre törekvő kritikai kiadás elkészítése is folyamatban van, a könyvsorozat nyitó kötetében olvasható tanulmányok részint előkészítik, részint már szintetizálják a textológiai munka eredményeit. Az osztály másik munkatársa elkészítette a korábban európai hírnevű nyelvész, Kalmár György bibliográfiáját, amely az intézet recenziós portálján (www.reciti.hu) hozzáférhető, és jelzi azt a törekvést, amellyel az irodalom történetét részint a nyelvi diszciplínák történetével, részint az eszmetörténeti vizsgálatokkal kívánják összekapcsolni. A Bibliográfiai Osztály munkatársa, aki már évek óta intenzíven tanulmányozza Erdély felekezeti kultúráját, újabb tanulmánykötetben tette közzé kutatásainak eredményeit *Katolikus kincsek: Egyháztörténeti tanulmányok* címmel.

Az intézet XX. századi irodalomtörténettel foglalkozó három munkatársa is tanulmánykötetet adott ki. Egyikük a klasszikus modernség poétikai jegyeinek meghatározására törekedett *Textus és szimbólum* című kötetében, másikuk tanulmányait és jelentősebb publicisztikai írásait tette közzé *Párhuzamosok a végtelenben: Tanulmányok, esszék, kritikák* címmel, míg a harmadik vállalkozás a terapeutikus eljárások és az irodalmi beszédmódok érintkezésének elméleti kereteit és történeti példáit tárgyalta (*Nyitott könyv: Irodalom, terápia, elmélet*).

Az intézet törekszik rá, hogy a munkatársai által elért eredményeknek nemzetközi figyelmet és idegen nyelvű megjelenést is biztosítson. Angol fordításban jelentek meg a Reneszánsz Osztály munkatársának a Mátyás királyról és a köréje szerveződő humanista műveltségről szóló tanulmányai *Created for Harmony: Studies and Essays on King Matthias* címmel. Az Irodalomelméleti Osztály munkatársa bolgár partnerintézetükkel, a Bolgár Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetével közösen szerkesztett tanulmánykötetet, *Images of the Other in Literary Communication* címmel. A nemzetközi tudományosságba való bekapcsolódás, sőt jelentős szakmai hozzájárulás tényét igazolja a Közép- és Kelet-európai Osztályon működő turkológiai kutatócsoport munkatársai által szerkesztett és a neves Harrassowitz Kiadónál megjelentetett *Archivum Ottomanicum* közzététele. 2012-ben a 29. évfolyam jelent meg. Ugyancsak nélkülözhetetlen kézikönyv a Genfben a Droz Kiadó gondozásában megjelenő *Bibliographie Internationale de l'Humanisme et de la Renaissance* című nemzetközi reneszánsz bibliográfia, amelynek a részére – mint már egy évtizednél hosszabb ideje minden évben – a Reneszánsz Osztály munkatársa gyűjtötte össze a magyar anyagot, hozzávetőleg négy nyomdai ív terjedelemben. Szintén a nemzetközi tudományosság érdeklődésétől kísért, viszont egyedi bibliográfiai vállalkozás volt, hogy a Reneszánsz Osztály vezetője – korábbi gyűjtését kiegészítve és aktualizálva – a Római Magyar Akadémia és a Balassi Intézet kiadásában megjelentette Klaniczay Tibor idegen nyelvű műveinek *Bibliografia delle opere in lingua straniera* című bibliográfiáját.

Az intézet 2012-ben is átadta saját alapítású, rangos tudományos díjait: a régi magyar irodalom kutatásáért járó Klaniczay Tibor-díjat, a XVIII. századi kutatásokért adható Faludi Ferenc Alkotói Díjat (a Magyar Jezsuita Rendtartománnyal közösen), a XIX. századi szaktanulmányokat honoráló Martinkó András-díjat, valamint a Tarnai Andor-díjat, mely a kritikátörténet kiemelkedő kutatói munkájának elismerése.

b) Tudomány és társadalom

A tudományos eredmények népszerűsítésében az intézet 2012-ben is jelentős részt vállalt. A kutatók számos előadást tartottak a nagyközönségnek (könyvbemutatók, kerekasztalok), tekintélyes mennyiségű ismeretterjesztő írást publikáltak (cikkek, interjúk, emlékbeszédek, nekrológok), s a média nyilvánossága előtt is többször beszámolhattak legújabb kutatási eredményeikről, tv- és rádióinterjúkat adtak, s az internetes híryanagban is egyre gyakrabban bukkantak fel. Nagy médiaérdeklődés kísérte a fent már bemutatott Joyce-fordítás megjelenését, több nemzetközi projekt, illetve konferencia szervezését. A Kossuth Rádió július 25-i *A hely* című, az intézetben készített adásában számos munkatárs megszólalt, akik kutatásaikról, illetve az intézetről mint szellemi műhelyről nyújtottak hiteles beszámolót. A 2011-es Mikes-év jelentős hozadékának tudható be, hogy megjelent a *Magyar Tudomány* 2012. évi Mikes-különszáma, amelyet a XVIII. Századi Osztály munkatársai szerkesztettek. Több kutató foglalkozik előadó-művészetrel is, pl. az intézet egyik főmunkatársa egyúttal a *Musica Historica* együttes vezetője, több CD zenei szerkesztője és kiadója.

Az irodalomtudomány közvetítői szerepe a kulturális kapcsolatok ápolásában, fenntartásában vitathatatlan. A cseh–magyar, a szlovák–magyar, a lengyel–magyar kulturális kapcsolatok szélesebb nyilvánosság előtti ápolása a Közép- és Kelet-európai Osztály feladatai és lehetőségei közé tartozik. A hazai szlovák társadalmi szervezetek bevonásával 2012-ben megkoszorúzták Sziklay László emléktábláját, ahol az intézet képviselőjében az osztályvezető mellett az intézetigazgató is beszédet mondott. Hasonló jelentőséggel bírt az az esemény, amely során a 2002-ben elhunyt Rákos Péterre emlékeztek. A Cseh Centrumban tartott szimpóziumnak a társszervezője volt az intézet, és a munkatársak tudományos hozzájárulásával ment végbe az esemény. Az intézet számára a legfontosabb évfordulás megemlékezés az alapítóhoz és intézetigazgató elődhöz, Klaniczay Tiborhoz kapcsolódott, akinek 1992-ben bekövetkezett halála óta pontosan húsz év telt el. Három esemény megszervezésével tisztelgett az intézet munkaközössége a tudós előtt: egy magyar nyelvű, illetve egy Olaszországban szervezett olasz nyelvű emlékkonferenciával, továbbá egy, az intézetben szervezett, koszorúzással egybekötött fotókiállítással, amelyen a Klaniczay család tagjai is részt vettek.

2012-ben is jelentős volt az intézet részvétele az internetes tartalomszolgáltatásban. Az intézeti honlap (www.iti.mta.hu) folyamatosan tudósít az eseményekről, konferenciákról, emlékülésekről, felolvasásokról, könyvbemutatókról, a kutatók munkásságáról, az osztályok és szerkesztőségek eredményeiről, s fényképgalériája is bővült. A hálózati recenziós fórum és kiadó (www.reciti.hu) megújult, az év során három könyvet és tíz recenziót tett közzé. Az oldal nemzetközi olvasóköre tovább növekedett, s a portál intenzíven hozzájárult a magyar szakirodalom megvitatásához, nemzetközi megismertetéséhez, egyben hivatkozásaihoz. Hálózati könyvkiadóként az intézet saját kiadványaihoz biztosít ingyenes hozzáférést PDF formátumban. Egy intézeti folyóirat, az *Irodalomtörténeti Közlemények* szerkesztőségi honlapja a fennállás 116 évfolyamának minden szövegéhez teljes körű, ingyenes és nyilvános hozzáférést biztosít.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A Reneszánsz Osztály ebben az évben is a hazai és külföldi egyetemi műhelyekkel (intézetekkel, tanszékekkel, doktori iskolákkal és programokkal) közösen szervezte meg nemzetközi nagykonferenciáját (*A kora újkori prózai kegyességi műfajok rendszere és*

elmélete, Debrecen, 2012. május 24–26.). A XIX. Századi Osztály megszervezte és 2012. október 17-én megrendezte az intézet Martinkó András-ülésszakát, ahol a szakmát művelő egyetemi szakemberekkel közösen ünnepelték meg az irodalomtudós születésének századik évfordulóját. Ugyanez az osztály, történészek, irodalom- és gazdaságtörténészek bevonásával szervezte meg a *Hagyományfrissítés* című konferenciasorozat második ülését, amelyre 2012. november 29-én került sor. A Modern Magyar Irodalmi Osztály rendezte meg a *A magyar novella* című konferenciát 2012. november 26–27-én. A jelentős eseménynek az MTA BTK ITI Illyés Gyula Archívuma adott otthont.

A 2012 novemberében tartott Magyar Tudomány Ünnepe rendezvény keretében került sor az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának konferenciájára, *Felfedezések a humán tudományokban* címmel. A rendezvényen elhangzott négy irodalomtudományi előadás közül kettőt az intézet munkatársai tartottak meg. Szintén e rendezvénysorozat alkalmával az MTA BTK ülésszakot szervezett a felfedező kutatásokról *Bölcsészszemmel Bizánctól Pennsylvaniáig* címmel. Az intézetet, méltó módon, a Reneszánsz Osztály vezetője képviselte, aki Bethlen Miklósnak egy eleddig ismeretlen latin nyelvű röpiratát értelmezte irodalomtörténeti szempontból. Ugyancsak a Magyar Tudomány Ünnepe keretében kerültek bemutatásra a nagy sikerű 2011-es Mikes-konferencia magyar és idegen nyelvű előadásait egy magyar és egy idegen nyelvű kötetben összegző kiadványok is. A Mikes-év méltó zársvát képezte ez a könyvbemutató, amely az MTA központi épületében, akadémikusok részvételével zajlott le.

Klaniczay Tibor szellemi hagyatékának ápolásában a mai napig részt vesznek azok az európai intézmények, amelyekkel még ő alakította ki a máig sikerrel fenntartott intézményes és személyes kapcsolatokat. Ennek jegyében Rómában, a La Sapienza Egyetem és a Római Magyar Akadémia közös rendezésében szervezett Klaniczay-emlékülést a Reneszánsz Osztály, amely méltó nemzetközi tisztelgés volt a nagy irodalomtudós előtt.

A határon túli magyar kutatóhelyekkel állandó az együttműködés; az intézet rendszeres befogadóként segíti a Domus-ösztöndíjasok budapesti kutatásait. A világ hungarológiai műhelyeinek (tanszékek, kutatóintézetek) munkáját összekapcsoló *Nemzetközi Magyarságtudományi Társaságban* több intézeti munkatárs vezető tisztséget tölt be. A Modern Magyar Irodalmi Osztály több mint három évtizede szervez közös szimpóziumokat az Újvidéki Egyetem Magyar Irodalomtudományi Tanszékével (a konferenciasorozat és együttműködés nemcsak az intézet történetében, hanem az egész magyar tudományos életben is különlegesnek számít). 2012-ben Újvidéken került sor a konferenciasorozat és tudományos együttműködés legutóbbi eseményére *A tárgyak poétikája* címmel.

Az intézet külföldi tudományos kapcsolatrendszerében jelentős szerepe van a határon túli felsőoktatási intézményekben oktatómunkát vállaló munkatársaknak és az egyedi kutatóutakra kiutazó kollégáknak egyaránt. A XIX. Századi Osztály egyik munkatársa Kolozsváron, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszékén vendégtanár, míg a Reneszánsz Osztály egy munkatársa a Zágrábi Egyetemen lát el ugyancsak vendégtanári feladatokat államközi szerződés alapján. Az utóbbi munkatársunk 2012 őszén a Zágrábi Egyetem Filozófiai Fakultása Hungarológia Tanszékével és Klasszika-filológiai Intézetével közösen nemzetközi konferenciát szervezett Zágrábban *Régi és új: párhuzamok és érintkezések a horvát és a magyar reneszánsz között – Staro i novo: paralele i dodiri u hrvatskoj i mađarskoj renesansi* címmel, melyen több intézeti munkatárs is részt vett és tartott nagy sikerű előadást, szekcióelnöklést, zársvót.

A 2012-es évben három munkatárs végzett kutatásokat külföldön, az Edinburgh-i Egyetemen, a Varsói Egyetemen, illetve a leideni Scaliger Institutban. Hasonlóképpen az intézet nemzetközi kapcsolatrendszerének bővítését szolgálták az Irodalomelméleti Osztály munkatársának Shanghaiban, Nanjingben és Pekingben tartott előadásai, illetve a Budapesten szervezett nemzetközi tanácskozásnak, az *International Conference on Horace's Ars Poetica* című kollokviumnak a megszervezésében vállalt jelentős szerepe.

2012 áprilisában az MTA BTK a REFO500 tudományos konzorcium partnere lett. Ebben az MTA BTK ITI Reneszánsz Osztályának munkatársai is közreműködtek. Ez a nemzetközi partnerség lehetővé teszi, hogy az MTA BTK összes intézete bekapcsolódjék egy olyan nemzetközi projektbe, amely a reformáció kezdete óta eltelt 500 év tudományos értékelését tűzte ki céljául. Az MTA BTK saját kutatási terveinek, illetve a 2012–2017 közötti rendezvénytervének bemutatására 2012. november 28-án került sor egy angol és magyar nyelvű workshop keretében.

Több intézeti kutató tagja olyan nemzetközi fórumoknak és társaságoknak, amelyekben nemcsak a saját osztályuk vagy az intézet szakmai érdekeit mozdíthatják előre, hanem az egész magyar tudományos társadalmat népszerűsítik. Ebben a kontextusban bír kimagasló jelentőséggel, hogy a XIX. Századi Osztály vezetőjét az *Academia Europaea* tagjává választották, illetve továbbra is tagja az *International Shakespeare Conferences in Stratford-upon-Avon* tanácsadó testületének. További kutatók képviselik az intézetet az *AILC (ICLA)*, a *Grimmelshausen-Gesellschaft*, az *International Association for Neo-Latin Studies*, a *Görres Gesellschaft*, valamint az *Osztrák–Magyar Akadémiai Vegyes Bizottság* munkájában is.

Sokan tagjai az akadémiai szakbizottságoknak és más tudományos testületeknek, illetve több egyetem kari és doktori tanácsának. Többen töltenek be elnöki vagy elnökségi tisztséget más szakmai szervezetekben (*Mészöly Miklós Egyesület*, *Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság*, *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése*, *Ókortudományi Társaság*, *Musica Historica Kulturális Egyesület*), illetve további művészeti egyesületek, például a *Magyar Írószövetség*, a *Magyar Szépirodalmi Társaság*, a *Magyar Műfordítók Egyesülete*, a *József Attila Kör*, a *Furtwängler Társaság* és a *Lesznai Anna Társaság* tagjai.

2012-ben is megjelentek az intézeti folyóiratok teljes évfolyamai (*Irodalomtörténeti Közlemények*, *Literatura*, *Helikon*, *Magyar Könyvszemle*); ezek szerkesztésében főként intézeti munkatársak vesznek részt. Mindennemű támogatás híján, a szerzők és a szerkesztők felajánlásából működött az intézet hálózati fóruma, a *reciti* (www.reciti.hu). Az intézet kutatói más tudományos és szépirodalmi folyóiratok szerkesztőségének is tagjai (pl. *Lymbus*, *Irodalomtörténet*, *Alföld*, *Budapesti Könyvszemle*, *2000*, *Jelenkor*, *Új Forrás*, *Vigilia*, *Aspecto*, *Kaleidoscope*, *Élet és Tudomány*, *Publicationes Universitatis Miskolcensis: Sectio Philosophica*, *Magyar Műhely*, *Irodalomismeret* stb.). A nemzetközi folyóiratok közül intézeti szerkesztők közreműködésével készül az *Archivum Ottomanicum*, a *Turkologischer Anzeiger*, a *Neohelicon*, a *Hungarian Studies*, a *Hungarian Journal of English and American Studies*, a *Camoenae Hungaricae*, a *Deutsche Shakespeare Jahrbuch*, a *World Literature Studies* (Pozsony), a zágrábi *Kronika* és az ugyancsak horvát *Povijesni prilozi*.

Az Illyés Gyula Archivum fő feladata 2012-ben is az Illyés-hagyaték gondozása, katalogizálása és elektronikus archiválása volt, amelyet példászerű gondossággal látott el. Díszterme 2012-ben 18 szakmai rendezvénynek biztosított helyszínt. Ezen rendezvények – konferenciák, könyvbemutatók, tanácskozások stb. – vagy az intézet egyedüli szervezésében

kerültek megrendezésre, vagy pedig rangos irodalmi társaságokkal, kiadókkal, kulturális intézetekkel közösen, társrendezésben. Az Illyés Gyula Archívum rendkívül jó mediátornak bizonyult az intézet irodalmi-kulturális kapcsolatai számára az elmúlt évben is.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A 2012-es évben az intézet hat OTKA-pályázatot fogadott be:

Oszmán–török irodalmi források tanulmányozása: Bibliográfiai munkálatok, futamidő: 2012. 02. 01–2016. 01. 31., megítélt összeg: 19 000 000 Ft.

Kosztolányi Dezső műveinek (életművének) kritikai kiadása (2.), futamidő: 2012. 01. 01–2015. 12. 31., megítélt összeg: 23 500 000 Ft.

Régi Magyar Költők Tára XVI/13, futamidő: 2012. 09. 01–2015. 08. 31., megítélt összeg: 5 700 000 Ft.

A 18–19. századi magyar költészet kutatása 3, futamidő: 2012. 09. 01–2016. 08. 31., megítélt összeg: 20 060 000 Ft.

Olasz hadiírók és diplomaták kapcsolatrendszere Bécs és Isztambul között a 17. században, futamidő: 2012. 09. 01–2015. 08. 31., megítélt összeg: 6 840 000 Ft.

Magyarországi tudósok levelezése, 16–19. század, futamidő: 2012. 01. 01–2015. 12. 31., megítélt összeg: 4 721 000 Ft.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Ács Pál, Bastien Faguer (eds.): *Bibliographie Internationale de l'Humanisme et de la Renaissance*, XLV (2008). Genève: Librairie DROZ S. A. (2012)
2. Ács Pál, Székely Júlia (szerk.): *Identitás és kultúra a török hódoltság korában*. Budapest: Balassi Kiadó, 566 (2012)
3. Bartók István: *Egyazon mű sok különböző szövege: Leonhard Culmann latin grammatikájának hazai kiadásai*. In: Kecskeméti Gábor, Tasi Réka (szerk.): *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban*. Tudományos konferencia, Miskolc, 2011. május 25–28. Miskolc: Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 113–126. (2012)
4. Bene Sándor: *Renaissance or Medieval 'Mirror for Magistrates'?* Andreas Pannonius' „libelli” in *Various Research Perspectives*. In: György E. Szőnyi, Csaba Maczelka (eds.): *Centers and Peripheries in European Renaissance Culture: Essays by East-Central European Mellon Fellows*. Szeged: JATE Press, 25–42. (2012)
5. Berkes Tamás: *A cseh modernség előfutára: Jaroslav Vrchlický (1853–1912)*. *Bohemia* 19: (1–4) 1–32. (2011/2012) – melléklet, önálló füzet. (2012)
6. Békés Enikő: *Medical Astrology in Galeotto Marzio's Treatise Dedicated to Lorenzo Il Magnifico*. In: Astrid Steiner-Weber (ed.): *Acta Conventus Neo-Latini Upsaliensis. Proceedings of the Fourteenth International Congress of Neo-Latin Studies* (Uppsala, 2009). Leiden–Boston: Brill, 211–219. (2012)

7. Csörsz Rumen István (szerk.): Doromb. Budapest: Reciti, 249. http://www.reciti.hu/wp-content/uploads/Doromb_1_teljes.pdf (Közköltészeti tanulmányok 1.) (2012)
8. Dávidházi Péter: „We must follow the example of Job”: The Archetypal Sufferer in Mikes’s Letters from Turkey. In: Gábor Tüskés, Bernard Adams, Thierry Fouilleul, Klaus Haberkamm (Hrsg.): *Literaturtransfer und Interkulturalität im Exil: Das Werk von Kelemen Mikes im Kontext der europäischen Aufklärung*. Bern – Berlin – Bruxelles – Frankfurt am Main – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 112–136. (2012)
9. Dorogi Ilona – Hazai György: Zum Werk von Ebü Bekr b. Bahram Dimişkī über die Geschichte und den Zustand des Osmanischen Reiches. *Archivum Ottomanicum* 29: 199–325. (2012)
10. Fórizs Gergely (szerk.): Szívből jövő emlékezet: Tanulmányok Kölcsey Ferenc Nemzeti hagyományok című írásáról. Budapest: Reciti, 2012. <http://reciti.hu/2012/760#more-760>
11. Földes Györgyi: Textus, szimbólum, allegória. Szimbólumelvű poétika a klasszikus modernségben. Budapest: Magyar Irodalomtörténeti Társaság (MIT füzetek.) (2012)
12. Hajdu Péter, Radosvet Kolarov (eds.): *Images of the Other in Literary Communication* (2). Sophia: Penev (2012)
13. Hegedüs Béla: Három Mikes-mű irodalomszemléletének összehasonlítása (Törökországi levelek; Mulatságos napok; A Keresztnek királyi uttya). In: Tüskés Gábor, Csörsz Rumen István, Hegedüs Béla, Lengyel Réka (szerk.): *Író a száműzetésben: Mikes Kelemen*. Budapest: Universitas, 196–205. (Historia Litteraria 28.) (2012)
14. Hites Sándor: To Be Born Into Exile – Kelemen Mikes and the 19th–20th Century Hungarian Literary Exiles. In: Gábor Tüskés, Bernard Adams, Thierry Fouilleul, Klaus Haberkamm (Hrsg.): *Literaturtransfer und Interkulturalität im Exil: Das Werk von Kelemen Mikes im Kontext der europäischen Aufklärung*. Bern – Berlin – Bruxelles – Frankfurt am Main – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 445–457. (2012)
15. Jankovics József: Classicism and Neoclassicism in the Poetry of Mihály Babits. *Hungarian Studies* 26: (1) 79–91. (2012)
16. Jenei Éva: *Nyitott könyv. Irodalom, terápia, elmélet*. Budapest: Balassi Kiadó (2012)
17. Калавски, Жофия (Kalavszki Zsófia): Александр Сергеевич Пушкин. In: Дьюла Свак (ред.): *Двенадцать имен России*. Budapest: Russica Pannonicana, 69–85. (Russzisztikai Könyvek XXXV.) (2012)
18. Kappanyos András: The Eye and the Hand: Games of Representation in Un Chien Andalou. In: Menczel Gabriella, Perényi Katalin, Skrapits Melinda (szerk.): *Vanguardias sin límites: Ampliando los contextos de los movimientos hispánicos I–II: VIII Coloquio Internacional de Estudios Hispánicos*. Budapest: Komáromi Nyomda és Kiadó, 149–158. (2012)
19. Katkó Gáspár: Redemption of the Transylvanian Army Captured by the Crimean Tatars in 1657. In: Denise Klein (ed.): *The Crimean Khanate between East and West*. München: Harrassowitz Verlag, 91–106. (2012)
20. Kecskeméti Gábor: A humanista filológiai hagyomány és Magyarország. In: Kecskeméti Gábor, Tasi Réka (szerk.): *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban*.

- Tudományos konferencia, Miskolc, 2011. május 25–28. Miskolc: Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 13–51. (2012)
21. Kecskeméti Gábor, Tasi Réka (szerk.): Filológia és textológia a régi magyar irodalomban. Tudományos konferencia, Miskolc, 2011. május 25–28. Miskolc: Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet (2012)
 22. Korompay H. János: Arany János keresztje: a kitüntetés. *Irodalomtörténeti Közlemények* 116: (5) 593–628. (2012)
 23. Kőszeghy Péter (szerk.): Magyar művelődéstörténeti lexikon XIII. Középkor és kora újkor. Budapest: Balassi Kiadó (2012)
 24. Rákai Orsolya: Társadalomtörténet és hermeneutika a szinkrón irodalmi jelenségek megítélésében (Schöpflin Aladár). *Alföld* 63: (10) 66–74. (2012)
 25. Sas Péter (szerk.): Katolikus kincsek. Egyháztörténeti tanulmányok. Kolozsvár: Piarista Rendtartomány (2012)
 26. Szénási Zoltán: Párhuzamosok a végtelenben: Tanulmányok, esszék, kritikák. Tata: Új Forrás Kiadó (2012). (Új Forrás Könyvek.)
 27. Szörényi László: Created for Harmony. Studies and Essays on King Matthias. Judith Pethő-Szirmai, Veronika Kniezsa (English transl.). Budapest: Lucidus Kiadó (2012). (Books on Minority Studies.)
 28. Tóth Zsombor: Mikes as an Emigrant: Liminality, Literacy and the Culture of Migration. In: Gábor Tüskés, Bernard Adams, Thierry Fouilleul, Klaus Haberkamm (Hrsg.): *Literaturtransfer und Interkulturalität im Exil: Das Werk von Kelemen Mikes im Kontext der europäischen Aufklärung*. Bern – Berlin – Bruxelles – Frankfurt am Main – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 172–188 (2012)
 29. Török Zsuzsa: Wohl Janka és Arany János kapcsolata sajtóközlemények tükrében. In: Pusztai Bertalan (szerk.): *Médiумok, történetek, használatok (Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére)*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 140–155. (2012)
 30. Tüskés Gábor (szerk.): *Író a száműzetésben: Mikes Kelemen*. Budapest: Universitas, (2012). (Historia Litteraria 28.)
 31. Tüskés Gábor, Bernard Adams, Thierry Fouilleul, Klaus Haberkamm (eds.): *Literaturtransfer und Interkulturalität im Exil: Das Werk von Kelemen Mikes im Kontext der europäischen Aufklärung – Transmission of Literature and Intercultural Discourse in Exile: The Work of Kelemen Mikes in the Context of European Enlightenment – Transmission de la littérature et interkulturalité en exil: L'œuvre de Kelemen Mikes dans le contexte des Lumières européennes*. Bern – Berlin: Peter Lang, (2012)
 32. Veres András: *Kosztolányi Ady-komplexuma*. Filológiai regény (monográfia). Budapest: Balassi Kiadó (2012)
 33. Z. Varga Zoltán: *Rewriting History, Reshaping Memory: The Representation of Historical Events in Sándor Márai's Wartime Diaries and in his Memoir of Hungary*. *European Journal of Life Writing* 1: 22–40. (2012). <http://ejlw.eu/article/view/39/21>

MTA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30.; 1250 Budapest, Pf.: 9.
telefon: (1) 375 0493; fax: (1) 356 1849
e-mail: arthist@arthist.mta.hu; honlap: www.arthist.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Az intézet alapfeladata a magyarországi és magyar művészet (festészet, szobrászat, grafika, építészet, iparművészet, dizájn, fotó, vizuális környezet) tárgyi és hozzá kapcsolódó dokumentációs anyagának tudományos elemzése, feldolgozása, az egyetemes kultúra és a nemzeti kulturális örökség keretein belüli értelmezése. Alapfeladatai közé tartozik az emlékek és műtárgyanyaghoz kapcsolódó források, dokumentumok gyűjtése, megőrzése, rögzítése és publikálása. Alapfeladatait a diszciplína nemzetközi tudományos normáinak megfelelően, annak újabb szakmai és metodológiai eredményeit figyelembe véve látja el, törekszik a társtudományokkal való szoros együttműködésre, szakterületének interdiszciplináris megközelítésére.

Célja a művészettörténeten belüli innovatív és integratív szerepkör megvalósítása, ezért a szakma egyéb intézményeivel (múzeumok, galériák, egyetemek stb.) együttműködve kutatásokat, tudományos kiállításokat és projekteket kezdeményez és szervez. Ezek eredményeit a társadalmi nyilvánosság elé tárja, hozzájárulva a kultúra társadalmi önazonosságát erősítő feladatához.

Az intézet helyzete a BTK-n belül annyiból speciális, hogy négy saját gyűjteménnyel rendelkezik, melyek közül a Lexikongyűjtemény és az Adattár igen nagy és gazdag; a Lexikongyűjtemény az országban egyedülálló, az Adattár (a Magyar Nemzeti Galériáé után) a második az országban. Ezen gyűjtemények gondozása, gyarapítása, a velük kapcsolatos folyamatos kutatószolgálat ellátása az intézet munkatársi állományának jelentős kapacitását veszi igénybe.

A fentiekén túl további és kiemelt feladata az MTA egyes gyűjteményi egységeinek, jelesül az MTA Művészeti Gyűjteményének (Képtár) és Pszichiátriai Művészeti Gyűjteményének tudományos felügyelete, muzeológiai és egyéb szakmai feladatainak ellátása.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Az eredmények ismertetése előtt rögzíteni kell, hogy a kutatóközpontba való integrálódás komoly feladatai mellett az intézet az év első felében új helyre költözött. Mindez a gyűjtemények döntő többségét is érintette, munkatársaik több hónapos, áldozatos munkája révén került sor a gyűjtemények be- és kicsomagolására, újrendezésére, a kutatószolgálat újbóli biztosítására.

A kutatóközpont többi intézetével való együttműködés máris több eredményt hozott: a munkatársaik aktívan kapcsolódtak be a központ egyik sikeres Lendület-program pályázatába (A koronázás és a Szent Korona), illetve az egyes intézetek által szervezett konferenciákba. A

Zenetudományi Intézettől komoly technikai segítséget kaptak digitalizálási feladatok megvalósításához.

Az intézet fontos részt vállalt a diszciplína egészét, társadalmi és tudományos helyzetét áttekintő feladatokban, így az MTA Művészettörténeti Bizottsága szakmai felmérésének elkészítésében, a kérdéskört átfogó módon elemző *A művészettörténet újtjai* című módszertani konferencia megvalósításában. Az intézet jelenteti meg az *Ars Hungarica* című, minden szempontból megújult szakmai folyóiratot, intézeti keretek közt történik az *Acta Historiae Artium* és az *Enigma* című szakmai periodikák szerkesztése is. Az *Ars Hungarica* 1973–2008 közötti számaint digitalizáltatták és az intézet honlapján hozzáférhetővé tették. Újrarendítették a *Collegium Artiumot*, az intézeti kollégák és meghívott külföldi előadók (Egyesült Államok, Nagy-Britannia) korreferátumokkal és vitával kísért szakmai előadás-sorozatát.

2012-ben az intézet honlapja megújult, hogy a korszerű kívánalmaknak megfeleljen. Ugyanakkor megindult a digitalizációs program, melynek eredményeképpen fontos anyagokat (a Levéltári Gyűjtemény jelentősebb fondjai, az Adattár, a Lexikongyűjtemény egyes egységei, az *Ars Hungarica* 35 évfolyama) helyezték el a honlapon.

Középkori (romanika és gótika) kutatócsoport

A csoport 2012-ben alakult az intézetben mindig is kiemelt fontosságú, más csoportokhoz nem köthető medievisztikai kutatások összefogására. Központi témája az Árpád-kori (Eger, Székesfehérvár, Ják, Pécs, Gyulafehérvár) és gótikus (Budavár, Nagyboldogasszony [Mátyás]-templom) építészet reprezentatív emlékeinek új megközelítéseket és autopsziás vizsgálatokat is alkalmazó kutatása (részben a Bolyai Kutatói Ösztöndíj támogatásával), melynek eredményeképp monografikus feldolgozás, illetve tanulmánykötet (Eger, Gyulafehérvár), vagy kiállítási koncepció (Mátyás-templom) született. Ki kell még emelni a korszak falfestészetére (Aquila János), az Anjou-kori udvari kultúrára és kodikológiára vonatkozó kutatásokat, valamint a II. András korának művészetével foglalkozó konferenciakötet szerkesztését (a Székesfehérvári Egyházművészeti Múzeummal közösen).

Barokk kutatócsoport

Ugyancsak 2012-ben alakult a más keretekbe nehezen fogható kutatások integrálására. Tevékenysége sokban kapcsolódik a Reprerentáció és kultusztörténet, valamint a Műgyűjtéstörténet munkacsoport kutatásaihoz.

Reprerentáció és kultusztörténet munkacsoport

A diszciplína keretén belül egyre fontosabbá váló recepciós kutatások között ki kell emelni a Szent Korona 16–19. századi ábrázolásaira, azok értelmezésére vonatkozó kutatásokat (Lendület-program keretében). Ehhez kapcsolódnak a magyar nemzeti szentek (Szt. István, Szt. Imre, Szt. László) kultuszára vonatkozó kutatások. A királyi udvari reprerentációra vonatkozó kutatások közül ki kell emelni a Mátyás kori udvari reprerentációra, a török elleni küzdelem udvari megjelenítésére s általában véve az efemer művészeti jelenségekre vonatkozó kutatásokat.

A munkacsoport kutatásainak fontos súlypontja a Corvina-kutatás. Római és vatikáni könyvtári és múzeumi kutatások (Klebelsberg Ösztöndíj segítségével) révén új eredmények születtek a Medici- és Farnese- könyvtárak és a Corvinák összehasonlító vizsgálatában. A csoport munkatársainak alapvető feladata volt a 2013-ban Firenzében rendezendő *Mátyás és a humanizmus* c. kiállítás szakmai előkészítése.

Új témaként jelentkezett a 19–20. századi világkiállítások magyar pavilonjainak, valamint a múzeumoknak a nemzeti reprezentációt illető feldolgozása, részvétel a *Szép művészeti Múzeum történetei* c. OTKA-kutatási programban.

Műgyűjtéstörténet munkacsoport

A munkacsoport tevékenységét alapvetően meghatározza a sikeresen elnyert nagy volumenű OTKA-pályázat (*Adattár a magyarországi tárgykultúra történetéhez, 16–19. század*), az ehhez kapcsolódó egyéni OTKA-pályázat és Bader Kutatási Ösztöndíj. Ennek keretén belül egy nagyszabású, külső szakemberek bevonásával megvalósuló kutatási program kezdődött a főúri, nemesi, polgári, egyházi inventáriumok feldolgozására, dokumentumaik adatbázisba rendezésére és az így rendezett adatok interdiszciplináris értékelésére. A magyar, osztrák, szlovák állami és családi levéltárakban végzett kutatás során számos eddig ismeretlen, a kutatás elől eddig elzárt anyagot dolgoztak fel. A kutatás első eredményei (Erdődy-család) publikálásra készek, megkezdődött a felosztott szerzetesrendek, az esztergomi érsekség, az Esterházy hitbizományi leltárak feldolgozása, a kutatás részben összekapcsolódik az *Antiquitas Hungarica*-program kereteiben folyó, a Fejérváry–Pulszky-gyűjteményekre vonatkozó projekttel. A továbbiakban magyar, szlovák, osztrák levéltári kutatásokra s a már ismert dokumentumok új típusú feldolgozására alapozva elkészülhet a 17–19. századi műgyűjtés társadalmi rétegeket átfogó tudományos feldolgozása.

19. század: építészet, művészet, mentalitás kutatócsoport

A munkacsoport többéves erőfeszítései révén elkészült és kiadásra kész a félbeszakadt művészettörténeti szintézis 19. századot összefoglaló kötetének első, az építészetet és az iparművészetet tárgyaló része. (A szakmai diskurzust minden bizonnyal alapvetően meghatározó kötet megjelenése OTKA-támogatással 2013-ban várható.) Befejezés közeli állapotba jutott a festészetet és a szobrászatot tárgyaló második kötet is. Nem szüneteltek emellett a korszak építészképzésére, építészdinasztiáira és kertművészetére, Markó Károly tevékenységére irányuló kutatások sem.

Kiemelkedő jelentőségű a 19. század eleji rézmetsző, Blaschke János monográfiájának és oeuvre-katalógusának megjelentetése. A tanulmány és a sokoldalúan használható mutatók mellett a 2700 reprodukció a művészettörténeti vonatkoztatásokon túl alapvető adalékokkal szolgálhat a korszak történeti, vizuális antropológiai, mentalitástörténeti vizsgálataihoz.

Fotótörténet és performativitás kutatócsoport

A legfontosabb eredmény a csoport tagjai által szervezett és rendezett *Mozdulat. A magyar mozdulatművészet története és kapcsolatai 1902–1950* c. kiállítás és a hozzá kapcsolódó tudományos szimpózium volt az Iparművészeti Múzeumban. A számos, eddig ismeretlen műtárgyat és dokumentumot (köztük több, az intézetben őrzöttet) bemutató kiállítás komoly szakmai és közönségsikert aratott, katalógusa – anyagi támogatás híján – eddig nem jelent meg. A csoport tagjai részt vesznek az MTA Táncstudományi Bizottságának tevékenységében, az SZFE 20. századi színházművészeti, az ELTE PPK életreform-kutatásaiban, közreműködtek a Madzsar Alice munkásságát bemutató kötet megvalósításában, kutatásokat folytattak a magyar modernizmus és mozdulatművészet francia kapcsolatairól. A kutatócsoport részt vett az *Im Dunkelkammer des Schreibens* c., Nadas Péter fotóit és az általa válogatott műveket bemutató kiállítás és katalógus (Zug, Kunsthaus) előkészítésében, kutatásokat folytatott, előadásokat tartott a 19. századi sajtó(fotó)-illusztrációk tárgykörében.

Századforduló és modernizmus munkacsoport

A kutatás központjában a Nyolcak és a hozzá kapcsolódó törekvések feldolgozása és bemutatása áll. Kiemelkedő volt ebből a szempontból a *Die Acht: Ungarns Highway in die Moderne* c. kiállítás a bécsi Kunstforumban. A Nyolcak eddigi legnagyobb külföldi bemutatójához kapcsolódva a bécsi Collegium Hungaricummal együttműködve önálló katalógussal is rendelkező külön kiállítást rendeztek a csoport grafikáiból. A téma iránt támadt nemzetközi érdeklődést jelzik a neves külföldi szakemberek részvételével rendezett tudományos workshopok (Brüsszel, New York), valamint az, hogy a Szépművészeti Múzeummal karöltve előkészítés alatt áll a párizsi Musée d'Orsay-ben 2013-ban *Allegro barbaro* címmel nyíló kiállítás, a magyar modernizmus eddigi legnagyobb szabású külföldi bemutatója. Megjelent a budapesti *Nyolcak* kiállítás alkalmából szervezett konferencia anyaga.

Tovább folytatódtak – részben a szabadkai Városi Múzeummal együttműködve – a szecesszióval foglalkozó kutatások, a csoport részvételével szerveződött a PIM *Ködlovagok... Irodalom és képzőművészet a századfordulón*, valamint az Iparművészeti Múzeum *Art deco és modernizmus 1920–1940* c. kiállítása, megkezdődtek a Magyar Nemzeti Galériában 2014-ben rendezendő Derkovits-kiállítás katalógusának munkálatai, közreműködésükkel készült el a Kassák Múzeum új állandó kiállítása.

A „Hosszú hatvanas évek” kutatócsoport

Folytatódott a hasonló című, a Ludwig Múzeummal közösen 2013-ban rendezendő nemzetközi kiállítás tudományos előkészítése, melyet a Visegrádi Alap sikeres pályázata is segít. Ennek keretében lett, szlovák, cseh, lengyel kollégákkal nagy sikerű szakmai workshopot rendeztek, nyolc munkatalálkozóra került sor a magyar résztvevőkkel. A témához kapcsolódva rendezték meg a debreceni MODEM-ben a szürrealizmus magyarországi továbbélését, illetve a Kondor Béla művészetét bemutató kiállításokat. NKA-támogatással kiadásra kész a Mezei Ottó tanulmányait és kéziratait összegyűjtő, többségében a korszak művészetével foglalkozó kötet.

Kritikai teóriák munkacsoport

Fontos önálló publikáció jelent meg a kortárs magyar művészet médiahasználatáról. A csoport tagjai több nemzetközi rendezvényen vettek részt, így a *Reception of the Invisible Past* c. nemzetközi projektben, kiállításokat rendeztek Magyarországon és külföldön, kutatásaik elsősorban a képtudományokra, a médiaelméletekre, a gender studies-ra, a tranzitológiára, a dekonstrukcióra, illetve a társadalmi emlékezet kortárs művészeti megnyilvánulásaira irányultak. Idekapcsolódott a kisebbségek, mindenekelőtt a romák kortárs művészeti szerepével foglalkozó kutatás. A csoport egyik tagja a berlini művészeti biennále szekcióvezetője volt, s fontos szerepet töltött be a berlini Roma-holokauszt-émlékmű megvalósításában és a „Roma bölcsek”-projektben.

MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjtemény kutatási projekt

A csoport OTKA-pályázata nem volt sikeres, de tovább folytatták a művészet és pszichiátria kapcsolatára a pszichiáterek művészetéhez való viszonyára, a művészi kreativitásra vonatkozó kutatásokat. Másik kutatási területük az art brut és a naiv művészet, összefoglalóan az „outsider art”, ennek kapcsán fontos publikáció jelent meg az ún. „östehetségek” kritikai fogadtatásáról. Fontos nemzetközi konferenciát és kiállítást szerveztek a Francia Intézetben *Un Divan sur le Danube* címmel.

Tudománytörténet kutatócsoport

A csoport tagjai az *Ars Hungarica* dupla számaiban, valamint az *Enigmában* publikálták a századforduló és a két világháború közti korszak tudománytörténetével foglalkozó kutatásaik eredményeit. Ki kell emelni közülük a magyar medievisztika egyik legnagyobb alakjának, az 1945 után Münchenben élő Bogyay Tamásnak az életművét és hagyatékát ismertető tanulmányokat (*Ars Hungarica* 3–4.), a Hauser Arnolddal, a Fülep-recepcióval, a magyar műemlékvédelem tudománytörténetével kapcsolatos írásokat (*Ars Hungarica* 1–2, *Műemlékvédelem*), a Popper–Lukács-kapcsolattal (*Acta Historiae Artium*), illetve a Komor András irodalmi és kritikai tevékenységét úttörő módon feldolgozó tanulmányt (*Enigma*). Részt vettek az Ipolyi Arnold-konferencián, kiadásra kész Mezei Ottó kötete, elkészült a Genthon-bibliográfia.

Az intézet szakmai felügyeletével működő gyűjtemények

MTA Művészeti Gyűjtemény (Akadémiai Képtár)

A gyűjtemény az MTA Elnökségének irányítása alatt, de az intézet szakmai felügyeletével működik. Elkészült a szervezeti és a gyűjteményi szabályzat, valamint az önálló múzeumi besoroláshoz szükséges szakmai anyag. Folytatódott a műtárgykatalógus digitalizálása, a raktár rendezése, a műtárgy-revizió előkészítése. A gyűjtemény két fontos alkotással (Barabás Miklós: Trefort és Eötvös, Amerling: gr. Waldstein János portréja) gyarapodott. A munkatársak az Elnökség megbízásából részt vettek a Szentágothai Terem kialakításában.

MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjtemény

Kiemelkedő jelentőségű volt a világhírű, az Egyesült Államokban elhunyt művészetpszichiáter, Jakab Irén hagyatékának a gyűjteménybe kerülése. A hagyaték feldolgozásának felügyeletére kuratórium alakult. Elkészült, de a dokumentumok természete miatt csak előzetes kutatási engedéllyel használható a gyűjtemény adatbázisa, a szélesebb nyilvánosság számára pedig a gyűjtemény önálló honlapja. Tovább folytatódott a műtárgykatalógus és a könyvtár digitalizálása, a hasonló profilú külföldi intézményekkel (Heidelberg, Genf, Gent, Varsó, Prága) való kapcsolatépítés.

Intézeti gyűjtemények

Lexikongyűjtemény

A világviszonylatban is páratlan gyűjteményt mintegy 300 kutató használta Magyarországról és külföldről egyaránt. Folytatódott az anyag adatbázis jellegű digitalizálása.

Adattár

A gyűjtemény költöztetése, újrendezése mintegy fél évet vett igénybe, így kutatókat csak az év második felétől fogadhatott. Szolgáltatásait így is 174 külső kutató vette igénybe. Újraindult az anyagok digitalizálása, forráskiadásokra való előkészítése.

Fényképtár

A költözés és újrendezés több hónapot vett igénybe. Az anyag kb. 70%-át digitalizálták, a feldolgozás néhány unikális egység (Gerevich-hagyaték, erdélyi üvegnegatívok) digitalizálásával folytatódott.

Levéltári Regesztagyűjtemény, Pecséttár

Komoly feladatnak bizonyult a költözés után az új szakmai elrendezés biztosítása. A Zenetudományi Intézet technikai segítségével megtörtént a gyűjtemény legtöbbet kutatott

részének, a Vallás- és Közoktatási Minisztérium iratainak digitalizálása és a honlapon történő hozzáférhetővé tétele, folyik az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat regesztaanyagának digitalizálása, a Veszprémi Érseki Levéltárral együttműködve befejeződött a Mohács előtti regesztaanyag digitalizálása.

Könyvtár

Az év második felében kezdődött s befejezés előtt áll a teljes könyv- és folyóirat-állomány revíziója. Megtörtént az új kiadványraktár kialakítása.

b) Tudomány és társadalom

A diszciplína közvetlen társadalmi hatása nehezen mérhető, bár hosszabb távon a vizuális környezetalakítás, a kulturális turizmus révén érzékelhető eredményeket teremtő tevékenység; meggyőződésünk, hogy a magyar művészet emlékeinek feldolgozása, publikációkban és kiállításokon való bemutatása fontos, elengedhetetlen tényezője a magyar kultúrának, s így az egészséges társadalmi önazonosság-tudat kialakításának, megerősítésének. Ezért a munkatársak kiemelt, de egyben természetes feladatnak tartják eredményeik minél szélesebb körben való népszerűsítését, ismertetését. E körbe tartoznak a magyar és idegen nyelvű tárlatvezetések, rádió- és televízió-interjúk, kiállításmegnyitók, kritikák és ismertetések. Az intézet munkatársai fontos kérdésekben fogalmazzák meg szakértői véleményeket. Egy munkatárs a művészetszervező és közvetítő tevékenységéért a Francia Köztársaság Chevalier dans l'Ordre National du Mérite kitüntetésében részesült, másikat az egyik legjelentősebb nemzetközi kortárs művészetkritikai díjjal, az Igor Zabel-díjjal tüntették ki.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az intézet – integratív szerepkörének megfelelően – projektorientált együttműködésre törekszik a művészettörténet legfontosabb hazai intézményeivel. Az intézet az alábbi kiállítások megvalósításában és tervezésében vett részt: Szépművészeti Múzeum: *Allegro barbaro, Cézanne*), Iparművészeti Múzeum: *Mozdulat, Art deco*, Magyar Nemzeti Galéria: *Derkovits, Petőfi Irodalmi Múzeum: Kődlovagok...*, Ludwig Múzeum: „*Hosszú hatvanas évek*”, Kassák Múzeum: *állandó kiállítás, Juraj Melis és a szlovák–magyar kapcsolatok*, Ferenczy Múzeum, Szentendre: *Gy. Molnár István, Czóbel és barátai*, MODEM, Debrecen: *Idegen anyag, Kondor Béla*.

Az intézet munkatársai részt vesznek a felsőoktatásban, a BA- és MA-képzés mellett a PhD- és DLA-oktatásban való szerepük emelendő ki. Az érintett egyetemek: ELTE, BME, Corvinus Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Moholy-Nagy László Művészeti Egyetem, Visart, Camp Europe. Oktatás külföldön: Kolozsvár, Pozsony, Bukarest.

Az intézet nemzetközi kapcsolatai közül ki kell emelni a tudományág legfontosabb nemzetközi szervezetét, a CIHA-t (Comité International d'Histoire de l'Art), melynek nürnbergi világkongresszusán az intézetet egy vezetőségi tag, két előadó és két poszter képviselte, valamint a RIHA-t (Research Institutes of History of Art), melynek spliti konferenciáján a szervezet online-folyóiratában való részvétel mellett több együttműködési szándéknyilatkozat is született. A társintézmények közül továbbra is a Szlovák Tudományos Akadémia pozsonyi intézetével a legszorosabb a viszony (pl. rendszeres csereösztöndíjak, az 1970-es, 1980-as évek szlovák–magyar kapcsolatait feldolgozó kiállítás a Kassák

Múzeumban, részvétel a pozsonyi Galeria mesta Mednyánszky-kiállításában), a prágai, krakkói akadémiai kapcsolatokon túl ki kell emelni a párizsi INHA dokumentációs igazgatójának budapesti látogatását. További, külföldön rendezett kiállítások: *Die Acht...*, Kunstforum, Bécs, *Die Acht – Der Akt*, Collegium Hungaricum, Bécs, *Cosmologie quotidienne*, Magyar Intézet, Párizs, *Foreign matter*, Koroska Galerija, Ljubljana). Az intézet munkatársai több más külföldi kiállítás megvalósulásában vettek részt (Zug, Kunsthalle, Köln, Wallraf-Richartz Museum, Linz, Lentos, Riga), számos külföldi konferencián és workshopon tartottak előadást. A magyar–magyar tudományos kapcsolatok keretében kolozsvári, marosvásárhelyi, somorjai, szabadkai tudományos ülésszakokon tartottak előadást, önálló nemzetközi workshopot szerveztek New Yorkban, Bécsben és Brüsszelben. Egyéb fontosabb nemzetközi konferenciák helyszínei: New York, Los Angeles (CAA), London, Wolverhampton, Gent, Berlin, Bern, Konstanz, Livorno, Tallinn, Varsó, Łódz.

A munkatársak részt vettek több külföldi tudományos projekt nemzetközi bírálóbizottságában (Románia, Szlovákia, Szlovénia), valamint az FP 6 Marie Curie (ERC) pályázatok bírálatában.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

OTKA K 105005: *Adattár a magyar tárgykultúra történetéhez, 16–19. század* (4 éves futamidejű pályázat 2013. január 1-jei kezdéssel): a magyar inventáriumok, hagyatékok levéltári kutatása, feldolgozása, adatbázis készítése, esettanulmányok: 42 000 000 Ft.

OTKA PUB K 107617: *Magyar művészet a 19. században I. Építészet és iparművészet* című kötet 2013-as megjelentetésére az MTA BTK–Osiris kiadásában (1 éves pályázat): 7 000 000 Ft.

OTKA PD 101833: *17–18. századi főúri gyűjtemények forrásanyagának feltárása*: magyar és külföldi (Ausztria, Szlovákia) levéltári kutatások, publikációk: 4 000 000 Ft.

NKA 3412/08382: *Mezei Ottó tanulmánykötetének megjelentetése* az intézetben őrzött hagyatéok feldolgozása alapján: 1 000 000 Ft.

NKA 3802/04257: *19. századi európai múzeumi reprodukciós kontinuum*: 19. századi múzeumi fotók feldolgozása: 300 000 Ft.

NKA 2501/1756: *Támogatás az Ars Hungarica c. intézeti folyóirat megjelentetésére*: 2 500 000 Ft.

Visegrád Fund: A „Hosszú hatvanas évek” c. kutatási és kiállítási projekthez kapcsolódó nemzetközi workshop szervezése: 9000 euró (társpályázóként). Bolyai Kutatói Ösztöndíj: Árpád-kori építészet kutatására. MTA – Isabel és Alfred Bader művészettörténeti kutatási támogatás: főúri gyűjtemények kutatására.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. András Edit: *Träume ich frei oder auf Befehl? Imaginierte Männlichkeit im sozialistischen Ungarn / Do I dream freely or on command? Imagined masculinity in Socialist Hungary*. In: Stella Rolling, Barnabás Bencsik (eds.): *Der nackte Mann / The Naked Man*. Nürnberg: Verlag für Moderne Kunst, 91–100. (2012)

2. Gergely Barki, Evelyn Benesch, Zoltán Rockenbauer (Hrsg.): Die Acht. Ungarns Highway in die Moderne. Austria Kunstforum. Wien: Deutscher Kunstverlag, 208. (2012)
3. Gergely Barki (Hrsg.): Die Acht – der Akt. Wien: Balassi Institut – Collegium Hungaricum, 112. (2012)
4. Bubryák Orsolya: The Treasures of Countess Erzsébet Rákóczi (1654–1707). In: Susan Bracken, Andrea M. Galdy, Adriana Turpin (eds.): Women Patrons and Collectors. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 83–100. (2012)
5. Galavics Géza: Két atipikus Markó-festmény a kismartoni Esterházy-kastély parkjáról. *Művészettörténeti Értesítő* 60: (2) 405–415. (2011/2012)
6. Gellér Katalin: Art deco a magyar festészetben. In: Art deco és modernizmus. Lakásművészet Magyarországon 1920–1940. Budapest: Iparművészeti Múzeum, 77–87. (2012)
7. Gulyás Borbála: A török elleni harc megjelenítése a Habsburgok udvari ünnepségein a 16. században. In: Ács Pál, Székely Júlia (szerk.): Identitás és kultúra a török hódoltságban. Budapest: Balassi Kiadó, 249–264. (2012)
8. Hornyik Sándor: Alternative Realms. In: Mónika Kumin, Zsolt Petrányi, László Százados (eds.): World Modells. Studio Experiments from Kondor to the Present Day. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 18–47. (2012)
9. Jerovetz György: A magyar östehetség mozgalom recepciója a két világháború között. *Ars Hungarica* 38: (2) 212–228. (2012)
10. T. Junghaus – A. Kóczé – A. L. Szász: Civil Unity for the Memorial to the Sinti and Roma Murdered under the National Socialist Regime. Budapest: ERCF Publication (2012)
11. Kerny Terézia: Kárpátalja a magyarországi régészeti és művészettörténeti kutatásban. (Vázlat). *Ars Hungarica* 37: (4) 16–32. (2011/2012)
12. Kerny Terézia: „Solus virgo virginem agnoscit”. Adalékok Boldog Mór és Szent Imre ikonográfiájához, 14–19. század. In: Illés Pál Attila, Juhász Laczik Albin O.S.B. (szerk.): Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon 2. Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) – Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 764–784. (2012) (Rendtörténeti konferenciák 7/2.)
13. Marosi Ernő: Amour chevaleresque et salut dans deux peintures murales gothiques de Transylvanie. In: Le plaisir de l’art du Moyen Âge. Commande, production et réception de l’œuvre d’art. Mélanges en hommage à Xavier Barral i Altet. Paris: Picard, 705–713. (2012)
14. Csilla Markója: Popper and Lukács – The Anatomy of a Friendship. *Acta Historiae Artium* 53: 233–248. (2012)

15. Csilla Markója: „Du kriegst eine geschmiert, dass Du gegen die wand knallst...” Die Reanimation des Nádas-Erlebnisses – Über die Fotografie „Selbstbildnis mit Windorgel.” In: Matthias Haldemann (Hrsg.): Péter Nádas: In der Dunkelkammer des Schreibens. Wädenswil: Kunsthaus Zug – Nimbus. Kunst und Bücher, 126–139. (2012)
16. Papp Gábor: A magyar építészek nélkülözhetetlen közlönyétől a „megtépett, megsabdalt orgánumig”. *Építő Ipar – Építő Művészet 1914 – 1932. Ars Hungarica* 38: (2) 196–211. (2012)
17. Perenyei Monika: A médiumok velünk vannak. Technikai képalkotás a kortárs művészetben. Dunaújváros: Kortárs Művészeti Intézet, 112. (2012)
18. Papp Júlia: Könyv és kép a 19. század elején. Blaschke János (1770–1833) illusztrációinak katalógusa. Budapest: Argumentum Kiadó – MTA BTK, 1–2. kötet. 579 + 608. (2012)
19. Papp Júlia: Die häuslichen und gesellschaftlichen Räume des Familienlebens am Anfang des 19. Jahrhunderts im Spiegel zweier Buchillustrationsserien aus Wien. *Wiener Geschichtsblätter* 67: (3) 275–293. (2012)
20. Székely Miklós: Az ország tükrei. Építészet és művészet szerepe a magyar nemzeti reprezentációban az Osztrák–Magyar Monarchia korának világkiállításain. Budapest: CentrArt, 310. (2012)
21. Székely Miklós: Rebuilding History. The Political Meaning of the Hungarian Historical Pavilion at the 1900 Paris Universal Exhibition. In: Martina Topic, Sinisa Rodin (eds.): Cultural Diplomacy and Cultural Imperialism. European perspective(s). Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien: Peter Lang, 51–66. (2012)
22. Szentesi Edit: Az intézményes műemlékvédelem kezdetei Magyarországon, *Műemlékvédelem* 56: (1–2) 2–29. (2012)
23. Vincze Gabriella: Képzőművészet a mozgás sugarában. Madzsar Alice és a képzőművészetek. In: Zaletnyik Zita, Repiszky Tamás (szerk.): A gyógyító mozgás művésze. Madzsar Alice emlékének. Budapest: Semmelweis Kiadó, 185–196. (2012)

MTA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
NÉPRAJZTUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30.; 1250 Budapest, Pf.: 29.
telefon: (1) 224 6781; fax: (1) 356 8058
e-mail: etnologia@etnologia.mta.hu; honlap: www.etnologia.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

- ETNOFOLK európai uniós pályázati projekt – Digitalizált népi kulturális örökség;
- A néprajztudomány kézikönyveinek szerkesztése: *Magyar Népköltészeti Lexikon, A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiája / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture*;
- *Hármas határok vizsgálata Magyarország délnyugati, délkeleti és északkeleti térségében* – OTKA-támogatással;
- Eredmények a népi műveltség történeti kutatásában (kiadványok az intézet *Documentatio Ethnographica* sorozatában), nemzetközi konferencia szervezése *Visual Encounters with Alterity* címmel;
- Modernizáció, kulturális beidegződések és ideológiák (az intézeti évkönyv, az Ethno-Lore etnológiai tematikus száma), etnológiai vizsgálatok Szibériában, Mongóliában, Délkelet-Ázsiában és Afrikában;
- Társadalomnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi közösségekben;
- Elméleti és módszertani kérdések a mai folklorisztikában.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

ETNOFOLK európai uniós pályázati projekt – Digitalizált népi kulturális örökség

Az MTA BTK Néprajztudományi Intézete 2011 és 2014 között konzorciumi tagként vesz részt az Európai Strukturális Alap által finanszírozott ETNOFOLK projektben (témaszám: 3CE296P4). A projektet négy közép-európai ország hat intézményének (Cseh Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete, a beszercebányai Bél Mátyás Egyetem, a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete, az MTA BTK Néprajztudományi Intézete, a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Tudományos Kutatóközpontja és az informatika területéért felelős csehországi AiP Beroun, társult partner az Österreichisches Volksliedwerk) konzorciuma hozta létre. Magyar részről az intézet igazgatójának vezetésével hat intézeti munkatárs vesz részt a terv megvalósításban.

A projekt célja, hogy bemutassa a közép-európai népek hagyományos kulturális örökségét és segítse annak megőrzését. A pályázat keretében olyan közös webfelület készül, ahol szövegek, térképek, fotók, hang- és mozgóképfelvételek segítségével reprezentálják az adott terület népi kultúráját elsősorban a népköltészet, a tánckultúra, az öltözködés, a hit- és szokásvilág, az épített örökség különböző jelenségein keresztül. A készülő adatbázis a tudományos kutatás, a közigazgatás, az oktatás, a kulturális örökségvédelem, a turizmus és a regionális fejlesztés területén dolgozók számára is hasznos forrásként szolgál majd, és a tervek szerint a nagyközönség számára is elérhető lesz.

A pályázat megvalósítása öt feladatkörből áll:

- a digitalizálandó tartalmak előkészítése és a metaadatok szabványainak pontosítása;
- az összegyűjtött adatok elérhetőségét megvalósító technológiai feltételek megteremtése (a felhasználói igények figyelembevételével előállított eszközök és szolgáltatások révén);
- stratégiaalkotás, azaz a projekt tartalmainak hasznosítása a tudományban, a kultúrában, a közigazgatásban, a gazdaságban és más területeken;
- a projekt, valamint a hozzá kapcsolódó tevékenység népszerűsítése és megismertetése a médiában, a szakmai és a szélesebb nyilvánosság előtt;
- a projekt adminisztrációja és működtetése.

2012. február 28-án *Stakeholder meeting* a magyar népi kultúra, az oktatás, az építészet, a közművelődés, a turizmus stb. területén dolgozó intézményvezetők és más szakmai résztvevők számára.

2012. június 6–7. között szakmai kerekasztal-beszélgetés a népi kulturális örökség meghatározásával kapcsolatos tudományos kérdésekről az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkban az MTA BTK főigazgatójának részvételével. A megbeszélésen a kulturális örökség megőrzésével foglalkozó hazai szakemberek vettek részt, előadásaik és hozzászólásaik segítséget nyújtottak az ETNOFOLK projekt keretében készülő *néprajzi adatbázis* rendszerező elveinek a kialakításához, a terminológiai és módszertani kérdések tisztázásához. A projekt munkatársai bemutatták ETNOFOLK honlap szerkezetét és tartalmát, a közreadandó tárgyak (fotó, videó, hanganyag, szöveg stb.) néprajzi leírását tartalmazó adatok alkotóelemeit. A műhelyvitan összegzett tapasztalatok és célkitűzések értelmében az adatbázis legfőbb erénye, hogy az egyes tudományágak által szétválasztott kulturális elemeket a maguk eredeti kontextusában és összefüggésrendszerében mutatja be. A projekt keretei között épülő reprezentatív adatbázis valamennyi, a népi kultúrával foglalkozó intézményt magában foglaló hálózatként kíván funkcionálni, ahol a társuló intézmények saját koncepciójuknak és tudományos célkitűzéseiknek megfelelően adhatják közre a rendelkezésükre álló archívumaikat, adatairaikat.

2012-ben a konzorcium tagjai két alkalommal szerveztek ún. *Project and Steering Committee meetinget*; 2012. április 19–20. között Pozsonyban, majd második alkalommal 2012. október 18–19. között Brnóban. A találkozókön a projekt aktuális fázisához kapcsolódó tudományos, informatikai, stratégiai stb. feladatokat és kérdéseket vitatták meg. A pályázat magyar munkatársai terepmunkát végeztek a mohácsi farsangi busójáráson, ahol az eseményeket, szokásokat rögzítették. Három rövidebb terjedelmű kiadvány látott napvilágot: egy angol és egy magyar nyelvű prospektus az intézetről, valamint a projektet röviden ismertető magyar nyelvű prospektus. A projektről több sajtóorgánium és szakmai lap is hírt adott.

A néprajztudomány kézikönyveinek szerkesztése: Magyar Népköltészeti Lexikon, A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiája / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture

Az intézet folkloristái 2010 óta dolgoznak egy *Magyar Népköltészeti Lexikon* összeállításán. 2002–2006 között *Folklór a magyar művelődéstörténetben* címmel interdiszciplináris konferenciasorozatot szervezett az intézet akkori Folklor Osztálya, amelynek előadásaiból tanulmánykötetek jelentek meg. A társtudományokkal való együttműködés során fogalmazódott meg egy új folklorisztikai kézikönyv gondolata. Szükségessé vált a tudományszak elméleti megalapozottságát erősítendő a fogalmak tisztázása, az új hazai és nemzetközi eredmények beépítése a szaktudományi diskurzusba. Kívánatos ez egyrészt azért,

mert a fogalomkészlet bizonyos területeken elavult, másrészt mert sem a társtudományok, sem a szélesebb olvasóközönség nincs kellően tájékozódva a folklorisztika eredményeiről. A lexikonban röviden és tömören összefoglalhatók a legújabb eredmények, a további érdeklődést és kutatást pedig a szócikkek végén található bibliográfia segíti. A résztvevők célja egy korszerű és reprezentatív összefoglalás létrehozása, amelyben újragondolják a folklorisztika alapfogalmait, áttekintést adnak a népköltészet műfajairól, alkotásairól, alkotóiról, a magyar folklór kutatóiról és kutatástörténetéről a legfrissebb hazai és nemzetközi szakirodalom, valamint a rokon szakmák, úgymint az irodalomtörténet, a történettudomány, a nyelvtudomány, a zenetudomány, a művészettörténet szájhagyománnyal, népköltéssel kapcsolatos kutatási eredményeinek felhasználásával. A címszógyűjtemény a munka során is folyamatosan formálódik, pillanatnyilag cca. 2400 tételből áll. A szócikkek szerzői a Néprajztudományi Intézet Folklór témacsoportjának mai (11 fő) és egykori kutatói (4 fő). A készülő *Népköltészeti Lexikon* hangsúlyozottan a Néprajztudományi Intézetre támaszkodik. 2012-ben a folyamatosan készülő szócikkeket a szerzők megvitatták a hetente-kéthetente tartott vitaüléseken, majd a viták eredményei alapján átdolgozták, véglegesítették azokat.

A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiája / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture

Az intézet az elmúlt években komoly előkészületeket tett egy újabb kézikönyv-sorozat kiadására. *A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiáját / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture* angol nyelven, gazdagon illusztrálva jelenik meg a tervek szerint. A reprezentatív mű lesz az első kézikönyv, amely összefoglaló jelleggel mutatja be a magyar néprajztudomány, folklorisztika és antropológia legfrissebb kutatási eredményeit a külföld szakmai és laikus közönségének. Az elmúlt évtizedek gazdasági, társadalmi változásai szükségessé teszik a tudományok olyan alapfogalmainak újragondolását és értelmezését, mint: népi kultúra, populáris kultúra, tömegkultúra, hagyomány, folklór, autenticitás. A széles szakmai összefogással készülő kézikönyv főszerkesztői, az intézet igazgatója és az igazgatói megbízott és szerkesztőinek többsége intézeti munkatárs.

Hármas határok vizsgálata Magyarország délnyugati, délkeleti és északeleti térségében OTKA-támogatással

Az intézet igazgatójának témavezetésével 3 intézeti és 3 külsős kutató közreműködésével, valamint további 3 külsős kutató időleges részvételével 2011 óta folyik Magyarország hármas határainak kutatása OTKA (témaszám: NK 84283) támogatással. A kutatócsoport a határproblematika feltárása érdekében a 2012-es évben a következő feladatokra összpontosított:

A kutatócsoport tagjai az év folyamán rendszeresen végeztek terepmunkát választott határszakaszukon. Hárman a magyar–szlovén–osztrák határ térségében kutattak a kijelölt kutatópontokon, a gazdasági kapcsolatokra, az identitás kérdéskörére és a kulturális szerveződésekre, illetve a határátkelési gyakorlatok történeti dimenzióira összpontosítva. Két kutató a magyar–ukrán–román hármas határ mentén folytatott terepmunkát. Egyikük elsősorban azt vizsgálta, hogy a „határ” mint széles értelemben vett diskurzív (nyelvi, társadalmi, gazdasági stb.) gyakorlatok tere hogyan merül fel a helyi társadalomban, azaz befolyásolja-e a társadalmi cselekvéseket. Másikuk a határ lokális percepciójának, a határhasználatnak a kérdéskörét, valamint a határ-problematika megjelenését az élettörténetekben témakörét kutatta szárazberek és csedregi magyar nemzetiségűek körében. A magyar–szerb–román hármas határ térségében ugyancsak ketten végeztek terepmunkát, a

kulturális kapcsolatok alakulását és az egyéni kapcsolatrendszer működését befolyásoló tényezőket értelmezte egyikük, a határokon átnyúló intézményes kapcsolatok szerveződését, valamint az egyéni gazdasági stratégiákat kutatta a másik résztvevő.

A kutatócsoport kidolgozta 2012-ben azt a kérdőívet, amely a terepmunka kiegészítőjeként segít mélyebben megérteni a hármashatár térségében alkalmazott gazdasági, kulturális és társadalmi kapcsolatok dimenzióit. Az év folyamán több műhelyvitát tartottak az eltérő jellegű terepek együttes, kérdőíves vizsgálhatóságának előkészítése, a kérdőív koncepciójának kidolgozása és megszerkesztése érdekében. Megkezdődtek az első kérdőíves gyűjtések az északkeleti hármashatár térségében. Ennek alapján első eredményként az állapítható meg, hogy a „határ” fizikai közelsége, illetve az egyes országok közötti gazdasági különbségek önmagában nem szükségszerűen vezetnek el ahhoz, hogy a „határ” a társadalmi élet paradigmatisztikus értékű szervezőelvé legyen.

A kutatási eredmények könnyű hozzáférhetősége és népszerűsítése érdekében a kutatásnak külön honlapja készült (<http://www.etnologia.mta.hu/harmashatarok>), ami az MTA BTK Néprajztudományi Intézet honlapján keresztül érhető el. Ezen folyamatosan nyomon követhető a kutatócsoport tevékenysége.

Eredmények a népi műveltség történeti kutatásában (kiadványok az intézet Documentatio Ethnographica és Életmód és tradíció sorozatában), nemzetközi konferencia szervezése Visual Encounters with Alterity címmel

Az intézet Történeti néprajzi témacsoportja és további intézeti munkatársak 2012. május 24–26. között Budapesten *Visual Encounters with Alterity in East-Central and South-Eastern Europe in the Nineteenth and the First Half of the Twentieth Century* címmel háromnapos nemzetközi konferenciát szerveztek. Az angol nyelvű tanácskozás második eseménye volt annak a tematikus-kronologikus konferenciasorozatnak, amely a varsói Lengyel Tudományos Akadémia Institute of Archeology and Ethnology kezdeményezésére indult 2010-ben, s amely négy, a visevári országokban, illetve azok tevékeny részvételével megvalósuló tudományos rendezvény lebonyolítását célozza.

A 2010-ben Varsóban megrendezett első konferencia a kelet-közép-európai kulturális/etnikai másság-ábrázolások vizsgálatát célozta. Ezen általánosabb léptékű, áttekintő, felvezető jellegű rendezvény után a Budapesten megrendezett második konferencia egyrészt nagyobb hangsúlyt fektetett a vizualitás különböző hordozóira: a jórészt politikai témájú újságkarikatúrák mellett másfajta megjelenítéseket, pl. rajzokat, metszeteket, festményeket, sőt fotográfiákat is vizsgált, másrészt pedig szűkebbre vonta a vizsgálódás időkeretét: elsősorban a 18. század végétől a 20. század első feléig terjedő időszak vizuális ábrázolásait tárgyalta.

A konferencia öt olyan nagyobb tematikus szekcióra oszlott, amely a térségben igen aktuális, sokszor érzékeny, fájdalmas témát vizsgált. Magyarországon kívül 13 európai országból, valamint az Amerikai Egyesült Államokból érkeztek az előadók. A Néprajztudományi Intézetből három, a BTK Művészettörténeti Intézetéből pedig egy kolléga tartott előadást. A konferencia egyik intézeti szervezőjének előadása az Európán kívüli népekre, elsősorban a nyugati félteke népeire vonatkozó tudás formálódását vizsgáló tudománytörténeti kutatásainak eredményeként született. A másik két intézeti előadó egyike az egyházi zászlók témakörében évek óta végzett kutatásait összegezte előadásában. A nemzetközi konferencián ugyancsak előadott a 17–18. századi erdélyi öltözködést a viseletszabályozások és

viseletsorozatok tükrében vizsgáló posztdoktori ösztöndíjas intézeti kutató. A konferencia nagy érdeklődés mellett zajlott, az előadásokat élénk vita kísérte. Az előadások tanulmányokká bővültek, amelyekből hamarosan kötet készül. A rendezvény megvalósításához a visegrádi országok kulturális intézetei, így a budapesti Lengyel Intézet és a Cseh Centrum is hozzájárultak. Az Osztrák Kulturális Fórum 19. századi metszetekből álló kiállítását ajánlotta föl a konferencia idejére.

A Történeti néprajzi témacsoport vezetője által szerkesztett *Documentatio Ethnographica* sorozat 2012-ben 3 kötettel gazdagodott: *A dél-erdélyi református egyházkerületi rész története 1940–1945.* (Bp. L'Harmattan, 498 p.); a Társadalomnéprajzi témacsoport egyik főmunkatársának szerkesztésében a *Falu a városban: Az angyalföldi OTI-telep. Dokumentumok és néprajzi tanulmányok* (Bp., L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 270 p.); a történeti néprajzi témacsoport főmunkatársának szerkesztésében Belényesy Márta válogatott tanulmányainak 2. kötete *Fejezetek a középkori anyagi kultúra történetéből II.* címmel, amely a szerző 8, a hazai agrikultúra legfontosabb kérdésköreit taglaló írását foglalja magában.

Az intézet akadémikus professor emeritusa foglalta össze a regionális néprajzi kutatások eredményeit a Bódva folyó által összekötött észak-borsodi, tornai, gömöri tájakról, és előkészítette az *Életmód és tradíció* intézeti sorozat 11. kötetét a *Munkák, emberek, hiedelmek a Bódva mentén* című kb. 15 szerzői ívnyi tanulmánygyűjteményt.

„Modernizáció, kulturális beidegződések és ideológiák” – az intézeti évkönyv, az Ethno-lore etnológiai tematikus száma

2011-ben az intézet akkori Etnológiai Osztálya a fenti címmel jelzett témakörben kutatásokat kezdett a modernitás S. N. Eisenstadt által megfogalmazott, többszörösen összetett értelmezéséből kiindulva. Az osztály akkori és korábbi tagjai különböző terepeken, más céllal végzett vizsgálataik anyagát gondolták át a modernizáció szemszögéből. Így került a látókörbe a térszemlélet alakulása életmódváltással, új mobilitási formákkal összefüggésben szibériai népek (nganaszánok, jakutok) körében; a tárgyi világ gazdagításának buktatói és kulturális folytonosságot előidéző hatása az ugyancsak szibériai evenkiknél; vallási jelenségek megítélése, elfogadása, illetve elhárítása a modernizáció jegyében Kínában és Kirgizisztánban; a már jórészt meghaladott életformához fűződő kulturális hagyományok fenntartásának igénye Mongóliában; a pánindian ideológia jegyében ápolt saját kultúra szemléleti rokoníthatósága a felvilágosodás előtti Európa mentalitásával; a vietnami háborúba kényszerült brú törzsi emberek alkalmazkodási stratégiája; a modern piacgazdaság feltételrendszeréhez sikeresen alkalmazkodó egyes erdélyi roma csoportoknak gazdasági értelemben egyáltalán nem profitcentrikus magatartása a személyes és családi méltóságukat megszabó presztízsgazdaságban. A 2012-ben lezárult kutatások az intézeti évkönyvben, az *Ethno-Lore*-ban (2012, pp. 9–235.) jelentek meg. A tanulmányok azt igazolják, hogy a „modernizációval” kapcsolatban ellentmondásos gazdaság- és társadalomátalakítási folyamatokról, érdekek és nézetek, sőt világnézetek korántsem mindig adott összhangjáról van szó, amelyek megítélése is ambivalens lehet, ezekben kulturális beidegződések és ideológiák igen különböző szerepet játszhatnak. Beépülhetnek a modernizáció folyamatába, támogathatják azt, módosulhatnak általa vagy éppen annak ellenpontjaként erősödhetnek fel, és akadnak olyan változatok, amelyek mellette élnek tovább, megvonva csoportidentitásuk határait. Azaz figyelembevételük nélkül nemigen lehet sikeres a modernizációnak sem a leírása, sem a kivitelezése.

A Magyar Tudomány Ünnepe sorozatban az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya tudományos ülést szervezett *Felfedezések a humán tudományokban* címmel az MTA Székházában 2012. november 12-én. A rendezvényen az intézet 3 kutatója is előadást tartott, amelyek olyan kérdéseket érintettek, mint az etnológiai felfedezés, megismerés problematikája, számbavéve a kortárs antropológiai/néprajzi szakirodalom tanulságait, valamint a saját terepmunka-tapasztalatokat, illetve a kulturális változások „felfedezését”.

Társadalomnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi közösségekben

Használtcikk-kultúrák. Ideológiák, gyakorlatok és értelmezői közösségek (2012, 312 p.) címmel tanulmánykötet jelent meg az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének kiadásában, amelyben 4 intézeti munkatárs írása is helyet kapott. A tanulmányok a használt cikkekhez való viszony változó társadalmi és kulturális mintáit, illetve belső dinamikáját mutatják be néhány közép-európai példa segítségével. Az olyan folyamatok elemzésén keresztül, mint a (re)szakralizálás, a kommodifikáció, a presztízs fogyasztás vagy a recycling art-termékek előállítása, a szerzők mellett érvelnek, hogy a használtcikk-kultúrák antropológiai és szociológiai vizsgálata nemcsak a tárgyak világába enged betekintést, hanem hozzájárul a szubjektumok egymáshoz és önmagukhoz való viszonyának – identitásoknak, társadalmi és gazdasági különbségeknek stb. – a mélyebb megértéséhez is.

Az erdélyi gábor és cārhar romák gazdasági és társadalmi stratégiáinak vizsgálatával összhangban két hosszabb, a gábor roma presztízsgazdasággal foglalkozó esettanulmány készült el, amelyek egy-egy presztízstárgy posztszocialista társadalmi karrierjét mutatják be. Az intézet egyik társadalomnéprajzi kutatója a migránsok szerepét tárja fel a hazai és a nemzetközi idős gondozásban, különösen a női migráció kérdését vizsgálja, és ezzel összefüggésben az úgynevezett transznacionális családok működését. Kutatásával kapcsolódik az MTA BTK Migrációkutató témacsoportjához, ahogy az intézet egy másik kutatója is, aki *Városlakó falusiak – városi falusiak* címmel a faluról városba költözők mentalitását vizsgálja a 20. század második felében.

Az intézet egyik kutatója rendszeresen végez néprajzi-ökológia terepmunkát Gyimesben, amelynek során 2012-ben élőhely-térképezést szervezett szakemberek és a helyi közösség önkénteseinek bevonásával, bizonyítva, hogy a helyiek ökológiai ismerete kiegészülve a szakemberek növényismeretével kiválóan alkalmas egy adott terület természeti értékeinek feltárására. A pályázati támogatással megvalósuló vállalkozás Románia első ilyen jellegű programja volt.

Nemzetközi együttműködésben végzi az intézet társadalomnéprajzos főmunkatársa a tisztálkodási, testápolási szokások, fürdő kultúra komplex történeti, összehasonlító és jelenkori kutatását.

Elméleti és módszertani kérdések a mai folklorisztikában. Folklórszövegek gyűjtése, archívumaik bővítése, digitalizálása, elemzése

Az intézet szövegfolklorisztikai kutatásai több szálon futnak, elemzik a különböző folklórműfajok (mese, monda, közmondások, találosok, anekdoták) jelenkori létezési módját és feltárják forrásaikat történeti kontextusban vizsgálva azokat. A folklór, a populáris és az elitkultúra összefüggésében elemeznek olyan témaköröket, mint például Jókai Mór meséi, anekdotái vagy a nemzeti eredet és a honfoglalás narratívái a 19. századi Magyarországon. Az

intézet 2012-ben PhD-fokozatot szerzett folkloristája moldvai levéltári források alapján, történeti összefüggésben a helyi katolikus lakosság magyar identitását vizsgálja, rámutatva a helyi egyház és a román állam szerepére a nyelv- és identitásváltásban. Számos publikáció született tárgyévben is a magyar mondaanyag táji kutatása nyomán (Mezőség, Érmellék, a Báthoriak mondaköre). Az intézet fiatal kutatói ösztöndíjasának fordításával, jegyzeteivel és gondozásában jelent meg a *Dorvizsi* című udmurt eposz három nyelven, udmurtul, magyarul és oroszul.

b) Tudomány és társadalom

A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat jó néhány programján vettek részt, tartottak előadást az intézet kutatói. Ezen eseménysorozat keretében szervezett bemutató ülésszakot a Bölcsészettudományi Kutatóközpont. A Néprajztudományi Intézet képviselőjeként az intézet igazgatója, a kutatóközpont igazgatóhelyettese tartott előadást az egykori nyugat-pennsylvaniai magyar bányász közösségek körében végzett társadalom-néprajzi terepmunkájának eredményei alapján. 2012-ben a Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársaival együttműködve sikerült felmérni, dokumentálni és Magyarországra szállítani egy vintondale-i magyar emigráns bányász közösségben fennmaradt, ún. „burdos” házat.

A Néprajztudományi Intézet ugyancsak a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében *Terepeink* címmel néprajzi terepfotó-kiállítást rendezett. Az intézet tűzrendészeti előírások miatt kiürített folyosójának falára 21 kutató – ez az intézeti munkatársak háromnegyedét jelenti – képei kerültek, amelyek jól reprezentálják, hogy térben és tematikában is nagyon szerteágazó az intézet kutatóinak szakmai működése. A hosszú folyosószakasz egyik oldalán a magyar nyelvterületen, Bácskától Moldváig készült fényképek láthatóak, magyarokról és romákról. A másik oldalra elsősorban az Etnológiai Osztály tagjainak képei kerültek a világ legkülönbözőbb tájairól (Szibériából, Belső- és Délkelet-Ázsiából, illetve Afrikából).

Az intézet egyik főmunkatársa a Magyarság Házában tervezett *A magyar nemzeti identitás emlékezhelyei* című állandó kiállítás főkurátoraként széles szakmai összefogással elkészítette a kiállítás szinopszisát, amelyet 2012 szeptemberében a kormány elfogadott.

Az intézet egyik munkatársa antropológus-fotográfus szakemberként résztvevője volt annak a kutatócsoportnak, amelyik Széchényi Pál érsek maradványai és Szent László ereklyéjének vizsgálata után Szent Krisztina- és Szent Ágoston-ereklyék összetett antropológiai vizsgálatát végzi.

Az intézet tudományos tanácsadó etnológusa *Istenek, ősök és sámánok. Egy vietnami hegyi törzs, a brúk vallása* címmel kiállításorozatot rendezett terepfotóiból, 2010–2011-ben összesen 6 helyszínen voltak láthatók a képek. 2012-ben további 3 helyre jutott el a vándorkiállítás: a Nagyatád Városi Múzeumba, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Skanzen Galériájába és immár az országhatárt is átlépve Újvidéken a Vajdasági Fényképészeti Egyesületbe.

Az intézet tudományos munkatársának 2012-ben készített: *Vándorúton Ázsia szívébe – Almásy gróf nyomában száz év múltán* című dokumentumfilmjének (72”) bemutatóját nagy érdeklődés kísérte.

Az intézet kutatója, aki az egyik alkotója a „...*hogy hasznára lehessenek...*” *Beszélgetés Andrásfalvy Bertalan néprajzkutatóval* című dokumentumfilmnek, bemutató vetítést tartott a BTK Zenetudományi Intézetben.

Az intézet évek óta működő előadássorozata, az Etnológiai Műhely keretében összesen 4 előadás hangzott el. A sorozat részeként a Kanadai Nagykövetséggel együttműködésben tartott előadást Manon Barbeau kanadai dokumentumfilm-rendező. Az intézet egyik posztdoktori ösztöndíjasa az evenki karakter fotográfiai elemzéssel megragadható kísérletéről tartott előadást, a Vietnami Társadalomtudományi Akadémia főmunkatársa egy vietnami hegyi törzs körében végzett terepmunkájáról számolt be. A negyedik előadó pedig, a Kodolányi János Főiskola Turizmus Tanszékének docense és a Leeds Metropolitan University társkutatója Dél-Etiópiában, a murszik körében végzett kutatásáról beszélt. Az intézet Etnológia Műhely előadásaira mindig meghívást kap a szélesebb szakmai közönség.

Az intézet kutatói közül sokan több alkalommal is tartottak tudományos ismeretterjesztő előadást (30 alkalom) és adtak szaknyilatkozatokat a sajtó munkatársainak.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az MTA BTK NTI a hazai néprajzi kutatás meghatározó intézményeként arra törekszik, hogy összefogja a hazai etnográfiai vizsgálatokat.

2012-ben 10 kutató végzett rendszeres oktatási tevékenységet a hazai felsőoktatásban az ELTE Néprajzi Intézetében, Belső-Ázsia Tanszékein és Orientalisztikai Intézetében, a Pécsi TE Néprajz és Kulturális Antropológia tanszéken, a Corvinus Egyetem International Study Programjában, a Szegedi Tudományegyetem BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékén, a Balassi Intézet Hungarológia Tagozatán, valamint a Sárospataki Református Teológián. Az intézet kutatói 2012-ben 9 alkalommal tartottak vendégelőadásokat hazai és külföldi egyetemeken, kutatóhelyeken.

Az intézet jó néhány munkatársa vett részt egyetemi doktori iskolák, programok munkájában kurzusok tartásával, témavezetéssel, illetőleg a szigorlati és bírálati eljárásokban.

2012-ben az intézet egyik folkloristája szerezte meg a PhD-fokozatot *Helyi vallás a moldvai Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat* címmel, illetve ketten nyújtották be disszertációjukat. *A kerégyártó háziipar és mesterség múltja Magyarországon* című doktori mű a hazai kerégyártó céhek, ipartársulatok és ipartestületek működését mutatja be, a másik doktori dolgozat – *Hová lett a református öntudat? – A magyar református felekezeti identitás megújításának néhány diskurzusáról* című – középpontjában a *Református egység napja* néven létrehozott új egyházi ünnep áll, és a református felekezeti identitás újrakonstruálásának folyamatait elemzi.

A néprajzi kutatás sajátossága a terepmunka, az intézet munkatársai több mint 700 napot töltöttek 2012-ben terepen, elsősorban hazai és határon túli magyar nyelvterületeken, ezenkívül szibériai, kaukázusi népek körében, valamint Kínában, Mongóliában és Délkelet-Ázsiában.

2012-ben a munkatársak összesen 250 napot töltöttek külföldi partnerintézményeknél, külföldi kollégák pedig összesen 113 napot töltöttek az intézetben. A magyar kutatók

elsősorban a szomszédos országokban (Románia, Szerbia, Ukrajna) végeztek terepmunkát, illetve adattári kutatást. A lengyel, az orosz és az észt kapcsolatok hagyományosan különösen erősek, ezekből az országokból érkezett a legtöbb, összesen 9 kutató, és 7 intézeti kutató utazott ezekbe az országokba. Észt és orosz együttműködésben valósult meg a tisztálkodási, testápolási szokások, fürdőkultúra kutatásának több eleme. *Etikai megfontolások az orvosi antropológiában* címmel nemzetközi online (Moszkva–Budapest) konferenciát szervezett a Néprajztudományi Intézet és az Orosz Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetében működő Orvosi Antropológiai Kutatóközpont.

Többen résztvevői nemzetközi kutatási programoknak, együttműködéseknek. Az intézet Délkelet-Ázsiában kutató etnológusa képviseli a Magyar Tudományos Akadémiát a francia kezdeményezésre 2007-ben alakult European Consortium of Asian Field Studies (ECAFS) nevű szervezetben, amely sikeresen pályázott az *Integrating and Developing European Asian Studies* (IDEAS) kutatási program keretében. A 30 hónapos futamidejű projekt – amelynek keretében az intézet kutatója számos nemzetközi tanácskozáson, konferencián tartott előadást, illetve 2012. június 1-jén Budapesten megszervezte és lebonyolította az IDEAS 9th Steering Committee Meeting rendezvényét – 2012-ben zárult le.

Az intézet kutatói nagy gyakorisággal vettek részt más intézmények, különösen a Bölcsészettudományi Kutatóközpont más intézetei által rendezett konferenciákon, többek között a Filozófiai Intézet által szervezett *Identitások és váltások* című interdiszciplináris tanácskozáson az intézet két folkloristája adott elő. Az MTA BTK NTI terepfotókkal és intézeti kiadványok, sorozatok bemutatásával szerepelt az MTA TK Politikatudományi Intézet kezdeményezésére született *Retró és retrospektív* című kiállításon, amelynek célja a vári épületben működő akadémiai kutatóhelyek tevékenységének reprezentálása volt.

2012-ben az intézet két tudományos tanácsadójának tiszteletére készült jelentős szakmai összefogással tanulmánykötet, mindkettő szerkesztésében és megjelentetésében az intézet kiemelkedő szerepet játszott, a szerzők között számos intézeti munkatárs szerepel. E két kötet ünnepi bemutatóján túl további két könyvbemutatót rendezett az intézet, az egyik a *Documentatio Ethnographica* sorozatban megjelent *Falu a városban: Az angyalföldi OTI-telep. Dokumentumok és néprajzi tanulmányok* kiadványt mutatták be. A *Néprajzi és egyháztörténeti források és eredmények Erdélyben* című intézeti könyvbemutatón pedig a Kriza János Néprajzi Társaság, a Pokoly József Egyháztörténeti Kutatócsoport és a Székely Nemzeti Múzeum 2012-ben megjelent kiadványait mutatták be, ez a közös rendezvény is reprezentálja az MTA BTK NTI és az erdélyi kutatóhelyek közötti jó szakmai kapcsolatokat.

Az intézet könyvtárának könyv- és CD-állománya 2012-ben 186 tétellel gyarapodott és 173 tétel külföldi és magyar folyóirattal. A könyvtár állománya a beszámolási év végén 43 789 leltári egység (könyv, folyóirat, különnyomat, CD, térkép stb.) volt, a könyvtár cserepartnereinek száma 160. Cserébe, tiszteletpéldányként, ajándékként (konferenciákon, könyvgyűjtő akciók során) 414 kötetet adott az intézet saját kiadványaiból.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

OTKA publikációs pályázat – Csíkszentdomokosi népmesék, PUB-F 106618, 2012. 09. 01–2013. 08. 21. 2 100 000 Ft

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont vezetősége fontos feladatának tekintve az akadémiai néprajzi archívumok legértékesebb, eddig kiadatlan kéziratának közkinccsá tételét, elhatározta, hogy a Balassi Kiadóval együttműködve kiadáshoz segíti Belatini Braun Olga 1942–1944-ben készült, utolérhetetlenül gazdag, csíkszentdomokosi népmese gyűjtését. A kézirat sajtó alá rendezését az intézet mesekutató főmunkatársa végezte, aki együtt dolgozik azzal az irodalomtörténésszel, aki a gyűjtő életpályájának számtalan ismeretlen részletét igyekszik feltárni, továbbá megpróbálja szerepét tisztázni a neves budapesti egyéniség kutató iskola működésében.

OTKA posztdoktori pályázat – Számi (lapp) folklórszövegek interdiszciplináris kutatása, PD 105482, 2012. 09. 01–2015. 08. 31. 1 120 000 Ft

Az intézetben 2012 szeptemberétől dolgozó posztdoktori ösztöndíjas a skandináviai nyelvrokonok, a számik énekes folklóralkotásainak (jokkájainak) interdiszciplináris vizsgálatát végzi. A kutatás célja a jokkahagyomány kulturális kontextusának bemutatása a jelenkori helyzet dinamikus viszonyainak ábrázolásával.

Az MTA könyv- és folyóirat-pályázatán 3 intézeti kiadvány kapott támogatást: 1. Ethno-Lore, az MTA BTK NTI évkönyv XXIX. kötete (témaszám: 60802 Szerződés szám: KFB-011/2012. 2012. 01. 01–2013. 01. 31. 745 000 Ft utófinanszírozással. 2. A Documentatio Ethnographica 29. kötete: Belényesy Márta: Fejezetek a középkori anyagi kultúra történetéből II. (Szerződés szám: KFB-027/2012. 2012. 09. 01–2013. 04. 30. 670 000 Ft utófinanszírozással). 3. Az elkerülhetetlen. Vallásantropológiai tanulmányok (Vargyas Gábor tiszteletére, témaszám: 60293 2012. 07. 31–2012. 12. 31. 600 000 Ft).

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Balogh Balázs, Báti Anikó, Sárkány Mihály (szerk.): Ethno-Lore. Budapest, MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 423 (Az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének évkönyve XXIX.) (2012)
2. Berta Péter (szerk.): Használcikk-kultúrák. Ideológiák, gyakorlatok és értelmezői közösségek. Budapest, MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 312 (2012)
3. Juhász Katalin (szerk.): Falu a városban: Az angyalföldi OTI-telep. Dokumentumok és néprajzi tanulmányok. Budapest, L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 270 (Documentatio Ethnographica 28.) (2012)
4. Belényesy Márta: Fejezetek a középkori anyagi kultúra történetéből II. Báti Anikó (szerk.), Budapest, L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 273 (Documentatio Ethnographica 29.) (2012)
5. Magyar Zoltán: Hungarian Royal Saints. The Saints of the Arpadian Dynasty. Herne, Gabriele Schäfer Verlag, 239 p. + 42 t. (2012)
6. Hoppál Mihály: Avrasia'da samanlar. Bülent Bayram – Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz (törökre ford.), Istanbul, Yapi Kredi Yayinlari, 343 (2012)
7. Czövek Judit, Dyekiss Virág, Szilágyi Zsolt (szerk.): Világügyelő. Tanulmányok Hoppál Mihály születésnapjára. Budapest, Magyar Vallástudományi Társaság, 619 (2012)

8. Landgraf Ildikó – Nagy Zoltán: Az elkerülhetetlen. Vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére. Budapest, PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, MTA BTK Néprajztudományi Intézet – L'Harmattan – Könyvpont Kiadó, 872 (2012)
9. Magyar Zoltán: Mezőségi népmondák. Budapest, Balassi Kiadó, 666 p. + 32 t. (Magyar Népköltészet Tára XIII.) (2012)
10. Magyar Zoltán: Érmelléki népmondák. Barót, Tortoma Kiadó, 280 p. + 24 t. (2012)
11. Magyar Zoltán: A híres Báthoriak. Történelmi emlékek és folklórhagyományok. Budapest, Kairosz Kiadó, 239 p. + 16 t. (2012)
12. Balogh Balázs – Fülemile Ágnes: Mapping Regional Structures as Outlined and Produced by a System of Marriage Ties. *Acta Ethnographica Hungarica* 57: (1) 91–126. (2012)
13. Borsos Balázs: The Digitalized Version of the Atlas of Hungarian Folk Culture. *Acta Ethnographica Hungarica* 57: (1) 3–32. (2012)
14. Deák Éva: The Colorful Court of Gabriel Bethlen and Catherine of Brandenburg. In: Andrea Feeser, Maureen Daly Goggin, Beth Fowkes Tobin (eds.): *The Materiality of Color. The Production, Circulation, and Application of Dyes and Pigments, 1400–1800*. Farnham, Ashgate, 199–216. (2012)
15. Kristóf Ildikó: Missionaries, Monsters, and the Demon Show. Diabolized Representations of American Indians in Jesuit Libraries of 17th and 18th Century Upper Hungary. In: Anna Kérchy, Andrea Zittlau (eds.): *Exploring the Cultural History of Continental European Freak Shows and 'Enfreakment'*. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 38–73. (2012)
16. Mészáros Csaba: The alaaas: the interplay between environment and Sakhas in Central-Yakutia. Halle, Max Planck Institute for Social Anthropology, 29 (Max Planck Institute for Social Anthropology Working Papers 137.) (2012)
17. Sántha István – Tatiana Safonova: Stories about Evenki People and their Dogs: Communication through Sharing of Contexts. In: M. Brightman, V. E. Grotti, O. Ulturgasheva (eds.): *Animism in Rainforest and Tundra Personhood, Animals, Plants and Things in Contemporary Amazonia and Siberia*. New York – Oxford, Berghahn Books, 82–95. (2012)
18. Tamás Ildikó: „Few words are sung in it” Questions of Methodology in Studying Sami Yoik Texts. In: Kajsa Andersson (ed.): *L'image du Sápmi – Études comparées (Image of Sápmi – Comparative Studies)*. Göteborg, Örebro University, 236–260. (Humanistic Studies at Örebro University.) (2012)

MTA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
RÉGÉSZETI INTÉZET

1014 Budapest, Úri u. 49.; 1250 Budapest, Pf. 14.
telefon: (1) 224 6700; fax: (1) 224 6719
e-mail: benko.elek@btk.mta.hu; honlap: www.archeo.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

2012. január 1. óta a Régészeti Intézet a Bölcsészettudományi Kutatóközpont szervezeti egységeként működik, így feladatait ettől az évtől kezdve kettős keret határozza meg: hangsúlyozott részvétel a központ intézetei közötti, jelenleg formálódó közös kutatásokban (a Magyar Őstörténeti Munkacsoportban, új Lendület- és OTKA-pályázatokban) és rendezvényeken, illetve a korábbi hazai és nemzetközi együttműködések, pályázatokból adódó szerződéses kötelezettségek teljesítése.

Az intézeti kutatások – hagyományosan – egyszerre, egymást kiegészítve összpontosítanak a hazai, illetve az egyetemes régészet kiemelkedő kérdéseire, a korábbi évek folyamán kialakult fő kutatási irányok mentén. E nagyobb vállalkozások egyszerre kívánnak diszciplináris önállóságot és korszerű, interdiszciplináris szemléletet, annak az alapvető célnak megfelelően, hogy az intézet a magyar régészettudomány egyik kiemelkedő intézményeként fontos közfeladatot tölthessen be. Ez a közfeladat – amelyhez az MTA BTK Régészeti Intézete nagyon jó, de még fejlesztendő adottságokkal rendelkezik – alapvetően az elmúlt évtizedek folyamán hatalmas költséggel feltárt régészeti leletegyüttesek folyamatos, színvonalas, költséghatékony feldolgozásához és közzétételéhez, ennek keretében új kutatási módszerek kidolgozásához, a további kutatást elősegítő hiteles, és ezáltal a tudományos kutatáshoz valóban felhasználható adatbázisok kifejlesztéséhez kapcsolódik.

A kutatói közösség összetétele lehetővé teszi nagyobb, korszakokon átívelő történeti, kultúrtörténeti folyamatoknak az anyagi kultúrán alapuló összetett vizsgálatát, valamint a Magyarországon még ritkábban használt, Nyugat- és Észak-Európában viszont már élvonalbeli kutatási iránynak számító településrégészeti kérdésfelvetések alkalmazását, mind az őskor, mind a népvándorlás kor, mind pedig a középkor különböző fázisaiban. Eredményeiket magyarul és – nyomatékkal – idegen nyelven saját évkönyv (Antaeus), monográfia-sorozat (Varia Archaeologica Hungarica) és tudományos folyóirat (Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae) segítségével teszik közzé, más, önálló kiadványok mellett.

E munkák egyrészt szinkronban állnak a hazai és nemzetközi régészettudomány aktuális törekvéseivel, másrészt maguk is útmutatóként szolgálnak határainkon innen és túl. Külön ki kell emelni az intézet módszertani, adatelemző és szintetizáló szemléletű publikációs tevékenységének a kutatás egészére gyakorolt hatását, annak jelentőségét. Emellett – bár nem oktatóintézmény – az intézet folyamatosan hangsúlyt fektet oktatási kérdésekre. Több munkatársa is tagja hazai, illetve külföldi doktori iskoláknak, ilyen minőségükben komoly szerepet játszanak fiatal kutatók nemzetközi szintű és igényű felnevelésében és pályára állításában.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Őskori témacsoport

Munkája a neolitikum, a rézkor és a bronzkor időszakára koncentrálódik, egy-egy kutatásra kiválasztott földrajzi egység, illetve régészeti korszaknak az európai kutatási trendekhez igazodó társadalomrégészeti és környezeti rekonstrukciója érdekében.

Az újkőkori team egy olyan földrajzi terület, a Dél-Dunántúl kutatását tűzte ki célul, amely a Balkán és Közép-Európa közötti fontos közvetítő szerepe ellenére részleteiben eddig ismeretlen volt. Az idekapcsolódó munkákra összesen nyolc PhD-dolgozat épül: közülük egy védelemre vár, egy elkészült disszertáció beadása 2013 legelejére csúszott át. A fenti területhez kötődik egy 2012-es egyetemi habilitáció előadásának témája is.

OTKA-program keretében folytatódott az Alsónyék–Bátaszék lelőhely (Tolna megye) neolitikus (Starčevo-, közép-európai vonaldíszes, Sopot- és lengyeli kultúrához tartozó) településének és temetkezéseinek kontextus-vizsgálata. E munkák elvi-örökségvédelmi jelentősége abban áll, hogy egy épülő autópálya (M6) nyomvonalán lebonyolított, nagy felületű megelőző feltárás eredményeit kivételesen gyorsan és a lehető legszélesebb tudományos kontextusban sikerül tető alá hozni. A kutatás egyik célja a temetkezések és a velük szuperpozícióban lévő települési objektumok időbeli különbségeinek meghatározása, másik célja pedig a több helyen, több részletben feltárt hatalmas lelőhely komplex régészeti feldolgozása és adatbázisban történő folyamatos rögzítése. Az átnézett anyagot fotózták, a csökkent restaurálási és rajzoltatási kapacitás ellenére folytatódott a temetőkatalógus készítése, három lelőhelyrész teljes térképe is elkészült. A száz feldolgozandó épület és környezete 50%-ban katalógizált állapotú, megkezdődött a grafikai rekonstrukció is. 104 késő neolitikus temetkezés külön típus- és szeriációs vizsgálat tárgya lett. Az eljárás régészeti jelentősége mellett az abszolút kronológiai eredmények Bayesian-módszerrel való kiértékelése is fontos. Az összesen megvizsgált 1487 sír minden adata és az embertani vizsgálat is teljes. A lelőhely archeozoológiai adatbázisában, fotózással és leltározással kiegészítve, eddig több mint 20 000 tétel szerepel. Az intézet DNS-laboratóriumában egy teljes kései sírcsoport genetikai értékelése készül.

A frankfurti Römisch-Germanische Kommission munkatársával a Sárköz újkőkori lelőhelyei közelében geomágneses felméréseket végeztek, és megkezdték ezek térinformatikai értékelését is.

Az intézetnek a Deutsche Forschungsgemeinschaft keretében a mainzi Johannes Gutenberg Egyetemmel közösen folytatott bioarcheológiai programjában kb. 600 Kárpát-medencei újkőkori csontvázból vett minta elemzésére került sor, jelenleg ez a legnagyobb adatbázis ebből az időszakból.

Egy 2012-ben induló, a European Research Council által kiírt nagy pályázat keretében kiemelkedő feladat Alsónyék–Bátaszék késő neolitikus temetőjének és településének pontosabb keltezésének megállapítása kb. 200 AMS radiokarbon-mérés kiértékelésével és a mérési eredményekre alapozott szekvenciák elkészítésével. Mindebben a magyar résztvevők feladata a régészeti kontextus elemzése, valamint a mintákat szolgáltató objektumok

leleteinek szeriációja. Tavaly a késő neolitikus sírokból 104 minta vételére került sor, amit a környező Vinča-Sopot és lengyeli kontextusú lelőhelyekről további kb. száz radiokarbon-mintával bővíthetnek. Ez a mennyiség az alsónyéki mintákkal együtt lehetővé teszi az egész dél-dunántúli leletanyag egy egységben történő feldolgozását. Ezen túlmenően elkészült egy monográfia a Duna–Tisza közének kora neolitikus fejlődéséről és kapcsolatrendszeréről.

A kora rézkori kutatások keretében a tiszapolgári kultúra temetőivel foglalkozó monográfia előkészületei zajlottak. A korábbi TÉT-program eredményeként megjelent egy összegző kötet az Alföldre is betelepülő, keleti származású, ún. gödörsíros kurgán kultúra jelenlegi kutatási állapotáról. Az őskor egyik fontos témakörével, a kocsai innovációjával foglalkozik egy fontos kismonográfia (magyar és angol nyelven is), amely közreadja a Kárpát-medencei négykerekű járművek teljes régészeti inventáriumát, és elemzi a kocsai társadalom-, illetve gazdaságtörténeti problémáit a rézkortól a középső bronzkor végéig.

A bronzkor kutatása keretében 2012-ben befejeződött a Bristol Egyetem, majd később a berlini TOPOI-program (Freie Universität) részvételével folytatott kurgán-temetkezések emberi fogleteinek stroncium és oxigén izotóparányainak elemzésével foglalkozó program. A módszerrel eredményesen vizsgálhatóak voltak a kora bronzkor folyamán a Kárpát-medencében megjelent, jellegzetes anyagi kultúrával és temetkezési szokásokkal rendelkező közösségek eredetének és vándorlásának kérdései. A végkövetkeztetéseket két tanulmány összegezte az intézet őskoros kutatóinak társszerzőségében.

Folytatódott a Benta-völgyi (Pest megye) mikrorégió kora és középső bronzkori településszerkezetének kutatása, részben a Wenner Gren Alapítvány (USA) támogatásával, részben a Duna bal partján található középső bronzkori települések kutatására irányuló, magyar–amerikai–lengyel program keretében. A munkálatok kibővültek a Duna szemközti partjának közelében fekvő Kakucs környékének kutatásával. E munkák távlati célja több mikrorégió vizsgálata alapján a Kárpát-medence bronzkori társadalomtörténetének megrajzolása. A középső bronzkori mészbetétes kerámia kultúrájának tárgyi emlékeiről monográfia jelent meg.

Ókori, akkulturációs és kora középkori témacsoport

A kutatott témák elsősorban a civilizációs magterület és periféria, az identitás és akkulturáció, valamint az asszimiláció és disszimiláció köré csoportosultak. Az intézet egyiptológus kutatóprofesszának évtizedek óta folyó művészettörténeti és régészeti elemzése az antik Nubia és Egyiptom közti kulturális viszony feltárásával ebben az évben a perifériakutatás, valamint az identitás és akkulturáció tematika módszertani megalapozásában csúcsosodtak ki egy új, angol nyelvű monográfiában. Eredményei alapján olyan történeti modelleket sikerült felvázolnia, amelyek általános érvényességének, illetve a közép-európai és Kárpát-medencei viszonyokra való alkalmazhatóságának igazolása szilárd alapot biztosíthat a következő évek régészeti kutatásának. Egy másik, jelenleg Humboldt-ösztöndíjas munkatárs Olympia ókori templomaival foglalkozott, különös tekintettel a Zeusz-templom keleti oromcsoportja rekonstrukciójának számítógépes revíziójára, amivel egyértelmű nemzetközi elismerést vívott ki.

Az egykori Pannonia provincia romjain a 6. század első felében lábukat megvető langobardok esete tökéletesen példázza a disszimiláció és akkulturáció problémakörét. A szőládi langobard temető ásatása kapcsán végzett kutatások 2012-ben arra irányultak, hogy a provincia

összeomlása után is helyben maradó, feltehetőleg nagyszámú romanizált lakosság hogyan mutatható ki továbbra is a régészeti leletanyagban. Egyértelműen sikerült kirajzolni a keresett lakosságot Pannonia területén, bekötvé azt az 5. századi Alpok–Adria térség egységes, romanizált kultúrájú népességének leletanyagába. A 6. század közepén a Kárpát-medencébe érkező avarság megjelenésével a kutatás fő kérdései már az azonosságtudat, az elit önreprezentációja köré csoportosultak. Így a kora avar kori anyagi kultúra kiformalódása, a helyi lakosság (anyagi kultúrájának) asszimilációja, végül a helyi elit és az új, keleti nomád hatalom avar eredetű és hagyományú, de már bizánci mintájú, valamint a germán, Meroving mintájú reprezentációs sémáinak vizsgálata képezte ez évben a kutatás fő irányvonalát. E témakörben sikeresen megvédett egyetemi habilitációs dolgozat is készült. Kísérlet történt a 7. század közepétől megélénkülő észak-itáliai kapcsolatok, pontosabban a Bizánci Birodalom Észak-Itália felől érkező, a Kárpát-medence avar kori anyagi kultúrájára gyakorolt civilizációs hatásának feltárására is.

A kora középkor régészetén belül külön témacsoportot jelentő Bizánc-kutatás a magyar tudomány számára kiemelt jelentőségű vállalkozás. A 6. század folyamán megszilárduló és a kelet-mediterráneumi térséget uraló Bizánci Birodalom a maga nagypolitikai törekvéseivel és kisugárzó civilizációs hatásával a korszakban nem csupán a pontuszi steppevidék és a Balkán, hanem a Kárpát-medence tárgyi és szellemi kultúráját is alapvetően befolyásolta. Bizánc tényleges anyagi kultúrájának feltártsága és ismerete azonban alapvető feltétele a peremterületeken, így a Kárpát-medencében is megfigyelhető bizánci kulturális befolyás és hatás értékelésének. Mivel kutatástörténeti sajátságok és a kutatás lehetőségeinek adottságai miatt a kelet-római, bizánci területek (Dél-Balkán, Anatólia, Közel-Kelet) anyagi kultúrája csak csekély mértékben ismert, a kutatócsoport két tagja is arra vállalkozott, hogy a birodalom magterületeinek régészetével foglalkozzék, különös tekintettel a Fekete-tenger déli partján fekvő, a pontuszi steppevidékkel folytatott intenzív bizánci kereskedelemben kulcsfontosságú szerepet betöltött Sinópé kikötőváros (ma: Sinop, Törökország) bizánci leletanyagára, illetve a késő antik és kora bizánci temetők és temetkezési szokások összefoglaló vizsgálatára, valamint a témacsoport által 2009 és 2010 nyarán Szíriában folytatott kutatások során dokumentált késő antik és kora bizánci temetők leletanyagának feldolgozására. Ez a munka egyúttal Bizánc általános régészeti kutatását is gazdagítja, mert a peremvidék viszonylag nagyszámú és jól keltezett leletanyaga magának „a bizáncinak” meghatározását segíti elő.

A témacsoport harmadik központi témája a honfoglalás korának, illetve az azt közvetlenül megelőző 9. század kutatása volt. Az évtizedek óta zajló kiterjedt ásatások és kutatások a pannóniai Karoling-világ központjában, Mosaburgban (Zalavár) ez évben is folytatódtak, a még 2011-ben megtalált, 2012-ben teljesen feltárt nagyméretű kőépület kiásásával, amit Karintiai Arnulf keleti frank király és császár palotaépületeként lehetett azonosítani. E kivételes fontosságú emlék nagyban segíti a kutatást annak a felfogásnak az átértékelésében, amely a 9. századi pannóniai leletanyagban pusztán Karoling „peremkultúrát” látott.

A honfoglaló magyarság régészeti hagyatékának kutatása a Régészeti Intézetben hagyományosan fontos szerepet játszik. 2012-ben a témacsoport több tagja is e leletanyag bizánci és balkáni kapcsolataival foglalkozott. Egy megvédett PhD-disszertáció a honfoglaló magyar ornamentika mediterráneumi kapcsolatrendszerét derítette fel a művészettörténet módszerével és eszköztárával, egy másik leadott értekezés pedig a honfoglalás kori sírokban talált egyes ékszertípusok balkáni elterjedésével foglalkozott. Egy harmadik munkatársuk a Kárpát-medencei 9–11. századi fegyveranyagban eddig többségében (fel)ismeretlenül megbúvó, bizánci készítésű kétélű kardokat azonosította sikerrel. Ezen túlmenően az aktuális

és hiánypótló jelentőségű fegyvertörténeti kutatások további fontos eredményeket értek el két honfoglalás kori új tudományos rekonstrukciójával, illetve a Tiszántúl avar kori közelharci fegyvereinek a feldolgozásával.

A témacsoport tagjai nagy figyelmet fordítottak a kutatás szigorú módszertani megalapozására és annak nemzetközi beágyazására. A már említett két PhD-értekezés mellett egy, az MTA doktora címre benyújtott doktori értekezés is elkészült.

Középkoros és kora újkoros témacsoport

A több altémára bomló kutatóások célja az Árpád-kori, késő középkori és kora újkori Magyarország, illetve a kapcsolódó térségek tárgyi emlékanyagának, településtörténetének és környezettörténetének a feltárása, bizonyos, kutatásra kijelölt problémakörökhöz igazodva.

Az avar kortól az Árpád-kor végéig terjedő időszak településtörténete jelentős kutatási előzmények után új lendületet nyert egy nagy összegű, két fiatal kutatót is alkalmazó OTKA-projekttel (Az átalakulás évszázadai – települési struktúrák, települési stratégiák a Kárpát-medence központi részén a 8–11. században). A projekt egyszerre vállalkozik nagyméretű, megelőző feltárások igényes feldolgozására, egy leletkataszter jellegű adatbázis alapjainak a lerakására és általánosabb településszerkezeti és településtörténeti megfigyelések megfogalmazására, ami új kérdések felvetését és új kutatási módszerek alkalmazását is magában foglalja. Mivel e kutatásnak szerves része a Kárpát-medence 10. századi településrégészete, a felvetődő kérdések őstörténeti vonatkozása is nagyon fontos. Emellett az Árpád-kori településtörténet régészeti vetületeinek vizsgálata a BTK-n belüli együttműködés egyik alapvető, a Régészeti Intézethez kötődő főiránya.

A munkacsoport tevékenységének súlyponti részét képezik a regionális szemléletű kutatások, amelyek részben az intézetben hagyományosan fő kutatási iránynak számító régészeti topográfiai előzményekre, részben művelőinek jó történeti forrásértékelő tapasztalataira, továbbá a környezetrégészet korszerű vizsgálati módszereire támaszkodnak. E témák részben a Régészeti Intézet régi ásatásaiból nőttek ki, de feldolgozásuk kiegészül mai modern, interdiszciplinális szemléletű kutatásokkal, így geofizikai felmérésekkel, légi felderítésekkel, környezetrégészeti kutatásokkal stb.

OTKA-támogatással folytatódott Magyarország központi, a Pilis-hegységet is magában foglaló területén a pilisi ciszterci monostor és a dömösi prépostság régészeti leleteinek a monografikus feldolgozása. Különösen előrehaladt a pilisi ásatási leletek feldolgozása és publikációs igényű illusztrálása, illetve a kapcsolódó természettudományos vizsgálatok előkészítése. A kutatott területet is felölelő központi országrész, a Medium Regni új kutatási eredményeit egy 2012-ben már munkába vett tanulmánykötetben foglalják össze, BTK-n belüli és kívüli, régész–történész–művészettörténész együttműködésben.

Ugyancsak OTKA-támogatással valósul meg a Dél-Dunántúl három kisebb tájegységének (a Tolna megyei Sárköz, a Somogy megyei Barcs és környéke, Berzence térsége) komplex településtörténeti, régészeti, környezettörténeti kutatása. A program része az öcsényi késő középkori castellum és a barcsi török palánkvár ásatási anyagának feldolgozása (beleértve az igen jelentős mennyiségű állatcsontanyagot is), a várhelyek környezetének vizsgálata, valamint a belső-somogyi Berzence határában végzett kutatások eredményeként településszerkezeti, környezeti és tájhasználati rekonstrukciók készítése. E munkálatoknál a klasszikus régészeti feldolgozó eljárásokat légi és víz alatti régészeti felderítés, valamint a

környezettörténeti értékelésekhez szükséges számos természettudományos vizsgálat egészítette ki. A projekt alapkutatásai lényegében lezárultak, 2012-ben jelentős előrehaladás történt a publikációs minőségű illusztrációs anyag elkészítésében, valamint a tervezett tanulmánykötet kéziratának előkészítésében.

A Tolna megyei Ete középkori mezőváros évtizedes kutatásainak feldolgozása szintén OTKA-támogatással történik, az ásató régészek az eredmények monografikus összefoglalásán dolgoztak. Az etei kutatásokat végző munkatárs a régészeti topográfiai munkálatokból kinőtt szisztematikus földvárkutatást is folytatja rendszeres légi felderítés segítségével, elsősorban Pest és Tolna megye területén. Ugyanő szerzője és OTKA-téma felelőse volt a Magyarország Régészeti Topográfiája sorozatban 2012-ben megjelent újabb Pest megyei kötetnek is, mely kötet az intézet egyik régi, meghatározó sorozatát élesztette fel.

A középkori Székelyföld régészeti, történeti, művészettörténeti emlékanyagát több OTKA-cikluson át kutató program 2012-ben monográfia közzétételével lezárult, amely a tudomány, egyben a művelt nagyközönség számára is érthető módon foglalta össze a középkori székelyekkel, illetve a délkelet-erdélyi Székelyfölddel kapcsolatos újabb kutatási eredményeket.

A 2010-ben megjelent, a magyarországi középkori és kora újkori régészetet áttekintő kétkötetes tanulmánykötet után e kötet ismét összefoglaló és koordináló jellegű, s bár elsősorban régészeti kiadványként tervezték, nyitott más BTK-s szerzők tanulmányainak fogadására is.

Archeogenetikai laboratórium, természettudományok

Az archeogenetikai laboratórium 2012-ben nagy értékű eszközbeszerzést tervezett, amit az MTA által hirdetett infrastruktúra-fejlesztési pályázaton elnyert összegből részlegesen sikerült megvalósítani. A laboratórium így már alkalmassá vált a nagyobb számú mintavételre és a technológiai alapú nemzetközi együttműködési képesség esélyei konkrét projekteknél kezdnek alakot öltetni. Az archaikus humán minták vizsgálatának és értékelésének teljes laboratóriumi hátterét azonban az elnyert összegből nem sikerült megvalósítani. A Régészeti Intézet II. emeleti része felújítási munkálataihoz kapcsolódva nőtt a labor alapterülete és használhatósága.

Az alsónyéki temető 13. sírcsoportjának genetikai vizsgálata keretében 2012 folyamán befejezték a kiválasztott sírcsoporthoz tartozó összes temetkezés mintáinak előkészítését, és a porított mintákból elvégezték az extrakciókat, a DNS-izolálásokat

A Régészeti Intézet történeti embertannal és állattannal foglalkozó munkatársai számos feldolgozó projekt munkálataiban vettek részt. Gondos, nélkülözhetetlen munkájuk nyomán felmerült, hogy tevékenységüket egységes bioarchaeológiai témacsoportba kellene szervezni. A késő neolitikus lengyeli kultúra népességének biológiai rekonstrukciójáról PhD-értekezés született.

A laboratórium vezetője komoly erőfeszítéseket tett a történeti genetikai és paleopatológiai kutatási eredmények szélesebb körben való megismertetése érdekében.

Adattár, könyvtár

A Régészeti Intézet Adattára őrzi az intézmény több mint fél évszázados történetének tudományos tevékenységét dokumentáló adatbázist, azaz a teljes – szöveges

dokumentumoktól a fotókon át a terepi rajzokig terjedő – ásatási dokumentációkat, valamint publikációs tevékenységük szöveges és illusztrációs elemeit. Másrészt több olyan gyűjteményt is gondoz, amely a magyar régészettudomány egészét szolgálja, így a kiemelkedő jelentőségű térképtár, negyedmillió lelet fotóit, leltárkönyvmásolatokat és a rendkívül széles körű szakirodalmi adatgyűjteményt. Az adatbázisok a szerzői jogok betartása mellett az intézmény dolgozóin túl hazai és külföldi kutatók számára is hozzáférhetőek, pótolhatatlan háttérrel biztosítva ezzel számos kutatási program számára.

Az összesen 75 641 egységből álló könyvtár hatósugara szintén messze túlmutat az intézeti kutatómunkán, állománya a szakemberek mellett régészet szakos egyetemi hallgatók számára is rendelkezésre áll. 2012-ben mindössze 79 db könyv megvásárlására nyílt lehetőség, ami a teljes állományhoz viszonyítva elhanyagolható mennyiség. Az állomány gyarapítása ezért mindenekelőtt csere útján volt lehetséges, amelynek természetesen előfeltétele a megfelelő színvonalú könyvkiadási tevékenység és a cserepéldányok postázásának finanszírozása, továbbá az intézeti évkönyv (Antaeus) rendszeres megjelentetése, ugyanis utolsó kötete 2010-ben látott napvilágot. Számos további kiadvány ajándékozás útján jutott birtokukba. Folyamatban van az olvasói számítógépek beüzemelése, amely az ott kutatók számára lehetővé teszi az elektronikus katalógus önálló használatát.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet több kutatási témája nemcsak eredményeivel járul hozzá a társadalmat foglalkoztató egyes kérdések megválaszolásához, hanem a témát érintő közgondolkodást is formálhatja.

Több, egymáshoz szervesen kapcsolódó program foglalkozik az élelemtermelés kezdeteinek kutatásával. A Dunántúlnak az európai civilizáció kialakulásában betöltött – a Balkán és Közép-Európa közötti – közvetítő szerepét vizsgálva máig ható és széles közérdeklődésre is számot tartó kultúrtörténeti trendeket tudnak felvázolni, amely méltán képezi a régészetben messze túlmutató társadalmi vita tárgyát.

A Pilis hegység középkori régészeti emlékeit kutató projekt egy olyan tudományos program, amely a kulturális turizmust és a területfejlesztést is támogatja. Eredményei, publikációi segíthetnek oszlatni azokat a téves képzeteket is, amelyek a tudomány peremterületein és a szélsőséges közgondolkodásban őstörténetünkhöz és Árpád-kori történelmünkhöz, különösen Budához és Óbudához, illetve a Pilishez kapcsolódnak.

Az Archeogenetikai Laboratóriumban, illetve más nemzetközi genetikai kutatóhelyekkel együttműködésben folytatott program a tudomány és a társadalom kapcsolata szempontjából különösen aktuális. Az elmúlt években a DNS-sel kapcsolatos kutatások a tudomány sikerágazataként kerültek be a köztudatba, ugyanakkor ez lett a magyar őstörténet iránt érdeklődő amatőrök egyik kedvelt „vadászterülete” is. Az intézeti archeogenetikai kutatások tudományos eredményeken túlmutató jelentősége, hogy felhívják a figyelmet a különböző módszerekkel vizsgált történeti folyamatok komplexitására, amely nem engedi, hogy a kutatás során nyert adatokat az értékelési környezetükből kiragadva, a többi tudományterület eredményeit figyelmen kívül lehessen értékelni.

Az intézet munkatársai számos meghívásnak tettek eleget, amikor tudományos és ismeretterjesztő jellegű előadásokat tartottak egykori, illetve folyamatban lévő kutatásaik

helyszínein. Rendszeresen szerepelnek a közmédiában is, feladatuknak tekintik a régészettel kapcsolatos legendák és tévhitek eloszlását, egyúttal aktuális eredményeik közvetítését.

Évek óta intézeti munkatárs szerkeszti a Természet Világa „Régészet és a természettudományok” sorozatát. A kutatók szerkesztőbizottsági tagként és írások szerzőjeként egyaránt bekapcsolódtak a Magyar Régészet online magazin 2012. évi anyagainak összeállításába. Szintén hagyomány, hogy publikációik jelennek meg az Élet és Tudomány című hetilap hasábjain.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az intézet összesen három nemzetközi, valamint öt hazai tudományos rendezvényt szervezett önállóan, illetve együttműködő partnerekkel. Ezek közül három, a Hadak útján címmel rendezett konferencia, a Zalavár-Vársziget Árpád-kori kápolnájának feltárásáról készített kiállítás és a Megmentett örökség – Kincsek Európa szívéből című kiállítás országosan kiemelkedő jelentőségű. A nemzetközi rendezvények a Deutsche Forschungsgemeinschaft, illetve a European Research Council által támogatott bioarcheológiai és abszolút kronológiai témájú kutatási programok műhelybeszélgetései voltak.

Kilenc külföldről érkezett és egy hazai vendégkutatót fogadtak hat hónapnál rövidebb időre. Az intézet munkatársai közül hat kutató végzett hosszabb idejű külföldi szakmai munkát összesen kilenc intézményben (Römisch-Germanische Kommission, Frankfurt am Main; DAI–Eurasien-Abteilung, Berlin; Liverpooli Egyetem; Heidelbergi Egyetem; Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz; Sinop Arkeoloji Müzesi; Research Center for Anatolian Civilisations, Koç University; Universität des Saarlandes, Saarbrücken; Geisteswissenschaftliches Zentrum, Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas e. V. Leipzig). Ebből három tartott 3 hónapnál hosszabb ideig, egy pedig egy teljes évi külhoni tudományos tevékenységet takar. Öt hazai intézményben három szakemberük dolgozott vendégkutatóként: a Magyar Nemzeti Múzeumban (Budapest); a Jósza András Múzeumban (Nyíregyháza); a Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeumában (Visegrád); a Xántus János Múzeumban (Győr) és a Soproni Múzeumban.

Rendszeres felsőoktatási tevékenységet nyolc kutató végez (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest; Szegedi Tudományegyetem; Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár), akik összesen 17 elméleti és 48 gyakorlati kurzust tartottak a 2011/12. tanév II. félévében és a 2012/13. tanév I. félévében. Alkalmi oktatói tevékenységről két további munkatársuk tudott beszámolni. Doktori iskolákban törzstag, illetve külső alapító tag öt kutató. Az intézet hét szakembere összesen 8 BA/BSc, 15 MA/MSc hallgató szakdolgozati témavezetője, valamint szintén témavezetőként járulnak hozzá 40 PhD-hallgató doktori disszertációjának elkészültéhez.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Bánffy Eszter (Alasdair Whittle, Alex Bayliss): The Times of Their Lives. European Research Council Advanced Grant 295412 / 2012. 05. 01– 2017. 04. 30. A European Research Council által támogatott program számos európai régióra terjed ki. A magyarországi kutatások keretei között Alsónyék-Bátaszékről és a környező újkőkori lelőhelyekről összesen kb. 300 radiokarbon mintavétel történik, ezeket Bayesian-módszerrel vizsgálva a nemzetközi kutatócsoport évtizedes pontosságú keltezésekre lesz képes. Az adatokat a régészeti

kontextussal egybevetve először nyílik lehetőség a hazai őskorkutatásban, hogy 6500–7000 éves települések életét szinte emberi generációkra lebontva tudják modellezni.

Bondár Mária: Agyag kocsimodellek a Kárpát-medencében (Kr. e. 3500–1500) c. könyv angol nyelvű megjelentetése. NKA 3412 / 8314 / 2012. 02.–2012. 06. 30. / 1 820 000 Ft. A kötet illusztrációs és fordítási költségeit, a nyomdai előkészítés és nyomtatás költségeit támogatta. A kötet 500 példányban jelent meg.

Bondár Mária: Pilismarót–Basaharc késő rézkori temető feldolgozása. OTKA 104276 / 2012. 09. 01–2014. 08. 31. / 6 327 000 Ft. A projekt keretében a szakirodalomban legendássá vált, ám mindeddig közöletlen temetőkomplex feldolgozására kerül sor (régészeti, antropológiai elemzések, 14C és kerámiacsiszolatok).

Csiky Gergely: A Fekete-tenger kereskedelme a kora középkorban (Egy bizánci kikötőváros kutatása – Sinópé/Sinop). OTKA PD 100177 / 2012. 04. 01–2015. 03. 31. / 22 594 000 Ft. A projekt a Sinópból származó 6–11. századi bizánci fekete-tengeri kereskedelemre vonatkozó adatok feltárására, kiértékelésére és publikálására irányuló együttműködés a SRAP-pal és a sinopi régészeti múzeummal (Sinop Arkeológiai Múzeumi). A projekt keretében a kutatók a távolsági kapcsolatokra utaló leleteket (fém tárgyak) és kerámiát (importkerámia) teszik közzé adatbázis formájában, ami jó kiindulópontot teremt a fekete-tengeri bizánci régészeti leletanyag összehasonlító elemzésére.

Gál Erika: A környezettől a hitviláig: életmód- és kultúraváltás az állatcsontleletek tükrében a késő rézkortól a késő bronzkorig. OTKA NF 104792 / 2013. 01. 01–2016. 12. 31. / 37 234 000 Ft. A kutatás célja a késő rézkortól a késő bronzkorig tartó 2000 évre jellemző, kultúránként változó életmód megismerése az egykor élt népcsoportok vadászati, gyűjtögetési, állattartási, kultikus és csontmegmunkálási szokásainak a tükrében a Dél-Dunántúlon. A hagyományos régészeti állattan módszerek mellett radiokarbon-, DNS- és stabil izotópos vizsgálatok igénybevételével szeretnének minél pontosabb képet kapni az egykori települések koráról, öskörnyezetéről, bizonyos fajok előnyben részesítéséről, a házi ló megjelenéséről és mobilitásáról, ember és állat kapcsolatáról a különböző ökológiai és kulturális hatások függvényében.

Horváth Tünde: Balatonöszöd monográfia alappublikációjának angol nyelvű megjelentetése. OTKA PUB-K 106432 / 2013. 01. 1–2013. 12. 31. / 5 000 000 Ft

Bálint Csanád – Mende Balázs Gusztáv: Régészeti Intézet Archeogenetikai Laboratórium fejlesztése. MTA IF-20/2012. / 2012. 04. 25–2012. 11. 15. / 32 000 000 Ft. Az archeogenetikai laboratórium fejlesztésére beadott pályázatukban három fő célt jelöltek meg, mely célkitűzéseket az elnyert összeg nagyságrendjének megfelelően próbálták megvalósítani. A laboratórium nagyobb számú mintavételre való alkalmassá tétele mint célkitűzés megvalósult, a technológiai alapú nemzetközi együttműködési képesség esélyei konkrét projekteken kezdnek alakot öltetni.

Takács Miklós: Az átalakulás évszázadai – települési struktúrák, települési stratégiák a Kárpát-medence központi részein a 8–11. században. OTKA 104533 / 2012. 01. 01–2016. 12. 31. / 52 564 000 Ft. A projekt a 8–11. századi Kárpát-medence régészeti településkutatásának két hagyományos irányvonalát (telepszerkezeti és a településhálózati kutatások) egy rendszerbe foglalja, másrészt a település-stratégiát interdiszciplináris vizsgálati eredmények segítségével értelmezi, archaeometriai és környezetrégészeti kutatások bevonásával. A komplex elemzés a

Kárpát-medence központi részének több régióját érinti (Nyugat-Dunántúl, Közép-Magyarország és Duna–Tisza köze, Északkelet-Magyarország).

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Bánffy Eszter: South Western Körös Culture Settlement in the Danube–Tisza Interfluve: Szakmár-Kisülés. In: A. Anders, Siklósi Zs. (eds.): The First Neolithic Sites in Central/South-East European Transect: Volume III. The Körös Culture in Eastern Hungary. Oxford, Archaeopress, 53–68. (British Archaeological Reports International Series; 2334.) (2012)
 2. Benkő Elek: A középkori Székelyföld I–II. Budapest, MTA BTK Régészeti Intézete, 884. (2012)
 3. Bondár Mária: Prehistoric Wagon Models in the Carpathian Basin (3500–1500 BC). Budapest, Archaeolingua, 142 (2012)
 4. Dinnyés István – Kővári Klára – Kvassay Judit – Miklós Zsuzsa – Tettamanti Sarolta – Torma István: Pest megye régészeti topográfiája. Az aszódi és a gödöllői járás. Torma István (szerk.): Budapest, MTA BTK Régészeti Intézete, 719 (Magyarország Régészeti Topográfiája 11.) (2012)
 5. Gabler Dénes: Terra sigillata from Aquincum-Víziváros (Water town). In: Susanne Biegert (gen. ed.): Congressus vicesimus septimus Rei Cretariae Romanae Fautorum Singiduni habitus MMX. Bonn, Rudolf Habelt Verlag, 57–68. (Acta RCRF; 42.) (2012)
 6. Claudia Gerling – Bánffy Eszter – Dani János – Köhler Kitti – Kulcsár Gabriella – Alistair Pike – Szeverényi Vajk – Volker Heyd: Immigration and Transhumance in the Early Bronze Age Carpathian Basin: the Occupants of a Kurgan. *Antiquity* 86: (4) 1097–1111. (2012)
 7. Horváth Tünde: Balatonőszöd-Temetői dűlő őskori településrészei: a középső rézkori, késő rézkori és a kora bronzkori települések. Budapest, MTA BTK Régészeti Intézete, 848 (2012)
 8. Horváth Tünde – Dani János: Őskori kurgánok a magyar Alföldön. Budapest, Archaeolingua, 216 (2012)
- Kiss Viktória: Middle Bronze Age Encrusted Pottery in Western Hungary. Budapest, Archaeolingua, 447. (Varia Archaeologica Hungarica 27.) (2012)
- Marton Tibor – Oross, Krisztián: Siedlungsforschung in linienbandkeramischen Fundorten in Zentral- und Südtransdanubien – Wiege, Peripherie oder beides? In: Wolfram, S. (ed.): Siedlungsstruktur und Kulturwandel in der Bandkeramik: Beiträge der internationalen Tagung „Neue Fragen zur Bandkeramik oder alles beim Alten?!“ Leipzig, 23. bis 24. September 2010. Dresden, Landesamt für Archäologie, 220–239. (2012)
11. Merva Szabina: A kora Árpád-kori sánccvárok keltezési lehetőségeiről. *Castrum* (A Castrum Bene Egyesület hírlevele) 15: 5–31. (2012)

12. Oross Krisztián – Marton Tibor: Neolithic Burials of the Linearbandkeramik Settlement at Balatonszárszó and their European Context. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 63: (2) 257–299. (2012)
13. Orosz Krisztina: Stove tiles from the Benedictine Abbey at Pécsvárad. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 63: (2) 417–449. (2012)
14. Osztás Anett – Zalai-Gaál István – Bánffy Eszter: Alsónyék–Bátaszék: a New Chapter in the Research of Lengyel Culture. *Documenta Praehistorica* 39: 1–21. (2012)
15. Sümegi Pál – Persaits Gergely – Gulyás Sándor: Woodland-Grassland Ecotonal Shifts in Environmental Mosaics: Lessons Learnt from the Environmental History of the Carpathian Basin (Central Europe) During the Holocene and the Last Ice Age Based on Investigation of Paleobotanical and Mollusk Remains. In: Myster, R. W. (ed.): *Ecotones Between Forest and Grassland*. New York, 17–57. (2012)
16. Takács Miklós: A korongolt, korai Árpád-kori cserépbográcsok formai sajátosságairól. In: Petkes Zsolt (szerk.): „Hadak útján”: Népvándorláskor Fiatal Kutatóinak XX. Összejövetelének konferenciakötete. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 229–269. (2012)
17. Török László: Adoption and Adaptation: the Sense of Culture Transfer between Ancient Nubia and Egypt. Budapest, Ízisz Alapítvány, 110 (2012).
18. Török László: Hellenizing Art in Ancient Nubia 300 BC–AD 250 and its Egyptian Models. Leiden: Brill Academic Publishers, 483 (*Culture and History of the Ancient Near East* 33.) (2012)
19. Vida Tivadar (szerk.): *Thesaurus Avarorum: régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, ELTE Régészettudományi Intézet, 834 (2012)
20. Zalai-Gaál István – Osztás Anett – Köhler Kitti: Totenbrett oder Totenhütte? Zur Struktur der lengyelzeitlichen Gräber mit Pfostenstellung Südtransdanubiens. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 63: (2) 69–116. (2012)

MTA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30.; 1250 Budapest, Pf.: 9.
telefon: (1) 224 6755; fax: (1) 224 6756
e-mail: titkarsag@tti.hu; honlap: www.tti.btk.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A 2012. január 1-jén érvénybe lépett akadémiai szervezeti átalakítás és intézeti igazgatóváltás eredményeként 2012-ben a folyamatosság és a változás egyszerre jellemezte az intézet fő célkitűzéseit. A *korábbi eredményekre építve* így az intézet 2012-ben is az alapvető kézikönyvek készítését, az államalapítástól 1990-ig terjedő időszak egyetemes történeti összefüggésekbe ágyazott magyar történetére vonatkozó alapkutatások végzését (különös figyelemmel a forráskiadásra), az eredmények szakszerű, széles körű (külföldi és hazai) publikálását és a magyar társadalom történeti gondolkodásának formálását tekintette legfontosabb feladatainak. Az intézet e feladatokat azzal teljesíti, hogy hosszú távra tervezett alapkutatásokat végez, és biztosítja az infrastruktúrát a kutatási eredmények gyors és magas színvonalú publikálásának elősegítéséhez. Rendezvényei (intézeti előadások, műhelytanácskozások, fiatal kutatók fóruma) a folyamatban lévő és lezárt kutatásokról szóló beszámolókkal és műhelyvitákkal, újonnan megjelent művek bemutatásával, kisebb és nagyobb konferenciákkal járulnak hozzá e feladatok ellátásához. Hagyományainak megfelelően az intézet biztosítja a magyarországi központi történettudományi intézmények és folyóiratok (MTA Történettudományi Bizottsága, Magyar Történelmi Társulat, Századok, Történelmi Szemle, Világtörténet) működésének infrastrukturális hátterét és a szakma nemzetközi intézményeivel való kapcsolattartást.

A *változtatás* fontos eleme az, hogy az egyéni kutatások mellett nagyobb hangsúlyt kapott a csoportos, projektkeretekben végzett munka. Ennek első szintje az egyes témacsoportok tagjainak együttműködése a korszakhatárai közé eső témákban. A második: a témacsoportok közötti együttműködés. A harmadik: az intézet és egyéb hazai és külföldi magyar intézmények és személyek közös vállalkozásai. Végül a negyedik: az e programokból és egyéb ötletekből kifejlődő nemzetközi projektek. A projektek a történettudomány nagy nemzetközi témáihoz illeszkednek, és megvalósításukhoz egyre több a magyar és nemzetközi pályázatokon elnyert forrás. Legsikeresebb projektjük a Lendület pályázat keretében a magyar politikatörténetben különös fontosságú uralkodókoronázások és a Szent Korona históriájával kapcsolatos, az év során indult kutatás. Az OTKA 2012. évi kormánybeszámolójában a társadalomtudományokat az intézet egyik pályázata (*A magyar nemesség a bécsi és a prágai udvarban a 16. században, 2006–2011*) képviselhette. Az év során kiemelten foglalkoztak az intézet idegen nyelvű publikációs stratégiájával. Ennek részei: a) kutatók rangos külföldi folyóiratokban vagy a szomszédos országok meghatározó folyóirataiban való publikálásának ösztönzése és támogatása; b) angol nyelvű tematikus kötetek szerkesztése és kiadása ismert nemzetközi kiadóknál; c) angol nyelvű monográfiák kiadása ismert nemzetközi kiadóknál; d) angol nyelvű hazai folyóirat elindítása; e) angol nyelvű könyvsorozat indítása és bevezetése a nemzetközi piacra; f) a szakmai vagy egyéb szempontból jelentős (például vitás kérdéseket érintő) tanulmányok közzététele az intézeti honlapon.

Az intézet lényeges célkitűzése társadalmi súlyának növelése és a nyilvános történelem (public history) szakavatott befolyásolása. Ennek elsődleges eszköze az internet és az intézeti honlap, amely 2012-ben megújult és naprakészen frissül. Nem csupán az intézetben zajló

kutatókról és kutatásokról, hanem konferenciákról és a nemzetközi, valamint a hazai történetírást foglalkoztató aktuális kérdésekről is tudósít. A honlap meghatározó véleményformáló kíván lenni mind a szűkebb szakmát, mind a közvéleményt érdeklő történeti kérdésekben.

A fentiekben összegzett elképzelések megvalósítása megkövetelte a személyi állomány és az eddigi szervezeti keretek áttekintését és módosítását. Két újjáalakított témacsoport foglalkozik a 20. századi történelemmel, új szervezeti egység szerkeszti a honlapot, és újjáalakították a bibliográfiai témacsoportot. Az ezen belüli „szomszédsági altémacsoport”-ban egy-egy szomszédos ország nyelvét, tudományosságát jól ismerő kollégák dolgoznak. Folyamatosan szemlézik a rájuk bízott ország legfontosabb történeti folyóiratait és könyvtermését, a legérdekesebb írásokból magyar nyelvű összefoglalókat készítenek, amelyeket a honlapon más magyar történeti műhelyek és történészek számára is elérhetővé tesznek.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A *Középkori témacsoport* a medievisztikai alapkutatások végzését tekinti fő feladatának. A 2012. év legjelentősebb eredményei közé tartozik, hogy a középkori gazdaságtörténeti alapkutatások új életre keltése érdekében évek óta folyó munka első eredményei immár publikációkban is lemérhetők. A témában 2012-ben megjelent monográfia jelentőségét az adja, hogy egy korábban sokat emlegetett, de kellő mélységben nem tanulmányozott – ráadásul félrevezetően árumegállító jognak nevezett, valójában lerakati jogként meghatározható – kereskedelem-történeti jelenséggel kapcsolatos kérdéseket (a teljes magyarországi forrásanyag bevonásával és az európai párhuzamok felhasználásával) tisztázta. Hasonló alapkutatási eredmény a Sátoraljaújhely 1867 előtti településszerkezetének történetét teljes körűen feldolgozó kötet, mely a Nemzetközi Várostörténeti Bizottság (International Commission for the History of Towns) évtizedek óta folyó Városatlasz-projektjéhez (vö. www.wien.gv.at/kultur/archiv/pdf/eurotowns.pdf) kapcsolódó magyar kutatások második kötete. A térképekkel és adattárral gazdagított kötet egy sajátos magyar várostípus egyik reprezentánsának fejlődését megrajzolva kapcsolja be a magyar kulturális örökség ezen elemét az európai várostörténeti kutatások vérkeringésébe. Jelentős eredmény továbbá a témacsoport két munkatársának közös kötete, amely egy a 15. század második felében élt jelentős személyiség életútjának bemutatásán keresztül fogalmaz meg új kutatási eredményeket elsősorban a korszak politikatörténetére vonatkozóan. A kötet új források feltárásával különösen az 1470–1480-as évek oszmán–havasalföldi–magyar kapcsolatrendszerének, valamint a Mátyás király halála (1490) utáni trónharcok kérdésében módosítja, illetve egészíti ki a kor eseménytörténetére vonatkozó eddigi ismereteinket. Nem kevésbé jelentős a szerzők azon, számos példával igazolt megfigyelése, mely szerint Mátyás uralma elején olyan, hasonlóképpen fiatal személyekkel vette körül magát, akik aztán idővel bárói méltóságokba emelkedve hatalma megbízható támaszai lettek.

A *Kora újkori témacsoport* munkatársai kiváló teljesítményét jelzi a 2012-ben megjelent hét önálló kötet és közel 80 szaktanulmány angol, német, francia, olasz, horvát, örmény, latin és magyar nyelven. Az egyik monográfia a történeti Magyarország egy fontos kisebbsége, az erdélyi örmények katolizációját (1685–1715) mutatja be, a másik a 17. századi magyar–horvát egyházi kapcsolatoknak és a horvát katolicizmus önállósodási folyamatának vizsgálata terén számít határon innen és túl egyaránt mérőföldkönek, a magyar mellett a horvát nemzeti

örökség részének. A Bél Mátyás-témacsoport munkájának eredménye a *Notitia Hungariae novae...* kritikai kiadásának folytatása (2. kötet), amely Sopron, Vas, Zala és Veszprém vármegyék leírását teszi közzé. A kötet egyedülállóan gazdag forrás hazánk 18. századi történelméről, anyagi és szellemi kultúrájáról, épített örökségéről. Kiadója 2012-ben elnyerte a legjelentősebb magyarországi fiatal kutatói elismerést, a Talentum-díjat. Nemzeti örökségünk európai szinten történő ismertté tétele szempontjából külön figyelmet érdemel a magyar történelem első függetlenségi harcát (1703–1711) megvívó II. Rákóczi Ferenc mozgalmára vonatkozó francia diplomáciai levelezés válogatott közzététele Párizsban. Hasonló értékmentésnek tartható a neves török világutazó, Evlia Cselebi útleírása Pécs városára vonatkozó részének közzététele, valamint a Kárpát-medence régi magyar könyvtárait számba vevő sorozatban a füleki ferences rendház könyvtárkatalógusának megjelentetése. Neves horvát intézmény, a Matica hrvatska gondozásában jelent meg a magyar és a horvát nemzet történelme és kulturális öröksége szempontjából egyaránt egyedülállóan meghatározó Zrínyi család határokon átívelő politikai, társadalmi és kulturális szerepének szentelt vaskos tanulmánykötet.

A kora újkori magyar nemzeti identitás problémaköréhez kapcsolódó gazdag termésükből kiemelendők az oszmán-török identitás 14–17. századi változásairól, az örök veszteseknek és örök lázadóknak tartott magyarokról élő sztereotipikus kép átértelmezéséről, Werbőczy István *Hármaskönyvének* 16. századi anyanyelvi fordításairól és a korabeli értelmiség felelősségvállalásáról szóló dolgozatok. Ez utóbbi a magyarországi értelmiség Rotterdami Erasmus szellemében folytatott korszerű tevékenységét és a magyar nemzeti tudat befogadó természetét bizonyítja. Értekezés született továbbá az 1657 utáni évek erdélyi válságkorszakában rekonstruálható magyar nemzeteszméről, amely a modern magyar nemzettudat eddig ismeretlen kora újkori előzményeit rekonstruálja. A Bél Mátyás őstörténeti kutatásairól szóló írás is hozzájárulhat a honi eszmetörténet, így saját múltunkról alkotott téveszméink történetének jobb megértéséhez.

Az *Újkori témacsoport* munkatársai 69 közleményt publikáltak. Ebből kettő monográfia, három pedig szerkesztett kötet. Az utóbbiak egyike német, a másik angol nyelvű munka. Legfontosabb eredményeik az Osztrák–Magyar Monarchia politika- és igazgatástörténetével kapcsolatosak. Kiemelkedik a magyar–osztrák hosszú távú együttműködés keretében publikált forráskiadvány-sorozat, *Az Osztrák–Magyar Monarchia közös minisztertanácsi jegyzőkönyveinek* új kötete. Másik nagy erővel művelt kutatási területük a Balkán 19. századi és 20. század eleji múltja, így 2012-ben egy gazdag forrásanyagra építő elemzés a mindennapi erőszakról a balkáni török uralom utolsó éveiben. Harmadik fontos, többeket foglalkoztató témakör a társadalom- és gazdaságtörténet. Ebben a témában született a két monográfia az urbanizáció társadalomtörténetéről, valamint a 19. század második felének ipari vállalkozóiról. Az eszme- és mentalitástörténeti vizsgálatok középpontjában a polgári viselkedéskultúra áll, így például átfogó elemzést publikáltak a 19. századi hangverseny-látogatók társadalmi összetételéről. A különböző kritikai szövegkiadásokban való részvétel, nevezetesen *Kölcsey Ferenc Minden Munkái* kiadásában, Deák Ferenc levelezése feltárásában, továbbá Arany János levelezésének kritikai kiadásában, valamint a Liszt Ferenc életével összefüggő kutatások és publikációk jelentősen hozzájárulnak a nemzeti kulturális örökség megőrzéséhez.

Az *Egyháztörténeti témacsoport* munkája két fő kutatási irányon alapul. Egyrészt az OTKA A *katolikus egyház zsinatai és nagygyűlései Magyarországon, 1790–2010* című projekt megvalósításán dolgoznak, másrészt a 2012 folyamán munkába állt filozófus kollégáknak

együtt vallástörténeti és vallásfilozófiai kutatásokat is folytatnak. A lezárt munkák közül legfontosabb az 1858-as esztergomi és az 1863-as kalocsai tartományi zsinatok történetének feldolgozása a magyarországi levéltárak, valamint a Vatikáni Titkos Levéltár dokumentumai alapján. A témacsoport publikációi a zsinatkutatás mellett egyéb kérdésekre is kiterjedtek. Elemezték Mindszenty József emlékiratainak keletkezéstörténetét és az 1945–1949 közötti, eddig jobbra „nem létezőnek” tartott szentszéki–magyar kapcsolatok ügyét. Alapkutatási eredményekre építenek az 1970-es évek hazai keresztény kisközösségeiről, Prohászka Ottokárról, Ervin Gábor neotomista kultúrfilozófiájáról, Európa szellemi gyökereiről, hermeneutikáról, ószövetségi kérdésekről és egyes modern mítoszokról, a vallásnélelméletéről és a vallásföldrajzról, a hazai katolikus sajtótörténet és a görög katolikus egyházkezelés néhány problémájáról közölt tanulmányaik.

A *Horthy-korszak és a Jelenkortörténeti témacsoport* 2012-ben jött létre a legújabb kor témacsoportból, ami jelzi, hogy az intézet különös hangsúlyt fektet mindkét témakör kutatására. A *Horthy-korszak témacsoport* tagjai a korszak belpolitika-, társadalom- és esztétikája mellett különösen sokat foglalkoznak a Magyarországgal szomszédos államok és az ottani magyar kisebbségek történetével. Ez utóbbi témakörhöz kapcsolódott 2012-es publikációik nagyobb része. Így önálló kötetben elemezték a két világháború közötti romániai magyar kisebbségi politika nemzetstratégiai vitáit, számos tanulmányt publikáltak a csehszlovákiai magyar kisebbség politikai irányzatairól, eddig kevésbé használt forrásokra épülő elemzést tettek közzé az első világháború előtti szerb külpolitikáról. Itt dolgozó munkatárs írta és jelentette meg az utóbbi évtizedek első átfogó Horthy-életrajzát és számos tanulmányt Horthy Miklós kultuszáról, a személyéhez fűződő rituálékról. A szakmán messze túlmenő visszhangot keltett monografikus feldolgozásuk az 1919–1944 közötti szélsőjobboldali irányzatokról, amely a téma korábbi feldolgozásainál mélyebben elemzi a mozgalmak társadalmi összetételét és többágú politikai célrendszerüket.

Az 1945 utáni időszakokkal foglalkozó *Jelenkortörténeti témacsoport* kutatásainak középpontjában 2012-ben két nagy témakör állt: a nemzetközi kapcsolatok és a Kádár-korszak társadalomtörténete. A nemzetközi kapcsolatok történetének kutatásában a témacsoport legkiemelkedőbb teljesítménye egy megvédett akadémiai doktori értekezés, *Hadüzenettől rendszerváltásig: az Egyesült Államok és Magyarország, 1941–1991* címmel. Az értekezés széles, magyar és amerikai forrásbázis alapján mutatja be Magyarország és az Egyesült Államok fél évszázados kapcsolatait az 1941-es hadüzenettől az Antall-kormány első évéig, és bizonyítja, hogy a két ország külpolitikája természetesen nem egyforma erővel, de hatott egymásra. A szerző legfontosabb tézise, hogy a sokak által szívesen használt mozgástér–kényszerpálya paradigma félrevezető, mert azt sugallja, hogy a magyar külpolitikának volt valamennyi befolyása az ország sorsának alakulására. Ez 1989 óta valóban így van. Azt megelőzően azonban az európai hegemoniáért folytatott hatalmi küzdelem határozta meg Kelet-Európa egésze és azon belül Magyarország helyét a nemzetközi erőterben.

2012-ben jelent meg a *Jelenkortörténeti témacsoport* egyik tagjának *Két emelet boldogság. Mindennapi szociálpolitika a Kádár-korban* című monográfiája, amely a Kádár-korszak szociálpolitikájának mindennapos társadalmi gyakorlatokra kifejtett hatását vizsgálja. A szerző szerint a rendszer annak köszönhetette társadalmi bázisát, hogy az általa megteremtett, az államtól látszólag egyre lazábban függő, mégis tartósan az állami újraelosztásból legnagyobb arányban részesülő társadalmi csoportok váltak a nyugati jóléti rendszert sajátos formában megvalósító „szociálpolitika” kegyeltjeivé. Emellett a társadalombiztosítás

kiterjesztése és a lakáelosztási rendszer változása biztos háttérrel nyújtott azok számára, akik a második gazdaságban szerzett jövedelmüket az állami juttatásokkal egészíthették ki.

2012-ben jelent meg továbbá egy fontos tanulmány a Columbia University Pressnél kiadott nemzetközi tanulmánykötetben, amely az 1956-os forradalomnak a romániai kisebbségi politikára kifejtett hatásait vizsgálja. A szerző németül is publikálta a magyar és román állambiztonsági szervek együttműködéséről szóló tanulmányát, amelyben a totalitárius paradigmát meghaladva tárja fel a két ország állambiztonsági rendszerének hasonlóságait és különbségeit.

b) Tudomány és társadalom

Az intézetben folyó alap kutatások eredményei hozzájárultak a magyar közvéleményt napjainkban foglalkoztató történeti kérdések megismeréséhez és széles körű megismertetéséhez. Ezek közé tartozik a magyar és horvát nemzettudattól kezdve a Szent Korona történetén keresztül az olyan 20. századi témák vizsgálata, mint a Horthy- vagy a Kádár-korszak története. A szélesebb közönség és a sajtó nagyfokú érdeklődése mellett zajlott a Történetész Világszövetség (CISH) idei közgyűlése és a hozzá kapcsolódó nemzetközi konferencia a migrációról, amelyet az intézet szervezett 2012. szeptember 6–8. között. A konferenciához kapcsolódó sajtótájékoztatón az MTA elnöke beszélt a tudományos életre kiható aktuális migrációs folyamatokról.

Az intézet fórumot teremt a magyar és kelet-közép-európai történelem kutatóinak hazai és nemzetközi tudományos konferenciák szervezésével. A *Jelenkortörténet témacsoport* 2012-ben konferenciasorozatot indított a hazai és nemzetközi jelenkortörténet fontos kérdéseinek megvitatására és annak érdekében, hogy új kutatási irányokat jelöljön ki. Első eseménye a 2012. október 9-én megrendezett és nagy érdeklődést kiváltó *A kollaboráció és az ügynökkérdés tudományos kutatása* című konferencia volt. Az előadók arra keresték a választ, hogy mit lehet megtudni és mit nem a közvélemény szemében gyakran varázsgömbként megjelenő állambiztonsági iratokból. A konferencia egyik célja az volt, hogy összehasonlítsa, miként működnek a titkosszolgálati iratok kutatására alakult intézmények Kelet-Közép-Európában, és milyen viták zajlanak az iratokról és az ügynökkérdésről. Az ügynökkérdés, az iratokban megjelenő „tettesek” és „áldozatok” talán az egyik legnépszerűbb téma a korszakról szóló populáris történetírásban. A rendezvény másik célja az volt, hogy a tudományos történetírás meghaladja ezt a leegyszerűsített megközelítésmódot, felfejtse, hogy miért került erre sor, és a kollaboráció nemzetközi szakirodalmában felmerülő szempontok irányába terelje a kérdésszótól szóló közbeszédet. 2012. december 14-én zajlott le *Kollektivizálás és állami erőszak* címmel a jelenkortörténeti konferenciasorozat második rendezvénye. A legfrissebb kutatások alapján azt vizsgálta, hogy milyen sokágú hatása volt a kollektivizálásnak a paraszti társadalomra. Mindkét rendezvényen a szakkutatók mellett számos diplomata, politikus, újságíró és laikus érdeklődő vett részt.

Az intézetben folyó alap kutatások eredményeiről a munkatársak a *História* és a *Rubicon* folyóiratok hasábjain a nagyközönség számára is rendszeresen beszámoltak. Kiemelhető ezek közül a Magyar Nemzeti Galéria országos figyelmet kapott *Hősök, királyok, szentek* című kiállításához kötődő *Rubicon*-szám, valamint ugyanezen folyóirat történelmi tévhitek-száma vagy a *História* Liszt-száma. Emellett a munkatársak rendszeres szereplői voltak televízió- és rádióműsoroknak (nemcsak interjúkkal, hanem hosszú műsorsorozatokkal is), így is formálva a történeti témákat oly gyakran érintő magyarországi közbeszédet. Továbbá szinte napi

rendszerességgel tartottak ismeretterjesztő előadást mind idehaza, mind a határon túli magyarság körében, Bécestől Nagyváradon át Kolozsvárig. Egyik kolléga két nyugat-magyarországi várost (Vasvár és Szombathely) segített kulturális örökségvédelmi nemzetközi kapcsolatrendszer kialakításában. Két Rómában dolgozó munkatárs az ottani Magyar Akadémián vállalt vezető szerepet a magyar tudomány és kultúra hatékony nemzetközi képviselésében.

Az intézet kutatói munkásságának tudományos és társadalmi hasznosulását a műveikre történt hazai és külföldi hivatkozások nagy száma is jól jelzi (vezető kutatóik esetében ez évente 40–60 citációt jelent).

Mindennapi társadalmi igényt elégítenek ki a szakértői tevékenységek, az egyes minisztériumok és önkormányzatok kéréseinek teljesítése, köztük utcák, intézmények elnevezésével és emléktáblák, szobrok állításával kapcsolatos, sok körültekintést igénylő állásfoglalások. Az intézetben működik 2012 óta az a bizottság, amely az MTA Jogi Főosztályát segíti a közterületek és közintézmények elnevezéséről szóló állásfoglalásoknál. Egyik munkatárs a Vidékfejlesztési Minisztérium Földrajzinév-bizottságának munkájában vesz részt.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az intézet feladatának tartja, hogy áttekintéssel rendelkezzen a magyar történetkutatás egészéről, hogy elősegítse a különböző műhelyek közötti eszmecserét, hogy infrastruktúrájával és teljes szellemi kapacitásával támogassa a szakma országos szervezeteit: az MTA Történettudományi Bizottsága, a Magyar Történelmi Társulat és az akadémiai történész vegyes bizottságok munkáját, és hogy összefogja és szervezze a történész világkongresszusok magyar részvételét. Az intézet ezért szoros kapcsolatot tart fenn valamennyi jelentős magyarországi történettudományi kutatóhellyel, amelyet számos közösen szervezett tudományos esemény jelez (ilyen volt például az *Egyháztörténeti témacsoport* nemzetközi konferenciája a Pécsi Hittudományi Főiskolával a magyar katolikus egyházi zsinatokról és nagygyűlésekről, vagy a kora újkorral és a jelenkortörténettel foglalkozó műhelykonferenciák sora).

Az intézet átlagosan havi négy-öt különböző típusú szakmai rendezvényt szervezett. Legrangosabb az *Intézeti előadások* sorozata, ebben hét intézeti, négy intézeten kívüli és további négy külföldi szakember szerepelt. Különösen nagy visszhangot kapott Gyáni Gábor előadása a történelem köznapi felhasználásáról, valamint a neves New York-i társadalom- és eszmetörténész, Thomas Bender áttekintése az amerikai történelem sajátosságainak vitáiról. Az intézet egyik fontos célkitűzése, hogy határon túli magyar kutatóknak is fórumot biztosítson, ezért két ilyen előadásra is sor került. 2012-ben ezenkívül külön bemutatkozó konferenciát szentelt a kolozsvári Erdélyi Múzeum Egyesület kutatóinak és kutatásainak bemutatására. Az előadások mellett az intézet számos konferenciát tartott saját falai között, melyek közül érdemes kiemelni a Szapolyai János koráról (május 15.) és a kora újkori magyarországi–erdélyi hivatalnokrétegről szervezett műhelykonferenciákat (december 4.), melyek népes hallgatóság előtt, komoly eszmecserék közepette zajlottak, és jelentős, pozitív visszhangot kaptak. A Horthy-korszakról decemberben tartott műhelykonferencia a legújabb kutatási eredmények bemutatását szolgálta a korábban kevés figyelmet kapott társadalmi szervezetek tevékenységéről.

Az intézet számos konferenciát szervezett nemzetközi fórumokkal közösen. Ezek közül kiemelendő az *Uralkodói és főúri udvarok a késő középkorban és kora újkorban* címmel Szomolányban rendezett konferencia (a Szlovák és a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetei, október 22–24-én); a *Székelyföldi tudományosság – székely tudósok* címmel Székelyudvarhelyen tartott rendezvény, valamint a *Historia Siculorum* projekt. Egy pozsonyi és egy budapesti nemzetközi konferencia vizsgálta az első világháború utáni francia és angol Közép-Európa-politikát, Nyíregyházán zajlott az 1939. márciusi, az egész egykorú európai politikát megmozgató kárpátaljai válságot ilyen mélységben első ízben elemző konferencia magyar, ukrán, lengyel, szlovák, román és német kollégák részvételével. (Az utóbbi három konferenciát a European Network for Remembrance and Solidarity támogatta.) Az intézet munkatársai voltak a jelenleg a moszkvai magyar kulturális központban dolgozó kolléga által szervezett (a 19. század eleji magyar–oroszl kapcsolatokról szóló) moszkvai konferencia meghatározó magyar előadói.

A 2012-es év kiemelt fontosságú feladata volt az angol nyelvű történelmi folyóirat, a *The Hungarian Historical Review* (az 1989-ben megszakadt Acta Historica új sorozata) újraindítása (Urban History 2012/1–2; Migration History 2012/3–4), amelynek célja a hazai eredmények nemzetközi megjelenítése és a nemzetközi diskurzusba való bekapcsolása. Emellett fontos a kutatási eredmények külföldi megjelenése, amit többek között az is jelez, hogy a *Harvard Cold War Studies* könyvsorozat 2012-ben elfogadta közlésre az intézet három tagjának könyvkéziratát. A nemzetközileg kiemelkedő rangú könyvsorozat hozzájárul ahhoz, hogy a magyar jelenkortörténet intenzívebben kapcsolódjék be a nemzetközi vitákba. A *The Interkit Story* című tanulmány- és dokumentumgyűjtemény kínai megjelenése, amelyben a magyar–kínai kapcsolatokról egy munkatárs közölt tanulmányt, tovább inspirálja a szovjet tömb és Kína kapcsolatainak kínai kutatását.

Az intézet alaposan kivette részét a reformáció 500. évfordulója alkalmából és a kutatók és kutatásaik összekapcsolása céljából szervezett REFO500 nemzetközi alapítvány és konzorcium ez évi magyarországi rendezvényeiből. Az intézet tagjai ezenkívül több nemzetközi összehasonlító projektben vettek részt, melyeket az OTKA mellett számos nemzetközi kutatási alap és intézmény is támogatott (pl. European Network of Remembrance and Solidarity [ENRS], Visegrad Fund, Fulbright Program, Woodrow Wilson Center, Zentrum für Zeithistorische Forschung – Potsdam). Az intézet bekapcsolódott továbbá a potsdami Zentrum für Zeithistorische Forschung (ZZF) *Physical Violence and State Legitimacy in Late Socialism* című kutatási projektjébe.

Az intézeti munkatársak külföldi kapcsolatainak intenzitását jól jelzi, hogy 2012-ben közel 20 országban tartottak előadásokat jelentős nemzetközi rendezvényeken. Különösen intenzív volt a kutatók részvétele a környező országokban (Szlovákiában, Romániában, Horvátországban) tartott rendezvényeken, többször a helyi akadémia szervezésében.

Meg kell említeni végül a munkatársak hazai és külföldi folyóirat-szerkesztőségekben kifejtett aktív és intenzív tevékenységét. A legfontosabb szerkesztőbizottsági vagy szerkesztőségi tagság nemzetközi lapoknál: *Austrian History Yearbook*, *Archivum Ottomanicum*, *Časopis Matice moravske*, *Dimensioni e Problemi della Ricerca Storica*, *Ekonomiska i ekohistorija*, *Eurasian Studies*, *The Hungarian Historical Review*, *Review of Croatian History*, *Journal of Turkish Studies*, *Opera historica*, *Osmanlı Araştırmaları*, *Podravina*, *Scrinia Slavonica*, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti*, *Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, *Zeitschrift für internationale Freimaurerforschung* stb.). A hazai folyóiratok közül említendő:

Acta Orientalia, Hadtörténelmi Közlemények, História, Keletkutatás, Lymbus, Múlt-kor, Századok, BUKSZ, Történelmi Szemle, Turul, Urbs Várostörténeti Évkönyv, Világtörténet, Korall, Tanulmányok Budapest Múltjából c. évkönyv stb. A kutatók hazai (pl. L'Harmattan, A múlt ösvényén) és külföldi könyvsorozatok (pl. Berlin, Edition Ungarische Geschichte) sorozatszerkesztőiként szintén növelik az intézet tudományos beágyazottságát.

A munkatársak tanulmányai és könyvfejezetei jelentős részben vezető európai és hazai folyóiratokban láttak napvilágot, így például a cambridge-i *Journal of Ecclesiastical History*, a római *Rivista di Studi Ungheresi*, a francia *Revue d'histoire diplomatique*, az örmény kutatások egyik vezető fóruma, a *Haigazian Armenological Review*, idehaza pedig a *Történelmi Szemle* és a *Századok* hasábjain. Ugyanez igaz a könyvfejezetekre és gyűjteményes kötetekre is. Többen publikáltak angolul a neves Brill Kiadó, németül az Oldenbourg gondozásában megjelent kötetekben.

Az intézet munkatársai hazai és nemzetközi (bilaterális) tudományos testület tagjaiként és vezetőiként, kuratóriumokban (European Science Foundation, EURIAS, Imre Kertész Kolleg, Jena, Willy Brandt Zentrum, Wrocław, Romanian Research Council) és tudományos tanácsokban dolgoznak. Többen tagjai az MTA Történettudományi Bizottságának és akadémiai történész vegyes bizottságoknak (magyar–bolgár, magyar–szerb, magyar–szlovák, magyar–török stb.). Rendszeresen segítik a külföldi magyar kulturális intézeteket tanácsadással és előadók küldésével.

A munkatársaik folyamatosan oktatnak valamennyi jelentős magyarországi egyetemen, több doktori iskolában vesznek részt, külön megállapodás keretében működnek közre az ELTE BTK történelem államvizsgáin; opponensként, bizottsági tagként dolgoznak a tudományos minősítés fórumain és a hazai tudományos pályázatok elbírálásában, az OTKA, TÁMOP, Nemzeti Kiválóság Program, az Akkreditációs Bizottság tisztségviselőiként és szakértőiként. Egy munkatárs a komáromi Selye János Egyetemen, két munkatárs az Egyesült Államokban, az Indiana Egyetemen és a New York-i Columbia Egyetemen oktatott.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A magyar uralkodókoronázások és a Szent Korona 1526 és 1916 közötti történetének feltárása. Lendület II. projekt, támogatás: 190 300 000 Ft. Témavezető: Pálffy Géza. Létrejött az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport (<http://www.tti.hu/lendulet.html>). A Lendület-kutatócsoport a magyar tudományosság óriási adósságának pótlásával nem csupán a magyar állami és nemzeti szimbólumok kora újkori történetének gazdagításához, hanem a magyar lakosság történeti ismereteinek elmélyítéséhez és nemzeti identitásunk erősítéséhez is döntő mértékben kíván hozzájárulni. Bár a kutatások még csak nemrég kezdődtek, legfőbb nemzeti szimbólumunkra vonatkozóan máris számos eddig ismeretlen levéltári dokumentumot, illetve a magyar kulturális örökség részének tartható nemzeti kincset sikerült feltárni. Ezek közé tartozik például a legkorábbi koronázási magyar országzászló (Pozsony, II. Ferdinánd koronázása, 1618, ma Fraknó várában), amelyen ugyanaz a szent koronás magyar országcímer található, mint a nemrég elfogadott magyar Alkotmányban.

Az 1515. évi bécsi fejedelmi találkozó forrásainak és történetének feltárása. OTKA K-105916, támogatás: 11 825 000 Ft. Témavezető: Tringli István. A Habsburgok magyarországi uralmát megalapozó esemény nemcsak a Magyar Királyság, de egész Európa sorsára nagy

hatást gyakorolt. A szerződés létrejöttének hátterét és következményeit kívánja a projekt közelebbről megvizsgálni a források teljes körű kiaknázásával.

Magyarország világi archontológiája 1458–1526. OTKA K-100749; támogatás: 8 600 000 Ft. Témavezető: Horváth Richárd. A projekt célja olyan alapkutatás, mely a korszak kutatói számára nélkülözhetetlen kézikönyvet hoz létre a korszak politikusainak és tisztviselőinek életrajzi adatait összegyűjtve és rendszerezve.

Az Osztrák–Magyar Monarchia közös minisztertanácsi ülései jegyzőkönyveinek kiadása. OTKA K-106353, támogatás: 17 776 000 Ft. Témavezető: Fónagy Zoltán. A Habsburg Monarchiába ágyazott Magyarország 1867 utáni birodalmi és nemzetközi politikai szerepének, az osztrák–magyar kapcsolatok irányelveinek, egyúttal mindennapjainak megismerése várható a kutatás figyelmét eleddig elkerülő alapforrás feltárásától és beható elemzésétől.

Vállalkozói kultúra a 19. századi csődiratok alapján (az 1869-es pesti csődök feldolgozása). OTKA K-105086, támogatás: 9 944 000 Ft. Témavezető: Klement Judit. A projekt levéltári feltáró munkán nyugvó gazdaság- és társadalomtörténeti kutatást céloz, bevilágítva a hazai tőkés gazdaságfejlődés kezdeti időszakának működési mechanizmusába.

Magyarok és szerbek a Délvidéken a második világháborúban. OTKA K-101629, támogatás: 22 200 000 Ft. Témavezető: Hornyák Árpád. A második világháború hadtörténete mellett a történetírás sokáig elfeledett lapjaira tartozik a háború társadalom- és kultúrtörténetének megismerése, beleértve a hadsereg mellett a civil lakosság, az egyes etnikumok egymás mellett élésének mindennapjait, konfliktusait és együttműködését, a háború túlélésének stratégiáit. A projekt célja egy ilyen vizsgálat forráskiadás és monográfiák formájában.

Kollaboráció a szocialista korszakban. Az állambiztonság társadalomtörténeti forrásai. OTKA K-104408, támogatás: 7 740 000 Ft. Témavezető: Horváth Sándor. A kutatás forrásfeltáró, társadalomtörténeti alapkutatás, amely elsősorban a kollaboráció mindennapokra gyakorolt hatásával foglalkozik. Célja, hogy a kollaboráció kérdéskörének tudományos vizsgálatával érthetőbbé tegye, miként válhatott valaki a szocialista korszakban kollaboránssá, hogyan hatott ezzel környezetére, és miként változott meg emiatt az emberek mindennapi élete és emlékezete. Források, tanulmányok és monográfiák közlésével serkenteni szeretnék, hogy a témakörben magasabb szintű tudományos diskurzus alakuljon ki. A kutatás nemzetközi jellegét erősíti, hogy német (Stasi) és romániai titkosszolgálati iratokra is kiterjesztik a vizsgálatokat.

Memory of Everyday Collaboration in Eastern Europe [A mindennapi kollaboráció emlékezete Kelet-Európában]. European Network Remembrance and Solidarity (ENRS), támogatás: 11 000 euró. Témavezető: Horváth Sándor. A pályázat értelmében 2013-ban a témakörben nemzetközi konferenciát rendeznek, s ennek anyagára építve angol nyelvű tanulmánykötetet állítanak össze.

Bolyai János ösztöndíjak, 3 fő: Skorka Renáta, A Habsburg hercegek és a magyar királyok diplomáciai kapcsolatrendszere 1437-ig; Cieger András, A Tisztelt Ház mindennapjai. A nagypolitika társadalomtörténete; Demeter Gábor, Gazdaság és társadalom: Balkán-félsziget, Török Birodalom, 1774–1944.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Balogh Margit: Ikonná dermedt emlékirat, avagy egy jó pásztor naplója: Mindszenty József bíboros emlékiratainak története. *Századok* 146: (1) 3–45. (2012)
2. Borhi László: Secret Peace Overtures, The Holocaust, and Allied Strategy vis-a-vis Germany: Hungary in the Vortex of World War II. *Journal of Cold War Studies* (Harvard – MIT) 14: (2) 29–67. (2012)
3. Bottoni, Stefano: Freundschaftliche Zusammenarbeit: Die Beziehungen der Staatssicherheitsdienste Ungarns und Rumäniens 1945 bis 1982. *Halbjahresschrift für Südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik* 21: (1–2) 5–27. (2012)
4. Csaplár-Degovits Krisztián – Demeter Gábor: Társadalmi konfliktusok a skopjei szandzsák területén: Mindennapi erőszak az ottomán uralom végnapjaiban (1900–1912). *Világtörténet* 34: (3–4) 203–243. (2012)
5. Csapody Miklós: Politika és történetírás. Jakabffy és Mikó. Kolozsvár, Korunk – Komp-Press, 340 (Politika, hagyomány, műveltség. Eszmetörténeti tanulmányok.) (2012)
6. Csukovits Enikő: Emlékezés élőkről és holtakról. Miskolc-nyelvtan és polgári vallásosság. In: Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András (szerk.): Tiszteletkör. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 311–318. (2012)
7. Erdélyi Gabriella: The Consumption of the Sacred. Popular Piety in a Late Medieval Hungarian Town. *Journal of Ecclesiastical History* 63: (1) 31–60. (2012)
8. Fejérdy András: L'Intesa semplice del 1964 tra la Santa Sede e l'Ungheria. *Rivista di Studi Ungheresi* (Nuova Serie) 11: 96–111. (2012)
9. Fiziker Róbert: „A múltat végképp eltörölni...”? Magyar–osztrák állam-, kormányfői és külügyminiszteri találkozók Sopronban és környékén (1970–1989). *Soproni Szemle* 66: (2) 130–142. (2012)
10. Fodor Pál: Az oszmán–török identitás változásai (14–17. század). In: Ács Pál, Székely Júlia (szerk.): Identitás és kultúra a török hódoltság korában. Budapest, Balassi Kiadó, 13–39. (2012)
11. Fodor Pál: Die Kriegsfinanzierung des Osmanischen Reiches im ausgehenden 16. Jahrhundert. Dargestellt am Beispiel des Feldzuges von 1596. In: Peter Rauscher, Andrea Serles, Thomas Winkelbauer (Hrsg.): Das „Blut des Staatskörpers“. München, Oldenbourg, 43–54. (*Historische Zeitschrift*, Beiheft 56.) (2012)
12. Fónagy Zoltán: Zenei nyilvánosság és polgári viselkedéskultúra. A 19. századi hangversenyterem társadalomtörténeti látószögéből. *Történelmi Szemle* 54: (4) 577–598. (2012).
13. Frisnyák Zsuzsa: Baross Gábor élete és munkássága. In: 125 éves a vasúti tisztképzés 1887–2012. Budapest, MÁV Zrt., 9–44. (2012)
14. Glück László: Egy sókamrai hivatalnok a 16. század közepén: Szigeti Szabó György deák. In: Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András (szerk.): Tiszteletkör. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 459–469 (2012)
15. Gyáni Gábor: Az urbanizáció társadalomtörténete. Kolozsvár, Korunk Komp-Press, 333. (2012)
16. Haraszti György: Vallási vagy nemzetiségi kisebbség a zsidóság? A zsidó körök és a kommunista hatalom dilemmái Magyarországon a második világháború után. In: Tischler János (szerk.): A lengyel és magyar nemzetiségi politika dilemmái a 20. században. Katowice – Varsó, Katowicei Egyetem – Varsói Magyar Kulturális Intézet, 16. (2012)

17. Hegyi Klára: Adatok Szokollu Musztafa és Kara Üvejsz budai pasák konszolidációs kísérletéhez. *Történelmi Szemle* 54: (2) 187–217. (2012)
18. Hornyák Árpád: Die Institution des Doppelbesitzes an der ungarisch–jugoslawischen Grenze zwischen den beiden Weltkriegen. *Treaties And Documents/Razprave In Gradivo*, 68: 8–39. (September 2012)
19. Horváth Richárd – Neumann Tibor: Ecsedi Bátori István. Egy katonabáró életpályája (1458–1493). Budapest, MTA BTK Történettudományi Intézet, 218. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) (2012)
20. Horváth Sándor: Két emelet boldogság. Mindennapi szociálpolitika Budapesten a Kádárkorban. Budapest, Napvilág Kiadó, 266. (2012)
21. Horváth Sándor: Aping the West in Hungary: "Fridge Socialism" and the Making of the "Teenager". In: Oliver Kühschelm, Franz X Eder, Hannes Siegrist (eds.): *Konsum und Nation: Zur Geschichte nationalisierender Inszenierungen in der Produktkommunikation*. Bielefeld, Transcript Verlag, 279–302. (2012)
22. Jakó Klára: Havasalföld és Moldva szerepe Erdély portai kapcsolataiban. In: Ács Pál, Székely Júlia (szerk.): *Identitás és kultúra a török hódoltság korában*. Budapest, Balassi Kiadó, 140–157. (2012)
23. Janek István: János Esterházy v Histórii stredovýchodenj Európy. *Historická Revue* 2012: (3) 46–51. (2012)
24. Kecskés D. Gusztáv: Pénzgyűjtés és propaganda. Az ENSZ-intézmények információs tevékenysége az 1956-os magyar menekültválság megoldása érdekében. *Századok* 146: (1) 109–145. (2012)
25. Klement Judit: Hazai vállalkozók a hőskorban. A budapesti gőzmalomipar vállalkozói a 19. század második felében. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 438. (2012)
26. A füleki ferences rendház régi állománya. Katalógus. Összeáll. Martí Tibor. Eger: Eszterházy Károly Főiskola, 641. (A Kárpát-medence magyar könyvtárainak régi könyvei 7. CXIV.) (2012)
27. Mihalik Béla Vilmos: Katolikus megújulás az egri egyházmegyében (1634–1746). In: Bagi Zoltán Péter, Horváth Adrienn (szerk.): *Mozaikok a Magyar Királyság 16–17. századi történelméből*. Budapest: Históriaantik, 159–192. (2012)
28. A veszprémi káptalan 1727. és 1755. évi urbáriumai. Kálmán Dániel, Mihalik Béla Vilmos, Zarnóczki Áron (közzéteszik, bevezetővel ellátták). Karlinszky Balázs (szerk.): *Veszprém, Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, 158 (A Veszprémi Egyházmegye múltjából 24.)* (2012)
29. Molnár Antal: A zágrábi püspökség és a magyarországi katolikus egyház a 17. században. Budapest, METEM – Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 115. (METEM Könyvek 77.) (2012)
30. Molnár Antal: Missionari benedettini ragusei nell'Ungheria Ottomana (1587–1612). *Rivista di Studi Ungheresi* 11: 47–68. (2012)
31. Nagy Kornél: Az erdélyi örmények katolizációja (1685–1715). Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete, 250. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) (2012)
32. Nagy Kornél: Archbishop Vardan Hunanean's Two Unpublished Letters of 1687 to the Holy See on the Armenians in Transylvania. *Haigazian Armenological Review* 32: 309–320. (2012)
33. Neumann Tibor: „Egytelkes nemes”. Egy középkori fogalom magyarázatához. *Történelmi Szemle* 54: (2) 337–345. (2012)

34. Nógrády Árpád: Három Sáros megyei birtokról. In: Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András (szerk.): Tiszteletkör. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 407–420. (2012)
35. Oborni Teréz: A királybírák szerepe a székely székekben a 16. század második felében. In: Dáné Veronka, Oborni Teréz, Sipos Gábor (szerk.): „...éltünk mi sokáig ’két hazában’...” Tanulmányok a 90 éves Kiss András tiszteletére. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012. pp. 103–122.
36. Pálffy Géza: An 'Old Empire' on the Periphery of the Old Empire: The Kingdom of Hungary and the Holy Roman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. In: R. J. W. Evans, Peter H. Wilson (eds.): The Holy Roman Empire, 1495–1806: A European Perspective. Leiden – Boston, Brill, 259–279. (Brill's Companions to European History 1.) (2012)
37. Pálffy Géza: Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji). In: Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner (ured.): Susreti dviju kultura: Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti. Zbornik radova. Zagreb, Matica hrvatska, 117–163. (Biblioteka Zbornici 4.) (2012)
38. Péter Katalin: Werbőczy anyanyelvi fordításainak tanulságai – értelmiségi felelősségvállalás a 16. században. *Történelmi Szemle* 54: (3) 421–440. (2012)
39. Pók Attila: Hitler meets Horthy: Six Encounters that Shook Hungary. In: Richard P. Mulcahy (ed.-in-chief), János Angi, Tibor Glant (associate eds.): Hungary Through the Centuries. Studies in Honor of Professors Steven Béla Várdy and Agnes Huszár Várdy. New York, Boulder, Distributed by the Columbia University Press, 183–200. (East European Monographs.) 2011[2012]
40. Ress Imre: Informális hatalmi tényezők a dualizmus kori magyar–horvát kormányrendszerben. In: Soksevits Dénes (szerk.): Mint nemzet a nemzettel. Tudományos tanácskozás a magyar–horvát kiegyezés 140. évfordulója emlékére. Budapest, 51–69. 2011. [2012]
41. Schmidt-Schweizer, Andreas: Die Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Volksrepublik Ungarn (1949–1989/90) – Grundfaktoren und Entwicklungsphasen. In: Meinolf Arens, Klaus Rettel (Hrsg.): Minderheiten und Mehrheiten im Donau-Karpatenraum. Berlin – Cluj, 455–467. (Veröffentlichungen des Forums Hungaricum 1.) (2012)
42. Skorka Renáta: A bécsi lerakat Magyarországra vezető kiskapui. *Történelmi Szemle* 54: (1) 1–17. (2012)
43. Somogyi Éva: Die Protokolle des gemeinsamen Ministerrates der österreichisch-ungarischen Monarchie 1870–1871. Budapest, Akadémiai Kiadó, 412. 2011. [2012]
44. Soós István: József főherceg-nádor titkos rendőri megfigyelése, 1805–1812. In: Csóka Ferenc (főszerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából (1785–2011). Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 11–30. (2012)
45. Stark Tamás: A „málenkij robot” budapesti áldozatai 1944–1945. *Történelmi Szemle* 54: (2) 279–314. (2012)
46. Sudár Balázs: Pécs 1663-ban. Evlia cselebi és az első részletes városleírás. Pécs, Kronosz, 180. (2012)
47. Sz. Bíró Zoltán: Oroszország: válságos évek. Budapest, Russica Pannonicana, 148. (2012)
48. Szabó András Péter: „De profundis”. Nemzeteszmeék az 1657 utáni évek erdélyi válságában. *Századok* 146: (5) 1085–1160. (2012)

49. Szakály Sándor: Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat? Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról. In: Horváth Jenő, Pritz Pál (szerk.): Emlékirat és történelem. A VII. Hungarológiai Kongresszus (Kolozsvár, Cluj-Napoca, 2011. augusztus 22–27.) azonos című paneljének anyaga. Budapest, Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság, 82–98. (2012)
50. Szalai Miklós: Főrendiházi reform Magyarországon 1885-ben. *Századok* 146: (6) 1293–1338. (2012)
51. Szarka László: Párhuzamos jelenségek a magyar és szlovák történetírásban, köztörténetben. *Történelmi Szemle* 54: (3) 469–490. (2012)
52. Szulovszky János: The History of Handicraft in Hungary. Budapest, Hungarian Chamber of Commerce and Industry, 180. (2012)
53. Soós István: Erinnerungskultur und Gedenkstätten im west-ungarischen Raum in der ungarischen Geschichtsschreibung des 19. Jahrhunderts mit besonderer Berücksichtigung auf das Komitat Eisenburg. In: Michael Hess (red.): Entwicklungen und Aufgaben von Gedächtnisorten in der Erinnerungskultur im pannonischen Raum vom 19. bis zum 20. Jahrhundert. Eisenstadt, 19–37. (2012)
54. Tóth Ferenc: Correspondance diplomatique relative à la guerre d'indépendance du prince François II Rákóczi (1703–1711). Paris – Genève, 605. (Bibliothèque de l'étude de l'Europe centrale N° 9.) (2012)
55. Tóth Ferenc: Ibrahim Mütefferika, un diplomate ottoman. *Revue d'histoire diplomatique* 125: (3) 283–295. (2012)
56. Tóth Gergely: „Civilizált” őstörténet. A magyar nyelv és a magyar nemzet eredetének kutatása Bél Mátyás életművében. *Történelmi Szemle* 54: (2) 219–246. (2012)
57. Ed. Gregorius Tóth. Textum recensuerunt notisque instruxerunt: Bernadett Benei, Ladislaus Glück [et al.]: Bel, Matthias (Bél Mátyás): Notitia Hungariae novae historico-geographica... Comitatum ineditorum Tomus II. in quo continentur Comitatus adhuc in mss. haerentes Partis Secundae Trans-Danubianae, hoc est, Comitatus Soproniensis, Castriferrei, Szaladiensis et Veszprimiensis. Budapestini: Magyar Országos Levéltár – MTA BTK Történettudományi Intézete, 698. (2012)
58. Tringli István: Sátoraljaújhely. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 2011. 81. (Magyar várostörténeti atlasz 2.) [2012]
59. Turbucz Dávid: Horthy Miklós, az „országgyarapító”. *Kommentár* 7: (4) 71–80. (2012)
60. Vámos Péter – James Hershberg – Sergey Radchenko – David Wolff: DuiHua guoji zhenxiang: jiekai ZhongSu guanxi zuihou jieduan de shishi. [Az Interkit valódi arca: a kínai–szovjet kapcsolatok utolsó szakaszának valódi története] (kínaiul): *Lengzhan Guojishi Yanjiu – Cold War International History Studies* 12: 1–31. (2012)
61. Varga J. János: Ivan Antun Zrinski, kraljev zatočenik. In: Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner (ured.): Susreti dviju kultura: Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti. Zbornik radova. Zagreb, Matica hrvatska, 463–479. (Biblioteka Zbornici 4.) (2012)
62. Völgyesi Orsolya: Kölcsey és a törvényszékek elrendezéséről szóló jogügyi munkálat vitája az országgyűlésen, 1833–1834. In: Dobszay Tamás, Erdődy Gábor, Manhercz Orsolya (szerk.): Milyen nemzetet, kinek és hogyan? Tanulmányok Magyarország történelméről 1780–1948. Budapest, ELTE BTK, 261–265, 269–279. (2012)
63. Vörös Boldizsár: Kommunikáció a válságban – válság a kommunikációban? „Oroszpánik” Budapesten az őszirózsás forradalom idején. In: Baráth Magdolna, Molnár Antal (szerk.): A történettudomány szolgálatában. Tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére.

Budapest – Győr, Magyar Országos Levéltár – Győr-Sopron-Moson Megye Győri Levéltára, 575–584. (2012)

64. Weisz Boglárka: Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban. Budapest, MTA BTK Történettudományi Intézet, 222. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) (2012)
65. Zsoldos Attila: Hűséges oligarchák. In: Baráth Magdolna, Molnár Antal (szerk.): A történettudomány szolgálatában. Tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére. Budapest – Győr, Magyar Országos Levéltár – Győr-Sopron-Moson Megye Győri Levéltára, 347–354. (2012)
66. Zsoldos Attila: Nádor és helyettese: Druget János és Vilmos. *Történelmi Szemle* 54: (4) 527–541. (2012)

MTA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
ZENETUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 7.; 1250 Budapest, Pf. 9.
telefon: (1) 356 6858; fax: (1) 375 9282
e-mail: zti-igazgato@btk.mta.hu; honlap: www.zti.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

- Zenetörténeti kutatások: régi zenetörténet, magyar zenetörténet, Bartók-kutatás, 20–21. századi magyar zenetörténet;
- A népzene gyűjtése, archiválása, rendszerezése, közreadása;
- A néptánc kutatása és közreadása;
- Zenei muzeológia és bibliográfia;
- A *Studia Musicologica* nemzetközi zenetudományi folyóirat szerkesztése.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Zenetörténeti kutatások

Régi zenetörténet

A miseforrások és -hagyományok repertoárjának összehasonlító vizsgálatát végző *GRADUALIA* program keretében befejeződött a késő középkori periférikus magyarországi források ellenőrzése és beillesztése a korábban kialakított, kereshető internetes rendszerbe. Ehhez kapcsolódott az esztergomi hagyomány holdudvarának tekinthető forrásanyag és a központi források viszonyának vizsgálata, amelyről hosszabb tanulmány készült.

A zágrábi egyházmegye liturgikus hagyományának feldolgozása keretében elkészült valamennyi középkori és középkor utáni zágrábi miseforrás tartalomjegyzéke, továbbá kiegészültek a mutatók a szekvenciákra vonatkozó adatokkal.

A 2012-ben nagy összegű OTKA-pályázat támogatásával indult kutatás a gregorián vizsgálatának tematikus megújítását tűzte ki célul. Ennek keretében a régi zenetörténet-kutatás adattárai, így a nagy múltú CAO-ECE, valamint a *GRADUALIA* adatbázisai átalakulnak és kompatibilissé válnak a hasonló célú nemzetközi adatbázisokkal (*Cantus*, *Global Chant Database*), ami megkönnyíti a hazai kutatások eredményeinek a nemzetközi vérkeringésbe való bekapcsolását. E kutatási folyamat keretében nemzetközi együttműködéssel új honlap jött létre, amelyhez 150 forrás (gradualék, missalék, antifonálék, breviariumok) tartalomjegyzékét adaptálták. Az új pályázat keretében folytatódott a *Corpus Hollandrinum* nemzetközi projekt munkálatai, melynek első gyümölcseiként 2012-ben a munkatársak két traktátus közreadását készítették elő és adták át a kiadónak. Jelentősen előrehaladtak annak a PhD-disszertációnak a munkálatai is, amelynek középpontjában a közép-európai tonáriusok vizsgálata áll, továbbá a Grazi Egyetemen PhD-disszertációt védtek meg a közép-európai sequentia-repertoár vizsgálatának témájában.

Folyamatban van két hosszabb távú forráskiadási terv kivitelezése a *Musicalia Danubiana* sorozat keretében. Az *Ulászló Graduale* monografikus feldolgozását előmozdította az MTA

Fragmenta Codicum munkacsoportjával való együttműködés, amelynek keretében a forrásról leírás készül az esztergomi egyházi könyvtárak katalógusa számára. Jelentősen előrehaladt a töredékesen fennmaradt *Váradí Antiphonale* kiadásának előkészületi munkálata, melyben különösen fontos a szlovákiai Modorban nemrég felfedezett töredékek elemzése és restaurálása, ami nélkülözhetetlen lépés volt a szétszórt forrás virtuális egyesítése terén a kiadás érdekében. A munkatársak mindkét forrás kutatásának állásáról előadások sorában adtak számot, többek között a Nemzetközi Zenetudományi Társaság Rómában megrendezett kongresszusán.

A kutatás bázisául szolgáló forrásanyag gyarapításának keretében az év során 20–25 digitális forrással gyarapodott a mikrofilmgyűjtemény. Emellett további 25 külföldi forrás digitális másolatával sikerült bővíteni a digitális archívumot, s számos eredeti digitális helyszíni felvétel készült különböző forrásokról a felsorolt kutatási témák számára (Esztergomban, Győrben és Modorban).

Magyar zenetörténet

A 16–17. századi magyar nyelvű antifónákat vizsgáló kutatás keretében elvégezték az antifónákat is tartalmazó kéziratos és nyomtatott források tételeinek ellenőrzését, továbbá három unitárius graduál antifónáinak lejegyzését, véglegesítették a 2–7. tónusú antifónák rendszerezését, és tanulmányban vizsgálták az egyes forrásokon belül az antifónák helyét. Tanulmányban vizsgálták az 1602-ben kiadott debreceni énekeskönyv előszavában említett esztergomi Psalterium szerepét a 16–17. századi graduálok repertoárja szempontjából, tanulmányozták a 16–17. századi magyar és szlovák nyelvű gregorián eredetű énekek és gyülekezeti énekek szerepét az organális többszólamúság szempontjából. A pozsonyi Comenius Egyetem megbízásából lektorálták Matthäus Apelles von Löwenstern egy motettájának közreadását.

Tanulmányban vizsgálták a 18. századi magyarországi kotta- és hangszer-inventáriumokat, valamint a piarista rend zenei gyakorlatáról fennmaradt levéltári forrásokat. Helytörténeti források bevonásával bővítették a 18. századi ének-zene oktatás történetének forrásgyűjteményét.

Az *Erkel Ferenc Operái Kritikai Kiadás* keretében kottagrafikázásra előkészítették a *Dózsa György* című opera 139 oldalát, és elkészítették a szöveggönyv forrásainak szinoptikus táblázatát. Kb. 8000 felvétellel bővítették a 19. századi operák 73 000 digitális felvételt tartalmazó archívumát a Magyar Állami Operaházban őrzött forrásokból. PhD-disszertációt készítettek az Erkel-műhely 1840 és 1857 közötti működéséről; ehhez az év folyamán tanulmányozták a népszínműveket (többek közt Ney Ferenc *A kalandor* című alkotását), valamint az *Erzsébet* előadástörténetét és átdolgozásait. A népszínmű ideológiai háttéréről előadást tartottak a Nemzetközi Zenetudományi Társaság római kongresszusán. Tanulmányokat írtak a magyar zenetörténetírás kezdeteiről, a pest-budai német színház 1800 körüli operarepertoárjáról és a hazai operarendezés kezdeteiről.

Bartók-kutatás

Bartók Béla magyarországi jogörököse kezdeményezésére a Zenetudományi Intézetnek a Bölcsészettudományi Kutatóközpontba történt integrálását követően sor került a hagyatéki szerződés revíziójára és a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, a BTK főigazgatója és a

jogörökös általi aláírására. Ehhez a legutóbbi teljes körű revízió eredményeit tartalmazó és valamennyi vonatkozó dokumentumot egyesítő, bevezetővel és jegyzetekkel ellátott digitális kópia készült, mely az átdolgozott használati feltételekkel együtt a megújított szerződés melléklete.

Véglegesítették és folyamatosan bővítették a Bartók kompozícióinak digitalizált forrásairól készült belső használatú jegyzéket, a Bartók-bibliográfiai adatbázist és a levelek katalógusát. Folytatódott Bartók levelezésének digitalizálása (4366 file, 44,32 GB). Belső használatra elkészült a *Bartók Essays* kötet szkennelése és folyamatban van a szöveg fölismeretése és ellenőrzése. 187 tételt rögzítettek a Pásztory Ditta-hagyatékban őrzött könyvek közül.

Elkészült a *Gyermekeknek* kétféle kiadása szinoptikus közreadásának kottagrafikája és korrigálása. A bázeli Sacher Stiftungban tanulmányozták *A csodálatos mandarin* egyik legfontosabb keletkezéstörténeti forrásának eddig leragasztások miatt hozzáférhetetlen részeit. Befejezték a mű keletkezéstörténeti forrásainak összevetését. További 92 kottagrafika készült el a Bartók népdalfeldolgozásai forrásfeldolgozásait valamennyi népzenei lejegyzéssel összevető összehasonlító hangjegytáblázatok közül. Kidolgozták a népdalfeldolgozások jegyzékének a honlapra alkalmazható változatát. A korai változatok átírásával megkezdték a *Mikrokosmos* keletkezéstörténetet is bemutató új kritikai kiadásának előkészítését.

A tematikus műjegyzék (*Béla Bartók Thematic Catalog*) kb. 40 címszava számára külső gyűjteményeket is bevonva adatgyűjtést végeztek (kiadások, korai szölamanyagok, korai bemutatók, említések levelezésben). A műjegyzék elkészült részeiből nagyobb egységeket adtak át kiadói szerkesztésre a G. Henle Verlagnak. A kiadó kezdeményezésére módosították a műjegyzék néhány rovatának belső szerkezetét, a már elkészült címszavak egy jelentős részét átdolgozták.

Tanulmányutat tettek Brüsszelbe, ahol a belga Bartók Archívumban Denijs Dille, a budapesti Archívum egykori vezetője magángyűjteményében unikális forrásokat (Geyer Stefi Bartókhhoz írott, kiadatlan leveleit és ifj. Bartók Béláról és Ziegler Mártáról szóló flamand nyelvű följegyzéseket) tanulmányoztak és írtak át. A legfrissebb Bartók-monográfia tervezett szlovákiai kiadásához elkészült az elmúlt harminc év kutatástörténetét áttekintő előszó.

Tanulmányozták Bartók és a virtuozitás kérdését, előadást tartottak Bartók és a cigányság viszonyáról a Nemzetközi Zenetudományi Társaság római kongresszusán. Tanulmányt jelentettek meg a *Gyermekeknek* magyar füzetek keletkezéstörténetéről, különös tekintettel két egymással összefüggésben álló darabra (*Kanásznóta* és *Kanásztánc*) és a szlovák füzetekről, továbbá a *Kontrasztok* keletkezéséről.

20–21. századi magyar zenetörténeti kutatások

A Lendület pályázat támogatásával 2012. július 1-jén létrejött a 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport. Féléves tevékenysége középpontjában a működési feltételek kialakítása állt: előkészítették az archívum leltárkönyvének számítógépes gyűjteményi adatbázist és a honlap tervét, harminc magyar zeneszerzővel, illetve örökössel állapodtak meg abban, hogy gyűjteményeiket, hagyatékaikat lehetőleg helyezik az archívumban. Átvették a korábbi Dohnányi Archívum gyűjteményeit, továbbá Lajtha László hagyatékát. Az új kutatócsoport konferenciát rendezett Berlász Melinda születésnapja tiszteletére.

A Népszínház 1875 és 1881 közötti színlapanyaga, valamint az OSZK, az OSZMI és a Magyar Rádió Kottatára átvizsgálása nyomán jelentősen bővült a magyarországi operettforrásokat feldolgozó adatbázis. A *Magyar Operaénekesek Adatbázisához* adatgyűjtést végeztek az 1899 és 1926 között operaházi tagként működött magyar énekesekről, többek között Bécsben is, ahol a Gesellschaft der Musikfreunde konzervatóriumában tanult magyar énekesek dokumentációját vizsgálta, valamint német színházi almanachokat dolgoztak fel. Hanglezem-történeti kutatások keretében elemezték Kovács Józsefnek az OSZK Zeneműtárában őrzött lemezgyűjteményét, valamint Tiszay Andor a pécsi Csorba Győző Megyei és Városi Könyvtárban őrzött lemezgyűjteményének magyar vonatkozású dokumentumait. 1945 utáni adatokkal bővítették a *Budapesti Hangversenyek Adatbázisát*, és kialakították a *Magyar Zenetudomány Bibliográfiájának (1900–1950)* adatbázisát.

Tanulmányozták Dohnányi vonós-versenyműveit és a Dohnányi-gyűjtemény részét képező McGlynn letéti anyagot, Sztojanovits Jenő és Vincze Ottó operettjeit, Kurtág György *Bornemisza Péter mondásai* című művét és annak politikai kontextusát, Jeney Zoltán *Halotti szertartásának* keletkezéstörténetét, a húszas években induló, Kodály és Bartók tanítványi köréhez tartozó zeneszerző-generáció magyar identitás értelmezését és a modernitáshoz fűződő viszonyát, továbbá Ligeti György népzene-kutatói tevékenységét és kései alkotásait.

Tanulmányt jelentettek meg Kodály *Színházi nyitányáról*, valamint összefoglaló tanulmányt készítettek a magyarországi operett történetéről és a magyar zenei előadó-művészet 20. századi történetéről. Az 1960–1970-es évek zeneszerzésének vizsgálata során tanulmányban dolgoztak fel a „Harmincasok” generációjának 1968 és 1972 közötti termését, valamint Szervánszky Endre zeneszerzői fordulatát.

Népzene kutatás és archiválás

Népzenei gyűjtőutakat tettek 14 erdélyi faluban. Elkészült mintegy 200 népzenei lejegyzés (vajdasági szokásanyag és hangszeres), elvégezték mintegy 100 támlap beosztásra való előkészítését, finomították a népzenei szokásrend rendszerét. A játékgyűjtemény számára 49 új játékot gyűjtöttek, 180 új játékot osztottak be, és 339 új támlapot készítettek. Elkészült 20, az új adatok beosztása következtében keletkezett játéktípus, továbbá 49 kotta és 313 dallam nélküli játékszöveg leírása. Folyamatosan fejlesztették a *Népzenei bibliográfiát*, 134 digitális dokumentummal bővítették a *Népzenei kéziratárát*.

Az OTKA támogatásával készítik elő a *Magyar Népdaltípusok Katalógusának* második kötetét, amihez feltárták az ereszkedő kvintváltó pentaton stílusba tartozó dallamok 170 típusának rendszertani struktúráját. Ugyancsak pályázati támogatással zajlik a Kodály-rendben őrzött 18–19. századi népdalok és a korabeli kottás források viszonyának kutatása, amihez elkészítették az adatbázis keretét, és megkezdték a források feltárását.

Egybevetették a Bartók által feldolgozott népdalokat Bartók egykorú népzene-kutatói munkáival. Beazonosították a Lampert-jegyzék adatait a Kodály-rendben. Tanulmányozták Lajtha László hangszerkutatói munkásságát, kiemelkedő népi énekesek előadásmódjának sajátosságait, többszólamú jelenségeket a határon túli magyarság körében, a vajdasági énekeszenés népszokásokat, a Gyimesközéplekon használatos vallásos énekeket és Gustav Küppers-Sonnenberg 1930-as években készített magyar népzenei gyűjtéseit. Kiadásra előkészítették a Deák–Szentés-kézirat és a Csíkcsobottfalvi-kézirat dallamait, elkészítették a kottagrafikát, a jegyzeteket és a mutatókat. Elkészült és nyomdába került a népzene új stílusát új rendszerben,

bőséges kottás és hangzó példaanyaggal bemutató, négykötetes gyűjtemény, amely nemcsak kiemelkedő kutatói teljesítmény, de egyúttal a népzeneink jelentős részét kitevő anyag rendszerezett és forráskiadás értékű bemutatása. PhD-disszertációt védtek meg a népballada variálódásának témakörében.

A törökös nyelvű népzene kutatása körében 10 órányi felvételt készítettek Törökországban, továbbá 25 órányi kirgiz népzenei videofelvétel digitalizálását, katalogizálását és markerezését végezték el, és megkezdték a kb. 600 dallam közepes részletességű lejegyzését és a zenei elemzést. Az eredményeket több nemzetközi konferencián ismertették, és DVD-vel kiegészített monográfiát jelentettek meg a kaukázusi karacsájok népzenejéről.

A jelenkori használati zene kutatása terén a korábbi több száz órányi gyűjtésből kb. 100 oldalnyi interjú és zenei lejegyzés készült egy Tolna megyei falu zeneéletéről. Tanulmányozták a különböző korosztályoknak a zenével kapcsolatos elképzeléseit, a falu zenei életének nyilvános és magánszíntereit és az ott működő protestáns misszió zenéjét.

Magyar és angol nyelvű DVD-ROM-on jelentették meg a *Magyar Népzenei Antológiát*, amely tájegységekre bontva vezet végig a magyar nyelvterület népzenején, részletes, elemző tanulmányokban, számos hangzó példán, kottás lejegyzésen, fényképen és filmfelvételen keresztül minden korábbi összeállításnál teljesebb képet adva a magyarság népzenejéről. Kommentált kiadásban közreadták Bartók Béla hangszeres népzenei gyűjtéseit. Negyven tanulmányból álló tanulmánykötetet, valamint moldvai és bukovinai népzene gyűjtésekből válogató DVD-ROM-ot jelentettek meg Domokos Mária tiszteletére. Angol nyelven megjelentették a 2010-ben tartott ESEM-konferencián elhangzott előadásokat. Magyar és angol nyelvű honlapot állítottak össze a 18–19. századi magyaros stílusról (stylehongrois.com).

Néptánc kutatás és archiválás

Helyszíni néptáncgyűjtéseket végeztek Nagyecsedén és Jászberényben (4 órányi videófelvétel, kb. 100 fénykép és 20 oldalnyi szöveges dokumentum készült), valamint Kalotaszegen és a csehországi Vlčnovban.

A hagyományos tánc mint közösségi tudás, társadalmi gyakorlat és kulturális örökség című pályázat keretében a *Tudásbázis* elnevezésű modul számára elkészítették a korábbi Néptánc kislexikon átdolgozásának módszertanát, a *Táncok* adatbázisa számára digitalizáltak 5,5 órányi fekete-fehér filmet, valamint elkészítették a *Táncírások* adatbázist, amely a Néptánc Archivum Táncírástárának metaadatai mellett tartalmazza a lejegyzések táncdialektus, típus és altípus szerint besorolását, valamint a notációk közléseinek helyét. Az ugrós táncokról tervezett monográfia-sorozat következő köteteként elkészült a 70 táncot és a hozzájuk tartozó dallamokat közreadó *Régi magyar táncstílus – Az ugrós* című kötet, amely a kanásztánc-ugrós stílusba sorolt szóló, páros, csoportos ugrósokat, valamint az eszközös táncokat mutatja be. A kötet a táncközlések számának tekintetében a magyar néptánc kutatás eddigi legnagyobb vállalkozása. Előkészítették a következő, a mezőföldi táncokat feldolgozó kötetet.

1945 előtti tánc történeti forrásokat tártak fel az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Táncarchívumában és a Magyar Filmarchívumban; ennek eredményeként elkészült a magyar néptánc 1945 előtti filmográfiája. Áttekintették és digitalizálták a Zala megyében szokásban levő néptáncokat. A hazai tánc kutatás helyzetének felmérése céljából áttekintették a Hagyományok Háza Archivumát, a Magyar Állami Operaház dokumentumgyűjteményét és a

Honvéd Táncszínház archivált anyagát, és ehhez összehasonlító kutatásokat végeztek Bécsben. Elvégezték a Filmtár, a Fotótár és Kézirattár revízióját. Elkészítették adatbázisának tárgyszórendszerét, valamint előkészítették a *Szövegtár* internetes adatbázisát.

Az MTA SZTAKI Kognitív Informatikai Osztályával és norvég etnokoreológusokkal együttműködve olyan új táncutatási irányt vázoltak fel, amelyben a táncos mozdulat speciális, absztrakt rögzítési módszere hordozófüggetlen, és egyben a mozdulatok és a tánc szerkezetének elemezhetőségét is biztosítja.

Zenei muzeológia

Augusztus 28-ig tartott nyitva a 2011-ben megnyílt *Liszt és a társművészetek* című, Liszt Ferenc születése kétszázadik évfordulójának tiszteletére rendezett, több mint 1000 exponátumot bemutató kiállítás.

Október 1-jén nyílt meg a *Hangszerek Magyarországon* című kiállítás, amely időrendi sorrendben, a 18. század közepétől a 20. század első két évtizedéig ad betekintést a hangszerek fejlődésébe. A hangszereket a Zenetörténeti Múzeum saját gyűjteményéből válogatták, a képzőművészeti alkotásokat számos hazai közgyűjteményből kölcsönözték. A kiállításához csatlakozott az *Érmek és jelvények a Zenetörténeti Múzeum gyűjteményéből* című tárlat, amely a 19. század elejétől a 20. század végéig 130 érem segítségével mutatja be a különféle zenei témákat, éremművészeti stílusokat, felhasznált anyagokat és technikákat. Külön egységet képez a 41 jelvény, amely a magyar kórusok, zenei egyesületek és ünnepi események jelvényeiből válogat.

November 30-án nyílt meg *A folklorista Bartók* című kiállítás, amely eredeti zenei kéziratokon, népdallejegyzéseken, leveleken, kottákon, könyveken, fényképeken és tárgyi emlékeken keresztül mutatja be a népzene kutatás és zeneszerzés Bartók életművében megfigyelhető összefonódását. A kiállított tárgyak nagy része a Bartók Archivum gyűjteményéből származik, egyes, korábban be nem mutatott dokumentumokat a Kodály Archivumból kölcsönözték. Ugyanekkor nyílt meg a *Népi hangszerek Magyarországon* című kiállítás, amely iparművészeti és történeti szempontok szerint tekinti át a különféle népi használatú hangszertípusokat.

Restauráltak és részletesen adatoltak egy-egy Caspar Lorenz, valamint Jean-Henri Pape pianínót, továbbá 14 vonós hangszert, 1 gitárt, 17 fafúvós és 8 rézfúvós hangszert.

Konferencia

Intézeti munkatársak szervezésében rendezték meg a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság Dobszay László emlékének szentelt konferenciáját és a nemzetközi előadói gárdát felvonultató Martin György-emlékülést. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzenei Tanszékével közös szervezésben valósult meg nemzetközi konferencia a hazai népzeneisképzés megindulása öt éves évfordulója alkalmából.

Kiadás

Az intézet munkatársainak tanulmányaival megjelentették a *Zenetudományi Dolgozatok 2011* című évkönyvet, a *Studia Musicologica* 2011-es évfolyama keretében pedig a 2010-ben rendezett *Opera and Nation* nemzetközi konferencia előadásait.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet munkatársai folyamatos közönségszolgálati teendőket láttak el zenetörténeti, népzenei és néptánc témákban. Több könyvbemutatón ismertették az intézet munkatársainak közreműködésével készült kiadványokat. Az intézeti publikációk közül különösen a kottás kiadványok (*Musicalia Danubiana*-sorozat) a zenetudományi szakmán kívül a gyakorló muzsikusközösség között is folyamatosan hatnak.

Jelentős érdeklődői kört vonzanak az intézet honlapján közzétett dokumentumok (különösképpen a népzenei és néptánctudományi felvételek): az éves egyedi látogatószám 77 000 volt, a letöltött objektumok száma 227 000, összesen 68 GB mennyiségben.

Az intézet munkatársai a zene- és táncstudomány szűkebb körén túl a zeneélet számos területén tevékenykednek. A zenetörténet kutatói zenei és kulturális folyóiratokban kritikusként elemzik a kortárs magyar zeneszerzést, zenei előadó-művészetet, operajátszást. A Bartók Archívum munkatársai szakértőként vesznek részt a Bartók Új Sorozat hangfelvételeinek előkészítésében. Az Erkel-összkiadás szerkesztői szakmai tanácsadóként működtek közre a *Hunyadi László* ösváltozatának a Magyar Állami Operaház társulata által készített lemezfelvételében. A népzene- és néptánckutató munkatársak többsége tanácsadóként, zsűritagként folyamatosan részt vállal a népzenei és néptánctudomány irányításában. Az intézet egy munkatársát kitüntették a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével a hagyományos hangszeres népzene kutatásában, gyűjtésében és közkinccsé tételében végzett több évtizedes munkássága elismeréséért.

Széles körben hatnak az intézeti munkatársak eredményeit a nagyközönség elé táró könyvbemutatók. A *Magyar Népzene Tára* két kötetét az MTA elnöke, a *Magyar Népzenei Antológiát* a köztársasági elnök felesége mutatta be.

A Zenetörténeti Múzeum 2009-ben megújult kiállítóterében rendezett zenetörténeti kiállítások jelentős közművelődési szerepükön túl az intézet aktuális tudományos eredményeinek publikációs fórumaként is szolgálnak. A Zenetörténeti Múzeum a tárgyév folyamán összesen kb. 8000 látogatót fogadott; 49 szervezett iskolás csoport, továbbá 136 szervezett felnőtt csoport érkezett, amelynek többsége a tárlatvezetéssel együtt rövid hangversenyt is hallhatott (127 hangversenyre került sor). Kiemelt rendezvény volt június 24-én a Múzeumok Éjszakája, amelyen a 18 órától 24 óráig tartó folyamatos programoknak összesen 800 látogatójuk volt.

Az Emberi Erőforrás Minisztérium megbízásából lebonyolították az állami tulajdonban levő mesterhangszerek szemlét.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Felsőoktatás

Az előző évekhez hasonlóan az intézet szorosan együttműködött a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetudományi Tanszékével a zenetudományi képzésben, annak fontos gyakorló-kutató bázisát alkotja. A zenetudományi PhD-program vezetője az intézet munkatársa, oktatói között számos intézeti munkatárs tevékenykedik előadóként, témavezetőként, bírálóként. Az intézet munkatársa vezeti a Népzenei Tanszék munkáját, és az oktatásban is több munkatárs közreműködik.

A munkatársak valamennyi kutatási témában rendszeresen fogadnak magyar és külföldi doktorandusokat és kutatókat alkalmi konzultációra. A néptánc- és táncíráskutatás területén tevékenykedő munkatársak a felsőfokú néptáncoktatás több intézményében tanítanak, illetve időszaki tanfolyamokat tartanak. 2012 folyamán az intézet munkatársai kinevezett oktatóként vagy óraadóként a következő felsőoktatási intézményekben tevékenykedtek: ELTE BTK (Zenei Tanszék), Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (Zenetudományi Tanszék, Népzenei Tanszék, Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet), Szegedi Tudományegyetem (Néprajzi és Kultúrantropológiai Tanszék), Magyar Táncművészeti Főiskola (Néptáncpedagógiai Tanszék).

Tudományos együttműködések

Az intézetnek érvényes együttműködési megállapodása van a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetudományi Tanszékével és Egyházzene Tanszékével, az ELTE BTK Folklore Tanszékével, a Magyar Táncművészeti Főiskolával, a Néprajzi Múzeummal, az OSZK-val, az ELTE Egyetemi Könyvtárral és az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtárával. A tudományos együttműködést segítik a szakmai szervezetekkel, a Magyar Néprajzi Társasággal, a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társasággal, a Magyar Táncstudományi Társasággal kialakított jó kapcsolatok. Az intézet munkatársainak az akadémiai bizottságokban való részvétele (Zenetudományi Bizottság, Néprajzi Bizottság, Művelődéstörténeti Bizottság, Táncstudományi Munkabizottság) a kapcsolatokat még intenzívebbé teszi. Az intézet munkatársai szakmai kapcsolatokat ápolnak a Hagyományok Házával, az Európai Folklor Intézettel, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságával.

Nemzetközi kapcsolatok

Az intézetnek az akadémiák közötti csereegyezmények keretében témateremben rögzített együttműködési megállapodása van közép- és kelet-európai országokban működő partnerintézetekkel (Szlovénia, Szlovákia, Csehország, Szerbia, Horvátország, Románia, Moldáv Köztársaság, Ausztria, Lengyelország, Észtország, Litvánia). A munkatársak aktívan részt vesznek a nemzetközi szakmai szervezetek munkájában, s többen tisztséget is viselnek ezek bizottságaiban. Ilyenek a Nemzetközi Zenetudományi Társaság (IMS), a Nemzetközi Hagyományos Zenei Tanács (ICTM), Nemzetközi Tánc Tanács (CID), a Lábán Kinetográfia Nemzetközi Tanácsa (ICKL). Intézeti kutató vezetésével megalakult az ICTM Dance Study Group keretében a Movement Analysis Substudy Goup.

A régi zenetörténet, a magyar zenetörténet, a zenei muzeológia és Bartók életművének kutatói Bernben, Bécsben, Dubrovnikban, Hildesheimben, Mannheimben, Szabadkán, Rómában és Varsóban, a népzene- és néptánckutatók Ankarában, Belgrádban, Cambridge-ben, Kassán,

Kazanyban, Limerickben (Írország), Londonban, Mayisban (Törökország), Nyitrán, Szarajevóban és Trabzonban (Törökország) vettek részt nemzetközi konferenciákon.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az MTA Lendület pályázatának támogatásával alakulhatott meg a 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatóközpont.

2012-ben új OTKA-témaként kezdődött a Bartók-összkiadás munkálatainak előkészítése (55 302 000 Ft), a magyarországi cantus planus és az egyetemes zenetörténet viszonyának vizsgálata (61 680 000 Ft) és az akadémiai Kodály-gyűjteményben fellelhető 18–19. századi népdalok és kottás forrásaik kapcsolatának feldolgozása (13 986 000 Ft). Ugyancsak az OTKA támogatta az Egressy Béni pályáját bemutató kismonográfia megjelentetését (533 000 Ft). Öt további zenetörténeti és népzenei téma részesült folytatólagos OTKA támogatásban, többek között a GRADUALIA, a zágrábi mise-rítus repertoárjának vizsgálata, a magyar népdaltípusok katalógusának elkészítése és a tánc mint tudás, társadalmi gyakorlat és kulturális örökség tanulmányozása (éves ösztámogatás: 42 783 000 Ft). Az OTKA által támogatott témák változatossága és a támogatásoknak a humán tudományok terén jelentősnek mondható összege jól kifejezi az intézet kutatási területeinek sokoldalúságát, illetve ennek a tudományos közösség általi elismerését.

A Nemzeti Kulturális Alap támogatta Erkel Ferenc művei kotta összkiadásának előkészítését (10 000 000 Ft), a *Zenetudományi Dolgozatok 2011* című évkönyv (600 000 Ft) és a XXVI. ESEM nemzetközi etnomuzikológiai szeminárium előadásainak megjelentetését (700 000 Ft), a *Hangszerek és zeneélet Magyarországon* című kiállítás megrendezését (2 000 000 Ft), valamint hét munkatárs külföldi konferenciárészvételének költségeit.

Az Emberi Erőforrás Minisztériumtól támogatást kapott az állami hangszerek szemléjének lebonyolítása (800 000 Ft).

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Czagány Zsuzsa: Die 'coniunctae' des Corpus Hollandrinum in den mitteleuropäischen Choralhandschriften. In: Robert Klugseder (ed.): CANTUS PLANUS. Study Group of the International Musicological Society. Papers read at the 16th meeting Vienna, Austria, 2011. Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Kommission für Musikforschung – Verlag Brüder Hollinek, 102–112. (2012)
2. Dalos Anna: Modernitás, önmeghatározás és a Harmincasok kibontakozása (1968–1972). *Muzsika* 55: (10) pp. 30–35, (11) 35–38. (2012)
3. Ferenczi Ilona: Conditor alme siderum. Ergänzung zu der Kontrafaktor-Familie „Salve regina – salve rex”. *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie* 51: 195–202. (2012)
4. Fügedi János: Motivic Microstructures and Movement Concepts of Expression in Traditional Dances. In: E. I. Dunin, A. Giurchescu, Cs. Könczei (ed.): From field to Text & Dance and Space. Proceedings of the 24th Symposium of the ICTM Study Group on Ethnochoreology. Cluj-Napoca, The Romanian Institute for Research on National

- Minorities, International Council for Traditional Music, Study Group on Ethnochoreology, 43–46. (2012)
5. Kiss Gábor: Késő középkori periférikus miseforrásaink és az esztergomi hagyomány. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 49–82. (Zenetudományi Dolgozatok 2011.) (2012)
 6. Pávai István: Az erdélyi magyar népi tánczene. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 485. (2012)
 7. Richter Pál (szerk.): Magyar Népzenei Antológia. Digitális összkiadás / Anthology of Hungarian Folk Music. Complete Digital Edition. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – FolkEurópa Kiadó, DVD-ROM (2012).
 8. Sipos János – Ufuk Tavkul: A régi magyar népzene nyomában. A kaukázusi karacsájak népzeneje. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – L'Harmattan, Budapest, 427 + DVD (2012).
 9. Szacsvai Kim Katalin: Die Erkel-Werkstatt. Die Anfänge einer Arbeitsteilung in der Komposition. *Studia Musicologica* 52: (1–4) 27–46. (2012)
 10. Szalay Olga (szerk.): Tükröződések. Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene kutató- zenetörténész tiszteletére. Budapest, L'Harmattan, 864. (2012)
 11. Tallián Tibor: A magyar zene történetének koncepciói a hosszú 19. században. In: L. Boka, F. Földesi, B. Mikusi (szerk.): Az identitás forrásai: hangok, szövegek, gyűjtemények. Budapest, Bibliotheca Nationalis Hungariae – Gondolat Kiadó, Budapest, 13–40. (2012)
 12. Vikárius László: Két ajándék – Bartóktól: Adalékok a zeneszerző portréjához. In: M. Ittész (szerk.): Részletek az egészhez. Tanulmányok a 19. és 20. század magyar zenéjéről. Budapest, Argumentum Kiadó – Kodály Zoltán Archivum, 220–231. (2012)

**AZ MTA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT FŐBB MUTATÓI ÉS
PÉNZÜGYI ADATAI 2012-BEN**

Főbb mutatók 2012-ben

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont*

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	374	Ebből kutató ² :	294
PhD, kandidátus:	180	MTA doktora:	23
		Rendes tag és levelező tag:	7
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			14
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			59

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			1193	
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			953	
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			309	
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			28	
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			69	
mindezekből recenzió, kritika	magyarul:	45	idegen nyelven:	6
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul:	38	idegen nyelven:	16
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul:	309	idegen nyelven:	120
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul:	39	idegen nyelven:	11
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul:	11	idegen nyelven:	3

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK

Összes hivatkozás száma ⁸ :	2502	Összes független hivatkozások száma:	2420
--	------	--------------------------------------	------

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD:	13	MTA doktora:	1
---	------	----	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	389	hazain:	493
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	35	kulturális rendezvények ¹⁴ :	258
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			38
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	90	hazai:	268
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	61	hazai:	139

6. A HAZAI FELŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			94
Témavezetések száma: TDK munka:	20	Diplomamunka (BSc):	79
Diplomamunka (MSc):	77	PhD:	182

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		1872 653	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	26	Teljes saját bevétel:	163 533 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:			84
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		276 792	E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:			90
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		4167	E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:			3
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		14 229	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		134 980	E Ft

* A kutatóközponti adatok hitelesek, ellenőrzöttek; a kutatóközponton belüli intézeti adatok tájékoztató jellegűek

Részletezett pénzügyi adatok 2012-ben

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege:	1872 653	E Ft
Az időszak folyamán a teljes saját bevétel összege:	163 533	E Ft
Saját szabadalmi és szerzői jogi bevétel:		E Ft
OTKA - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	276 792	E Ft
Innovációs Alapból - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
ÚMFT - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
Egyéb hazai pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
EU-s pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	4167	E Ft
Egyéb külföldi pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	14 229	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - kutatásra:	10 578	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - egyéb:		E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb kutatási bevétel:	124 402	E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb nem kutatási bevétel:		E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA BTK Filozófiai Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	19	Ebből kutató ² :	17	
PhD, kandidátus:	11	MTA doktora: 3	Rendes tag és levelező tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :				0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :				0

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :				67
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :				62
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:				12
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:				1
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:				16
mindezekből recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:		1
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul: 1	idegen nyelven:		0
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul: 17	idegen nyelven:		8
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul: 2	idegen nyelven:		0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:		1

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	100	Összes független hivatkozások száma:	83
--	-----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 3	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	23	hazai:	31
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	1	kulturális rendezvények ¹⁴ :	4
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			3
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	4
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			5
Témavezetések száma: TDK munka:	5	Diplomamunka (BSc):	6
Diplomamunka (MSc):	4	PhD:	9

Főbb mutatók 2012-ben

MTA BTK Irodalomtudományi Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	55	Ebből kutató ² :	52	
PhD, kandidátus:	31	MTA doktora: 9	Rendes tag és levelező tag:	1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :				2
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :				8

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :				212
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :				168
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:				71
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:				5
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:				5
mindezekből recenzió, kritika	magyarul: 21	idegen nyelven:		1
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul: 8	idegen nyelven:		3
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul: 46	idegen nyelven:		24
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul: 14	idegen nyelven:		3
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:		0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	591	Összes független hivatkozások száma:	578
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 2	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	83	hazai:	94
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	3	kulturális rendezvények ¹⁴ :	42
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			13
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	9	hazai:	26
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	11	hazai:	29

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			19
Témavezetések száma: TDK munka:	4	Diplomamunka (BSc):	24
Diplomamunka (MSc):	10	PhD:	22

Főbb mutatók 2012-ben

MTA BTK Művészettörténeti Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	32	Ebből kutató ² :	26
PhD, kandidátus:	16	MTA doktora: 1	Rendes tag és levelező tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			2
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			4

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			75
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			55
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			23
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			2
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			2
mindezekből recenzió, kritika magyarul: 0		idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul: 2		idegen nyelven:	1
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul: 12		idegen nyelven:	13
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul: 0		idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul: 2		idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ : 3		Összes független hivatkozások száma:	3
--	--	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	28	hazai:	42
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	4	kulturális rendezvények ¹⁴ :	25
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			3
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság: 11		hazai:	22
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság: 8		hazai:	12

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			9
Témavezetések száma: TDK munka: 0		Diplomamunka (BSc):	2
Diplomamunka (MSc): 6		PhD:	31

Főbb mutatók 2012-ben

MTA BTK Néprajztudományi Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	35	Ebből kutató ² :	36
PhD, kandidátus:	26	MTA doktora: 3	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			10

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			145
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			103
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			16
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			6
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			5
mindezekből recenzió, kritika	magyarul: 3	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul: 5	idegen nyelven:	3
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul: 56	idegen nyelven:	11
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul: 8	idegen nyelven:	1
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul: 8	idegen nyelven:	2

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	125	Összes független hivatkozások száma:	119
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 1	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	45	hazai:	52
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	9	kulturális rendezvények ¹⁴ :	18
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			6
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	6	hazai:	41
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	3	hazai:	8

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			11
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	3
Diplomamunka (MSc):	7	PhD:	26

Főbb mutatók 2012-ben

MTA BTK Régészeti Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	53	Ebből kutató ² :	36
PhD, kandidátus:	17	MTA doktora: 3	Rendes tag és levelező tag: 2
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			5
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			8

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			143
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			130
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			23
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			12
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			16
mindezekből recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:	1
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul: 6	idegen nyelven:	5
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul: 35	idegen nyelven:	23
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul: 4	idegen nyelven:	2
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul: 1	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	407	Összes független hivatkozások száma:	379
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	40	hazai:	21
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	1	kulturális rendezvények ¹⁴ :	2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			3
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	24	hazai:	36
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	9	hazai:	21

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			7
Témavezetések száma: TDK munka:	1	Diplomamunka (BSc):	8
Diplomamunka (MSc):	15	PhD:	40

Főbb mutatók 2012-ben

MTA BTK Történettudományi Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	103	Ebből kutató ² :	88
PhD, kandidátus:	66	MTA doktora: 8	Rendes tag és levelező tag: 3
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			3
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			10

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			389
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			316
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			134
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			2
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			22
mindezekből recenzió, kritika	magyarul: 12	idegen nyelven:	3
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul: 13	idegen nyelven:	4
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul: 94	idegen nyelven:	30
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul: 8	idegen nyelven:	2
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	1232	Összes független hivatkozások száma:	1216
--	------	--------------------------------------	------

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 3	MTA doktora:	1
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	127	hazai:	192
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	4	kulturális rendezvények ¹⁴ :	41
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			10
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	23	hazai:	67
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	25	hazai:	60

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			25
Témavezetések száma: TDK munka:	10	Diplomamunka (BSc):	36
Diplomamunka (MSc):	15	PhD:	28

Főbb mutatók 2012-ben

MTA BTK Zenetudományi Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	49	Ebből kutató ² :	39
PhD, kandidátus:	26	MTA doktora: 1	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			8

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			159
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			115
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			29
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			3
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	7	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	3	idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	48	idegen nyelven:	11
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	3	idegen nyelven:	3
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	45	Összes független hivatkozások száma:	43
--	----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 4	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	43	hazai:	61
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	13	kulturális rendezvények ¹⁴ :	126
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	17	hazai:	72
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	5	hazai:	9

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			18
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	0
Diplomamunka (MSc):	20	PhD:	26

MTA KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

székhely: 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.
főigazgató: 1112 Budapest, Budaörsi út 45.
telefon: (1) 309 2652, fax: (1) 309 2650
e-mail: titkarsag@krtk.mta.hu; honlap: www.krtk.hu

A kutatóközpont egészét érintő kutatási és tudományszervezési eredmények 2012-ben

Az MTA KRTK 2012 januárjában jött létre három akadémiai kutatóintézet (Közgazdaságtudományi Intézet, Világgazdasági Kutatóintézet, Regionális Kutatások Központja) összevonásával. A három intézet szakmai önállóságának, kutatási preferenciáinak megtartása mellett az év folyamán egy, a központi irányítás és felelősség elve mellett működő struktúra részeként működött tovább. A központosított funkciók kialakítása (Gazdasági Osztály, Titkarság) minden szempontból a kutatási munka hatékony támogatására irányult, de az átszervezés jelentős változásokat és újabb feladatokat, elvárásokat is hozott magával a három intézet kutatói és adminisztratív állománya számára.

Az átalakulással járó átmeneti nehézségek ellenére a kutatómunka zavartalanul folyt az intézetekben.

A tudományos munka jobb feltételeinek kialakítását szolgálták a 2012. év folyamán lebonyolított infrastrukturális, szervezeti és személyi változások. Ezek fő célja a központ kutatási tevékenységének további összehangolása, közös – intézeti határokat átlépő – kutatási témák meghatározása, és a megfelelő kutatócsoportok létrehozása. A központ stratégiai terveinek megfelelően a közös kutatócsoportok létrehozásának előkészítése megtörtént 2012 folyamán. A főigazgatói pályázat és intézkedési terv részeként egy új – intézeteken átnyúló – kutatócsoport jön létre 2013-ban.

A kutatási pályázatok témái felkínálják az intézetek közötti együttműködés konkrét lehetőségeit. Egyéni kutatói együttműködésekre már volt példa az összevonás előtt is, de első lépésként megindult a központban egy olyan pályázati tevékenység az év végén, amely révén két intézetet átfogó kutatói team alakult, hogy partnerként vegyen részt egy 7. keretprogramos pályázat beadásában 2013 januárjában.

Az MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete (RKI) vidéki telephelyű kutatóbázisainak meglévő kapacitásait mintegy „virtuális hálózatba” szervezi az MTA és az MNVH közötti együttműködés alapján kidolgozott vidék-kutatási program. A komplex program koordinációját a Nemzeti Agrár-szaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet megbízása alapján az MTA KRTK végzi. A programba bekapcsolódnak az MTA KRTK tudományos egységein kívül az MTA Ökológiai Kutatóközpont, illetve az MTA Agrártudományi Kutatóközpont Talajtani és Agrokémiai Intézete. A program elsődleges célja a 2014-2020 közötti időszakra szóló hazai vidékfejlesztési program kidolgozásának és végrehajtásának tudományos megalapozása. A 2012. év folyamán a program előkészítése, majd 2012 decemberétől annak végrehajtása az MTA KRTK-n belül is erősítette a tematikus együttműködést az RKI különböző vidéki telephelyei, osztályai, valamint a Közgazdaságtudományi Intézet (KTI) „Agrárgazdaságtan és vidékfejlesztés” kutatócsoportja között. A program keretében a különböző – eddig többnyire elkülönülten működő – tudományos egységek szervezett módon megosztják egymással tudományos eredményeiket, illetve bevonják egymást a projektek végrehajtásába. A vidéki tudományos műhelyek, miközben

átfogó kutatási projekteket vezetnek, és térségük jellemzőinek feltárásával is segítik a vidékfejlesztés differenciált megközelítését, a projektek keretébe illeszkedő helyi konzultációkkal, szemináriumokkal, konferenciákkal erősítik helyi tudományos közéleti szerepüket.

A három intézet együttműködésével elindult a kutatások integrálása egy központi kutatócsoportba, amely a külföldi működőtőke hatásaival foglalkozik.

Szintén a kutatás költséghatékony támogatását szolgálja a könyvtári rendszerek, előfizetések összehangolása. Ahol a szakmai profil engedi, ott egységesített folyóirat- és könyvbeszerzésekre, központilag összesített igények szerinti on-line előfizetésekre áll át a könyvtár. Az igények és a lehetőségek egyeztetése, a „finomhangolás” 2013-ban is folytatódik.

Az újrászervezett MTA kutatóhálózati könyvtárak modernizálását célzó erőfeszítés eredményeként aláírásra került az MTA és a Monguz Kft. között az intézeti könyvtárak könyvtári rendszereinek megújítását/bővítését lehetővé tevő szerződés. Ennek értelmében befejeződött az intézeti szakkönyvtárak integrált könyvtári rendszerének HunTéka alapú egységesítése. A telephelyi könyvtárakban megtörtént a régi katalógusok adatainak mentése és az új rendszerbe való konvertálása. A könyvtárosok részt vettek az új rendszer elsajátításához szükséges oktatónapokon. Ezen folyamatok eredményeként megvalósítható a hagyományos és az elektronikus kutatóközponti dokumentumvagyron bibliográfiai feltárása és nyilvántartása. Kialakult a közös szolgáltatási infrastruktúra, megfogalmazásra került a közös könyvtárhasználati szabályzat, bevezették a könyvtári beszerzésekhez kapcsolódó egységes eljárásrendet.

A könyvtár feladata, hogy közvetítsen minden kutatás-fejlesztést segítő, nyilvánosságra került információt és adatot, biztosítson hozzáférést a hazai és a nemzetközi szakirodalmi dokumentumokhoz. Könyvtári épülettől és nyitvatartási időtől függetlenül próbálnak hozzáférést biztosítani az előfizetett adatbázisokhoz és folyóiratok online tartalmához. Ennek érdekében a könyvtári honlapokon folyamatosan elérhetővé teszik és frissítik a fontos könyvtári információkat.

Az együttműködésnek köszönhetően telephelyi könyvtárai képessé váltak a kutatók igényeinek megfelelően a szakirodalom hálózatban történő gyors és hatékony szolgáltatására. A könyvtár bibliográfiai, publikációs listák összeállításával segíti a kutatók pályázati, habilitációs jelentkezéseit. Rendszeresen és folyamatosan figyeli a kutatók publikációs tevékenységét, idézettségét, nyilvántartja a könyvtári katalógusaiban és az MTMT-ben.

A központosítás révén a központ minden intézete hozzáférést kap mint felhasználó a KTI által működtetett Adatbank adataihoz. Az Adatbank további fejlesztéséhez, feladatainak bővítéséhez jelentős segítséget nyújtott a 2012-ben az MTA infrastrukturális pályázatán elnyert támogatás. Elkezdődött az RKI Adatbankjának az integrálása a KRTK központi Adatbankjába.

Az Adatbank támogatja az empirikus, azon belül is a mikroszintű adatokat használó kutatásokat. Számos olyan adatbázist gyűjtöttek össze, melyek segítségével az emberek munkavállalással, fogyasztással, tanulással kapcsolatos döntései követhetők és vizsgálhatók. Az adatokat oly módon alakították át, konszolidálták, hogy az érdeklődő kutató hosszú

hónapok, esetleg évek befektetése nélkül tudjon dolgozni velük. Felhasználói köre nemcsak a központ kutatóira terjed ki, hanem meghatározott feltételekkel külső intézetek, egyetemek munkatársai számára is teljesítenek adatszolgáltatást. 2012-ben az alábbi partnereknek szolgáltattak adatokat: BCE, CEU, ELTE, Pannon Egyetem, Budapest Intézet, Hétfa Intézet, Duke University, Harvard University, Humboldt-Universität zu Berlin, University College of London, Román Tudományos Akadémia.

MTA KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

KÖZGAZDASÁG-TUDOMÁNYI INTÉZET

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
telefon: (1) 309 2652, fax: (1) 309 2650
e-mail: titkarsag@econ.core.hu, honlap:www.mtaki.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Az intézet 2012-ben a kialakított kutatási stratégiájának megvalósításából adódó célokkal folytatta kutatásait, teljesítette a kutatási szerződésekben és megállapodásokban vállalt kötelezettségeit. Legfőbb feladatai a Verseny és szabályozás, valamint a Munkaerő-piaci Tükör 2012. évi köteteinek összeállítása, az Európai Bizottság 7. keretprogramja által támogatott kutatási projektek időarányos teljesítése, a munkapiaci keresleti és kínálati előrejelző rendszer kialakítására fordított munkálatok, valamint az MTA Lendület program keretében a játékelméleti kutatások folytatása voltak.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Makrogazdaságtan és növekedés

A vállalatok különbözőségének szerepe a hatékonyság és a külkereskedelmi teljesítmény alakulásában c. kutatás a vállalati mérleg- és termék-szintű külkereskedelmi adatok elemzésén keresztül mutatja be a magyar külkereskedelem általános jellemzőit valamint az exportdinamika sajátosságait. Az empirikus elemzés a heterogén vállalatokra építő modellek logikáját követi. Ezekkel a modellekkel összhangban azt találták, hogy a magyar külkereskedelem erősen koncentrált, így például a vállalatok 5 százaléka bonyolítja az export és az import több mint 80 százalékát. A külkereskedő vállalatok (exportálók és importálók egyaránt) jelentősen termelékenyebbek, mint az egyéb szempontokból hasonló, nem külkereskedő vállalatok; sőt, a külkereskedelmi státusz fontosabb szerepet játszik a vállalatok közötti különbségekben, mint a hazai vagy a külföldi tulajdon. A magyar külkereskedelem empirikus kutatásának fő – az export és az import viszonyára, az innováció szerepére valamint a külkereskedelem stabilitására vonatkozó – eredményei alapján kijelenthető, hogy a vállalatok külpiacon való kilépése a versenyképesség és a növekedés szempontjából kulcskérdés, a gazdaságpolitikának ezt kell szem előtt tartania és megfelelő eszközökkel támogatnia.

A technikai fejlődés elengedhetetlenül fontos a gazdasági növekedés szempontjából. Ezt a következtetést támasztják alá a *Tudomány, innováció, vállalatok és piacok a globális világban* kutatás eredményei. Ugyanakkor a technikai fejlődést lehetővé tevő technológiák a fejlett országokból származnak, ami számos ország számára teszi szükségessé azok importálását. A részletes magyar adatok elemzése azt mutatja, hogy (i) az importált technológia az elmúlt két évtizedben növelte mind az egyes vállalatok, mind pedig a vállalatok összességének a termelékenységét; (ii) az importált technológia növeli a szakképzett munka iránti keresletet, ami a „szakképzettség-igényt növelő technikai változás” egyik megjelenési formája. Ennek következtében is jelentősen nőttek a bérkülönbségek Magyarországon.

A tartós fogyasztási cikkek javítása és alkatrészellátása versenyjogi szempontból c. kutatás keretében megállapították, hogy a tartós jóságok piacán még verseny esetén is előfordulhatnak olyan stratégiák, amelyek a fogyasztói irracionális kihasználására vagy akár

annak növelésére irányulnak. Ezek jelenléte a verseny erejét csökkenti, és az erős versenytől sem várható el az, hogy ezt megszüntesse. A fogyasztók felvilágosítása mellett bizonyos közvetlen intézkedésekkel is javulást lehet elérni, de leginkább a felelősség újraértelmezése vezethet eredményre. Mivel a váltási költségek hozzájárulhatnak az elsődleges piac monopolizációjához, illetve ahhoz, hogy sok „bezárt” fogyasztó lesz a piacon, ennek megakadályozása, a márkák közötti verseny erősítése lehet a versenyhatóság egyik legfontosabb eszköze. A piac meghatározásánál célszerűbb pontos mennyiségi érvelés nélkül is a szeparált piacok feltevését elfogadni. Ilyen esetekben a szokásos teszt alkalmazása gyakorlatilag lehetetlen, a dominancia analízisben kell megállapítani, hogy a domináns pozícióval visszaéltek-e vagy sem.

Piac- és vállalatelméleti és empirikus kutatások

A szolgáltatóváltás és a fogyasztói magatartás a *Váltási költségek becslése aggregált adatok alapján* című projektben is központi szerepet kapott. A hazai személyi hitelek piacán a már szerződött és a még nem szerződött fogyasztók viselkedését hasonlították össze. A régi és az új fogyasztók árváltozásra adott különböző reakcióiból meghatározták a váltási költségeket. Azt találták, hogy a régi fogyasztók reakciója sokkal alacsonyabb, mint az újaké, amely jelentős váltási költségekre utalhat, és komolyan növelheti a bankok piaci erejét.

Egyik kutatásuk során azt mutatták be, hogy miként alkalmazhatók az aukció elmélet eredményei a *közbeszerzések modellezésére*. Bár látszólag az egyszerű elsőáras aukció nehezíti leginkább az összejátszást, érdemes lehet többféle, tárgyalásos vagy akár kombinált eljárást is elérhetővé tenni. A szerződési jog gazdaságtana segítségével arra is rávilágítottak, hogy a szerződéstől való ingyenes elállás jelenlegi gyakorlata nem biztos, hogy fenntartható. Meg kell vizsgálni, melyik fél a kisebb költségű kockázatviselő, és ennek alapján kell döntenie az ígéretek kikényszerítéséről, illetve a lehetséges kártérítésről. Így sem biztos, hogy az összejátszás teljesen kiküszöbölhető, de mindenképpen csökkenthető volna.

A *kockázatitőke-finanszírozás fejlődésének nemzetközi és hazai tendenciái* című, több éve folyó kutatás eredményei összefoglalásra kerültek és ennek alapján könyv készült. A könyv a kockázati tőkéről megjelent első olyan tudományos igényű monográfia, amely a kockázatitőke-ágazat két szegmensét, a klasszikus kockázatitőke-befektetéseket és a kivásárlásokat együtt tárgyalja működési módjuk egyezőségei alapján. Ugyancsak elsőként támasztották alá statisztikai adatokkal a tőkepiaci finanszírozás jelentőségét a hazai vállalatok forrásellátásában. Az ágazat működésének mozgatórugóit helyezik vizsgálatuk középpontjába, s vizsgálják meg a magyarországi kockázatitőke-ágazat fejlődését alapvetően meghatározó területeket, így a kockázatitőke-alapokhoz érkező tőke forrását, a befektetések finanszírozásához igényelt hitelek pénzügyi konstrukcióit, az eltérő kilépési technikák alkalmazása nyomán az ágazatot finanszírozó (nemzetközi/hazai) intézményi befektetők és a kockázatitőke-alapok által elért hozamokat. A magyarországi kockázatitőke-piacot a közép-kelet-európai régióban tapasztalt trendekbe illeszkedően tárgyalva rámutattak azon tényezőkre, amelyek a fejlett tőkepiacokhoz képest számottevő késéssel és fejletlenebb pénzügyi kultúrával induló régióban a globális tőkepiaci folyamatok érvényesülését mozgatták és az ágazat működésének eredményességét befolyásolták.

Globalizáció, EU-integráció és felzárkózás

Magyarország Közép- Kelet-Európa átalakuló országai közül az egyik vezető helyet foglalja el a *kifelé irányuló működő tőke beruházások* tekintetében. A kifelé irányuló beruházók egy része maga is külföldi beruházók tulajdona, így valójában közvetetten és nem közvetlenül beruházója a működő tőkének. A kifelé irányuló beruházások sok jellemzőjét (így előnyeit és

hátrányait, működési módját) jelentősen meghatározza, hogy a szereplők közül melyik tekinthető a beruházásokról döntő igazi befektetőnek: a tőke származási országának (anya-) befektetője, vagy a közvetítő országban működő befektető. A kutatás a magyar nagy kifelé irányuló működő tőke beruházók (így a TriGránit, a MOL és az OTP) példáját elemezve megkérdőjelezi a szakirodalomban használatos közvetett és közvetlen beruházó dichotóm megkülönböztetés tiszta érvényességét (és az ezekhez kapcsolódó hatásokat). Bevezeti a virtuális közvetett beruházó fogalmát azon közvetett beruházókra, amelyek esetében létezik ugyan a származási ország(ok)ban fellelhető külföldi többségi tulajdon, viszont a tulajdonosok között nincs egyetlen olyan beazonosítható csoport sem, amely egyértelmű többséget, illetve ellenőrző képességet tudna felmutatni. Az említett magyar vállalatok ilyenek, s ezért a stratégiai döntéseiket, így a kifelé irányuló beruházásra vonatkozó kezdeményezést is a cégek menedzsmentje hozza és nem azok többségi tulajdonosai. A virtuális közvetett beruházók sajátosságai közelebb állnak a közvetlen beruházók sajátosságaihoz, mint a közvetettekhez. A közvetett és a virtuális közvetett beruházók jelentősen különböző hatással lehetnek a beruházási láncban részt vevő országokra és vállalatokra. Más lehet a kifelé irányuló működő tőke beruházások motivációja: a tiszta közvetett beruházásoknál hagyományosan a relatív kompetitív előnyök határozzák meg a kifelé irányuló beruházásokat, míg a virtuális közvetett beruházásoknál domináns szerephez jutnak az azonos fejlettségi szintű és azonos tényező-ellátottságú gazdaságokra jellemző horizontális beruházások. A származási országra vonatkozó hatások (pl. profit-repatriálás) is másképp működik a virtuális, mint a tényleges közvetett befektetőknél. A kifelé irányuló működő tőke beruházások fenntarthatósága ugyancsak másképp vetődik fel a virtuális közvetett beruházók esetében, mint a tényleges közvetett beruházóknál, mert az előbbieknél nincsenek olyan perifériális pozícióban a származási ország beruházóihoz képest, mint az utóbbiak. S végül, a virtuális közvetett beruházók nagyobb szakpolitikai támogatást kaphatnak saját kormányuktól (amely magáénak érzi e cégeket), mint a tényleges közvetett beruházók.

Oktatásgazdaságtan

A népesség iskolázottságának előrejelzése 2020-ig kutatás eredményei azt mutatják, hogy ha minden ugyanúgy ment volna tovább, mint a 2000-es évek elején, akkor is lelassult volna a népesség iskolázottságának növekedése 2010 után. A nagyon alacsony végzettségűek arányának csökkenése megállt volna, a legfiatalabb korcsoportokban pedig növekedni kezdene. Ugyanebben az időszakban megállna a szakmunkás/szakiskolai végzettségűek arányának csökkenése is. Az iskolázottság növekedésének lassulására változatlan oktatáspolitikai mellett sem csak az alacsony iskolázottságúak esetében számíthatnánk. Az eredmények arra hívják fel a figyelmet, hogy ahhoz, hogy ne lassuljon az iskolázottság növekedése, olyan oktatáspolitikai változásokra lett volna szükség, amelyek döntően a kedvezőtlen családi háttérű tanulók iskolázási esélyeit javítják.

A roma tanulók iskolai lemaradásainak okát vizsgáló kutatás során megállapították, hogy a nyolcadik évfolyamos roma tanulók lemaradása, a magyarországi kompetenciamérések tanúsága szerint – mind szövegértési, mind matematikai teszteredményekben mérve – igen tekintélyes: egy teljes szóráségységnyi. Éppen akkora, mint amekkora a hasonló korú fehér és fekete bőrű diákok közti különbség volt az Egyesült Államokban a múlt század nyolcvanas éveinek elején, amely azonban azóta jelentősen csökkent. E jelentős lemaradás nagymértékben magyarázza a roma fiatalok későbbi munkapiaci sikertelenségét és a roma kisebbség hátrányainak generációk közötti továbbörökítését. E készségbeli lemaradások már igen korai életkorban, az általános iskola megkezdése előtt kialakulnak, az általános iskola végén mért

különbségek pedig a középiskolában tovább tágulnak. A lemaradások igen nagy része mögött társadalmi összetételbeli (jövedelmi, iskolázottsági és lakóhelyi) különbségek állnak. A nagyjából egy szórásegységnyi lemaradás a töredékére – a matematikai teszt esetében a negyedére, az olvasás teszt esetében az ötödére – olvadna le, ha feltételeznénk, hogy a nem roma többséghez tartozó tanulók is hasonlóan rossz életkörülmények között élnének, mint a roma fiatalok, vagy ha feltételeznénk, hogy a roma kisebbséghez tartozó tanulók hasonlóan jó életkörülmények között élnének, mint a nem roma fiatalok. A roma fiatalok iskolai lemaradását nem etnikai sajátosságok, hanem csaknem kizárólag jól értelmezhető társadalmi okok magyarázzák.

A roma és nem roma tanulók közti teszteredmény-különbségek létrejöttében a másik kulcsfontosságú tényező az, hogy a roma fiatalok lakóhelyi hátrányaik és az iskolarendszer szelekciós mechanizmusai következtében kiszorultak a jó minőségű iskolákból. A roma fiatalok többségének oktatása olyan osztályterekben folyik, ahol a megoldatlan pedagógiai problémák volumene miatt nagyon nehéz jó minőségű oktatómunkát végezni. A roma tanulók a nem roma tanulókhöz képest negyven százalékkal nagyobb eséllyel kerülnek képesség szerint szélsőségesen szegregált, nehezen tanítható osztályba, ahol a kortárs csoport kedvezőtlen összetétele és a túlzott tanári munkaterhelés miatt a tanárok számára szinte lehetetlen a minőségi pedagógiai munka, melynek következtében ezeket az osztályokat a jó pedagógusok többsége elkerüli, tekintettel rá, hogy a nagyobb munkaterhelést az itt tanító pedagógusok keresetében nem kompenzálja semmi. A roma gyerekek igen nagy mértékű magyarországi iskolai szegregációja kétharmad részben etnikai szempontoktól független szegényprobléma, egyharmad részben pedig a roma tanulókat specifikusan sújtó etnikai probléma.

A roma tanulók iskolai teljesítménybeli lemaradása alapján a szegénységre és az abból következő családi és iskolai hátrányokra vezethető vissza. Az iskolai szegregáció jelenségét leszámítva, az okok között nincs olyan, amely célzottan a roma kisebbségre irányuló társadalompolitikai beavatkozásokat tenne szükségessé. Alapjában univerzális és színvak politikákkal lehet és kell a hátrányos helyzetű – roma vagy nem roma – gyerekek tanulmányi lemaradásán és társadalmi leszakadásán segíteni.

Munkapiaci kutatások

A *közsféra munkapiacának* vizsgálatával foglalkozó kutatás egyik kérdése volt, hogy a nyugdíjkorhatár-emelés időszakában *kiszorítják-e az idősebb munkavállalók a fiatalokat a közsférában*. A becslések azt mutatják, hogy mind a munkahelyeken dolgozó fiatalok állománya, mind az oda felvett fiatalok száma érzékenyen reagál az idősebbek megnövekedett foglalkoztatására. A kor mellett releváns a munkavállalói tapasztalat is, amely a béreknél jelentkező kiszorítási hatást mutat. A tapasztalat szerinti bérhozzamok erősen csökkennek a minimális tapasztalattal rendelkezők esetében. Elemezték az *állami és a magán szektor jövedelemkülönbségét 2002 és 2008 között*. Az eredmények szerint a béreloszlás különböző pontjain szintjében és előjelében is jelentősen különbözik a közsféra és a versenyszféra közötti bérkülönbség, és a jellemzők által megmagyarázott rész. Vizsgálták a *női-férfi bérkülönbséget és a foglalkozási szegregációt a köz- és a magán-szférában*. Figyelembe véve a két szektor közötti szelekciós torzítás hatását, valamint a foglalkozási szegregáció hatását és időbeli változását, megállapították, hogy a közsférában kisebb a megmagyarázatlan bérkülönbség, és nagyobb eséllyel jutnak vezetői pozíciókba a nők.

Az elmúlt évtizedek tapasztalatai szerint a munkapiacok megfelelő működéséhez a piaci automatizmusok mellett hasznos, sőt szükséges a *munkapiaci kereslet és kínálat közép- és hosszú távú előrejelzése* – lehetőleg kvantitatív módszerekkel és megfelelő részletettséggel. 12 ország és az Európai Unió kvantitatív munkapiaci előrejelzési gyakorlata azt mutatja, hogy

az előrejelzési módszertan alapszinten már 15-20 évvel ezelőtt kialakult, ugyanakkor azóta is több irányban folytatódnak a továbbfejlesztési törekvések. A legtöbb ország igyekszik adatgyűjtési gyakorlatát a célnak megfelelően továbbfejlesztetni, az előrejelzésben részt vevő érdekelt felek munkáját koordinálni, s az elkészült előrejelzéseket minél szélesebb körben, korszerű eszközökkel elterjeszteni. Külön terület az előrejelzések elkészülte után alkalmazott elemzések elmélyítése, így a részarány-elemzés (shift-share analízis), valamint az IFLM-mutató (Indicator of Future Labour Market Situation) megfelelő alkalmazása. A modellezési munka új területe a foglalkozások és képzettségek helyettesítési lehetőségeinek beépítése az előrejelző modellbe; egy új változó, a készségek értelmezése a korábbi változókhoz (iparág, foglalkozás és képzettsége) képest; valamint a kereslet és kínálat eltéréseinek megfelelő értelmezése az előrejelzés különböző részletezettségi szintjein, és az ilyen feszültségek megfelelő kommunikálása a felhasználók részére. Az egyensúlyhiányok és az előrejelzések pontosságának elemzése felveti a munkapiaci előrejelzések egyik alapvető kérdését, miszerint a számítások végeredménye mennyiben tekinthető a jövő előrejelzésének, és mennyiben jól informált, szisztematikus kivetítésnek.

A mélyszegénységben élők számára nyújtott mikrohitelzés magyarországi megvalósítását elemző kutatás eredményei a következők: (i) a pénzbeli tőke biztosítása mellett egy ilyen program sikeréhez nélkülözhetetlen a társadalmi, kapcsolati tőke nyújtása is, melynek legfontosabb formája a terepmunkások folyamatos jelenléte; (ii) a mikrohitelzés jelentősen hatékonyabb munkahelyteremtő eszköz, mint a közfoglalkoztatás; (iii) a mikrohitelzés nem univerzális szegénységcsökkentő eszköz. Elsősorban a vállalkozói képességekkel rendelkezők számára jelenthet megoldást. A program sikeréhez szükséges állami eszközök: kiszámítható szabályozási környezet; normatív vállalkozóvá válási támogatás; adó- és járulékkedvezmények nyújtása az alacsonyan képzettek foglalkoztatása esetén, beleértve az önfoglalkoztatást; a mikro- és kisvállalkozások piacra lépési korlátainak, az adminisztratív terheknek a csökkentése; a mikrohitelzés speciális pénzügyi szabályainak a kialakítása, a pénzügyi intézetekre vonatkozó szabályok módosítása.

A *szürkebérezés (a bérek aluljelentése)* még az magas adómorál példjaként emlegetett skandináv országokban is elterjedt, egyes szektorokban. Ezen belül gyakori, hogy a vállalkozó a kötelező legkisebb bért fizeti. Az „álmínimálbér” igen gyakori az európai periféria országokban, és a legutóbbi évekig az volt Magyarországon is. Úgynevezett kettős korlát ökonometriai modellel becsülték a csalási valószínűséget 2003., illetve 2006. évi adatokkal. A csaló minimálbéreseknél a vállalati alkalmazottakon belüli aránya 2003-ban 7–11 százalékosnak, 2006-ban 5,5–6 százalékosnak adódott. Az eredmények szerint a minimálbéresek körülbelül 40–50 százaléka kapott zsebbe pénzt a két évben. A csalók becsült tényleges bére lényegesen meghaladta a minimálbért (a két vizsgált évben nagyjából 2–2,4-szeresen), ami természetesen következik abból, hogy a csalási valószínűség a jól képzett minimálbéreseknél magasabb. Az adózás alól kivont teljes összeg 60 százaléka a legfelső (potenciális) kereseti ötöd, 83 százaléka pedig a két felső ötöd számlájára írható. Ezért a minimálbér egységes emelése csak kismértékben tudja befolyásolni az adózás alól kivont bértömeget, az aggregált fehérítési hatása nem lehet jelentős. A minimálbér jól megválasztott szempontok szerinti differenciálása, illetve a célzott ellenőrzés viszont alkalmas fehérítő eszköznek tűnik.

Közösségi gazdaságtan és közpolitikák

A népesség egészségi állapotát és szubjektív jóllétét vizsgáló makro- és mikro-szintű kutatás keretében a Magyarországra vonatkozóan újradefiniált makroszintű egészségtermelési

függvénnyel végzett számítások alátámasztják a képzettség közvetlen hatását a férfiak és a nők mortalitási rátájának alakulására. Az egyetemet végzettek arányának növekedése csökkenti a férfiak és a nők mortalitási rátáját, miközben az egészséget meghatározó életmód-változók (alkohol-, és dohány-fogyasztás) továbbra is meghatározók. A vizsgálat megkísérelte az önfoglalkoztatás mortalitási rátára való hatásának empirikus mérését is. Az eredmények szerint a dolgozó korú férfiak egészségi állapota szignifikáns hatással van az önfoglalkoztatók arányának alakulására: minél kisebb a mortalitási ráta, annál nagyobb az önfoglalkoztatók aránya. Az önfoglalkoztatók arányának alakulása ugyanakkor jó hatással van az egészségi állapotra: minél nagyobb az önfoglalkoztatók aránya, annál kisebb a mortalitási ráta. A munkanélküliségi ráta és a rejtett gazdaság hatását kiszűrve ez a hatás valójában az önkéntes önfoglalkoztatás egészségre való hatását tükrözi.

A multinacionális vállalatok hazai munkaügyi viszonyokat alakító hatását vizsgáló kutatás középpontjában a munkaügyi konfliktusok álltak. A válságból fejlesztésekkel előremenekülő acélipari vállalatnál készített esettanulmány megállapította, hogy a munkáltató és a munkavállalók - a nem a rendezett munkaügyi kapcsolatok kultúrájával érkező tulajdonossal a hátuk mögött is - mindvégig megőrzendő értékek tekintették a csoportszintű kollektív szerződést. A konfliktusok (kiemelten a létszámleépítés) a HR és a szakszervezeti vezetés sztrájkokkal kísért tárgyalásai során - többnyire outplacement útján – találtak feloldásra a globális piac, a poszt-szocialista viszonyok és az európaizálódás sajátos keverékében. A hagyományosan irányadó ágazat legújabb „nyugati” (IGMetall) szakszervezeti tendenciáira is figyelő helyi szakszervezetek, az 'áramvonalasított' sztrájkszabályzatok keretei között képesek voltak eredményes akciókat levezényelni a „keleti” tulajdonú vállalatban. Az üzemi, vállalati konfliktusok pozitív módon csatornázódtak be a hazai és az európai munkavállalói szövetségek szintjére, ugyanakkor a munka világán túlnyúló szolidaritást váltottak ki a helyi közösségben. Az elektronikai ágazatban elindult elemzés azt vizsgálja, hogy milyen látens vagy nyílt konfliktusok „zavarják” a rendezett munkaügyi kapcsolatokat, melyek oldódnak meg „helyben”, és melyek csúsznak fel a 'központi' szintre.

Agrárgazdaságtan és vidékfejlesztés

A magyar gabonatermesztő üzemek technikai hatékonyságának vizsgálati eredményei arra utalnak, hogy a technológiai heterogenitás figyelembe vétele a modellezés során egy olyan ágazatban mint a szántóföldi növénytermesztés is fontos lehet, ahol viszonylag homogén technológiát alkalmaznak. A hagyományos, azonos technológiát feltételező és a heterogenitást figyelembe vevő modellek összehasonlítása azt mutatja, hogy a gabonatermesztő üzemek technikai hatékonyságát a hagyományos modellek jelentősen alábecsülhetik. A becslések a gazdaságok két csoportját különböztették meg. Az első csoportba a kisebb méretű, csökkenő skáláhozadékkal rendelkező extenzív gazdaságok, míg a második csoportba a nagyobb méretű, növekvő skáláhozadéku intenzív gazdaságok tartoznak.

A fenntartható mezőgazdasághoz szükséges tudás generálásának és átadásának elemzésével foglalkozó kutatás megállapította, hogy a vidékfejlesztés területén erős központosított kormányzati politika a jellemző, amely hivatalosan még az akciócsoportokat sem ismeri el, nemhogy az általuk épített informális hálózatokat és együttműködéseket. Hiányzik a valódi együttműködés a hivatal és a hatóságok, valamint a gyakorlatba ültetésükkel foglalkozó csoportok között. Utóbbiak utasításokat kapnak egyes feladatok elvégzésére, talpon maradásuk érdekében más választásuk nincs, mint ezeket beleszólás nélkül teljesíteni. Megállapítható, hogy általában véve kevés az idő és a lehetőség az innovációra és a tudásteremtésre. Az agrár-környezetvédelem esetében a központi horizontális irányítás kielégítően működik, ugyanakkor komoly egyensúlytalanságok, valamint torzítások is

megfigyelhetőek, elsősorban egyes jó érdekérvényesítő képességgel rendelkező mezőgazdasági, valamint politikai csoportok miatt. Ezzel szemben a vertikális irányítás a gyakorlatban nem működik, mivel a helyi vagy mikro-régió szintű horizontális struktúrák (helyi hálózatok, szociális tanulás, alulról induló kezdeményezések stb.) szinte teljesen hiányoznak a rendszerből. Ebből következik, hogy a helyi vagy mikro régiós intézmények nem léteznek.

Játékelmélet

A rekurzív mag önmagában is egy összetett megoldáskonceptió. Míg teljesen kiegyensúlyozott partíciós függvény alakú játékokra az implementációt már pár éve sikerült igazolni a nem teljesen kiegyensúlyozott játékokban, ahol a maradékmagok lehetnek üresek is, a bevált stacionárius tökéletes egyensúlyokra épülő megközelítés nem járható, így a rekurzív mag implementációjához teljesen új eljárást alkalmaztak.

Kooperatív játékelméleti módszereket alkalmaztak elektromos hálózatokon történő energia-kereskedelem leírására és a korábbi eredményeket mind elméleti, mind gyakorlati szempontból kiterjesztették endogén hálózatokra is általánosítva a rekurzív magot a hálózati játékokra is.

A probléma egyszerűbb, forgalomirányítási változatában az autósok navigációs szoftvereket követve közlekednek, a valódi játék a navigációs cégek között zajlik. Más-más eredmény mutatható ki, ha a cégek kooperatív, s más ha nonkooperatív játékot játszanak. A kutatás során eredményeket kaptak az információs aszimmetriák hatékonyságra gyakorolt hatásával kapcsolatban is.

Definiálták a bizonytalan partíciós függvény formájú játékokat, melyre a korábban kifejlesztett gyenge szekvenciális mag fogalmát általánosították. A játékosztály egy fontos alkalmazása az elektromos energetikai piac, ahol a bizonytalanságot a technológiai elemek lehetséges meghibásodása jelenti.

További vizsgálatuk középpontjában a standard fa alakban megadható játékok irányított aciklikus gráfokon értelmezett játékokká való kiterjesztése állt. A fő kérdés ezzel kapcsolatban az, hogy hogyan lehet egy ilyen kiterjesztés során a játék nukleoluszt gyorsan kiszámíthatóvá tenni. A feladat motivációja való életből származó problémából ered. Ilyen típusú költségmegosztási játék merül fel például infrastrukturális hálózatok kiépítésekor, amennyiben a felmerülő költségeket a hálózati csomópontok között kell szétosztani valamilyen arányban.

Párosításmélet területén megvizsgálták, hogy a szobatárs probléma azon speciális esetében, amikor a játékosok preferencia listái korlátos hosszúak milyen bonyolultságú a legkevesebb blokkoló élet tartalmazó megoldás megkeresésének problémája. Elemezték, hogy a mérettel rendelkező tárgyak párosításának feladata mely esetekben bonyolult, és mikor oldható meg hatékonyan, továbbá új közelítő algoritmusokat is adtak a nehéz esetekre.

A szobatárs probléma kifizetéses változatát is vizsgálták. Megmutatták, hogy a stabil megoldás, ha létezik, akkor mindig elérhető lineáris számú blokkolás után. Ezen túl nehézségi bizonyításokat adtak minimális számú blokkoló párt adó megoldások keresési problémájára. Megvizsgálták, hogy a felvételi problémában milyen speciális problémákhoz vezet, ha az egyenlő pontszámú jelentkezőket vagy mind felveszi az adott egyetem vagy mind visszautasítja. A stabil megoldások létezése, optimalitása mellett azzal a kérdéssel is foglalkoztak, hogy mely esetekben éri meg taktikázni a jelentkezőknek.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet kutatási portfóliójában az alapkutatások mellett mindig helyet kapnak aktuális gazdaságpolitikai, jóléti, nemzeti kérdések. Ilyen jellegű témákra néhány példa: a népesség

iskolázottságának előrejelzése, a roma tanulók iskolai lemaradásának okai, mélyszegénységben élők számára nyújtott mikrohitelzés magyarországi megvalósításának tapasztalatai, a magyar gazdaság sérülékenységének kialakulása 2001–2008 között témájú kutatás, a Magyarországra települt külföldi cégek kivonulásának (relokáció) meghatározó tényezőit vizsgáló kutatás, munkapiaci előrejelző rendszer kialakítása.

Az intézet arra is különös hangsúlyt fektet, hogy a társadalom számára hasznosítható kutatási eredményeket megfelelő fórumokon nyilvánosságra hozza, kiadványaikat nyilvános bemutatókon ismertesse, és honlapján az érdeklődő közönség számára hozzáférhetővé tegye.

A *Munkaerőpiaci Tükör* évkönyvsorozat, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával immár 12. éve szolgálja a munkapiaci döntéshozók információval való ellátását, a munkapiac iránt érdeklődők tudásvágyának kielégítését és a felsőoktatási hallgatók képzését. A kutatás eredményeit minden évben a sziráki *munkatudományi konferencián* ismertetik, amelyet 2012-ben Bérek, adók és transzferek címmel rendeztek meg. A konferencián három közérdeklődésre számot tartó szekcióban hangzottak el előadások. A bérek, adók, transzferek munkakínálati hatásait taglaló előadások aktualitását az adórendszeri és segélyváltások időszakában nem kell hosszasan magyarázni. A közszféra munkaerőpiaca azért került a középpontba, mert a hazai foglalkoztatottak több mint negyede itt dolgozik. A harmadik szekcióban olyan előadások hangzottak el, amelyek a *munkapiaci előrejelző rendszer* kialakítása kapcsán folyó kutatások keretében készültek.

A *Verseny és szabályozás 2011* címet viselő ötödik évkönyv középpontjában a pénzügyi szektor válság alatti újraszabályozása áll. A kötet fontos megállapításokat tartalmaz a válság és a verseny kapcsolatáról, elemzi a bankszabályozást, a központi bankok szerepének változásait, a magyar bankszektor versenyhelyzetét, a pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevő fogyasztók viselkedési gazdaságtani magyarázatait. A kötet hálózatos szolgáltatásokkal foglalkozó része a magyar vasúti teherszállítás és az energiaszektor piacnyitás utáni versenyhelyzetét, a szolgáltatóváltás problémáit tárgyalja. A kutatás tanulságai szerint a válságból való kilábalás sebességét nagymértékben befolyásolja, hogy a válságenyhítő beavatkozások során kialakulnak-e újabb versenyakadályok, illetve hogy felszámolták-e a válságban szerepet játszó versenykorlátozásokat.

Az intézetben született vagy születőfélben lévő kutatási eredmények, szakmapolitikai vélemények, valamint az aktuális gazdasági, közéleti és társadalom-politikai kérdések vitafórumaként működtetik *szakmai blogjukat*, ahol munkatársaik rendszeresen közlik véleményüket, írásait, lehetővé téve a társadalmi interakciót. Munkatársaik sajtószereléseit az intézet honlapján kialakított *sajtószemle* rovatban gyűjtik és tárják az érdeklődő közönség elé. Angol és magyar nyelvű honlapjukon naprakész tájékoztatást nyújtanak a kutatócsoportok főbb tevékenységeiről, publikációikról, az általuk rendezett konferenciákról, szemináriumokról és a fontosabb kutatási projektekről. Az intézet kommunikációs stratégiájának fontos eleme a honlap látogatottsági adatainak rendszeres értékelése.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az intézet kutatói szinte valamennyi hazai graduális és posztgraduális közgazdasági képzést nyújtó felsőoktatási intézményben oktatnak. (CEU, BCE, ELTE, DE, PTE stb.) Emellett együttműködési megállapodás keretében segítik a veszprémi Pannon Egyetemen, illetve a Szegedi Tudományegyetemen folyó doktori képzést. Kutatói tanítanak külföldi egyetemeken (Cardiff University, UK Open University), külső munkatársak neves külföldi kutatóintézetek-

ben (CEPR, IZA). Egyik fiatal kutatójuk a University of California egyetemen folytat ösztöndíjas tevékenységet, másik fiatal munkatársuk Firenzében a European University Institute-nál tölt egy évet Max Weber poszt-doktori program keretében.

Az intézet tizenkettedik alkalommal rendezte meg a Nyári Műhelyt, amellyel a külföldön tanuló vagy hivatásukat külföldön gyakorló közgazdászok számára nyújt fórumot. A pekingi School of Economics and Business Administration (SEBA) of Beijing Normal University-vel korábban kötött együttműködés keretében Pekingben nagy sikerrel rendezték meg harmadik közös konferenciájukat.

Szakértői tevékenységet folytattak a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság, az EU Employment Observatory, az Európai Unió 7. keretprogramja, az Európai Központi Bank számára. Hozzájárultak az Európai Bizottság „Horizon 2020” programtervezetéhez és a „Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia 2020” c. dokumentumhoz. Részt vettek az EU Skills Panorama fejlesztésében, egyik kutatójuk tagja a European Centre for the Development of Vocational Training szakértői hálózatának, másik kutatójuk közreműködött a „NEKIFUT” projekt (Nemzeti Kutatás-fejlesztési Infrastruktúra Felmérés és Útiterv) módszertani megalapozásában, és a zárójelentés elkészítésében. Az intézet tanácskozási joggal képviselteti magát a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságában és az Indikátor Albizottságban, részt vettek a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia indikátorrendszerét kialakító tanulmány elkészítésében.

Számos kutatójuk alapítója, elnökségi tagja a Magyar Közgazdaságtudományi Egyesületnek, elnökségi tagként részt vesznek a Magyar Közgazdasági Társaság munkájában.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

26 OTKA téma futott az intézetben 2012-ben, ebből 10 új téma volt. Az intézet pályázati tevékenységében kiemelkedő fontosságú a Munkaerő-piaci előrejelzések készítése, szerkezetváltási folyamatok előrejelzése TÁMOP – 2.3.2-09/1 kiemelt projekt megvalósítása. A Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra központja által kiírt pályázatokon támogatást nyertek a Verseny és szabályozás következő évi kötete és két másik kutatási projekt megvalósítására. Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány ebben az évben is támogatta a Munkaerőpiaci Tükör évkönyvet.

Megkezdődött az EU 7 keretprogram által finanszírozott Növekedés, innováció és versenyképesség: a kohézió elősegítése Kelet- és Közép-Európában c. és az Agrár-élelmiszeripari termékpályák nemzetközi összehasonlítása: a versenyképességüket és teljesítményüket meghatározó tényezők az EU-ban és nemzetközi piacokon c. kutatási projektek megvalósítása. Szerződés-kötés alatt áll az Európai versenyképesség feltérképezése c. projekt, amelynek az intézet lesz a koordinátora.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Altwicker-Hámori Sz. – Köllő J.: Whose children gain from starting school later?: Evidence from Hungary. *Educational Research and Evaluation* Vol. 18. No. 5., 459-488. (2012)
2. Bakucs L. Z. – Falkowski, J. – Fertő I.: Price transmission in the milk sectors of Poland and Hungary. *Post-Communist Economies* Vol. 24. No. 3. 419-432. (2012)

3. Békés G. – Muraközy B.: Magyar gazellák: A gyors növekedésű vállalatok jellemzői és kialakulásuk elemzése. *Közgazdasági Szemle* 59. évf. 3. sz. 233-262. (2012)
4. Békés G. – Muraközy B.: Temporary trade and heterogeneous firms. *Journal of International Economics* Vol. 87. No. 2. 232-246. (2012)
5. Biró P. – Kern, W. – Paulusma, D.: Computing solutions for matching games. *International Journal of Game Theory* Vol. 41. No. 1. 75-90. (2012)
6. Biró P. – Manlove, D. F. – McDermid, E. J.: "Almost stable" matchings in the Roommates problem with bounded preference lists. *Theoretical Computer Science* Vol. 432. 10-20. (2012)
7. Bojnec, S. – Fertő I.: Complementarities of trade advantage and trade competitiveness measures. *Applied Economics* Vol. 44. No. 4. 399-408. (2012)
8. Bojnec, S. – Fertő I.: Does EU enlargement increase agro-food export duration? *The World Economy* Vol. 35. No. 5. 609-631. (2012)
9. Cseres-Gergely Zs.: Can the modernisation of a public employment service be an effective labour market intervention?: The Hungarian experience, 2004-2008. *European Journal of Government and Economics* Vol. 1. No. 2. 145-162. (2012)
10. Elek P. – Köllő J. – Reizer B. – Szabó P. A.: Detecting wage under-reporting using a double-hurdle model. In: Lehmann H. – Tatsiramos K. (eds.): *Informal employment in emerging and transition economies*. Bingley: Emerald Group Publishing Ltd., 135-166. (Research in Labor Economics; Vol. 34.) (2012)
11. Fazekas K. – Benczúr P. – Telegdy Á. (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2012. Budapest, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet; Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft., 423. (2012)
12. Fazekas K. – Scharle Á. (szerk.): Nyugdíj, segély, közmunka: A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede, 1990–2010 [E-book]. Budapest, Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet; MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 306. (2012)
13. Fleiner T. – Sziklai B.: The nucleolus of the bankruptcy problem by hydraulic rationing. *International Game Theory Review* Vol. 14. No. 1. (1250007)-1-11. (2012)
14. Garay B. M. – Simonovits A. – Tóth J.: Local interaction in tax evasion. *Economics Letters* Vol. 115. No. 3. 412-415. (2012)
15. Görg H. – Kneller R. – Muraközy B.: What makes a successful export? : Evidence from firm-product-level data. *Canadian Journal of Economics – Revue canadienne d'économie* Vol. 45. No. 4. 1332-1368. (2012)
16. Halpern L. – Muraközy B.: Innovation, productivity and exports: The case of Hungary. *Economics of Innovation and New Technology* Vol. 21. No. 2. 151-173. (2012)
17. Herrendorf, B. – Valentinyi Á.: Which sectors make poor countries so unproductive? *Journal of the European Economic Association* Vol. 10. No. 2. 323-341. (2012)
18. Karsai J.: A kapitalizmus új királyai : Kockázati tőke Magyarországon és a közép-kelet-európai régióban. Budapest, Közgazdasági Szemle Alapítvány; MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, 249. (2012)
19. Kertesi G. – Kézdi G.: A roma és nem roma tanulók teszteredményei közti különbségekről és e különbségek okairól. *Közgazdasági Szemle* 59. évf. 7-8. sz. 798-853. (2012)
20. Kóczy Á. L.: Beyond Lisbon: Demographic trends and voting power in the European Union Council of Ministers. *Mathematical Social Sciences* Vol. 63. No. 2. 152-158. (2012)
21. Madarász A.: Adósság, pénz és szabadság. *Közgazdasági Szemle* 59. évf. 5. sz. 457-507. (2012)
22. Neményi J. – Oblath G.: Az euró bevezetésének újragondolása. *Közgazdasági Szemle* 59. évf. 6. sz. [569]-684. (2012)

23. Sass M.: Internationalisation of innovative SMEs in the Hungarian medical precision instruments industry. *Post-Communist Economies* Vol. 24. No. 3. 365-382. (2012)
24. Semjén A.: A tandíj közgazdaságtana. *Közgazdasági Szemle* 59. évf. 1. sz. 31-62. (2012)
25. Szentpéteri Á. – Telegdy Á.: Political objectives and privatization decisions: Selection of firms for privatization or long-term state ownership in Romania. *Economics of Transition* Vol. 20. No. 2. 299-313. (2012)
26. Valentiny P. – Kiss F. L. – Nagy Cs. I. (szerk.): Verseny és szabályozás, 2011. Budapest, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 371. (2012)

MTA KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
REGIONÁLIS KUTATÁSOK INTÉZETE

7621 Pécs, Papnövelde u. 22.
telefon: (72) 523 800, fax: (72) 523 806
e-mail: perger.eva@rkk.hu, honlap:www.rkk.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete (MTA KRTK RKI) a 2012. január 1-jével történt átszervezés előtt MTA Regionális Kutatások Központja (MTA RKK) néven önálló költségvetési szervként működött. Az intézet az új szervezeti formában is alapvetően megtartotta elődje feladatait, tevékenységeit, kutatási profilját és telephelyhálózatát.

Az intézet a közfeladatként jelentkező alapkutatásokat tekintette elsődleges feladatának a 2012. évben is. Eredményeinek bemutatásaként 3 monográfia, 10 tanulmánykötet, 100 szakcikk és további 200 tanulmány megjelentetését, a Discussion Papers sorozat, a Kárpát-medence régiói monográfiásorozat és a Tér és Társadalom folyóirat folyamatos kiadását tervezte. E feladatokat az átalakulás nehézségei ellenére sikerült teljesíteni. Az intézeti munkákra 2012-ben is kiemelkedően sok, 1799 hivatkozást regisztráltak.

Az RKI a területi tudományok magyarországi bázisintézményeként hozzájárult a területi törvényszerűségek feltárásához, az eredmények hazai és nemzetközi terjesztéséhez, kutatásai megalapozták az Európai Unió és Magyarország területpolitikáját, fejlesztési stratégiáját. Alkalmazott kutatásai közvetlenül szolgálták a kiegyensúlyozott és fenntartható térszerkezet kialakítását és működtetését. Az intézet hét decentralizált kutatási egysége saját kutatási profilja mellett kiemelt feladatként kezelte a térségi sajátosságok elemzését.

2012-ben számottevő hangsúlyt kaptak a Kelet-Közép-Európával (térszerkezet, versenyképesség, Centrope régió), a tanyás térségekkel, az innováció területi, illetve hálózati kérdéseivel (kormányzás szerepe, egyetem–vállalat kapcsolatrendszer), az aktuális társadalmi kérdések térbeliségével (szegénység, kirekesztés, migráció, oktatás), a városok integrált és fenntartható fejlesztésével (városhálózattal, agglomerációk intézményesítésével, barnamezős területekkel), a területi kormányzás sajátosságaival és továbbfejlesztésével, az európai területi jövőképpel (Duna-térség forgatókönyveivel) kapcsolatos kutatások, továbbá a magyar területfejlesztés nemzetközi versenyképességét megalapozó vizsgálatok is.

A 2012. évben is komoly feladatot jelentett a felsőoktatási tevékenység, az RKI harmincöt kutatója – köztük nyolc egyetemi tanár – vezetett, illetve témafelelősként támogatott doktori és mesterképzéseket.

Az intézet tizenöt nemzetközi, huszonöt hazai tudományos és öt kulturális rendezvény szervezését tervezte. A 2012. év a nemzetközi események és kapcsolatok terén Svájc irányában jelentett új minőséget, illetve egyes kelet-közép-európai országokkal intenzívebbé váltak az együttműködések.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Az agglomerációk intézményesítésének sajátos kérdései

A területi politika megújulását szolgáló OTKA-alap kutatás 2012-ben önálló kötettel zárult. Az elemzés a hazai, viszonylag szerénynek tekinthető városkutatások terén hiánypótló jellegű, ugyanis kevés kutatási empiria áll rendelkezésre arról, hogy a hazai nagyvárosok az utóbbi évtizedekben mennyire töltik be a térszervező szerepkörüket. A három nagyváros (Győr, Miskolc, Pécs) térségében folyt kutatások rámutattak arra, hogy a hazai közigazgatás egyelőre nem rendelkezik hatékony kormányzási eszközökkel a városok és térségük szorosabb együttműködésére, s az informális, nemcsak az önkormányzatokat, hanem a gazdasági szereplőket is magában foglaló hálózatok szerepe többnyire nem képes pótolni ezt a hiányt. A kutatás rámutatott arra, hogy a formalizált, közpolitikai eszközrendszerhez képest a városok gazdaságszervező ereje legfeljebb a fejlettebb térségekben érzékelhető, összességében azonban a hazai centralizált irányítási rendszer akadályozza a policentrikus városhálózat kialakulását, ami pedig a gazdasági versenyképesség és innováció egyik fontos forrása lehetne.

Innovációbarát kormányzás Magyarországon

Az OTKA-kutatás célterülete az innováció központi és regionális irányításának az elmúlt évtizedben formálódó hazai rendszere volt. Az elméleti kereteket a kutatás által generált empirikus adatbázisokon keresztül tesztelték a kutatók. Az empirikus eredmények visszaigazolták a hipotéziseket. Ezek egyik legfontosabb feltevése az volt, hogy a korszerű kormányzási elméletek, a gazdaság- és innovációfejlesztési paradigmák szükségképpen visszatükrözik annak a társadalomnak az értékrendszerét, amelyben megszülettek. Beigazolódtott, hogy az innovációs teljesítmény szorosan összefügg a kormányzás teljesítményével, a kormányzási rendszer nyújtotta feltételekkel és az innovációs szakpolitika mozgásterével. A nemzeti innovációs rendszert jellemző centralizáltság az irányítás, a tervezés és a stratégiaalkotás esetében is domináns, ennél fogva erősen központfüggő maradt a regionális irányítás is. Az egyetemek fejlesztő szerepe és térségi elkötelezettsége nemcsak a képzés és a kutatás területein valósulhat meg, hanem a regionális intézményekben és a helyi kormányzásban is. Nincs kedvező változás az innovációs szereplők közötti kapcsolatok, a bizalom tekintetében, a növekvő centralizációval a kezdeti regionális intézményfejlesztési és hálózatépítési törekvések is visszaszorultak.

Az egyetemek és a vállalatok kapcsolatai a kutatás-fejlesztésben

Az egyetemek és a vállalatok K+F-programokban való együttműködéséről három magyarországi egyetemen végzett empirikus vizsgálat azt igazolta, hogy a K+F-programokban való részvétel bővítette az egyetemek kapcsolati hálóját, ugyanakkor a külföldi vállalatokkal való együttműködés ritka és esetleges volt, nem erősödött az elmúlt években. A külföldi K+F-kihelyezésről a kutatás azt igazolta, hogy bár a multinacionális vállalatok K+F-kihelyezése szélesedett Kína és néhány más fejlődő ország irányába, a kelet-európai országok – köztük Magyarország is – megtartották kedvező induló pozícióikat. A kevésbé fejlett országokba kihelyezett K+F-tevékenység elsősorban a magasan képzett munkaerőt használja fel, főleg a fejlesztés, kevésbé az alapkutatások területén, ágazatonként és területenként differenciáltan. A gazdasági válság is hatott a multinacionális vállalatok K+F-kihelyezésére, volt ahol növelték ezt a tevékenységet (pl. az alapkutatásokban, területileg az OECD-országokban), míg másutt visszafogták pl. a fejlesztési tevékenységet. Magyarországon bár 2004 óta minden mutató esetében (kutatóhelyek száma, K+F-foglalkoztatottak száma,

ráfördítések) a magyar vállalatok erősödését és a külföldiek szerepgyengülését lehet tapasztalni, a külföldi tőke még mindig szinte egyedülálló súllyal rendelkezik a magyarországi kutatás-fejlesztésben.

Budapest térbeli folyamatai

Az intézet hagyományos kutatási területe a főváros és térsége térszerkezetének, térbeli folyamatainak kutatása. Az elmúlt években elsősorban az újraiparosítás, a versenyképesség és a kormányzási kérdések tematizálták a kutatói érdeklődést. A Kreatív Gazdaság, Kreatív Régió versenyképességi programhoz kapcsolódó feltáró kutatás abból a megállapításból indult ki, hogy a kreatív és kulturális gazdaság, valamint a magas hozzáadott értékű tevékenységek nemcsak elemzési kategóriák, hanem egyben politikaiak is, amelyekre gazdaságpolitikai döntések, ágazati és területi fejlesztési tervek alapozódnak Budapesten. A kerületi fejlesztéspolitikai dokumentumok elemzése arra mutatott rá, hogy a fejlesztési elképzelésekben és a kerületfejlesztési diskurzusokban is jelen vannak ezek a fogalmak. A kutatás feltárta a kreatív gazdaság elhelyezkedését és következtetéseket fogalmazott meg a kreatív gazdaság városszervezésében való érvényesítésének lehetőségeire és veszélyeire.

Budapest barnamezős területeinek átalakulása

A versenyképességi programhoz kapcsolódó barnamezős kutatás a barnamezős területek felértékelődését a kreatív gazdaság tényleges, várt, vagy remélt megjelenésével hozta összefüggésbe a budapesti és kerületi politikai gyakorlatban. A kvalitatív vizsgálati eredmények alapján az átalakulás jellege nem garantálja feltétlenül a minőségi felértékelődést, a barnamezős funkcióváltás nem egyértelműen azonosítható a városszerkezeti szempontból jelentős területi felértékelődéssel. A belvároshoz közel eső látványos bevásárlóközpont- és irodaépítkezések, valamint a terjeszkedő lakóterületek erre engednek következtetni, de az érintett külső kerületekben nem egyértelmű, hogy a funkcióváltás egyben magas színvonalú városi környezetet és minőségi munkahelyek teremtését jelentené. Ez elsősorban akkor válik kétségesé, amikor ugyan egy-egy volt ipari, raktározási hasznosítású területen megtelepednek a kereskedelmi szolgáltató funkciók, de ezek szabályozatlan, rendezetlen formában, komolyabb létesítményfejlesztés nélkül, a városképet romboló módon jelen. Nem megoldott a fejleszthetőség (beépítési arány), a parkolási lehetőségek, és ugyan a funkcióváltás megtörténik, de a területhasználat minősége nem mutatja az egyértelmű felértékelődést. A lakófunkció esetében sem beszélhetünk minden esetben értékteremtésről, az életminőség sok esetben lakótelepi szintű. Mindazonáltal a funkcióban maradt volt ipari hasznosítású területeken is tapasztaltunk olyan jellegű átalakulást, ami az eredeti tevékenység minőségi környezetben történő folytatásával értékeli fel a területet. Ez elsősorban a hagyományos ipari kerületekben jellemző ott, ahol nagyobb iparterület egy tulajdonos kezében maradt. Bizonyos térszerkezeti elemek valóban dinamizáló tényezőnek bizonyultak a barnamezős átalakulásban. Ilyen elsősorban a városközpont-hoz való közelség, vagy részben a közúti közlekedési artériák fizikai távolsága. A legnagyobb meglepetést maga a Duna okozta, ami a várakozásokkal ellentétben nem abszolút dinamizáló tényező a megkérdezettek és a feltárt tények szerint, sőt esetenként a nehézkes megközelíthetősége miatt hátrányként értékelődik a megújulási esélyeket illetően.

Kísérleti projektek a Centrope régióban

A négy országra kiterjedő, Bécs központú Centrope régió Közép-Európa területi fejlődésének csomópontja. A kísérleti projektek célja az volt, hogy példaszerűen és szemmel látható módon sikerüljön elérni a Centrope céljait, továbbá mélyreható ismereteket nyújtsanak és segítsenek működőképessé alakításában. A három kísérleti projektből az intézet győri

kutatóhelye kettőben vállalt meghatározó szerepet. A hároméves Regionális Fejlesztési Jelentés (RDR) projekt keretében négy tematikus és három regionális fejlődési jelentés készült el angol, német, cseh, magyar és szlovák nyelven. Az intézet valamennyi jelentés kidolgozásában részt vett, egy regionális jelentést, illetve a tematikus kutatás-fejlesztési anyag kidolgozását koordinálta is. Ezen együttműködési forma rendszeres transznacionális elemzést nyújtott, amely kitért a gazdasági és a munkaerő-piaci változásokra. A projekt során megfogalmazott stratégiai javaslatok megfelelő alapot teremtenek majd a régió, mint erősen integrált gazdasági térség további növekedéséhez. A pénzügyi válság nyomán a régió kielégítő teljesítménye 2012-ben is folytatódott, jó kilátásokkal a következő két évre. A hozzáadott érték növekedése a térségben továbbra is meghaladja a 2%-os küszöböt, és a Centrope közvetlen külföldi befektetésekre gyakorolt vonzereje sem ingadozik. A projekt lehetséges folytatása a térség gazdasági és munkaerő-piaci monitoringja lehet. A kétéves Infrastruktúraértékelő Eszköz (INAT) projekt az érintett határ menti térségek stratégiai dokumentumainak, majd – döntően közlekedési – infrastruktúra-szükségeinek feltárását követően olyan stratégiai kereteket készített elő az érintett politikai döntéshozók számára, amelyek a következő másfél évtizedben segíthetik a régió integrációját. A kutatók által jegyzett tanulmány képezte az alapját a Centrope politikai testülete által 2012. október 15-én Pamhagenben elfogadott Strategy and Action 2013+ dokumentumnak.

Tanyakutatások

2012-ben újra lehetőség nyílt az intézet egyik hagyományos kutatási témájának művelésére, az alföldi tanyák átalakulásának, helyzetének, fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatára. Az Országos Tanyafejlesztési Program kapcsán a kutatók megállapították, hogy bár a program önmagában nem képes kezelni a külterületek súlyos ökológiai-természeti és társadalmi-gazdasági problémáit, de nagyon jó helyi kezdeményezésekre ad lehetőséget, amelyek példaértékkel bírnak, és tovagyűrűző hatásaik jelentősebbek, mint a program direkt hatásai. A munka során összevetésre kerültek a tanyai gazdálkodás jellemzőire vonatkozó új adatok az intézet 2005-ös tanyakutatásának eredményeivel. A tanyai gazdaságok fejlődési tendenciáiról megállapítható, hogy a tanyai üzemek gazdálkodási formáiban az országos trendeknek megfelelő változások következtek be, elsősorban az őstermelőket érintő adminisztratív változásoknak köszönhetően. Az egyes gazdálkodási formák területhasználatban elfoglalt helye érdemben nem változott. A tanyai gazdaságok esetében erőteljes birtokkoncentrációs folyamat figyelhető meg, miközben a birtokméretek növekedésének ütemét nem éri el az árbevételek növekedése. Az egyéni kisgazdaságok saját bevallásuk és a hivatalos statisztikák szerint sem tudnak jelentős munkaerőt foglalkoztatni, jelentőségük inkább az önfoglalkoztatásban mutatkozik meg. A tanyafejlesztési programra pályázatot benyújtó üzemek jelentős részben a szociális és a versenyző mezőgazdasági üzem határán helyezkednek el, így támogatásuk azt a segítséget adhatja meg számukra, hogy valódi piacra termelő gazdasággá váljanak. Kecskemét és térségében a külterületi jelleg több tekintetben is megváltozott, a tanyavilág nagymértékben mozaikossá vált. Egyre kevesebb a „klasszikus” kiskun tanya, mely a lakó- és gazdálkodási funkciókat is egyesíti. A kistérség külterületei igen változatosak, a tanyán élő társadalom meglehetősen heterogén. A tanyás külterületek helyzete az utóbbi években egyértelműen romlott, a tanyán élők megélhetése egyre nehezebbé vált. A kedvezőtlen folyamatok ellenére a térségre jellemző tanyák a jövőben újra fontos települési tényezők lehetnek, mint az európai szellemiségű vidékfejlesztés kiváló terepei. A kistérség tanyavilágában meglehetősen sajátos területi egységet alkot a térségközpont, Kecskemét külterülete, amely országos viszonylatban is a legösszetettebb, legváltozatosabb szórványtelepülési övezet. Sokkal élesebben jelentkeznek a tájhasználati problémák, a külterületi társadalmi konfliktusok, az eltérő lakossági igényekből és elvárásokból, valamint a

szegregátumok elkülönüléséből fakadó kérdések, mint a kisebb településeken. A nagyváros bel- és külterületi határain a „tanyakérdés” ma már valójában sokkal inkább urbanisztikai kérdés.

Szelektív vándorlás és kiegyensúlyozatlan nemi arány a rurális térségekben

Az ESPON-program SEMIGRA kutatását az a tény motiválta, hogy Európa periferikus, többnyire elmaradott rurális régióiban a társadalmi nemek szelektív elvándorlása „nőhiányt” eredményez a fiatalok korcsoportjaiban. A kutatás négy ország öt régiójában vizsgálta a jelenség okait, hatásait, a vidéken élő fiatalok elvárásait, s javaslatokat tett társadalmi, nemekre érzékeny regionális politikák alakítására. A projekt lehetőséget biztosított a kutatóknak, hogy a társadalmi és területi leszakadás problémáját egy speciális nézőpontból, a szelektív migráció irányából közelítsék meg. A szelektív migráció eredményeként a lokális munkaerőpiacok korábbi struktúrája megbomlott, elsősorban a mobilabb fiatal aktív férfiak „tűntek el” a kínálati oldalon, míg a családok esetében a kereső férfiak kivándorlása révén a hagyományos családmodell átalakulása volt megfigyelhető (apa- és anyaszerepek összecsiszázása, idősebb gyermekek korai felnőtté – és ezzel családfenntartóvá – válása, a klasszikus családmodell megélésének hiánya, napi megélhetési gondok rendszeressé válása). Szemben a fejlettebb európai térségekkel, ahol a fiatal nők elköltözése az elérhető szolgáltatások színvonalkülönbségére vezethető vissza, hazánkban (az Észak-Alföldön) a nők, különösen a magasabb végzettséggel rendelkező nők esetében az elvándorlási okot az elhelyezkedését nagyban nehezítő munkaerőpiac jelenti. A szakértői véleményekben megfogalmazódó munkahelyteremtésre, képzésre, ifjúságpolitikára, vidékfejlesztésre vonatkozó, felvetésekben azonban meglehetősen kis szerepet kapott a társadalmi nemi szempontok integrálásának szükségessége a fejlesztésekben. Mindezek miatt a kutatók legfontosabb javaslata az volt, hogy bár a célzottan az ifjúság és a férfi–nő egyenlőség, vagy kifejezetten a nők helyzetét segítő fejlesztési programokra is szükség van a régióban, valamennyi regionális és kistérségi, települési fejlesztési politika, beavatkozás tervezésekor számba kell venni az ifjúság és azon belül a nők és a férfiak sajátos igényeit, az egyes politikák nemekre gyakorolt hatásait. Ezért olyan rendszer működtetése javasolt, ami valamennyi ágazati fejlesztést a vidékpolitika metszetében gondolja végig, s minden egyes cél megfogalmazásában, program kialakításában és konkrét intézkedésben horizontális elvként érvényesíti az ifjúság, illetve a nők és a férfiak esélyegyenlőségének biztosítását.

A vajdasági migráció okai és sajátosságai

Az MTA CSFK Földrajztudományi Intézetének munkatársaival közös, hároméves kutatás a Vajdaságból Magyarországra irányuló migráció sajátosságait térképezte fel. A Swiss National Science Foundation (SNSF) által támogatott TRANSMIG-projektben a migrációt egy transznacionális térben zajló etnikai migrációs folyamatként értelmezték, amelyen belül a különböző migráns csoportok gyakorlatai közelíthetők a migráció különböző ideáltípusaihoz (migráció-immigráció, visszatérő, diaszpóra és transznacionális migráció). A kvalitatív módszereken alapuló kutatás külön hangsúlyt fektetett a migráció és az emlékezet, az identitás összefüggéseinek feltárására. A tárgyévben publikált eredmények elsősorban a tanulmányi célú migrációra fókuszáltak, a migráció e formájának tartós jelenléte, valamint politikai és társadalmi jelentősége miatt.

A volt európai államszocialista országok területi és településpolitikája – Kelet-Közép-Európa térszerkezeti kérdései történeti nézőpontból

A német Mezzogiorno – Adalékok a keletnémet regionális fejlődés természetrajzához c. kutatás arra kereste a választ, hogy a keletnémet tartományok legújabb kori regionális fejlődésére az egyes korszakok milyen hatással voltak, milyen térbeli átalakulások játszódtak

le, milyen okokkal magyarázhatók ezek a változások, és milyen képet mutattak a fejlett Európa e nagy kiterjedésű, elmaradottnak minősíthető térségében a területi különbségek. A német régiók évszázadokon keresztül átalakulásában például a nagyvárosi hálózatnak jelentős szerepe volt. A régiók szervezésében, az innovációk terjesztésében az ipari forradalom korszakában megszerzett pozícióikat a német nagyvárosok folyamatosan megújították, a területi fejlődés modern paradigmáinak megfelelően érvényesítették. A német fejlődéstörténet sajátossága az ipar regionális fejlődésében keresendő. A 19. század végétől az industrializáció (a feldolgozóipar és az iparhoz kapcsolódó szolgáltatások) volt a területi szerkezet meghatározó formálója. A decentralizált ipari rendszer intézményesülése a regionális autonómia erősödésének is előfeltétele volt. A német fejlődés egyetlen korszakában, a Harmadik Birodalom bő egy évtizede alatt mellőzte a gazdaságpolitika ezt a fejlesztő erőforrást. A fejlődés intézményi, ágazati és települési kölcsönhatások kooperatív hatásmechanizmusainak eredményes működését bizonyító történeti tények miatt az új német tartományok fejlődési pályáját nem lehet a Mezzogiorno-jelenséggel azonosnak tekinteni. A 19–20. századi román politikának meghatározó eleme volt a területi kérdéskör. Az államszocializmus időszakában összefüggő rendszerben, egyszerre jelent meg a természetátalakítás (sztálini szellemben), a gazdaság szocialista átalakítása, a társadalom homogenizálásának kérdése. A településpolitika mintegy szintetizálta ezeket a folyamatokat. Valójában az 1968-as közigazgatási reformhoz kapcsolódva jelentős részben fővárosfejlesztés, megyeszékhely-fejlesztés, illetve iparváros-fejlesztés folyt. A román településpolitika egyik korábban nem érintett sajátossága, hogy lényegében a magyarok ismertették meg a román vezető réteget a szocialista városelmélettel, s a szovjet fejlesztési gyakorlattal. A sokat emlegetett „falurombolásra” leginkább a természet átalakításával kapcsolatban került ténylegesen sor (víztározók, csatornák építése), a meghirdetett nagy átalakításra sem erőforrás, sem pedig tényleges lehetőség nem állt rendelkezésre.

Többcélú küzdelem – Helyzetképek a kistérségi közoktatásról

A többcélú kistérségi társulások 2004–2007 között váltak a közoktatás szervezésének egyik főszereplőjévé. A támogatások rendkívül hatékonyak bizonyultak: a társulások három év alatt minden kistérségben létrejöttek. De mi történt valójában? Igazi, vagy csak formális együttműködések alakultak? Javult-e az oktatás minősége? Többen jutottak-e magasabb színvonalú szolgáltatáshoz? Nöttek-e a rászorulókat esélyei a kistérségek égisze alatt? E kérdésekre az intézet tíz, eltérő település- és társadalomszerkezetű, döntően vidéki jellegű kistérségben végzett kutatás alapján kísérelt meg választ adni. Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet megbízásából végzett kutatás mára már egy letűnt korszakot dokumentál. Az óvodák, iskolák fenntartását célzó társulások létrejötte vagy éppen elutasítása küzdelmekkel volt terhes, amelyből az érintett szereplők (döntéshozók, intézmények képviselői, szülők) egyaránt kivették a részüket. E küzdelemnek – kistérségenként más-más módon és arányban – voltak nyertesei és vesztesei is. Az aprófalvas térségekben készült esettanulmányok igazolták, hogy a társulások létrejötte és az iskolabezárások újabb hullámának elülte után is kérdés marad: fenntarthatók-e, fenntartandók-e a kisiskolák a kistelepüléseken, főképp a szegregálódó települési közegben? A kutatás eredményeit összegző kötet láttelepet ad a kistérségi társulások fél évtizedéről, bemutatva a lehetőségeket és kényszerpályákat, s tanulságokkal szolgál a jövő közoktatási folyamatainak irányítói, döntéshozói számára is.

Kritikai földrajzok – nemzetközi elméleti megközelítésektől a hazai tapasztalatokig

Az intézet kutatásaiban továbbra is nagy hangsúlyt kaptak azok a kutatások, amelyek a kritikai földrajz elméleti megközelítéseit vetették össze a hazai kutatási tapasztalatokkal. A társadalomföldrajz eszmerendszerének vizsgálata keretében áttekintésre kerültek a

nemzetközi és a hazai feminista földrajz átalakulásának csomópontjai, illetve a magyarországi társadalomföldrajz legújabb trendjei. A kritikai városföldrajzi kutatások részeként folytatódott a magyarországi városrégiók átalakulásának – a „tértermelés” részeként értelmezett centrum–periféria relációba helyezett – elsősorban elméleti vizsgálata. A kutatások bizonyították, hogy a versenyt, a gazdasági növekedést, a gazdasági sikert központba helyező tudományos és politikai diskurzusok elfedik a metropolitan–non-metropolitan terek egyenlőtlen hatalmi viszonyait, a radikális földrajzban eredetileg használt metropolis-jelentést.

Új ESPON-kutatások

Az ESPON (Európai Területi Tervezési Megfigyelő Hálózat) az Európai Unió legnagyobb szabású területfejlesztési kutatási programja. Az intézet 2012 során három új kutatásban vett részt, az egyik a területi kormányzás, a másik a területi forгатókönyvek, a harmadik a szegénység témakörével foglalkozik. Az ET2050 – Territorial Scenarios and Visions for Europe projekt keretében az RKI elkészítette a Duna-régió bibliográfiáját és transznacionális térségének helyzetelemzését, illetve a scenárióknak az adott térségre vonatkozó adaptációját. A TANGO – Territorial Approaches for New Governance program keretében a területi kormányzás különböző modelljeinek elemzése zajlott, nemzetközi összehasonlító és esettanulmányi módszerrel. E projektek közvetett haszna, hogy betekintést nyújtanak az intézeti kollégák számára a területi folyamatokkal foglalkozó kiemelkedő európai tudományos intézmények, szakértői körök elméleti és alkalmazott kutatási tevékenységébe. A tapasztalatok arra mutattak rá, hogy a válság kiváltotta centralizációs tendenciák ellenére a fejlesztéspolitika és általában a kormányzás területi dimenziói felértékelődnek, s egyre kifinomultabb technikák, eljárások, intézményi megoldások szolgálják a gazdasági versenyképességi és területi kiegyenlítési célok harmonizálását, a beavatkozások szinergiájának növelését. Az ESPON-projektek igazolják az európai területi politikák erősödő makroregionális meghatározottságát, de azt is, hogy a fejlesztési célok megfogalmazásában továbbra is a nyugati országok érdekei játszanak vezető szerepet. Emelkedik az ellenálló-, alkalmazkodóképesség szerepe, ez egyben a jövőbeli politikák egyik szlogenjévé válik. A TIPSE – Territorial Indicators of Poverty and Social Exclusion in Europe c. kutatás a szegénység és társadalmi kirekesztés indikátorainak azonosítását, térképezését és a kirajzolódó területi mintázatok elemzését célozza elsősorban az EU-tagországokban. A jelenlegi gazdasági válság Európa lakosainak millióit érintette valamilyen módon, folyamatosan nőtt az elszegényedés kockázata. A projekt célja a nagyfokú szegénység és társadalmi kirekesztés által sújtott területek feltárása, szakpolitikai ajánlások megfogalmazása, illetve egy területi monitoringrendszer kialakítása.

A magyar területfejlesztés nemzetközi versenyképességét szolgáló kutatások

Az intézet nyerte el a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség megbízását az EU 2013–2020 közötti kohéziós politikájára való felkészülést szolgáló tanulmány elkészítésére. A kutatás kitért a várható uniós szabályozás elemzésére, a területi hatások értékelésének módszertanára, és javaslatokat fogalmazott meg a hazai fejlesztéspolitikai tervezés számára. A kutatás megállapította, hogy noha az uniós kohéziós politika egyik kiemelt célja a régiók közötti területi különbségek mérséklése, az ezt a hatást mérő módszertan számtalan nagy ívű kutatási program (pl. ESPON) ellenére még nem áll rendelkezésre. Ugyanakkor a következő programozási periódusban még inkább számítani kell a területileg is hatékony (koncentrált) kohéziós politikai beavatkozások előtérbe helyeződésére, ami illeszkedik az EU forrásfelhasználások hatékonyságnövelő törekvéseinek sorába. Az elméleti szakirodalom, az esettanulmányok és a módszertani megközelítések alapján megállapítható, hogy a hazai kohéziós politikában jelentős tartalékok vannak a területi szempontok érvényesítésében,

amely nemcsak az aggasztóan növekedő regionális különbségek kezelésének, hanem a forrásallokáció hatékony, versenyképes megreformálásának eszköze is lehet. A kutatócsoport rámutatott a városok, városi agglomerációk fejlesztésének kiemelkedő jelentőségére, az integrált, több ágazatot és szektort egyaránt érintő fejlesztési programok megfogalmazásának előnyeire. Különösen fontos az Unió által kínált új lehetőségek (community led local development – CLLD, Integrated Territorial Investments – ITI) hazai alkalmazására való felkészülés mielőbbi megkezdése. A hazai tervezési, irányítási rendszer csak egy decentralizáltabb modell szerint lesz képes a területi kohéziót támogató fejlesztéspolitika végrehajtására. Ezért a hazai tervezésben és fejlesztéspolitikában továbbra is helyet kellene kapjon a regionális lépték, s különösen fontos a partnerség elvének sokkal következetesebb érvényesítése a jövőben, ami a fejlesztéspolitika legitimitációja mellett a helyi információk és erőforrások aktivizálásának az eszköze.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet alapelve, hogy a szilárd tudományos alapokon álló régió- és településfejlesztés az európai versenyképesség és a gazdasági gyarapodás záloga. Ennek érdekében az intézet nagy hangsúlyt helyez a kutatási eredmények terjesztésére és megvitatására mind a szélesebb értelemben vett szakmai, mind a civil közélet szereplőivel. A kutatók többsége aktívan részt vesz területfejlesztési és civil szervezetek munkájában. A tudomány és a társadalom közötti párbeszéd fontos eleme, hogy a tudományos fokozattal rendelkező kutatók oktatóként tíz egyetem és négy főiskola képzéseiben vesznek részt folyamatosan, ily módon is közvetítve a regionális tudomány eredményeit.

Az intézet aktívan részt vesz a Dél-Dunántúl, illetve Pécs fejlesztéspolitikáját, életét érintő stratégiai döntések előkészítésében, a helyi tudományos, szakmai közéletben. A Dunántúli Tudományos Osztály Pécssett egy úttörő kezdeményezést karolt fel, amely a városfejlesztés koncepcionális megalapozását a korábbinál szélesebb körű, nyitottabb tervezési, konzultációs folyamatban kívánja megvalósítani. Az ún. Városkooperáció a városi értelmiséget, szakmai műhelyeket fogja össze, rendezvényeket szervez, s ebben több kutató vesz részt érdemben. 2012-ben az intézet és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata együttműködési megállapodást kötött. A város és az intézet kooperációja már több évtizedes múltra tekint vissza. A szerződés aláírására az eddigi együttműködés elismeréseként és a jövőbeni kölcsönös előnyök hatékony kihasználása érdekében került sor. A város elsősorban a rendelkezésre álló tudás és kapcsolatrendszer hatékonyabb felhasználására számít. Az intézet kutatói részt vettek a Bács-Kiskun, a Baranya és a Békés megyei területfejlesztési koncepció kidolgozásában, melyek keretében az önkormányzatok által szervezett szakmai vitákon fejthették ki álláspontjukat a megyék helyzetéről, javasolt fejlesztési irányairól.

A kecskeméti kutatócsoport adott otthont a Móricz Zsigmond Közművelődési Alapítvány által szervezett Kecskeméti helyismereti és városfejlesztési esték c. rendezvénysorozatnak. A nyolceztés kezdeményezés célja kettős volt: egyrészt tájékoztatta a lakosságot a Kecskeméten folyó fejlesztésekről, másrészt betekintést nyújtott az ezek mögött meghúzódó urbanisztikai kérdésekről és dilemmákról. A program erősítette az intézet helyi beágyazottságát és növelte a településkutatási kérdésekben már korábban megszerzett hitelét mind a város vezetése, mind annak polgárai felé.

Az intézet báziskönyvtára Pécssett működik. A térrel foglalkozó társadalomtudományok legfontosabb szakfolyóiratai egyedül itt érhetők el teljességben Magyarországon, ezért a könyvtár szolgáltatásai keresettek a regionális tudomány hazai művelői körében. Az intézet

Győrben határ menti területfejlesztési szakkönyvtárat, Békéscsabán magyar–szerb területfejlesztési információs és dokumentációs központot, Kecskeméten kisebb szakkönyvtárat működtet. A könyvtár honlapján folyamatosan frissülő Válogatás a regionális tudomány külföldi folyóiratcikkeiből c. kiadványokat és a tematikus szakbibliográfiákat (pl. Duna-régió, Területi kohézió, Föderalizmus és decentralizáció) nemcsak a kutatásban, de a felsőoktatásban (mesterképzések, TDK-, PhD-dolgozatok) is rendszeresen használják.

Az eredmények disszeminációja egyre fontosabb követelményként jelentkezik azoknál a kutatásoknál, amelyeket uniós pályázat útján nyert el az intézet. A szakmai eredmények kutatási fórumokon való ismertetése mellett az adott települést, térséget, társadalmi csoportot érintő kérdésekben sikerül távolabbi célcsoportokat is elérni. Az integrált városfejlesztés lehetőségei és eredményei Délkelet-Európában c. nemzetközi ViTo-projekt keretében a legfontosabb feladat a makrotérség kilenc városában az önkormányzati szereplők horizontjának kitágítása volt a partnerség elvének tudatos és folyamatos alkalmazásán keresztül. Ezt az elvet a projekt teljes folyamatán át az utólagos értékelésig konzekvensen kellett alkalmazni. A kutatók a Lipcsei Charta integrált tervezés és fejlesztés modelljét ültették át a gyakorlatba. Ennek során a hagyományos városfejlesztési prioritások mellett kiemelt hangsúlyt kapott a fejlesztések gazdasági fenntarthatósága, a társadalmi fenntarthatóság, illetve a városszerkezetet javító és nem romboló fejlesztési lépések előnyben részesítése.

A szélesebb közönséget is megszólító párbeszédre 2012-ben a legjobb példa a Budapest Agglomerációs Konferencia volt, amelyet az intézet Budapest Főváros Önkormányzatával együttműködésben rendezett. A főváros és agglomerációjának együttműködési lehetőségeiről, a közös problémákról, Budapest és a környező települések viszonyrendszeréről tartott jelentős szakmai, szakpolitikai érdeklődéssel kísért tanácskozás számottevő regionális visszhangot váltott ki.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Hazai együttműködések

Az intézet területpolitikai döntési centrumokkal kiépített másfél évtizedes tartalmas és kölcsönös elégedettséget kiváltó együttműködésében 2010–2011-ben bekövetkezett kedvezőtlen változások 2012-ben kedvező fordulatot vettek. A magyar regionális tudomány nemzetközileg is elismert teljesítménye, a kutatás–fejlesztés–versenyképes területpolitikai alkalmazás innovációs lánc azonban nem épült ki újra. A területfejlesztés kormányzati intézményi szerkezete nagyrészt kialakult, a területpolitikai döntések tudományos megalapozása iránt ismét mutatkozott érdeklődés, elsősorban a vidékfejlesztés és az értékelés területén. A Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI) a korábbi vidék- és tanyakutatásokban szerzett tudományos eredmények figyelembevételével az intézetet bízta meg az országos Tanyafejlesztési Pályázat monitoringjával, valamint a 2012 végén induló nagyszabású Vidékkutatás koordinációjával és ez utóbbi részeként bizonyos alapkutatói feladatok elvégzésével.

A területfejlesztési kutatások másik fontos partneri körével, a települési és területi önkormányzatokkal korábban fennálló kapcsolatok 2012-ben megújultak. Fejlesztési koncepcióik tudományos megalapozásával néhány éves szünetet követően ismét az intézetet bízták meg az intézet „tradicionális” partnerei (Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Győr-Moson-Sopron megyék, Pécs és Kecskemét városok).

Az intézet kezdeményezésére és bázisán létrejött Magyar Regionális Tudományi Társaság (MRTT) 2012-ben ünnepelte alapításának 10. évfordulóját. A magyar regionális tudomány intézményesülésének egyik legfontosabb elemekén létrejött MRTT alapcéljainak elérése sikerült, a társaság a szakma fórumává vált. A jubileumi vándorgyűlését jelentős érdeklődés kísérte, a kétnapos rendezvényen végig jelen volt Peter Nijkamp, az európai és a nemzetközi regionális tudományi társaság korábbi elnöke.

A *Tér és Társadalom* c. folyóirat az intézet legfontosabb terméke, sokszínű, multidiszciplináris jellegű, a regionális tudomány és a területi kutatások eredményeinek terjesztője. A 2011-ben felállított új szerkesztőbizottság arra törekedett, hogy erősítse a folyóirat elméleti jellegét és emelje szakmai színvonalát, ez utóbbi érdekében jelentősen megszigorította a lektorálási folyamatot. A *Tér és Társadalom* a szakma első számú fóruma, a hazai regionális tudomány egyik legfontosabb szervezője. Éves szinten legalább százötven szakember vett részt közvetlenül a folyóirat munkájában (szerzők, szerkesztők, lektorok). Jelentősen emeli az előfizetők számát, hogy a Magyar Regionális Tudományi Társaság illetménylappként szolgáltatja tagjainak a TÉT-et.

A felsőoktatási kapcsolatrendszer befolyásoló tényezők a beszámolási évben nem módosultak. Érezhető az egyetemek szívó hatása az intézet vezető kutatói állományára, elsősorban a jelentős egyetemi pályázatok kapcsán. Az intézet pozíciói erősek és meghatározóak maradtak a regionális tudományi doktori iskolákban.

A gazdasági szférával meglévő együttműködés főszereplői 2012-ben is az IBM Magyarország és a Paksi Atomerőmű voltak, amely gazdasági döntéseik területi megalapozásához igényeltek elemzéseket.

Nemzetközi kapcsolatok

A 2012. év sikere, hogy *James Scott* tíz hónapot tölt el az intézetben. Az MTA kiemelkedő tudományos teljesítményt felmutató kutatók számára kiírt pályázatának nyerteseként az europaizálódás következményeit vizsgálja, és elemzi a magyar politikai kultúrára, valamint a geopolitikai gondolkodásra tett hatását. Jelenléte a kutatók és doktoranduszaik számára is jó lehetőség szakmai tapasztalatcserére, konzultációra, közös kutatások kezdeményezésére. Munkája megkönnyíti a tárgyévben indult EUBORDERSCAPES FP7-programban az intézetre háruló kutatási feladatok megkezdését.

2012-ben az *új nemzetközi partneri körből* kiemelendő a Genfi Egyetem Európa Intézete és a Fribourgi Egyetem Föderalizmus Kutató Intézete, amelyekkel egy virtuális föderalizmus és decentralizáció kutatóintézet létrehozását kezdte meg az intézet. Az intézet bekapcsolódott a Közép-, Kelet- és Délkelet-Európában működő területi kutatásokkal foglalkozó intézmények *Spa-ce.net* hálózatába. Az együttműködésből új kutatási projektek kidolgozása, valamint a területi kutatás és tervezés partnerségi kapcsolatainak megerősítése várható. Intenzívebbé vált a kapcsolat a vajdasági és a szlavóniai kutatóhelyekkel, szakmai szervezetekkel, a kooperáció elmélyülését három elnyert IPA-program is segíti. 2012-ben kerültek lezárásra a hároméves lengyel, román és bolgár *bilaterális együttműködések*. Az intézet Délkelet-Európa-stratégiájába illeszkedően a beszámolás időszakában horvát, szerb, bolgár és román partnerekkel pályázott új egyezményes csereprogramokra. A *nemzetközi tudományos társaságokban* való egyéni és intézményes részvétel töretlen intenzitású, a rendezvényeken, konferenciákon rendszeresen részt vesznek a kutatók.

Sikerként könyvelhető el, hogy a jelentkezések alapján az európai regionális tudomány vezető egyéniségei vesznek részt az 1943-ban alapított Dunántúli Tudományos Intézet fennállásának 70. évfordulója alkalmából rendezendő Territorial Cohesion in Europe c. konferencián. Az intézet nemzetközi beágyazottságát és elismertségét jól reprezentáló esemény érdemi megszervezése a beszámolás évében kezdődött meg és a 2010-es pécsi RSA-kongresszus (50 ország, 575 fő) óta a legjelentősebbnek ígérkezik.

2012-ben az intézet kutatócsoportjai egy FP-7-es keretprogramban, négy ESPON-projektben és hét további nemzetközi együttműködésben vettek részt, hét konzorciális partnerrel folyamatos tárgyalások zajlottak új nemzetközi pályázatokban való közreműködésre. A folyó nemzetközi projektek keretében az intézet tizenöt alkalommal szervezett szemináriumokat, kerekasztal-beszélgetéseket, munkacsoporti üléseket külföldi résztvevők közreműködésével. A nemzetközi programok szervezése jelentős feladatot adott az intézet közösségének. Mindennek következtében kialakult a nemzetközi kapcsolatépítés professzionális bázisa.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézet kutatói az előző évekhez hasonlóan intenzív pályázati tevékenységet folytattak. A hazai forrásszerzési lehetőségek beszűkülésére is tekintettel erősödtek a nemzetközi programokban, pályázatokban való részvételek, amelyek biztosítják az intézet külföldi kapcsolatainak erősítését, folyamatos nemzetközi láthatóságát, valamint a kutatók számára a globális tudományos közéletben való közvetlen részvételt. A beszámolási évben az elnyert pályázatok száma nem mutatott jelentős eltérést a korábbiakhoz képest, a sikertelen pályázatok száma és aránya azonban csökkent.

Új térformáló erők és fejlődési pályák Kelet-Európában a 21. század elején (OTKA). A kutatás az európai gazdaság területi szerkezetének alakulásában jelentkező új tényezők hatását vizsgálja. A területi növekedés hajtóerőinek átalakulása egyben a nemzeti terület- és településfejlesztési politika új megoldásainak alkalmazását, a többszintű kormányzás megerősítését teszi szükségessé.

A decentralizáció biztosítékai Magyarországon (OTKA). A kutatás a területi decentralizációs reformok jellemzőit tárja fel nemzetközi összehasonlításban, arra keresi a választ, hogy a magyar közjogi és politikai rendszer milyen garanciákat tartalmaz a hatalom térbeli megosztásának formálásában.

A politikai földrajzi térstruktúrák elemzése a Kárpát-medencében (OTKA). Rendszerváltozások, együttműködési lehetőségek, abszurdítások a 20–21. század fordulóján.

Az intézet konzorciumi partnerként vesz részt *A Győri Járműipari Körzet mint a térségi fejlesztés új iránya és eszköze* c. TÁMOP-projektben. A hazai viszonylatban úttörő kutatásban az intézet a téma tudományos megalapozását, a körzet lehatárolását végzi el. Vizsgálja az ipari centrumok és városrégiók hálózati kapcsolatrendszerét, valamint a járműipari körzet és a kapcsolódó régiók gazdaság- és munkaerő-piaci szerkezetváltozásait.

Vidékkutatás a NAKVI megbízásából. 1) A hazai vidéki térségek az európai térben, vidéki térségtípusok. 2) A vidékiségből adódó marginalizálódás társadalmi, gazdasági, területi összetevői, okai és a kezelés lehetőségei. 3) Az etnikus és nem etnikus szegénység mérséklését szolgáló szakpolitikai beavatkozások tapasztalatai. 4) A CLLD-LEADER megközelítés, valamint a multifund tervezés érvényesülése a fejlesztéspolitikában. 5) Társadalmi, gazdasági innováció és befogadóképesség vidéki térségeinkben. 6) Klímaváltozás és vidékfejlesztés hatása a föld- és tájhasználat-változásra.

Az intézet konzorciumi partnerként vesz részt a *Társadalmi konfliktusok, társadalmi jól-lét és biztonság – Versenyképesség és társadalmi fejlődés* c. TÁMOP-projektben a különböző típusú

társadalmi jólét (welfare), illetve jól-lét (well-being) felfogások elemzésével, egy hazai társadalmi jól-lét modell statisztikai alapú kidolgozásával, továbbá a kirekesztett társadalmi csoportok helyzetének, a konfliktusok alapjainak feltárása.

Toward a local based labour market policy approach in cross-border rural regions (IPA LOLAMAR). A magyar–szerb kutatás hozzájárul egy helyi erőforrásokra építő fejlesztési modell megalapozásához Bácska határ menti periferikus térségében.

A Dráva-régió rugalmas tervezési módszerei (IPA DUPLO). A projekt célja a határ mindkét oldalát érintő funkcionális *fenntartható régió területfejlesztési megalapozása, komplex terv kidolgozása, amely érinti a klímaváltozás kérdéseit*, a városok és vidéki térségeik együttes fejlődését, környezetipari klaszter kialakításának lehetőségeit.

Photovoltai rendszerek mint a regionális fejlesztés indítószerkezetei (IPA REGPHOSYS). A horvát–magyar kutatás egyszerre fókuszál a műszaki, természettudományi, valamint a társadalomtudományi kutatásokra. Az intézet az energiatermelő rendszerek környezeti, gazdasági és társadalmi hasznait, lehetőségeit vizsgálja.

Az intézet alvállalkozóként vesz részt a *Risk Assessment and Preparedness in the Danube Macro-region* (SEERISK) c. kilenc ország részvételével megvalósuló projektben, amely a globális klímaváltozás katasztrófavédelem szempontjából értelmezhető hatásait (társadalmi és települési szempontból is) vizsgálja a kockázati tényezők alakulására.

A UNDP pozsonyi divíziója finanszírozza a *Faces and Causes of Roma Marginalisation* c. összehasonlító vizsgálatot, amely Magyarországon, Romániában és Szerbiában a roma-nem roma együttélés, illetve kirekesztés települési szintű megnyilvánulási formáit és mérési lehetőségeit a kvantitatív és kvalitatív módszereket ötvözve kutatja.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Könyvek

1. Baranyi B; Fodor I (szerk.): Környezetipar, újraiparosítás és regionalitás Magyarországon. Pécs; Debrecen, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, 367. (2012)
2. Balázs É; Kovács K (szerk.): Többcélú küzdelem: Helyzetképek a kistérségi közoktatásról. Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI), 467. (Tények és érvek) (2012)
3. Hajdú Z; Kovács S Zs (szerk.): Föderalizmus és decentralizáció: Kézikönyv a svájci struktúrákról és a magyar hasznosíthatóságról. Pécs, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete; Genfi Egyetem; Európai Intézet, 239. (2012)
4. Hardi T: Duna-stratégia és területi fejlődés: A folyó lehetséges szerepe a régió területi fejlődésében. Budapest, Akadémiai Kiadó, 293. (2012) (Modern regionális tudomány szakkönyvtár)
5. Hardi T, Nárαι M (szerk.): Térszerkezet és területi folyamatok: Tanulmánykötet Rechnitzer János tiszteletére. Pécs; Győr, MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, 253. (2012)
6. Rechnitzer J, Rác Sz (szerk.): Dialógus a regionális tudományról. Győr, SZE Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola; Magyar Regionális Tudományi Társaság, 213. (2012)

7. Somlyódy P. E. (szerk.): Az agglomerációk intézményesítésének sajátos kérdései: Három magyar nagyvárosi térség az átalakuló térben Pécs, IDResearch Kft. – Publikon, 243. (2012)

Közlemények

1. Chevalier P; Maurel M-C; Póla P: L'expérimentation de l'approche LEADER en Hongrie et en République tchèque : Deux logiques politiques différentes. Revue d'Études Comparatives Est-Ouest 43: (3) 91-143. (2012)
2. Czirfusz M: A térszemlélet szerepe a regionális tudomány, a gazdaságföldrajz és a közgazdaságtan viszonyában. In: Rechnitzer J; Rácz Sz (szerk.) Dialógus a regionális tudományról. 213. Győr: SZE Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola; Magyar Regionális Tudományi Társaság, 52-59. (2012)
3. Egyed I: A regionális tudomány az elmélet és a gyakorlat között. Tér és Társadalom 26: (4) 17-36. (2012)
4. Faragó L: Térértelmezések. Tér és Társadalom 26: (1) 5-25. (2012)
5. Faragó L: Urban regeneration in a "city of culture" the case of Pécs, Hungary. European Spatial Research and Policy 19: (2) 103-120. (2012)
6. Faragó L; Hajdú Z; Rácz Sz: Államosodás – városhálózat – térszerkezet. Magyar Tudomány 173: (4) 389-406. (2012)
7. Gál Z: A pénzügyi tér és a regionális tudomány frontvonalai: Lengyel Imre vitaindító tanulmányának apropóján. Tér és Társadalom 26: (1) 87-111. (2012)
8. Hardi T: Cross-border suburbanisation: The case of Bratislava. In: Csapó T, Balogh A (szerk.) Development of the Settlement Network in the Central European Countries: Past, Present, and Future. Berlin; Heidelberg, Springer Verlag, 193-206. (2012)
9. Horváth Gy: A hornet's nest or the climax of the change of regime?: The dilemmas of creating regions in Eastern and Central Europe. In: Colombo A (szerk.) Subsidiarity Governance: Theoretical and Empirical Models. 176 p. New York, Palgrave-Macmillan, 31-50. (2012)
10. Horváth Gy: Regionalization in Eastern and Central Europe: obstacles and perspectives. Geography, Environment, Sustainability 5: (2) 4-17. (2012)
11. Horváth Gy: Vyzovy regionalnogo razvitiya i territorial'noy politiki v Evrope v nachale 21 veka. In: Fetisov G (szerk.) Sovremennye problemy prostranstvennogo razvitiya. Moszkva, Rossijskaya Akademia Nauk, 187-199. (2012)
12. Horváth Gy; Lóránd B: Decentralizáció és gazdasági fejlődés: Az olasz példa. Közgazdasági Szemle 59: (12) 1273-1298. (2012)
13. Izsák É; Uzzoli A: Health related quality of life and its local differences in Budapest after 1990. In: Csapó T; Balogh A (szerk.) Development of the Settlement Network in the

- Central European Countries: Past, Present, and Future. 314. Berlin; Heidelberg, Springer Verlag, 269-282. (2012)
14. Kovács K: Rescuing a small village school in the context of rural change in Hungary. *Journal of Rural Studies* 28: (2) 108-117. (2012)
 15. Kovács K; Kabakchieva P: Transmitting Western Norms: The SAPARD Program in Eastern Europe. In: Zentai V; Kovács M J (szerk.) *Capitalism from Outside?: Economic Cultures in Eastern Europe after 1989*. 360. Budapest, Central European University Press, 127-148. (2012)
 16. Lux G: A térségi boom gazdasági és társadalmi következményei. *Tér és Társadalom* (2) 22-39. (2012)
 17. Lux G; Mezei C: A gazdaságfejlődés szerkezeti és területi problémái a Nyugat-Balkánon. *Magyar Tudomány* 173: (4) 407-416. (2012)
 18. Nagy E; Timár J: Urban restructuring in the grip of capital and politics: Gentrification in East-Central Europe. In: Csapó T, Balogh A (és szerk.) *Development of the Settlement Network in the Central European Countries: Past, Present, and Future*. Berlin; Heidelberg, Springer Verlag, 121-135. (2012)
 19. Nagy G, Nagy E, Timár J: The changing meaning of core–periphery relations of a non-metropolitan “urban region” at the Hungarian–Romanian border. *Disp – The Planning Review* 48:(2) 93-105. (2012)
 20. Pálné Kovács I: Roots and consequences of local governance reforms in Hungary. *Revue d'Études Comparatives Est-Ouest* 43: (3) 173-197. (2012)
 21. Tagai G: Térkapcsolati modellek a társadalmi térben értelmezett fekvés vizsgálatában. In: Bottlik Zs; Czirfusz M; Gyapay B; Kőszegi M; Pfening V (szerk.) *Társadalomföldrajz – Területfejlesztés – Regionális tudomány*. 201. Budapest, ELTE TTK Földtudományi Doktori Iskola, 177-191. (2012)
 22. Zsibók Zs: Az infláció területi különbségei: Lehetséges okok és a magyarországi empirikus vizsgálatok eredményei II. rész. *Területi Statisztika* 15 (52): (1) 34-44. (2012)

MTA KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

VILÁGGAZDASÁGI INTÉZET

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
postacím: 1535 Budapest, Pf.: 936
telefon: (1) 309 2643; fax: (1) 309 2624,
e-mail: vki@krtk.mta.hu; honlap: www.vki.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A 2012-es kutatómunkában az intézet közfeladataival összhangban mind elméleti, mind pedig a gyakorlati alkalmazhatóság szempontból kiemelt figyelmet kapott – a válságkezelésen és a gazdaságpolitikai válaszokon túl – a világgazdaság és az Európai Unió, ezen belül Magyarország jövőjét is meghatározó stratégiai kérdések elemzése, illetve az ázsiai régió és a Független Államok Közösségének aktuális fejlődési trendjei, gazdasági sajátosságai. Különösen idetartozott a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének változó feltételei; a világgazdaság középtávú fejlődése, kiemelten a termelési, pénzügyi és fogyasztási szerkezet átalakulására; a világgazdaság főbb hagyományos és új szereplői (főleg Kína, India, Oroszország, Brazília és egyéb feltörekvő országok) közötti erőviszonyok átalakulása és a magyar gazdaság számára adódó új lehetőségek és kockázatok, a globális válságkezelés elméleti és gazdaságpolitikai szempontú vizsgálata; illetve az Európai Unió kihívásai és a sikeres magyar EU-tagság gazdasági és gazdaságpolitikai feltételei. 2012-ben a korábbi évekhez képest növekvő hangsúlyt kapott a közvetlen térségünkben zajló folyamatok értékelése, a Visegrádi országok belső gazdasági kapcsolatainak komparatív elemzése, illetve a térségnek egyes világgazdasági kérdésekkel vagy a magyar gazdaság számára is lényeges relációkkal fenntartott gazdasági kapcsolatainak vizsgálata. A kutatóközösség törekedett kiválasztani azokat a meghatározó kérdéseket, amelyek Magyarország számára kijelölik a nemzetközi mozgástér kereteit, illetve rávilágítanak azokra a hatásokra, amelyek nem állíthatók meg az országok határainál, s elkerülhetetlenül befolyásolják az egyes gazdaságok fejlődési, vagy éppen felzárkózási lehetőségeit. Ezekre a hatásokra fel kell készülni, a gyorsan változó feltételekhez alkalmazkodni kell, mivel egy ország saját hibájából, vagy külső és belső tényezők hatására könnyen „lecsúszhat”, marginalizálódhat a nemzetközi rendszerben, de a hanyatlás trendjeit megfordítani, és különösen felzárkózni a sikeres és fejlett államok sorába, nagyon nehéz. Az intézet 2012-es kutatásai, a teljes kutatói gárdát átfogó publikációk ezeket a célokat és szempontokat állították a középpontba.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A 2012-es év első hónapjai az MTA KRTK Világgazdasági intézet új helyre költözésével, s a kutatáshoz szükséges infrastruktúra stabilizálásával teltek el. Ennek ellenére sikerült számottevő kutatási eredményeket és az azokat a szakmai közvélemény, valamint az azon kívüli érdeklődők számára elérhetővé tenni.

Az intézet 2012-ben a megelőző 2 évhez hasonlóan, de új keretek között és egységes tematika szerint kutatásokat végzett a brüsszeli székhelyű *Foundation for European Progressive Studies* (FEPS) számára, melyben a 10 új tagállam (Málta és Ciprus kivételével) hatását vizsgálta az európai uniós döntéshozatalra. (*The impact of the EU-10 on EU policy-making*). Az átfogó kutatás elemezte a „Tízek” legfőbb érdekeit és álláspontjait az integráció

legaktuálisabb vitás kérdéseiben (agrárpolitika, kohéziós politika, 2014-2020-as keret költségvetés, energiapolitika, bővítés, euró-övezeti válság, gazdasági válság). A projekt célja az álláspontok feltérképezése és annak beazonosítása volt, hogy hol vannak közös érdekek, amelyek alapján markáns befolyást gyakorolhat a közép- és kelet-európai régió az Unió fejlődésére. Ez a kutatás rendkívül lényeges, hiszen elősegít megtalálni azokat a kérdésköröket, amelyekben Magyarország és a térségbeli gazdaságok érdekei, kihívásai hasonlóak, s ez a jövőbeni stabil és változó geometriájú stratégiai együttműködési területek azonosítását megkönnyíti.

Az intézet folytatta a 2005-ben indított saját projektjét és kiadványsorozatát. 2012-ben is megjelentette a *Monitoring jelentést*, amely éves összehasonlító elemzést és kvantitatív, valamint kvalitatív értékelést foglal magában a 2004-ben, illetve 2007-ben csatlakozott közép- és kelet-európai EU-tagországok politikai helyzetéről és gazdasági teljesítményéről, felzárkózási folyamatáról. A tíz ország-tanulmányt magyar és angol nyelvű összefoglaló, valamint statisztika táblák gyűjteménye követi. Az elemzés hozzájárul, hogy a magyar gazdaság fejlődésének főbb folyamatait stabil módszertani keretekben, komparatív, nemzetközi összehasonlítás révén megfelelően lehessen értékelni, s a következő évekre vonatkozóan a legnagyobb kihívásokat, s az azokra adandó válaszokat versenytársaink stratégiáinak figyelembe vételével lehessen kialakítani. Mindazonáltal a változó hazai és nemzetközi feltételek következtében ennek a rendszeres kiadványnak az módszertani és tartalmi átstrukturálása az év második felében megindult.

2012-ben az intézet folytatta a 2009-ben megkezdett válságkutatást. Ez a tevékenység jelentősége következtében az intézet egyik legfontosabb kutatási iránya. Ennek keretében készült el az „*Elveszett illúziók. A világgazdaság tartós válságáról*” című kötet, amelyben az intézet kutatóinak közel fele készített elemzést szakterületének megfelelően. A mű az MTA KRTK VKI kutatásai hagyományos kettős irányultságának megfelelően egyrészt fontos funkcionális témákat dolgoz fel (mint pl. a G20 országok jövőorientált elképzelései, a nemzetközi bankszabályozás, a világkereskedelem, vagy éppen a fejlesztő állam szerepe a világgazdasági válság feltételei mellett), s emellett a globális és a magyar gazdaság jövőbeni fejlődési lehetőségei szempontjából meghatározó ország vagy térség válság értelmezésével és kezelésével kapcsolatos közgazdasági elméleti kérdéseit, és gyakorlati gazdaságpolitikai tapasztalatait tekintette át.

További, mind az intézet közfeladatainak ellátása szempontjából, mind pedig a hazai gazdasági folyamatok és feltételek áttekintése és értelmezése szempontjából jelentős eredmények fűzhetőek a nemzetközi vállalatok magyarországi tevékenységével kapcsolatos kutatásokhoz. 2012-ben ezen a területen kiemelt hangsúly került annak a kérdésnek a vizsgálatára, amely arra irányult, hogy miként lehetne mérni a transznacionális vállalatok magyarországi leányvállalatainak pozíciójavulását a globális értékláncon belül. Mivel jelenleg a nemzetközi vállalatok értéklánc mentén történő szakosodása, s az egyes értéklánc-elemek leányvállalati hálózatban való telepítése zajlik, rendkívül fontos, hogy a különböző hozzáadott értéktartalmú tevékenységek hol kerülnek megvalósításra. E szempontból Magyarország nem csak a térségbeli hasonló gazdaságokkal versenyez, hanem globális szinten kell magához vonzania a magasabb „színvonalú” tevékenységeket, ez a gyors és fenntartható gazdasági növekedés és folyamatosan erősödő versenyképesség egyik fontos előfeltétele.

További fontos eredménynek tekinthető a Balkán gazdasági folyamatainak, illetve európai integrációs kilátásainak elemzése, erőteljesen bevonva Törökországot is a kutatásokba. Ez

egyrészt fejlődés gazdaságtani következtetések megfogalmazására, másrészt az európai unió jövőjével kapcsolatos alternatívák kidolgozására adhat lehetőséget. Ezen kérdésekben az intézet kutatói több térségbeli konferencián vettek részt, amelyek publikációs eredményekben is megjelennek. Másrészt a tapasztalatok feldolgozása ezen a területen a határon túl élő magyarok mozgásterével, lehetőségeivel kapcsolatos értékelésekben nyújthat támpontot. Emellett jelentős hangsúlyt kapott a Visegrádi országok jövő orientált komparatív elemzése külföldi kutatók bevonásával, s Magyarország Külügyminisztériumának hathatós szakmai segítségével. A visegrádi térség több szempontú, összehasonlító elemzése, több konkrét részterület vizsgálatával és nemzetközi kutatói hálózatban 2012-ben az egyik legjelentősebb kutatási iránnyá vált, amely jelentős kutatói kapacitást köt le.

A 2012-es év összintézeti kutatások szempontjából legjelentősebb vállalkozása az intézet háromkötetes könyve és az ahhoz kapcsolódó háttérkutatás volt. Ez a munka az intézet munkavállalóinak lényegében teljes körét fogta össze egy kutatási cél érdekében. *A változó világgazdaság - útkeresések, tapasztalatok és kilátások* című munkával az MTA KRTK Világgazdasági Intézet új, évenként megjelenő átfogó világgazdasági elemzést indított útjára. Az intézet ezzel az értékeléssel mutatja be a világgazdaság legfontosabb hosszú, közép, és rövid távú folyamatait, különösen kiemelve azokat a trendeket, amelyek a nemzetközi gazdaság átalakulásának legfontosabb irányait kijelölik. Nem hagyományos konjunktúraelemzésről van szó, hanem azoknak a nemzetközi hatásoknak az átfogó elemzéséről, amelyek a magyar gazdaság nemzetközi illeszkedése szempontjából meghatározóak. Az első kötet a globális kérdésekből és folyamatokból válogat. A második kötet az Európán kívüli térségek fejlődését vizsgálja, hangsúlyt fektetve arra, hogy mind a fejlett világ, mint pedig a gyorsan felzárkózó országok reprezentatív köréről nyújtson áttekintést. A harmadik kötet az Európai Unió néhány meghatározó, vagy valamilyen szempontból fontos tanulságok levonására alkalmas országát vizsgálja, elsősorban a válságkezelés sikerességét vagy sikertelenségét középpontba állítva. A szerzői kollektíva nem titkolt szándéka az volt, hogy a magyar piacon ritkán elérhető részletességgel elemezze a nemzetközi folyamatokat, s ezzel segítse a döntéshozók és a szakma véleményalkotását a nemzetközi folyamatokról.

2012-ben került összeállításra a University of Pennsylvania *2012 Global Go to Think Tanks Report*, mely több kategóriában állította sorrendbe globális szinten a társadalomtudományi elemző, kutató intézeteket. A *Top 50 International Economic Policy Think Tanks* rangsorában az MTA KRTK Világgazdasági Intézet a 43. helyen szerepel. Az új EU-tagállamok hasonló profilú kutatóintézetei közül csak egy lengyel műhely előzi meg. A tudományos akadémiák hasonló profilú intézetei közül erre a listára, de összességében is csak nagyon kevés került, az MTA társadalomtudományi területen tevékenykedő kutatási egységei közül pedig kizárólag az intézet jutott. A kiadvány bemutatójának ideje és helye: 2013. január 17., United Nations University in New York City; National Press Club in Washington, D.C. A módszertan és a ranglista összeállításának folyamata az anyagban, illetve a <http://www.gotothinktank.com> oldalon található. Az intézet egyik kiemelt célja, hogy a 2012-es teljesítményével kivívott pozícióját a következő időszakban megőrizze, s az alapot szolgáltasson a nemzetközi kapcsolódások és hálózatokban való részvétel erősítésére.

b) Tudomány és társadalom

A VGI szakmai feladatai részének tekinti, hogy aktívan kommunikáljon a társadalommal, kutatási eredményeit a tudományos ismeretterjesztés, médiakapcsolatok, nyitott rendezvények

révén ismertesse az érdeklődő szakmai közönséggel, a szélesebb értelemben vett nyilvánossággal. Ennek számos, rendszeres csatornája alakult ki az intézetben.

A tudományos ismeretterjesztés különös hangsúlyt kapott 2012-ben, mivel a rendkívül gyorsan változó világgazdasági folyamatok egyre nehezebben követhető és érthető hatásokat gyakorolnak a magyar gazdaság külső és belső fejlődési tényezőire. Az intézet ezért nyílt műhelysorozatot szervezett 2012-ben havi rendszerességgel. A nagy érdeklődést kiváltó szakmai beszélgetések témái között szerepeltek többek között a következők: Davos 2012; Varieties of capitalism in Central and Eastern Europe; Kína nemzetközi előretörése; A pénzügyi luftballon nagysága és a válság; Az arab tavasz gazdasági vonzatai; A török „gazdasági csoda” fenntarthatósága, Törökország regionális terjeszkedése; A nemzetközi pénzügyi rendszer szabályozásának problémái a válság tükrében; Oroszország világgazdasági pozíciója és regionális együttműködési kezdeményezései; A szociális piacgazdaság és a jóléti állam összefüggései és különbségei az Európai Unióban a válságproblémák közepette; Monitoring jelentés 2012 – az Európai Unióhoz 2004–2007-ben csatlakozott tízek teljesítményéről; Lemaradás vagy felzárkózás: a közép-európai térség kilátásai az Európai Unióban a növekedés és a pénzügyi egyensúlyhiányok kezelhetősége tükrében.

Az intézet 2001 óta működtette honlapján a gyors reagálást jelentő, rövid cikkeket tartalmazó *short notice* cikksorozatot. Ebben a kutatók fontos és aktuális eseményekről mondták el szakmailag megalapozott véleményüket. Mindez alapos, naprakész tudást, a tudományos ismeretterjesztésre való fogékonyságot és hatékony szerkesztési elveket kívánt meg. 2012-ben a változó olvasói igényeknek megfelelően az intézet áttért a blog formátumra, amely a <http://vilaggazdasagi.blog.hu/> oldalon érhető el. 2012-ben több tucat magyar és/vagy angol nyelvű bejegyzés született, amelyek szakmaiságuk mellett törekedtek közérthetően fogalmazni. Ezen bejegyzések közül a hazai vezető gazdasági és általános portálok is több ízben vettek át cikkeket, ez jelentősen tovább bővítette a szakmai/laikus olvasók táborát. Ezek az anyagok az év során elérhetővé váltak a *Facebookon* is, az intézet egyre erőteljesebben törekszik használni azokat a kommunikációs csatornákat, amelyek napjainkban sokkal nagyobb olvasói elérhetőséget biztosítanak, mint a korábbi évtizedek hagyományos eszközei. Ugyanezt a célt szolgálta az intézet megújult honlapja, amely belső humán erőforrások felhasználásával készült, s korszerű dizájnnal, felhasználóbarát szerkezettel segíti elő a külső kapcsolatok ápolását.

A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából az intézet igen nagy érdeklődést kiváltó, aktuális kérdéseket is feszegető konferenciát szervezett „A változó világgazdaság” címmel. A közel egy tucat előadás során a világgazdaság erőközpontjainak elemzése során kitértek az előadók a világgazdaság meghatározó folyamataira, a magyar gazdaság külkapcsolatai szempontjából legfontosabb térségek stratégiáira, gazdaságpolitikai lépéseire. Különösen fontos volt az is, hogy a rendkívül nagyszámú hallgatóság kérdéseinek megfelelően részletesen bemutatásra került, hogy a nemzetközi folyamatok miként érintik a magyar gazdaság jelenlegi mozgásterét, s a következő években várható kihívásokat. (Ezeket a kérdéseket a nemzetközi tapasztalatokban jártas intézet számára folyamatosan megválaszolendő problémaként jelzik a hallgatóság köréből.)

Különösen nagy hangsúlyt helyez az intézet arra, hogy erősítse kapcsolatait a vállalati szektor szereplőivel, egyrészt a későbbi megbízások elnyerésének céljával, másrészt azonban a vállalatok nemzetközi tevékenységéhez szükséges információ-áramlás biztosításával. 2012-ben ennek érdekében folytatódott egy olyan vállalati adatbázisnak kiépítése, amely már az év

végén, de különösen 2013-tól képes jelentősen növelni az elérhető gazdasági szereplők körét, fókuszálva az intézet számára legfontosabb témákhoz kapcsolódó cégekre. Ennek a megközelítésnek a jegyében az intézet egyik kutatója terepmunkát végzett Vietnámban, melynek célja az üzleti környezet felmérése az ázsiai régióban a hazai kis- és középvállalatok befektetési szemszögéből, illetve ezen a téren kitörési pontok előterjesztése a gazdaságpolitikai döntéshozók számára. Mindennek eredményeképpen a VGI kapcsolatba került azzal a néhány tucat vállalkozással, amelyek vagy valóban sikeresen tevékenykednek ebben a régióban, vagy pedig határozott stratégiájuk van. Az intézet munkatársai a vállalatokkal konzultációt kezdtek, s megindult a képzések, információs programok szervezése. Ennek egyik eredményeként is az intézet több kutatója több konferencián vett részt Vietnámban az ottani tudományos akadémia szervezésében.

A kutatóhely szakmai profilja, küldetése egyértelműen feltételezi és megköveteli a nyitottságot, a társadalmi párbeszédet, az aktív – és komoly időráfordítást is igénylő – részvételt a tudományos ismeretterjesztésben. A médiaszereplések részei a kutatói tevékenységnek, ebben a VKI kutatói valószínűleg az akadémiai átlagot meghaladó módon vesznek részt. 2012-ben – nyilván pontos számot szinte lehetetlen mondani – de a hazai és külföldi tévé- és rádiószereplések száma összességében meghaladta a százat.

Az intézeti kutatások eredményeit tartalmazó kiadványok felhasználásra kerülnek a felsőoktatásban. Ebben az is szerepet játszik, hogy az intézet munkatársai közül többen az ország szinte egészét lefedően kisebb-nagyobb rendszerességgel kurzusokat, előadásokat tartanak egyetemi/főiskolai hallgatók számára, s a visszajelzések alapján az egyetemi-főiskolai oktatókhoz képest a legtöbb esetben pontosan a kutatásokban szerzett ismereteik és gyakorlatuk révén szélesebb összefüggésrendszerbe ágyazottan, így a hallgatókat elmélyültebb gondolkodásra ösztönözve képesek őket ismeretekkel ellátni. Konkrét anyagok, amelyekről tudomásunk van: a 2012-es két meghatározó intézeti kiadvány egyes része kötelező és ajánlott irodalomként szerepel a BGF, a ZSKF, az ÁVF, a Corvinus egyes kurzusain.

A felsőoktatással való kapcsolatok elmélyítése, az oktatókkal és a hallgatókkal való hatékony és gyümölcsöző kommunikáció érdekében együttműködés indult az intézet és egyes intézmények között közös workshopok rendezésére. Előadássorozatra került sor a BGF-en, a ZSKF-en, illetve a Rajk László Szakkollégiumban. Az intézet kutatói más intézmények Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett konferenciáján vettek részt vendégelőadóként.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az intézet egy 7. keretprogramos projektben, a Kölni Egyetem vezetésével szervezett konzorcium tagjaként (*Integrated Training Programme for Analysis, Assessment and Advice on EU External Action and its Institutional Architecture*, EXACT) 2012-ben fiatal vendégkutatókat fogadott. A program célja, hogy Ph.D. diákokat készítse fel az Európai Unió külső akcióinak elemzésére, értékelésére és tanácsadásra. Az előzetes terveknek megfelelően 2010-ben lezajlott, a megfelelő szakmai előkészítés és konzultációk után, a Marie Curie ösztöndíjjal támogatott fiatal pályázók kiválasztása és szakmai programjuk egyeztetése a fogadó intézményekkel, így a VGI-vel is. Mindkét Ph.D. ösztöndíjas kutató témája szorosan kapcsolódott a VGI-ben zajló kutatásokhoz, öthónapos magyarországi szakmai munkájukat igen hasznosnak értékelték. Kutatási témájuk a nemzetközi fejlesztési

együttműködés, illetve a Független Államok Közössége és az Európai Unió kapcsolatai. Utóbbi témában jelentős segítséget és szakmai támogatást kaptak az intézetben működő FÁK-munkacsoport tagjaitól, illetve a könyvtári adatgyűjtés révén. Kutatási eredményei intézeti előadásokban, blog bejegyzésben és tanulmány készítésében nyilvánult meg.

Az intézet két további 7. Keretprogramos kutatási projektben vett részt a Svéd Mezőgazdasági Egyetemmel kötött szerződése révén. A projektek ökológiai, környezetvédelmi, klímaváltozással kapcsolatos témákban támaszkodnak a VGI aktív szakmai közreműködésére, ennek keretében több tanulmány és konferencia-előadás készült el 2012-ben, s az intézet képviseltette magát Peruban, Rio de Janeiro-ban és Doha-ban is a projekt révén a kapcsolódó ENSZ és egyéb szervezésben lebonyolításra került rendezvényeken.

Az intézet 2010 óta partner a bécsi WIFO Intézet által szervezett konzorciumban, amely az Európai Bizottság Vállalkozáspolitikai és Ipar Főosztálya (DG Enterprise and Industry) felkérésére minden évben kiad egy európai versenyképességi jelentést. (European Competitiveness Report). A VGI kutatói részt vettek a 2012-es jelentés elkészítésében, a konferencián korreferátumokban fejtették ki álláspontjukat. Az „Európai Versenyképességi Jelentés – 2012” egyik háttér tanulmányaként készült tanulmány célja a globális értékláncokkal kapcsolatos nemzetközi szakirodalom áttekintése. A tanulmány a Jelentés harmadik fejezetéhez készült, amelynek címe: Európa versenyképessége a globális értékláncokban.

Az intézet jelentős erőfeszítéseket tett az utóbbi években a kapcsolatok újraélesztésére a Vietnami Társadalomtudományi Akadémia (*Vietnamese Academy of Social Sciences*) intézeteivel. A vietnami fél élénken érdeklődik Magyarország rendszerváltozással kapcsolatos tapasztalatai iránt, az átmenet és a piacgazdaság feltételeinek kialakítása, illetve a globális krízis és recesszió menedzselése képezi a közös munka egy-egy tematikus súlypontját. A közös munkát elősegítette az intézet személyes képviselője Vietnamban, valamint az ország iránt érdeklődő magyarországi vállalatok támogatása a terepmunkához. Az együttműködésre irányuló tárgyalások nyomán 2011-ben a felek konkrét kutatási együttműködést és témákat határoztak meg, erről megállapodás született, s ennek nyomán a magyar kutatók 2012-ben két Vietnamban rendezendő konferencián vettek részt.

Az intézet 2012-ben két bilaterális konferencián képviseltette magát az akadémiai együttműködések keretében. Egyrészt Szófiában került sor nagy szakmai visszhangot kiváltó rendezvényre, amelynek fő témái a közgazdasági gondolkodás gazdasági válsággal kapcsolatos változásai, valamint a nemzetközi pénzügyi problémák közép-európai térségre gyakorolt hatásai, illetve az Európai Unió jövőjével kapcsolatos alternatívák voltak. A magyar-román együttműködés keretében lebonyolított másik workshop a magyar és a román kutatók aktuális, legfrissebb kutatási eredményeit volt hivatott áttekinteni. A kétoldali konferenciák eredményei jelenleg szerkesztés alatt állnak, s 2013 elején fognak megjelenni (Bulgáriában, illetve Budapesten)

2012-ben erőteljes kapcsolatépítésre, illetve a korábbi tudományos együttműködések felújítására került sor a visegrádi országok több kutatóintézetével, így a Szlovák és a Lengyel Tudományos Akadémiával, illetve több csehországi kutatóintézettel is. Ezek a kapcsolatok projekt alapúak, s a következő három év térséggel összefüggő kutatásait alapozták meg.

Az intézet tagja a TEPSA (Trans European Policy Studies Association), amely az európai ügyekkel foglalkozó kutatóintézeteket gyűjti csoportba. A hálózaton keresztül több kutatási pályázatban való részvétel lehetősége nyílt meg 2012 végén.

Mindemellett a kutatói és intézeti szintű kapcsolattartás a VGI korábbi meghatározó és fontos partnereivel folyamatosan fennmaradt, s közös projektek gyors indítását teszi lehetővé. Ezt bizonyítják a 2012 végén az intézetbe érkezett több FP 7-es és egyéb nemzetközi pályázaton való közös indulást biztosító külföldi megkeresések.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézet 2012-ben elnyert pályázatai közül először kiemelendők a Nemzetközi Visegrádi Alap pályázatainak keretében megindul kutatások.

A 2012-ben elnyert leghosszabb futamidejű a *Prospects of the Visegrad cooperation in changing economic, political and social conditions* című kutatás, amely a visegrádi országok kutatóinak részvételével egy hároméves projektet ölel fel. Ennek célja, hogy komparatív módon vázolja a térség országaiban a következő egy évtizedre vonatkozóan a legfontosabb gazdasági, társadalmi és szociális változások irányait, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok alakulásának főbb trendjeit. A projekt módszertanát és kutatási célkitűzéseit tekintve hagyományokra tekint vissza, hiszen az intézet a kilencvenes évek végén hasonló típusú és szintén hosszú időtávra kitekintő kutatást végzett ugyanerre az ország csoportra vonatkozóan. A nemzetközi konzorcium vezetője az MTA KRTK VKI.

Két rövidebb futamidejű, szintén a Visegrádi Alaptól elnyert kutatási projektet célszerű megemlíteni, amelyek jól jelzik az intézet kutatási irányainak hangsúlyait. Az egyik a *Developing trade and trade policy relations with the European Union: Experience of V4 countries and implications/lessons for EaPs*. A Keleti Partnerség országaival fenntartott gazdasági kapcsolatok jellegének és fejlődési lehetőségeinek értékelése az intézet hosszú távú kutatási prioritásai között szerepel (még abból az időszakból, amikor az érintett térség a maitól eltérő belső és külső gazdasági meghatározottsággal rendelkezett, s még nem került megfogalmazásra az EU térségre irányuló határozottabb stratégiája). Ez a kutatás arra tesz kísérletet, hogy a visegrádi térség országainak kereskedelmi kapcsolatait, azok termékszerkezetét, az országok közötti hasonlóságokat és különbségeket elemezve kimutassa a jövőbeni fejlődési lehetőségekben mutatkozó lehetőségeket, illetve az országspecifikus sajátosságokat. A másik kutatási pályázat a *Trade with Asia* címet viseli. A kutatás arra irányul, hogy a világgazdaságban egyre nagyobb szerepet betöltő világgazdasági térség, a távol keleti országok, különös tekintettel (de nem kizárólagosan) Kína szerepét vizsgálja a Visegrádi országok nemzetközi gazdasági kapcsolataiban, különös tekintettel a külkereskedelem termékszerkezetére. A kutatás jelentőségét a termékszerkezetben és a volumenváltozás dinamikájában való hasonlóságok és különbségek elemzése. A konzorciumok vezetője az MTA KRTK VKI.

Az EU DG Enterprise and Industry European Competitiveness Report pályázatán az intézet elnyerte a *Bringing research to the market: Policy instruments to speed up the market uptake of research output*, amelynek célja a kutatás és az ipari felhasználás közötti kapcsolatok hatékonyabbá tétele, s az eredmények hasznosításához szükséges eszközök feltárása. A konzorcium vezető intézmény: Idea Consult Belgium.

Az intézet konzorciumi tagként vett részt a WWWforEurope: Welfare, Wealth and Work for Europe - Europe moving towards a new path of economic growth and social development (WWW Európáért – jólét, egészség és munka Európának, Európa új úton halad a gazdasági növekedés és a társadalmi fejlődés felé.) című projekttel. A projekt célja, hogy átfogó elemzést nyújtson az Európában végbemenő gazdasági, társadalmi és ökológiai átalakulásokról, és kidolgozza az Európát érintő legfontosabb (globalizáció, demográfiai változások, új technológiák és a poszt-indusztrializáció, ökológiai és klímaváltozással kapcsolatos kérdések) kihívásokra adandó politikai válaszokat.

Az intézet 2012-ben két OTKA-pályázatot nyert el. Ezek:

(1) Oroszország mint politikai-gazdasági erőcentrum a XXI. század eleji eurázsiai térben – vonzáskörzet, versenytársak, valamint az európai és magyarországi következmények. A kutatási téma az intézet hagyományosan egyik legfontosabb kutatási irányának, Oroszország világgazdasági és világpolitikai szerepének változását járja körül, s keresi a jövőben várható fontosabb változási irányokat, figyelembe véve a Magyarországra gyakorolt következményeket is.

(2) Válságban a munka. A téma a világgazdasági válság egyik legfontosabb negatív következményét, a munka és a foglalkoztatás terén a világban bekövetkezett legfontosabb kedvezőtlen változásokat követi nyomon, feltárva az egyes világgazdasági térségek közötti különbségeket, hasonlóságokat, s a válság okozta problémák kezelésére kialakított lépéseket.

A korábbi együttműködés folytatásaként a brüsszeli székhelyű Foundation for European Progressive Studies (FEPS) új projekttel bízta meg az intézetet, mégpedig az EU közép-európai tagállamainak EU-n belüli érdekérvényesítő képességéről szóló kutatás elvégzésével. A kutatás célja az érintett tagállamok álláspontjainak feltárása az integráció legaktuálisabb kérdéseiben (agrárpolitika, kohéziós politika, 2014-2020 keret költségvetés, energiapolitika, bővítés, euro-övezeti válság, gazdasági válság). A projekt célja emellett annak beazonosítása, hogy hol vannak közös érdekek, amelyek alapján markáns befolyást gyakorolhat a közép- és kelet-európai régió az Unió fejlődésére. A 2012-es kutatás angol nyelvű kiadványban jelent meg.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Könyv

1. Farkas P. – Meisel S. – Novák T.(szerk.): A változó világgazdaság – útkeresések, tapasztalatok és kilátások: 1. köt.: Globális kérdések. Budapest, MTA KRTK Világgazdasági Intézet; Világgazdasági Kutatásokért Alapítvány, 198.; 2. köt.: Európán kívüli régiók. Budapest, MTA KRTK Világgazdasági Intézet; Világgazdasági Kutatásokért Alapítvány, 177; 3. köt.: Európai Unió. Budapest, MTA KRTK Világgazdasági Intézet; Világgazdasági Kutatásokért Alapítvány, 178. (2012)
2. Farkas P. – Meisel S. – Weiner Cs. (szerk.): Elvesztett illúziók: A világgazdaság tartós válságáról: Tanulmánykötet Fóti Gábor kollégánk emlékére. Budapest, MTA KRTK Világgazdasági Intézet, 312. (2012)
3. Iwasaki, I. – Makó, Cs. – Szanyi, M. – Csizmadia, P. Illéssy, M.: Economic transformation and industrial restructuring: The Hungarian experience. Tokyo, Maruzen. 296. (2012)
4. Túry G. – Vida_K. (szerk.): Monitoring jelentés 2012: Politikai és gazdasági elemzés az EU10 teljesítményéről. Budapest, MTA KRTK Világgazdasági Intézet. 128. (2012)

5. Vida K. (szerk.): Strategic issues for the EU10 countries: Main positions and implications for EU policy-making. Budapest, MTA KRTK Világgazdasági Intézet. 322. (2012)

Könyvfejezet, könyv része

1. Kiss J.: Magyarország nemzetközi fejlesztési támogatáspolitikája. In: Csongor A. – Sziklai I. (szerk.): Fejlesztéspolitika, stratégiai programalkotás a szociálpolitikában. Budapest, ELTE TÁTK. 367-388. (2012)
2. Simai M.: Global economic governance in the post-crisis world. In: Fábíán A. (szerk.): A peaceful world is possible: In honour of Judit Balázs. Sopron, University of West Hungary. 149-162. (2012)
3. Somai M. – Vida K.: A view from Hungary: Hungary and the EU's multiannual financial framework for 2014-2020. In: Marinov, K.(szerk.): Multiannual financial framework 2014-2020 : Review of the new member states' positions – The case of Bulgaria. Sofia, Economic Policy Institute; Hanns Seidel Foundation. 37-51. (2012)
4. Szanyi M.: Industrial clusters : Concepts and empirical evidence from East-Central Europe. In: Welfens, P. (szerk.): Clusters in automotive and information and communication technology. Heidelberg, Springer. 87-112. (2012)

Folyóiratcikk

1. Artner A. – Róna P.: Euros(c)aptic: The theory of the optimum currency area and the practice of the Euro. *Romanian Journal of European Affairs* Vol.12. No. 2. 80-98. (2012)
2. Ellison, D. – Futter, M. N. – Bishop, K.: Hydrology, forests and precipitation recycling: a reply to van der Ent et al. *Global Change Biology*, Vol.18. No. 11. 3272-3274. (2012)
3. Ellison, D. – Futter, M. N. – Bishop, K.: On the forest cover-water yield debate: from demand- to supply-side thinking. *Global Change Biology*, Vol.18. No. 3. 806-820. (2012)
4. Éltető A.: Adósságválság Spanyolországban és a bankrendszer átalakulása. *Külgazdaság* 56. évf. 9-10. sz. 30-47. (2012)
5. Iwasaki, I. – Makó, Cs. – Szanyi, M. – Csizmadia, P. – Illéssy, M.: The nested variable model of FDI spillover effects: Estimation using Hungarian panel data. *International Economic Journal* Vol. 26. No. 4. 673-709. (2012)
6. Körösi I.: Heterogenitás, regionális fejlődés és integráció – Közép-Európa szerepe az európai gazdasági folyamatokban. *Kritische Zeiten* Vol. 3. No. 1-2. sz. 2-27. (2012)
7. Rácz M: Az euróövezeti csatlakozástól ne várjunk reálgazdasági felzárkózást! *Közgazdasági Szemle* 59. évf. 6. sz. 727-729. (2012)
8. Sass M. – Antalóczy K. – Éltető A.: Emerging multinationals and the role of virtual indirect investors: The case of Hungary. *Eastern European Economics* Vol. 50. No. 2. 41-58. (2012)
9. Stehrer, R. – Borowiecki, M. – Hanz-Weiss, D. – Kinkel, S. – Pöschl, J. – Tölgyessyné Sass M. – Szalavetz A.: Global value chains and the EU industry. Wien, WIIW 151. (WIIW Forschungsberichte = WIIW Research Reports; 383.) (2012)
10. Szalavetz A.: A „feljebb lépési” teljesítmény mérése a globális értékláncokon belül. *Külgazdaság* 56. évf. 3-4. sz. 66-86. (2012)
11. Szalavetz A.: Az immateriális beruházások és a nem közvetlenül a termelésben foglalkoztatottak szerepe a gazdasági felzárkózásban. *Közgazdasági Szemle* 59. évf. 9. sz. 1187-1206. (2012)
12. Szalavetz A: Micro-level aspects of knowledge-based development: measuring quality-based upgrading in MNCs' Hungarian subsidiaries. *International Journal of Knowledge-Based Development*, Vol. 3. No. 4. 313-330. (2012)

**AZ MTA KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
FŐBB MUTATÓI ÉS PÉNZÜGYI ADATAI 2012-BEN**

Főbb mutatók 2012-ben

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont*

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	187	Ebből kutató ² :	110
PhD, kandidátus:	76	MTA doktora: 16	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			2
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			34

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :		550
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :		452
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:		106
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:		8
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:		52
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	15	idegen nyelven: 3
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	5	idegen nyelven: 2
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	184	idegen nyelven: 55
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	17	idegen nyelven: 4
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	2	idegen nyelven: 2

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK

Összes hivatkozás száma ⁸ :	2300	Összes független hivatkozások száma:	2289
--	------	--------------------------------------	------

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 3	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	257	hazain:	246
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	20	kulturális rendezvények ¹⁴ :	2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			4
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	69	hazai:	133
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	49	hazai:	67

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :		90
Témavezetések száma: TDK munka:	12	Diplomamunka (BSc): 167
Diplomamunka (MSc):	113	PhD: 107

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		914 076	E Ft
Fiatalkutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	10	Teljes saját bevétel:	484 696 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		40	
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		89 651	E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0	
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		176 580	E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		83	
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		0	E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		48	
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		95 292	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		212 824	E Ft

* A kutatóközponti adatok hitelesek, ellenőrzöttek; a kutatóközponton belüli intézeti adatok tájékoztató jellegűek

Részletezett pénzügyi adatok 2012-ben

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege:	914 076	E Ft
Az időszak folyamán a teljes saját bevétel összege:	484 696	E Ft
Saját szabadalmi és szerzői jogi bevétel:		E Ft
OTKA - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	89 651	E Ft
Innovációs Alapból - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	176 580	E Ft
ÚMFT - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
Egyéb hazai pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
EU-s pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
Egyéb külföldi pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	95292	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - kutatásra:	47 537	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - egyéb:		E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb kutatási bevétel:	165 287	E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb nem kutatási bevétel:		E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	68	Ebből kutató ² :	46
PhD, kandidátus:	37	MTA doktora: 7	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			9

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			155
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			142
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			25
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			4
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			28
mindezekből recenzió, kritika	magyarul: 3	idegen nyelven:	1
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul: 3	idegen nyelven:	1
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul: 48	idegen nyelven:	28
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul: 4	idegen nyelven:	3
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	1

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	642	Összes független hivatkozások száma:	638
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 1	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	107	hazai:	74
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	35	hazai:	58
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	9	hazai:	35

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			43
Témavezetések száma: TDK munka:	1	Diplomamunka (BSc):	47
Diplomamunka (MSc):	43	PhD:	27

Főbb mutatók 2012-ben

MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	77	Ebből kutató ² :	47
PhD, kandidátus:	32	MTA doktora: 7	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			12

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			223
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			207
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			55
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			2
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			17
mindezekből recenzió, kritika magyarul: 9		idegen nyelven:	2
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul: 2		idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul: 86		idegen nyelven:	13
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul: 8		idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul: 2		idegen nyelven:	1

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	1566	Összes független hivatkozások száma:	1560
--	------	--------------------------------------	------

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 2	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	64	hazai:	79
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			4
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	20	hazai:	60
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	13	hazai:	22

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			35
Témavezetések száma: TDK munka: 8		Diplomamunka (BSc):	64
Diplomamunka (MSc): 32		PhD:	63

Főbb mutatók 2012-ben

MTA KRTK Világgazdasági Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	28	Ebből kutató ² :	28
PhD, kandidátus:	17	MTA doktora: 3	Rendes tag és levelező tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			8

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			117
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			104
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			26
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			2
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			8
mindezekből recenzió, kritika magyarul: 3		idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul: 0		idegen nyelven:	1
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul: 50		idegen nyelven:	14
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul: 5		idegen nyelven:	1
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul: 0		idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	101	Összes független hivatkozások száma:	100
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	86	hazai:	93
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	20	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	14	hazai:	15
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	27	hazai:	10

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			12
Témavezetések száma: TDK munka: 3		Diplomamunka (BSc):	56
Diplomamunka (MSc): 38		PhD:	17

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

1014 Budapest, Országház u. 30.

1250 Budapest, Pf.: 20

telefon: (1) 224 6724; fax: (1) 224 6727

e-mail: korosenyi.andras@tk.mta.hu; honlap: www.tk.mta.hu

I.A kutatóközpont egészét érintő kutatási és tudományszervezési eredmények 2012-ben

2012-ben több szervezési és tudományszervezési erőfeszítés történt a négy társadalomtudományi kutatóintézet kutatóközponttá szervezése érdekében. A kutatóközpont nemzetközi szintű kutatóhellyé fejlesztéséért három nagyobb lépést tettünk. Először is, egy nemzetközi mobilitási alapot állítottunk fel a kutatók nemzetközi konferencián történő részvételének, nemzetközi szakmai utjainak támogatására, illetve vendégelőadók, vendégkutatók rövid budapesti látogatásának elősegítésére. Másodsor, egy idegen nyelvi lektorálási alapot állítottunk fel a nemzetközi publikációk elősegítésére. Harmadsor, annak érdekében, hogy egyenrangúan kapcsolódhassunk be a nemzetközi tudományos élet vérkeringésébe való egyenrangú bekapcsolódás érdekében a nemzetközi színvonalú vagy azt megcélzó kutatásokba (elsőként a Lendület program támogatásával működő RECENS kutatócsoport esetében) 2012-ben először nemzetközi álláspályázatot írtunk ki, hogy a magas szintű és speciális szaktudást igénylő kutatási feladatra legalkalmasabb (több megfelelő pályázó esetén külföldi kutatókat) kutatót nyerjük meg. Mindhárom programot folytatjuk a 2013-as és az azt követő években. E programok megvalósítását a kutatóközpont titkársága végzi, így az erőforrások elosztása nem előzetes „intézeti kvóták” alapján, hanem normatív szakmai alapon történik, hogy az erőforrások felhasználása a leghatékonyabb legyen.

Több lépés történt az intézetek egységes kutatóközponttá szervezése, és közös kutatási témák ösztönzése érdekében is. Az intézetek kutatóközpontba való egyesülésének számos szakmai előnye közül a legfontosabb a nagyobb, interdiszciplináris jellegű kutatások könnyebb megvalósítása. 2012-ben a Kutatóközpontban két – közvetlenül a főigazgató irányítása alá tartozó (intézethez nem tartozó) – interdiszciplináris kutatócsoport alakult: az egyik a nagyobb konzorcium részeként működő *Gyerekesély-kutató Csoport*, a másik az MTA Lendület programja támogatásával létrejött *Research Center for Educational and Network Studies (RECENS)* kutatócsoportja. Emellett 2012-ben kutatóközponti szinten három program előkészítését kezdtük meg, amelyekről 2013-ban már konkrét eredményt várunk. Az egyik az első negyedévben várható Norvég-Alap pályázatára való előzetes felkészülés, amelynek keretében több, közösen kutatni tervezett témában is intézetközi, azaz kutatóközponti szintű előkészítő csoport alakult. A második a társadalomtudományi kutatóközpont adatközpontjának a felállítása az egyes intézetekben illetve a központban folyó empirikus kutatások adatainak a megőrzésére és a szakma felé való hozzáférhetővé tételére. A harmadik új, több intézet szakmai profilját felölelő kutatás indítása új, intézetközi kutatócsoport létrehozásával, amelyet „bottom-up” jelleggel, azaz a vezető kutatók javaslataiból belső pályázattal kívánunk kiválasztani. Ennek belső „tudománypolitikai” célja éppen az egyes intézetek szakmai profilján túlmutató kutatási problémák, témák ösztönzése.

Végül a fenti célok hatékonyabb megvalósítása érdekében tett szervezési intézkedéseket említjük meg. Ezek egyike a főigazgatói titkárság létrehozása magasan képzett munkatársak részvételével, amely az intézetek és a független kutatócsoportok közti koordinációt és a folyamatos szakmai munkát szervezi, illetve koordinálja kutatóközponti szinten. A napi operatív együttműködés adminisztratív intézményei mellett kialakítottuk a rendszeres

intézetközi szakmai egyeztetések, brainstormingok rendszerét a nagyobb, átfogó kutatóközponti tudományos projektek kapcsán (teljesítményértékelés, adatbank, Norvég Alap stb.), melynek keretét a tudományos osztályvezetői értekezletek illetve ad hoc munkacsoportok felállítása jelenti. Másik intézkedés a pályázati koordinációs iroda létrehozása az eredményesebb hazai és nemzetközi pályázati tevékenység megteremtésére. Ennek is eredménye, hogy a korábbi OTKA és európai keretprogram (FP 7) mellett 2012 végén és 2013 elején már nagyobb számban tudunk olyan kiválósági programokra pályázni, mint a hazai Lendület-program, illetve az európai ERC-program. A harmadik intézkedés a kutatóközpontban egységes egyéni kutatói teljesítményértékelési rendszer kialakítása, aminek 2012 második félévében történik meg a szakmai előkészítése, és 2013 első félévében történik meg a bevezetése és alkalmazása.

A közös, koordinált szakmai munka 2013-ban indulhat meg, ugyanakkor már 2012-ben is történtek egyeztetett lépések, programok. A Magyar Tudomány Napja alkalmából például a Társadalomtudományi Központ intézetei közös konferenciát szerveztek *Innováció és társadalmi hasznosság a társadalomtudományokban* címmel. A tudomány és a társadalom közötti párbeszéd elősegítése érdekében megtartott a *Kutatók éjszakája* című rendezvény ugyancsak a kutatóközpont szervezésében valósult meg, az intézetek több munkatársa előadást tartott, valamint a kutatóközpont intézeteinek történetét, eredményeit bemutató közös kiállítás várta az érdeklődőket.

II. Közvetlenül a kutatóközpont vezetése alá tartozó kutatócsoportok kutatási eredményei, ezek jelentősebb publikációi

Lendület RECENS Kutatócsoport

Az MTA TK *Lendület RECENS (Research Center for Educational and Network Studies)* Kutatócsoport a Magyar Tudományos Akadémia Lendület programjának köszönhetően 2012. szeptember 1-ével kezdte el működését, szervezetileg közvetlenül az MTA TK-ban önálló kutatócsoportként. A kutatócsoport őszi és decemberi munkája során a beilleszkedés és a kutatástervezés dominált.

Meghatározó volt az OTKA által támogatott *Egymásba gabalyodva: kamaszok kapcsolati dinamikája a státuszverseny, a teljesítménytaktikázás, a kirekesztés és az integráció tükrében* című kutatás 3. hullámából nyert adatbázisának tisztítása és az ehhez kapcsolódó adatok és kapcsolatháló-mátrixok felépítése, ellenőrzése, javítása, és tisztítása. Ebben a munkában részt vettek a RECENS tagjai valamint a Budapesti Corvinus Egyetem legjobb szociológia mesterszakos hallgatói közül válogatott gyakornokok.

Továbbá, a kutatócsoport elindította a 2013 őszére tervezett általános iskolai adatfelvétel alapjául szolgáló kérdőív kidolgozását. Ez a felmérés a középiskolai kutatás folytatásként szintén a negatív társas kapcsolatok eredetét és az együttműködésre, teljesítményre, kohézióra és etnikai integrációra kifejtett hatását fogja mérni.

Nagy sikert aratott az MTA Lendület program keretében elindított őszi előadássorozat. Fontos még megemlíteni, hogy november végétől külföldről érkezett, PhD-vel rendelkező munkatárssal bővült a kutatócsoportunk, aki az előjeles hálózatok, a strukturális egyensúly és a kooperáció összefüggéseit fogja vizsgálni, elsősorban ágens alapú szimuláció segítségével a

Lendület kutatás keretében. Az első pár hónapban ebben az alprojektben a szimulációs modell tervezésére került sor.

Összességében elmondható, hogy az *MTA TK Lendület RECENS* Kutatócsoport sikeres és új kihívásokkal teli időszakot zárt, amely a tagok és a szélesebb tudományos közeg számára is biztosította a lehetőséget a magas szintű szakmai fejlődésre.

A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Mäs, M, Flache, A, Takács, K, and Jehn, K A: In the Short Term We Divide, in the Long Term We Unite: Demographic Crisscrossing and the Effects of Faultlines on Subgroup Polarization. *Organization Science*, forthcoming.

(<http://dx.doi.org/10.1287/orsc.1120.0767>. ISI Impact 2011: 4.338.) (2012)

A cikk elnyerte a Német Szociológiai Társaság Anatol Rapoport Díját.

Szántó Z és Takács K: Analitikus szociológia és hálózatelemzés (Analytical sociology and network analysis). In: Kmetty Z. és Koltai J. (ed.): *Változó képletek, változatos perspektívák*. Tanulmánykötet Tardos Róbert 65. születésnapjára. Háttér Kiadó, Budapest, 26-54 (2012)

Bravo, G, Squazzoni, F, and Takács K: Intermediaries in Trust: An Experimental Study on Incentives and Norms. *Collegio Carlo Alberto „Notebooks” Working Paper series*, No. 240. Torino. <http://www.carloalberto.org/assets/working-papers/no.240.pdf> (2012)

A 2012-ben tartott jelentősebb konferencia-előadások

Takács Károly:

The Network Antidote: An Agent-Based Model of Discrimination in Labor Markets”, Előadott cikk, Magyar Közgazdasági Egyesület (MKE) éves közgyűlése, Budapest, 2012. december.

The Network Antidote: An Agent-Based Model of Discrimination in Labor Markets, Előadott cikk, NET 2012 International Workshop on Network Models in Statistics, Economics, and Social Sciences, Trento, 2012. november.

Costly Signaling and Cooperation, Előadott cikk, New Developments in Signaling and Game Theory, Monte Verità, Switzerland, 2012. október.

Konferencia keynote előadás

Takács Károly:

Referral Networks and Discrimination: An Agent Based Simulation. János Szentágothai Memorial Conference, Pécs, 2012. október 29–30.

Gyerekesély-kutató Csoport

A program előzményének tekinthető Gyermekszegénység Elleni Program 2006-ban indult el a Magyar Tudományos Akadémia keretein belül. Feladata egy olyan stratégiai program kidolgozása és megvalósításának kísérése volt, amely egy generáció alatt jelentősen csökkenti a gyermekek és családjaik szegénységét, felszámolja a gyermeki kirekesztés szélsőséges formáit és növeli a gyermekek esélyeit a szegénységi ciklusból való kitörésre. 2011-ben az akadémiai intézetek összevonásával párhuzamosan a program intézményi keretei megváltoztak. A feladatok többsége más, kormányzati és civil szervezetekhez került át, a Magyar Tudományos Akadémia pedig a korábbinál jóval kisebb részt vállal a program megvalósításában.

A 2011. év végén az új feladatmegosztás igényeihez létrehozott *Gyerekesély-kutató Csoport* fő tevékenysége a TÁMOP 5.2.1. gyerekesély projektben való részvétel, amely a Legyen Jobb a Gyermeknek! Nemzeti Stratégiában megfogalmazott célok kistérségi megvalósításának szakmai-módszertani kísérését és a kistérségi programok mentorálását végzi. A 2012. évben átlagosan 3 főnyi kutatói létszámmal működő csoport feladata ezen belül a szegénységgel, különös tekintettel a szegénységben élő gyermekekkel és fejlődésükkel foglalkozó hazai és nemzetközi kutatások eredményeinek összegyűjtése és feldolgozása. Továbbá statisztikai adatgyűjtés és adatszolgáltatás a kistérségek számára; kérdőíves kutatások módszertani megalapozása és adatainak feldolgozása a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élő gyermekes családok életkörülményeire és szükségleteire vonatkozóan; a program monitoring-rendszerének kialakítása, a monitoring adatok folyamatos feldolgozása és értékelése; a Gyerekesély elleni Nemzeti Stratégia indikátorrendszerével összhangban lévő kistérségi mutatórendszer fejlesztése; a kistérségi programok eredményességével és fenntarthatóságával kapcsolatos kutatások folytatása.

A 2012. évben elkezdődött a gyermekszegénységgel foglalkozó, illetve ahhoz kapcsolódó hazai és nemzetközi szakirodalom gyűjtése és feldolgozása, melynek eredményeként egy folyamatosan bővülő bibliográfia készül. A *Gyerekesély Tudástár* jelenleg a 2000 óta megjelent közlemények mintegy 29 oldalnyi válogatott jegyzékét tartalmazza, amely a további kutatások megkönnyítése érdekében mindenki számára elérhetően, negyedéves frissítésben megtalálható a csoport honlapján. A jövőben a bibliográfia kiegészül a tanulmányok annotálásával és tárgyszavazásával, ezzel is segítve a célirányos keresést.

Elkészült egy szakirodalmi összefoglaló tanulmány, amely a gyermekjól-lét mérésének nemzetközi tapasztalatait elemzi. Következtetése, hogy amellet, hogy Magyarországon a gyermekek tartós szegénységi rátája uniós összehasonlításban kiugróan magas, az összkép még rosszabb, ha a jövedelmi szegénységnek az anyagi jól-léten túli, egyéb dimenzióit: a háztartás munkaintenzitását, a gyerekek anyagi deprivációját, oktatási erőforrásoktól való megfosztottságát, vagy éppen lakáskörülményeit is figyelembe vesszük. A tanulmány elérhető a kutatócsoport honlapján, illetve kibővített formában megjelent a 2012. évi *Társadalmi R riportban*. Egy másik elkészült tanulmány a gyermekszegénységgel kapcsolatban az etnikai hovatartozás jelentőségét elemzi. A vonatkozó szakirodalom áttekintése alapján amellet érvel, hogy normatív, „színvak” szakpolitikára van szükség, amelybe azonban olyan kiegészítő eljárások vannak beépítve, amelyek garantálják a leghátrányosabb helyzetű etnikai csoporthoz tartozó gyerekek bevonását és generációs hátrányaik leküzdésének elősegítését. A tanulmány a kutatócsoport honlapján elérhető.

A programhoz 2012-ben csatlakozó kistérségek közül hétre vonatkozóan elkészült egy-egy helyzetelemző tanulmány, amelyek az év folyamán összeállított LHH (Leghátrányosabb Helyzetű) statisztikai adatbázis, helyi dokumentumok, valamint saját adatgyűjtés alapján mutatják be a gyermekekkel kapcsolatos helyi intézmények kapacitásait, illetve azok problémáit. Az elemzések, amelyek a kutatócsoport honlapjáról elérhetők, a kistérségi programok kidolgozásának megalapozását segítik elő.

Az év második felében elkezdődött a kistérségi monitoring rendszer webes változatának kidolgozása. A monitoring adatok feldolgozása a kistérségi programok értékelését, eredményességük megítélését fogja segíteni.

A kutatócsoport szakmai vezetője révén részt vesz a *Legyen Jobb a Gyermeknek! Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság*, valamint az ezen belül működő Indikátor Munkacsoport munkájában, melynek tevékenységét szakmai anyagok véleményezésével segíti (*Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia*, különböző bevezetésre kerülő jogszabályok, a Stratégia megvalósításának követését szolgáló monitoring rendszer).

A kutatócsoport munkájának folyamatos nyomon követésére szolgál az év során létrehozott honlap: www.tk.mta.hu/gyerekesely.

A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikáció

Gábos András – Kopasz Marianna: A gyermekek jólléte Magyarországon európai összehasonlításban. In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): Társadalmi Riport (2012)

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT JOGTUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Országház utca 30., 1250 Budapest, Pf. 20.
telefon: (1) 355 7384; fax: (1) 375 7858
e-mail: jakab.andras@tk.mta.hu, honlap: www.mta-ius.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Mindenekelőtt kiemelés érdemel, hogy az MTA 2011. decemberi, rendkívüli közgyűlésének határozata értelmében az MTA Jogtudományi Intézet, az MTA Kisebbségkutató Intézet, az MTA Politikatudományi Intézet és az MTA Szociológiai Intézet integrációjával MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont néven új költségvetési szerv létrehozására került sor az Akadémia szervezetrendszerében. A Kutatóközpont 2012. január 1-jén kezdte meg működését, ennek következtében a Jogtudományi Intézet tevékenységét a továbbiakban az új Társadalomtudományi Kutatóközpont égisze alatt (tudományos, szakmai önállóság mellett) végzi, és hangsúlyozandó, hogy a kutatói munka minőségi feltételeinek javulásához a feltételek adottak.

Az MTA Jogtudományi Intézetének legfontosabb közfeladata az alap kutatások végzése és az állami szervek jogalkotási és jogalkalmazási munkájának segítése. Emellett, figyelemmel a szervezeti változásokra, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete tevékenységére nézve a kutatóközpont alapító okiratában foglaltak az irányadók. Ennek alapján az intézet alapfeladatai a következők: jogtudományi kutatások folytatása elsősorban az alkotmányjog, a bünyügyi tudományok, a civilisztika, az emberi jogok, az európai jog, a jogelmélet, a közigazgatási jog, valamint a nemzetközi köz- és magánjog területén; reflektálás a hagyományos jogágak mellett, bizonyos a tudományos és technikai haladás nyomán jelentkező jogtudományi problémákra; közreműködés a hazai és nemzetközi jogalkotási feladatok megoldásában; a hazai, a külföldi és a nemzetközi joggyakorlat, a jelentősebb jogvédő intézmények tevékenységnek a figyelemmel kísérése, a vizsgált területeket meghatározó tendenciák feltárása és értelmezése; átfogó és összefoglaló jogtudományi munkák (lexikon, enciklopédia, nemzeti jogi bibliográfia, etc.) készítése és közreadása; szakemberképzés és szaktanácsadás, jogi szakvélemények készítése és a polgárok jogtudatának fejlesztése, jogi ismeretek terjesztése.

A kutatók a jogági alapkutatási eredményeket a beszámolási évben – hasonlóan az előző évekhez – több mint kétszáz tanulmányban és könyvben adták közre.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Alkotmányjogi, Nemzetközi Jogi és Jogelméleti Osztály

Az alkotmányjogi kutatások közül kiemelendők az alapvető jogok horizontális hatályát, valamint az Alkotmánybíróság megváltozott hatásköreit, kiemelten az alkotmányjogi panasz új formáit érintő vizsgálódások, melyek tudományos eredményeit publikációk formájában tették közzé a kutatók. A magyarországi antidiszkriminációs és esélyegyenlőségi szabályozás elmélete és a jogintézmények gyakorlatba történő átültetésekor jelentkező hiányosságok vizsgálata a tárgyévi kutatások fókuszában szerepelt. Emellett az etnikai adatkezelést és a magyarországi kisebbségpolitikai modellt, valamint a magyarországi romapolitikát célzó

kutatások emelendők ki. A büntető igazságszolgáltatási rendszerben tetten érhető hátrányos megkülönböztetés kérdését számos tudományos munka vizsgálta, amelyek a beszámolási időszakban kiterjedtek a rendőrség funkcióinak XX–XXI. századi megváltozására, a rendvédelmi szervek hatáskörbővítésére, különösen a terrorizmus (valamint az illegális bevándorlás és a kábítószer-kereskedelem) elleni harc során életbe léptetett különböző biztonsági intézkedések hatékonyság-vizsgálatára és ezek elmaradásának alkotmányos implikációira.

Jelentős munkák kerültek disszeminálásra az etnikai kisebbségeket a büntetőeljárásban sújtó hátrányos megkülönböztetés tilalmának érvényesülése kapcsán, különös tekintettel az úgynevezett „etnikai profilalkotás” kérdésre; továbbá a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és a közösségorientált rendőrség viszonyának feltérképezése szempontjából is kiemelkedő jelentőségű kérdésekként foglalkozott több kutató a diszkrimináció (és az előnyben részesítés) alanyi körének azonosításával, valamint a megfigyelés társadalmi problematikájának vizsgálatával. E tárgyban két monográfia is született. Folytatódtak emellett az egészséges környezethez való joggal kapcsolatos kutatások. E tárgykörökben három tankönyv és egy monográfia is született.

A nemzetközi jogi kutatások keretében elkészült egy-egy, hamarosan monográfia formájában is megjelenő doktori értekezés az állampolgárság, valamint a nemzetközi környezetvédelmi jog, közelebbről a környezeti károkért való felelősség témájában. Kiemelendő kutatások folytak emellett a genocídium nemzetközi (büntető)jogi aspektusairól, valamint Magyarország Alaptörvényének a nemzetközi jog és a belső jog viszonyát szabályozó új klauzulájáról. E témákban színvonalas publikációk láttak napvilágot.

A készülő emberi jogi enciklopédia számára az Osztály munkatársai 12 szócikket készítettek a tárgyévben, emellett szerkesztőként tíz hazai folyóirat munkájában is részt vettek. A kutatók számos hazai és nemzetközi konferencia előadást tartottak, és többen részt vettek az Európai Alapjogi Ügynökség (EU Fundamental Rights Agency, FRA) magyarországi 'National Focal Point'-ja munkájában. Több kutató részt vállalt emellett az olasz CNR Nemzetközi Jogi Intézettel közös, a rasszizmus és xenofóbia elleni küzdelemmel kapcsolatos kutatásában, amelynek keretében ugyancsak több tanulmány készült, és egy nemzetközi konferencia is megrendezésre került.

Résztvevő kutatók száma: 12 fő

Civilisztikai és Európai Jogi Osztály

A civiljogi kutatások vonatkozásában a tárgyévben kiemelt feladatként az új Polgári Törvénykönyv jogi személyekkel foglalkozó részével – a törvénytervezet szerint: könyvével – kapcsolatos kutatások említhetők. Az egy kötetet kitevő anyag egyrészt a Kodifikációs Főbizottság, másrészt a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium részére került átadásra.

Kiemelendők a csődjogi kutatások, amelyek aktualitása miatt ez a kérdéskör a gazdasági szervezetek dinamikájával összefüggő vizsgálódások keretében továbbra is napirenden marad. A szellemi alkotások jogának kutatása terén folytatódtak a korábban megkezdett kutatások. Ennek keretében egyfelől a magyar szerzői jog fejlődéstörténete, másfelől az építészeti alkotások oltalma (a szellemi alkotások területének egy olyan speciális szegmense, amely – a védelem tárgyának különleges megvalósulási formáiból és összetettségéből fakadóan – nemcsak szerzői jogi, hanem iparjogvédelmi aspektusokat is érint) került a kutatás fókuszába. A szerzői jog és az iparjogvédelem tárgykörében hat tanulmány jelent meg, valamint három

nemzetközi konferencia-előadásra került sor, továbbá egy megjelenés alatt álló lexikon-szócikk készült el.

A kora középkori állam- és jogtörténet témakörében kiemelt érdemel a *Lex Baiuvariorum – jogfelfogás és társadalomkép a kora középkorban* címet viselő OTKA-kutatás keretében napvilágot látott *Jog és társadalom a Lex Baiuvariorumban* című monográfia és a *Studia Iuridico-philologica II. Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History* című tanulmánykötet. A kora középkori jogtörténet témakörében tíz tanulmány jelent meg külföldön és belföldön egyaránt, valamint három konferencia-előadásra került sor.

A római jog és az antik államelmélet tárgykörében elsősorban Cicero retorikai műveinek államelméleti és jogtörténeti aspektusai képezték a kutatás tárgyát. E témakörben négy tanulmány, valamint három nemzetközi konferencia-előadásra került sor.

Kutatások folytak, és tanulmányok készültek, valamint konferencia-előadásokra került sor a zálogjogban jelentkező járulékoságról, a kezességi szerződésről, a fogyasztói hitelszerződésekről, valamint a banki kölcsönszerződésekről.

Folytatódtak az orvosi jogi kutatások, amely kérdéskörből több tanulmány látott napvilágot, és három konferencia-előadás hangzott el. Ezek közül kiemelendő az *Összehasonlító egészségügyi jog és az Egészségkárosodáshoz kapcsolódó ellátások* című monográfia, amely az egészségügyi jogi kérdések jogi szemmel történő elemzését célként tűzi maga elé.

Folytatódtak a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos kutatások, amelyek az alábbi témákat érintették: internetszolgáltatóval szerződő fogyasztók más személyekért fennálló felelőssége, az új Ptk. fogyasztóvédelmi szempontból releváns rendelkezései, elektronikus kereskedelemmel, a távollévők között kötött szerződésekkel kapcsolatos európai fogyasztóvédelmi szabályok. A kérdéskörrel összefüggésben több publikáció látott napvilágot.

A választott bíróságot témakörében folytatódtak, és három tanulmányban öltöttek testet a már megkezdett kutatások, lévén a globalizáció és a „big business” igényei miatt az egyes választott bírósági ítéletek érvénytelenítése közrendi alapon jelentős problémának minősül a kereskedelmi vitarendezésben. A kutatás elsősorban a téma jogösszehasonlító jellegét emelte ki, arra a kérdésre keresve a választ, hogy lehetséges-e a nemzetközi közrendnek általános, nemzetek feletti fogalmáról beszélni.

A munkajogi kutatások az 2012. évben hatályba lépett az új Munka Törvénykönyve és az azt hatályba léptető külön törvény vizsgálatára terjedtek ki. A kutatás fókuszában az új jogi szabályozás elemzése állt.

Az európai joggal foglalkozó kutatások keretében kiemelt fontosságú volt az európai jog és a magyar jog viszonya: azon kérdés, hogy előbbi hogyan, milyen jogi-alkotmányjogi alapon jelenik meg a magyar jogalkotásban és jogalkalmazásban. A kutatás áttekinti az Alkotmánybíróság gyakorlatát, és vizsgálja az európai jog néhány kiemelt területén a jogfejlődésnek a magyar jogrendszerre gyakorolt hatását, majd kísérletet tesz az európai jog rendszertani tagolására. A kutatás keretében kiemelt érdemel a *Csoportkép Laokoóonnal. A magyar jogrendszer és az alkotmánybíráskodás vívódása az európai joggal* című kismonográfia, valamint *Az európai uniós jogfejlődés irányai a Lisszaboni Szerződés után* című kötet. E témakörben több tanulmány látott napvilágot, valamint konferencia-előadásokra került sor.

A nemzetközi és uniós kereskedelmi jog környezetvédelmi konfliktusainak kutatása a nemzetközi kereskedelmi jog és a környezetvédelem általános kérdéseinek vizsgálatára irányult, amelynek keretében előtanulmány készült. A kutatás kiterjedt a fenntartható fejlődés elve és az uniós közös kereskedelempolitika viszonyának vizsgálatára is, amelynek tárgyában tanulmány készült, és konferencia-előadásra került sor.

Az európai jogi kutatások keretében az Unió szerződési jogának alkalmazhatóságáról, ezen belül is a Róma I és az egyéb jogforrások közötti viszony aspektusairól készültek tudományos munkák.

Résztevő kutatók szám: 13 fő

Közigazgatási és Bűnügyi Tudományok Osztálya

A közigazgatás-tudományi munkák keretében a *Nagy közigazgatási rendszerek* kutatási főirányon belül 2012-ben a Friedrich Ebert Alapítvánnyal közösen került megrendezésre *A helyi önkormányzati autonómia felfogás változása az új törvényi szabályozásban – Európai kontextusban* című konferencia, amelynek égisze alatt a kutatási főirány jelentős tudományos eredményeit ismertették a kutatók. Az előadások anyagai az *Új Magyar Közigazgatásban* folyamatosan jelennek meg.

Jelentős publikációk születtek a tárgyévben a közszolgálati rendszerek európai áttekintéséről, a magyar közigazgatás változásainak áttekintéséről (európai és világtendenciák kontextusában), míg alapkutatóként a helyi önkormányzathoz való kollektív alapjog kérdése került vizsgálatra az új magyar helyi önkormányzati szabályozás kapcsán.

Több kutató fókuszált a közép-európai államoknak a rendszerváltást követő alkotmányos változásaira, melynek keretében egyrésztől nívós tanulmányok születtek, másrésztől egy angol nyelvű magyar-cseh konferencia megrendezésére is sor került.

Kiemelendő, hogy előkészítésre került a *Jog- és államtudományi bibliográfia. I. Könyvészet 1867–1950* című projekt. A 2013-tól megkezdődő munka előkészítő szakaszában, azaz a tárgyévben a kutatás tárgyát képező lehetséges források kerültek kijelölésre.

Több kutató vett részt, vesz részt a közép-európai alkotmánybíráskodással foglalkozó kutatásban, amelyet a Cseh Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézete koordinál, és amelyben az összes visegrádi ország jogtudományi intézete részt vesz.

A tárgyévben egy sikeres OTKA-pályázatra is sor került, amely a magyar lakosság jogtudatának elméleti és empirikus elemzését tűzte ki célul.

A büntetőjogi kutatások tárgyévi kiemelt feladata az új Btk. szakmai véleményezése volt. Ennek körében az osztály kutatói különös figyelmet szenteltek a gazdasági bűnözés új jelenségeire, a szervezett bűnözési formákra, a terrorizmus finanszírozására, valamint az emberkereskedelem elleni nemzetközi fellépés instrumentumainak magyarországi végrehajtására. Átfogó tanulmány készült a terrorcselekmény büntetőjogi szabályozásának állomásairól, a kodifikáció elméleti és gyakorlati tanulságairól.

A gazdasági és közbeszerzési korrupció terén befejeződött a Bolyai Ösztöndíj támogatásával zajló kutatás. E körben a gazdasági és közbeszerzési korrupcióra vonatkozó büntetőjogi szabályozásnak a demokratikus piacgazdaság viszonyaival és az alkotmányos jogállam követelményeivel való összevetése kiemelt kutatási célként fogalmazódott meg. A kutatás

legfontosabb eredménye egy részletes szabályozási koncepció és azon alapuló normaszöveg-javaslat elkészítése volt.

Az osztály fiatal kutatói folytatták, illetve megkezdték a gyűlölet-bűncselekmények szabályozása és joggyakorlata, valamint a számítógépes bűnözés témakörében végzett kutatásaikat.

Résztevő kutatók száma: 11 fő

b) Tudomány és társadalom

Az intézet kutatóinak tevékenysége több területen is hozzájárult a társadalmat foglalkoztató kérdések megválaszolásához és a tudományos ismeretek terjesztéséhez.

A hazai jogalkotási tevékenység több iránya és eredménye is élénken foglalkoztatta a közvéleményt. Ide sorolható például az új Polgári Törvénykönyv és új Büntető Törvénykönyv előkészítése, melyek kapcsán különböző anyagi és eljárási jogi kérdések elemzésére és értékelésére került sor, több intézeti kutató közreműködésével.

A tudomány és a társadalom közötti párbeszéd többféle formát öltött. A közvélemény tájékoztatásának fő eszközeként a nyomtatott, az audiovizuális és az elektronikus sajtóban nagy számban megjelent interjúk és publicisztikák tekinthetők. A jogi ismeretek disszeminációjában azonban jelentős szerepet játszott az intézmény *Jogi Iránytű* című elektronikus folyóirata is, mely könnyen hozzáférhető és közérthető formában tárgyal aktuális jogi kérdéseket, problémákat.

Az intézet 2012-ben bekapcsolódott az ún. Kutatók éjszakája programsorozatba, amelynek kiemelt célja a tudomány iránt érdeklődők, de azzal napi szinten nem foglalkozó laikusok számára hasznos, figyelemfelkeltő és informatív nyilvános rendezvények szervezése, ahol az elért tudományos eredmények disszeminálására nyílik kiváló lehetőség. 2012-ben a program keretében 5 intézeti kutató tartott előadást, a résztvevők száma alapján és visszajelzéseik szerint a későbbiekben is igény mutatkozik hasonló jellegű rendezvények lebonyolítására.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A tárgyévben a kutatók többsége számos hazai és nemzetközi tudományos társaság vagy tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának tagjaként vett részt a tudományos közéletben. A munkatársak összesen harmincöt hazai és tizenkilenc nemzetközi tudományos társaságnak, továbbá négy nemzetközi tudományos társaság magyar tagozatának a munkájában működtek közre. Három hazai társaságban az elnöki, egy nemzetközi társaságban a tiszteletbeli elnöki, egy nemzetközi társaságban az alelnöki, továbbá egy nemzetközi társaság magyar tagozatában a főtárgyi tisztséget is betöltötték. A kutatók emellett harminchárom hazai és kilenc külföldi tudományos folyóirat szerkesztőbizottságában foglaltak helyet, és négy hazai folyóirat esetében a főszerkesztői vagy felelős szerkesztői feladatokat is ellátták.

A munkatársak többsége jelentős oktatási tevékenységet végez a következő intézmények alapszakán, mesterszakán vagy doktori képzésében: Általános Vállalkozási Főiskola, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Károli Gáspár Református Egyetem, Közép-európai Egyetem, Miskolci Egyetem, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Pázmány Péter

Katolikus Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Semmelweis Egyetem, Széchenyi István Egyetem, Nemzeti Közszoigálati Egyetem.

A magas szintű oktatási tevékenység és a minőség bizonyítékaként hozható fel százhat elméleti kurzus és ötven gyakorlati kurzus, valamint az a százhuszonhat diplomamunka, amelyek megtartását, illetve témavezetését az intézeti kutatók vállalták a tárgyév során.

A tárgyévben az intézet egy kutatója vezetett doktori iskolát, tizenhat kutató oktatott doktori iskolában, hét kutató pedig törzstagként működött közre egyes doktori iskolák vezetésében. Az intézeti kutatók összesen huszonegy PhD-dolgozat témavezetését látták el a tárgyév során.

Az MTA és a vele intézményesített kapcsolatban lévő tudományos akadémiák, illetve kutatási központok közötti megállapodások jó alapot biztosítottak az intézet külkapcsolatainak ápolásához és a közös kutatások végzéséhez.

Az intézet kutatói folytatták a CNR Nemzetközi Jogi Intézettel a rasszizmus és xenofóbia elleni küzdelemmel kapcsolatos témában a közös kutatásokat, melyek keretében több angol nyelvű tanulmány készült és nemzetközi konferencia került megrendezésre.

A beszámolási évben folytatódott az együttműködés a cseh jogtudományi intézettel. A fentiekben túlmenően több munkatárs részt vett az Európai Alapjogi Ügynökség alapjogi kutatócsoportjának munkájában.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

OTKA T/76488 (2009. április 1. – 2012. április 30.) A Lisszaboni Szerződés hatása a magyar jogrendszerre kutatás a tárgyévben lezárult, melynek eredményeképpen elkészült a kutatási eredményeket összegző zárókötet (*Az európai uniós jogfejlődés irányai a Lisszaboni Szerződés után*). A kutatás fő alapkutatói iránya a Lisszaboni Szerződés és a magyar jogrendszer egymásra hatásának vizsgálata volt, mely négy témára irányult (amelyben a témák sajátosságainak megfelelően vegyültek az alap- és az alkalmazott kutatási vonások): az Alkotmánybíróság gyakorlatára és az európai jog viszonyára, az uniós és a magyar versenyjog változásaira figyelemmel a magyar versenyjog elmúlt 20 évének fejlődésmenetére, a nemzetközi kollíziós magánjog fejlődésére az EU-ban, valamint az uniós polgárság-alapjogi státusz, és az uniós gazdasági koordináció-gazdasági kormányzás irányába tett lépések összefüggéseinek vizsgálatára irányultak.

Az OTKA K/78537 (2009. június 1. – 2012. május 31.) Lex Baiuvariorum - Jogfelfogás és társadalomkép a kora középkorban c. kutatás lezárult, melynek égisze alatt 1 monográfia (*Jog és társadalom a Lex Baiuvariorumban*. Szeged, Lectum, 2012. 410 old.) és 1 angol nyelvű tanulmánykötet (*Studia Iuridico-philologica II. Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History*. Szeged, Lectum, 2012. 210 old.) jelent meg. A monográfia a téma komplex feldolgozását adja a (köz- és magánjog vizsgálatát egyaránt felölelő) jogtörténeti, a politikátörténeti és a nyelvtörténeti szempontokra fókuszálva, a tanulmánykötet pedig az e téren tett korábbi kutatási eredményeket közli angol nyelven.

Az OTKA K/105552 (2012-2015) A magyar lakosság jogtudata – elméleti és empirikus elemzése c. projekt megindult, a tárgyévben a szakirodalom és a korábbi hazai kutatások

eredményeinek feldolgozása zajlott, illetve a kutatás elméleti kereteinek kidolgozását végezték a kutatók.

A tárgyévben lezárult egy *Bolyai Ösztöndíjas kutatás (2009–2012)*, amely a Kuratórium döntése alapján jó értékeléssel zárult. A kutatás célja annak elemzése volt, hogy a gazdasági, társadalmi, politikai és jogi (ezen belül alkotmányos) környezet időközben bekövetkezett alapvető változásaira tekintettel szükséges-e a korrupciós bűncselekmények (a vesztegetés, illetve a befolyással üzérkedés) szabályanyagának gyökeres reformja. A kutatás legfontosabb eredménye egy olyan részletes szabályozási koncepció és azon alapuló normaszöveg javaslat elkészítése volt, amely a gazdasági és közbeszerzési korrupcióra vonatkozó büntetőjogi szabályozást a demokratikus piacgazdaság viszonyainak és az alkotmányos jogállam követelményeinek megfelelően alakítaná ki.

A *RED Network combating racism, xenophobia and intolerance (2011–2013)* c. kutatás a rasszizmus, idegengyűlölet és intolerancia tárgykörében hoz létre, és működtet naprakész, internetről elérhető komplex adatbázist.

Az *Európai Alapjogi Ügynökség Alapjogi Információs Hálózat (FRALEX)* égisze alatt folytatott kutatás (2011–2015) keretében a kutatók az Ügynökség megrendelésére éves beszámolókat, országjelentéseket és tematikus tanulmányokat készítenek.

Az intézet kutatóinak szakértői tevékenysége rendkívül széleskörű, ezek közül – közérdeklődésre számot tartó jellegük okán – kiemelt figyelmet érdemel, hogy a tárgyév során számos intézeti kutató működött közre a készülő új Polgári Törvénykönyv és Büntető Törvénykönyv, valamint a kapcsolódó jogszabályok elméleti megalapozásához szükséges szakértői tevékenységben.

Az intézet egyik kutatója szakértői tevékenységet végzett a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (INLEX) és az Európai Bizottság részére nemzetközi nukleáris jogi kérdésekben, míg egy kutató az Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásügyi Bizottságának állandó szakértőjeként tevékenykedett.

Egy kutató a Rasszizmus és idegenellenesség, magyarországi szakértői munkacsoportjának (RAXEN), illetve az Európai Unió Alapjogi Ügynökség alapjogi kutatócsoportjának (FRALEX) tagjaként publikált szakvéleményeket a kérdéses területek hazai vonatkozásairól.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Balázs István: Eastern Europe in transition, the case of Hungary. The readjustment of public administration, programs and aspects of the transformation of public administration in Hungary between 1990–2012. *Acta Juridica Hungarica* 53:(2) 115–132 (2012)
2. Dósa Ágnes: Összehasonlító egészségügyi jog. Budapest, Complex, 244 (2012)
3. Halász, Ivan (szerző): Medzinárodná migrácia, krajania a volebné právo. Praha, ÚSP AVČR, 1–330 (2012)
4. Hollán Miklós: Emberkereskedelem. A kizsákmányolás büntetendő esetei és a büntetőjogi szabályozás határai. Budapest, HVG – ORAC (2012).

5. Horváthy Balázs – Vörös Imre (ed.): Az európai uniós jogfejlődés irányai a Lisszaboni szerződés után. MTA TK JTI, Budapest, 192 (2012)
6. Lamm Vanda: A nemzetközi jog és a büntetőjog határterülete. In: Barabás A Tünde (ed.). Tanulmányok Irk Ferenc professzor 70. születésnapjára. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 173–189 (2012)
7. Majtényi Balázs, Majtényi György: Cigánykérdés Magyarországon 1945-től 2010-ig. Budapest, Libri Kiadó, 224 (2012)
8. Nótári Tamás: Remarks on the Decreta of the First Hungarian King, Stephen I. Fundamina – A Journal of Legal History 18:(2) 108–118 (2012)
9. Pap András László: A megfigyelés társadalmának proliferációjától az etnikai profilalkotáson át az állami felelősség kiszervezéséig: Alkotmányjogi és rendészettudományi megközelítések az emberi méltóság, a társadalmi biztonság és az adatvédelem értelmezésekor. Budapest, L'Harmattan, 311 (2012)
10. Sulyok Gábor: A nemzetközi jog és a belső jog viszonyának alaptörvényi szabályozása. Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi Folyóirat IV (1) 17–60 (2012)
11. Tóth Mihály: Az elítéléshez kapcsolódó hátrányos jogkövetkezmények és a mentesítés. In: Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály – Busch Béla (ed.) Büntetőjog I. Általános Rész: A 2012. évi C. törvény alapján, Budapest, HVG-ORAC, 520–533. (2012)
12. Varga Csaba (ed.): Horváth Sándor: A természetjogról (Budapest, Szent István Társulat 2012) vi + 332
13. Vörös Imre: Csoportkép Laokoóonnal. A magyar jogrendszer és az alkotmánybíráskodás vívódása az európai joggal. HVG-ORAC, Budapest, 127 (2012)

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30.

telefon: (1) 224 6700/472; fax: (1) 224 6793

e-mail: titkarsag@mtaki.hu; honlap: www.mtaki.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Az intézet 2011-2015 közötti periódusra szóló, középtávú fejlesztési tervének megfelelően 2012-ben is folytatódott a magyarországi cigányság társadalmi integrációjának tényezőit vizsgáló kutatás. Sikeresen lezárult az EU FP7-es keretprogramja által támogatott kutatás, amely nemzetközi összehasonlításban vizsgálta az elemzésbe bevont országokban az eltérő identitáskonstrukciókat. Szakmai zárókonferenciákkal zárult két, a Magyarországra irányuló migrációt és a migránsok integrációját vizsgáló kutatás, amelyek mellett sikeres pályázás tette lehetővé egy újabb kutatás megindítását, a magyarországi migrációs helyzetképek nemzetközi indikátorok segítségével történő vizsgálatát. A judaisztikai kutatócsoport a *Magyarországi zsidó temetők és héber nyelvű felirati anyaguk* című projektje keretében az év során elkészült a harmadik kötet is. Ebben az évben jelent meg ugyancsak *A zsidók története Magyarországon* című kétkötetes monográfia. A külhoni magyar közösségek történetével foglalkozó kutatások közül több is foglalkozott a magyar kormányzatok, illetve kormányzati szervek stratégiáival, s a kisebbségek önszerveződésének és az oktatásnak a kérdéseivel. Ezeknek a projekteknek a befejezése a következő években várható. Az intézet megújult honlapja keretében megkezdődött az egyes migrációs és kisebbségi jogi kutatások terén összeállított adatbázisok széles körű megjelenítése.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Roma tárgyú kutatási eredmények

Etnopolitikai mobilizáció és roma pártok Magyarországon és Kelet-Közép-Európában című, a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával 2012-2015 között zajló összehasonlító kutatás célja, hogy az etnikai törésvonal rendkívüli csekély politikai szerepe ellenére feldolgozza roma pártok jellemzőit és szerepét Magyarországon és a környező országokban a rendszerváltástól napjainkig. Az év folyamán megkezdődött a nemzetközi és a hazai szakirodalom, a hazai döntően roma pártokra vonatkozó források feltárása, valamint az országgyűlési, önkormányzati és EP választási szerepléseik feldolgozása.

Iskolai eredményesség, pedagógiai hozzáadott-érték a roma tanulói arány függvényében.

A kutatás az év folyamán a pedagógiai hozzáadott érték mértékének megállapításával arra kereste a választ, hogy noha a magyarországi, magasabb roma aránnyal rendelkező iskolák átlagos teljesítménye elmarad az országos szinttől, a hozzáadott érték tekintetében vajon ezek az iskolák – önmagukhoz, a tanulói összetételhez képest – hogyan teljesítenek.

A magyarországi cigányság integrációjának kérdései című kutatás keretében 10 településre vonatkozó előtanulmány készült, egy összefoglaló elemzés, valamint a terepmunka kérdéskatalógusa került kidolgozásra.

A kisebbségek jogi, politikai helyzetére vonatkozó kutatási eredmények

A *Kisebbségi pártok közpolitikai szerepe Kelet- és Közép-Európában* című, 2010-2012 közötti, egy-egy bulgáriai, romániai, szlovákiai és szerbiai pártot vizsgáló OTKA-kutatást az év őszén intézeti konferencia zárta le. A kutatás kitért az etnikai és etnoregionális pártok szerepvállalására az európai intézményekben, különösen az Európai Parlamentben. Az eredmények segítenek megérteni a kisebbségi pártok működését, politikai mozgásterét a környező országokban, és más európai kisebbségi vagy etnoregionális pártok tapasztalatai alapján a magyar kisebbségi pártok lehetőségeit az európai intézményi szinten. Az etnikai pártok tipizálása és elméleti hátterének felvázolása mellett az összegző tanulmánykötet számára elkészültek az esettanulmányok.

A *Közép-európai kisebbségek jogi helyzetének összehasonlító vizsgálata* című összehasonlító kutatás célja a folyamatos és hiánypótló dokumentáláson túl olyan közös szempontrendszer, meghatározott kisebbségi jogi indikátorok előállításának, amelyek rendszeres elemzések formájában tudja kiértékelni Magyarországnak és a szomszédos országoknak a területükön élő kisebbségek helyzetét érintő jogalkotó tevékenységét. A magyarországi és a (cseh)szlovákiai nemzetiségek 1945-2012 közötti jogi helyzetére vonatkozó folyamatos adatgyűjtésen és elemzésen túl, elkészült az 1945-2012 közötti Ausztria szövetségi és tartományi szintű, az 1990-1991 utáni Horvátország és Szlovénia, valamint a 2008 utáni Ukrajna kisebbségi joganyagának összegyűjtése, amelyek internetes megjelenítése az intézeti adatbázisok között kapott helyet.

A *többszintű kormányzás elmélete és a kisebbségi önkormányzatiság gyakorlata Közép- és Kelet-Európában* című, 2009-2012 közötti kutatás záróévében a nyelvi jogok és a többnyelvűség kérdéseire az Európai Unióban, valamint az európai integráció és az etnikai alapú önkormányzatiság kapcsolatára összpontosított. A tagjelölt államok esetében a bővítési politika, az EU támogatási politikája közvetlen hatást gyakorol a regionalizmus fejlődésére. Koszovó, Macedónia és Szerbia példája mutatja, hogy ezekben az országokban az etnikai, nemzeti kisebbségek autonómiájának kérdése szorosan összekapcsolódik a regionalizmus problémájával, a területi igazgatás reformjával. Ebben a folyamatban az EU politikái nem külső normarendszerként, vagy „kényszerként” jelennek meg, hanem sokkal inkább a belső politikai, alkotmányjogi folyamatokat erősítik meg.

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekre, illetve migránsokra vonatkozó kutatási eredmények

A *magyarországi nemzeti kisebbségek 20. századi történetének forrásfeltárása*. A projekt célja, hogy az 1920-1989 közötti időszakra fókuszálva a releváns primer és szekunder forrásokat összegyűjtse, ami később megteremti a korszak(ok) tudományos feldolgozásának intézeten belül alapját. A tárgyévben a Magyar Országos Levéltárban őrzött, a magyarországi németek két világháború közötti történetével kapcsolatban keletkezett dokumentumoknak, a Miniszterelnökség 1945–1953. évi nemzetiségi vonatkozású iratanyagának, valamint a Pest Megyei Levéltár német vonatkozású iratainak feltárása zajlott.

„die helfte hier und die helfte zu hause” A magyarországi németek története 1944-1950. A 2012-2015 között zajló kutatás célja a Magyarországot érintő második világháború utáni migrációs folyamatok (országban belüli telepítések, németek kitelepítése, szlovák-magyar lakosságcsere, bukovinai székelyek „hazahozatala”, a szomszédos országokból érkező magyar menekültek elhelyezése) és ezek körülményeinek, politikai, gazdasági, társadalmi

összefüggéseinek feltárása. 2012-ben zajlott a kutatás módszertanának kidolgozása, és elkezdődött a forrásfeltárás a Magyar Nemzeti Levéltár releváns fondjaiban.

Immigrant Citizen Survey. A brüsszeli King Baudouin Alapítvány által vezetett, 2011-2012 között folyó nemzetközi kutatás célja az volt, hogy képet adjon az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott integrációs szakpolitikák hatásáról a bevándorló egyének és közösségek életére. Reprezentatív mintán végzett kérdőíves adatfelvétel keretében arra kereste a választ, hogy miként érzékelik a bevándorlók az egyes jogszabályok, szakpolitikai intézkedések, intézményi működési mechanizmusok hatását, milyen objektív változásokat tapasztalhatók ezen hatásoknak köszönhetően, illetve, hogy milyen az egyes intézkedések szubjektív megítélése. A kutatásban részt vevő hét tagállamban összesen 7200 bevándorlóval készült kérdőív. Magyarországon 1200 kérdőív felvételére került sor Budapesten, amelyek eredményeit szakmai zárókonferencián mutatták be.

A Migráns szervezetek Magyarországon című, 2011-2012 között zajló, az Európai Integrációs Alap és a BM által támogatott kutatás célja a Magyarországon élő harmadik országbeli állampolgárok által alapított és működtetett társadalmi szervezetek számának, földrajzi elhelyezkedésének, kapcsolatrendszerének, és tevékenységi struktúrájának megismerése volt. A kutatás eredményeként pontosabb képet adott e szervezetek társadalmi beilleszkedésben játszott szerepéről, valamint azokról a problémákról és lehetőségekről, amelyek befolyásolásával a szakpolitika a jelenleginél hatékonyabban tudja bevonni és ösztönözni ezeket a szervezeteket. A kérdőíves és interjú adatfelvétel során 150 működő migráns szervezetet azonosítottak be, a szervezetek feléül készült kérdőíves adatfelvétel – ezek eredményeit szakmai konferencián vitatták meg.

A Magyarországi helyzetkép az integrációs indikátorok tükrében című, az Európai Integrációs Alap támogatásával zajló, 2012-2013 közötti kutatás arra vállalkozik, hogy a 2010-ben, az EU tagállamok integrációért felelős minisztereinek zaragozai konferenciáján elfogadott indikátorok mentén elemezze az elmúlt években végzett kutatások adatait, és egységes szempontrendszer és módszertan alapján nyújtson átfogó képet a harmadik országbeli bevándorlók magyarországi integrációjáról. A kutatás célja, hogy a magyar integrációs szakpolitika megalapozásához és fejlesztéséhez szolgáltatson adatokat az eddigi kutatási eredmények feldolgozásán keresztül alkalmazott integrációs indikátorok segítségével. A kutatás során készülő összesen 13 elemző tanulmány 2013-ban, tanulmánykötetben lát majd napvilágot.

A Pest megyei németek kitelepítése és annak előzményei. A 2012-ben lezárult projekt utolsó évében feltárták a Pest Megyei Levéltárban, az esztergomi Prímási Levéltárban, a Székesfehérvári Püspöki Levéltárban és a Váci Püspöki Levéltárban őrzött, a téma szempontjából meghatározó jelentőségű források.

A kisebbségi magyar közösségekre vonatkozó kutatási eredmények

A vajdasági magyarság történeti kronológiái és dokumentumai 1945-1990. A kutatás keretében 2012-ben az 1955-1964 közötti időszakra vonatkozó historiográfiai anyag, a sajtódokumentumok, illetve a magyar külügyi tárca belgrádi nagykövetségének dokumentumai kerültek feltárásra és feldolgozásra. Ebben az évben adták ki az 1955-1959 közötti időszakra vonatkozó kronológia kötet.

Kárpátalja magyarság történeti kronológiája és dokumentumai, 1944-1991. A kutatás Kárpátalja szovjet időszakbeli kronológiájának és dokumentumainak összeállítására koncentrál. Középpontban a magyarságtörténet áll, köztörténeti keretben elhelyezve. A szakirodalom, a korabeli sajtó, és mindenekelőtt a levéltári források vizsgálata lehetővé teszi a téma újraértelmezését, eddigi szűk keresztmetszetének kibővítését, az alapvetően önreflexiókra építő magyar szakirodalom átértelmezését. 2012-ben az 1945 utáni bő évtizedre vonatkozó könyvészet feldolgozása és a Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött a Moszkvai Magyar Nagykövetség iratanyagának feldolgozása zajlott.

A magyar kisebbségpolitika „ismeretlen” eminenciásai (Politikusportrék: Pataky Tibor, Vozáry Aladár, Hokky Károly) című projekt a magyar történelem és ezen belül a kisebbségtörténet olyan személyiségeinek életművét dolgozza fel, akik az adott időszakban jelentős szereplői és befolyásoló tényezői is voltak a közéletnek. Ketten közülük a kárpátaljai politikai életben játszottak meghatározó szerepet, egyikük pedig, aki szintén kárpátaljai származású volt, a magyarországi kisebbségpolitika alakításában központi szerepet játszó intézmény egyszemélyi vezetője volt több mint két évtizeden keresztül. 2012-ben az Evangélikus Országos Levéltárban található anyagok összegyűjtése történt meg.

Ukrajna politikatörténete. Ukrajna Magyarország és az Európai Unió legnagyobb szomszédja, története több szálon kapcsolódik Magyarországhoz. Kisebbségtörténeti szempontból sem mellőzhető el annak a történeti-politikai keretnek az alapos vizsgálata, amelyben a kisebbségi kérdés megnyilvánul. A témával való foglalkozás alapvetően az aktuális történésekhez, illetve a témával kapcsolatos felkérésekhez igazodik, szakértői szerepet jelent.

A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája. A kutatás a romániai magyarság két világháború közötti történetének súlyponti kérdéseit vizsgálja. Egyfelől a magyar kisebbségi közösség történeti kihívásokkal kapcsolatos útkereséseit, másfelől a magyar kormányzatok támogatáspolitikáját kutatja, magyarországi és romániai levéltári és sajtóforrásokra támaszkodva. Ezen belül kiemelten koncentrál a magyar elit generációs csoportjai integrációs viszonyrendszerére. A projekt keretében a tárgyévben elkészült és megvédésre került az *Otthon és haza. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéről* című (PhD) disszertáció. Az ebből készült monográfia megjelenése 2013 tavaszára várható.

A kisebbségek régi és új szerveződései című kutatás alapkérdése, hogy a kisebbségi elitek mit gondolnak saját társadalmukról, hogyan konstruálják meg azt, kit, miért, és hogyan képviselnek? A magyar kisebbségi közösségek párhuzamos nemzetépítések közé szorultak, elitjeik folyamatos legitimációs deficittel küzdve saját párhuzamos társadalomépítésben gondolkodtak a két világháború között is, a második világháború, illetve 1989 után is. A kutatás az intézményesülés kulturális kódjait és a társadalomtörténeti összefüggéseit vizsgálja. A projekt részeként a tárgyévben majdnem teljesen elkészült egy záró tanulmánykötet kéziratja. Az interneten is hozzáférhetővé tett „*Digitális szövegtár az erdélyi magyar humán és társadalomtudományi kutatások történeti tanulmányozásához*” című alportál tételeinek száma a tárgyévben 200-ra bővült.

A Romániai etnikai kisebbségek idősoros, demográfiai elemzése 1977–2002 című, 2009-2012 közötti kutatás a romániai nemzeti kisebbségek összehasonlító, demográfiai leírására tett kísérletet. Egységes szempontok, a hivatalos statisztikai adatok és a népszámlálások mintái alapján a legnagyobb kisebbségek (magyar, roma, német), sőt a magyar-roma kötődésűek főbb gazdasági, társadalmi szocio-demográfiai tulajdonságait vizsgálta. Az utolsó évében

született elemzésében a háztartások felszereltségi mutatói alapján létrehozott modernizációs indexeket vizsgálta az egyes kisebbségeken belül.

Az Iskolaválasztás a Kárpát-medencében című kutatás célja a határon túli magyar gyerekek/szülők iskolaválasztási stratégiáinak, illetve annak vizsgálata, hogy a csökkenő gyereklétszámmal párhuzamosan milyen más tényezők befolyásolják a magyar nyelvű oktatás kiterjedtségét helyi szinteken, négy kiválasztott határon túli magyar régió nyolc helyszínén.

A Kárpát-medencei magyar szórványoktatás című, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. (BGA Zrt.) támogatásával zajló kutatás igyekezett képet adni a Kárpát-medencei szórvány oktatás hatékonyságának néhány lokális vonatkozásáról. A kutatás két szakaszban valósult meg: első szakaszban helyszíni kvalitatív interjúk készültek (Moldvában, Kárpátalján, Szerémségben), második szakaszban pedig az oktatás hatékonyságát, a pedagógiai hozzáadott értéket (két régióban: Moldvában és Kárpátalján) standardizált módon tesztek és kérdőíves adatfelvétel segítségével elemezte.

A Doktorandusz életpálya-követés című kutatás a Kárpát-medencei doktoranduszok életpályáját, mobilitási stratégiáit vizsgálja. A négy nagyobb határon túli magyar régióra kiterjedő kutatás kérdőíves módszerrel valósul meg, illetve Kárpátalján mintegy félszáz életútinterjú is készült, amelynek feldolgozása külön kötetben fog megjelenni.

A romániai magyarság két világháború közötti kronológiája és dokumentumai. A kutatás keretében elkészült Bernády György marosvásárhelyi levéltárban található hagyatékának teljes fotóanyaga és a részletes tartalmi mutatója. Emellett a Magyar Nemzeti Levéltár anyagaiból a K 437, K 26 és K 28 (Miniszterelnökség), valamint a K 63, K 64 (Külügyminisztérium) romániai anyagai tematikus iratkataszterének elkészítése is zajlott 2012-ben.

A határon túli német kisebbségek helye a magyar kormányzatok és a magyar kisebbségek politikai törekvéseiben (1920-1944). A Bolyai Kutatási Ösztöndíj által támogatott projekt keretében folytatódott a tárgyévben a Magyar Országos Levéltárban és az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött releváns források feltárása. Emellett elkészült egy későbbi nagymonográfia vázának tekinthető, kismonográfia méretű kézirat is.

Az etnikai és politikai heterogenitás a két világháború közötti Csehszlovákiában című, 2012-2013 között zajló kutatás célja a hazai és kelet-szlovákiai, a téma szempontjából fontos levéltári anyagok feltárása és feldolgozása. A tárgyévben a Kassai Állami Levéltárban található rendőr-igazgatósági fond, a Kassa Megyei fond és az Egyesület Magyar Párti fondja, az Eperjesi Állami Levéltárban egy ezekhez hasonló jellegű iratgyűjtemény, az Eperjesi Rendőri Kommisszáriátus fondja került feltárásra. Az anyagokból elsősorban a magyar, zsidó és német pártokra, szervezetekre, illetve tevékenységükre vonatkozó dokumentumok kerültek összegyűjtésre, melyek segítségével a csehszlovák állam kisebbségpolitikájának eddig alig ismert aspektusaira is fény derült.

Kelet-Szlovákia regionális fejlődési útja 1867-1945. A kutatás a kelet-szlovák régió újkori fejlődéstörténetének, elsősorban társadalomtörténeti szempontból való vizsgálata és az erre vonatkozó, eddig feltáratlan szlovák és magyar nyelvű források feltérképezésére koncentrált. A kutatás célja a kisebbségi önszerveződés és a regionális politika, valamint a kisebbségi elitek identitásfejlődésének feltárása.

Az európai, nemzeti és lokális identitásokra vonatkozó kutatási eredmények

IME. Identities and Modernities in Europe: European and National Identity Construction Programmes and Politics, Culture, History and Religion című, 2009-2012 közötti FP7-es kutatás kilenc országban kutatja az európai identitások sokszínűségét. A projekt záró szakaszában az országok közötti összehasonlító elemzés mellett arról készültek tanulmányok, hogy miként jelenik meg az Európai Unió és a modernitás koncepciója a hétköznapi aktorok – szülők, tanárok, diákok – diskurzusában olyankor, amikor oktatási kérdések merülnek fel; az állami, a civil társadalmi szereplők és magánszemélyek diskurzusának összehasonlítása.

Az Etnikai egyensúlyhelyzetek, lokális együttélési modellek két vegyes lakosságú kistérségben című, 2009-2012 közötti OTKA-kutatás záróévében a munka a kiválasztott négy település egyházi és világi ünnepeivel, emlékezetkultúrájával, a nyitrai pasztorációs konfliktussal, a képviselőházi és helyhatósági választásokkal és a kisebbségi magyar pártok megosztottságával foglalkozott. A kutatás eredményei szakmai zárókonferencián kerültek bemutatásra, illetve megkezdődött a készülő tanulmánykötet szerkesztése is.

A Nacionalizmus, szélsőjobboldali politika és interetnikus konfliktusok című kutatás a *Változó nemzeti diskurzusok* című már lezárt OTKA kutatási program folytatásának tekinthető, amely részben a kutatási eredmények publikálását készítette elő, részben pedig újabb területekre, a szélsőjobboldali politika, a cigányellenesség, illetve a mindennapi nacionalizmus összefüggéseire terjesztette ki a vizsgálatot.

A Jugoszláviai svábok Magyarországon 1944-1950 című projekt egyik törekvése a második világháború végén Bácskából Magyarországra menekülő németekkel szemben alkalmazott magyar állami politika feltárása, másrészt pedig két menekült német nő naplójának elemzése révén az egyéni sorsok közönség elé tárásával a nagypolitika hétköznapiakra gyakorolt hatásának bemutatása. 2012-ben az anyaggyűjtés folytatódott az egyes magyarországi megyei és szerbiai levéltárakban, másrészt megtörtént a naplók magyar nyelvű átiratainak visszaellenőrzése.

A magyarországi kisebbségi elitek vizsgálata című kutatás a már lezárt *Elit és innováció. A magyarországi és határon túli elitcsoportok innovációs kapacitása és értékteremtő képessége Európai Unió környezetben* című, az MTA TK Politikatudományi Intézettel közös kutatás magyarországi adatsorainak további kiértékelését foglalja magában. Az év során a hazai kisebbségi elitek médiafogyasztási szokásai, pártszimpátiái, politikai önbesorolásai, a Magyarországhoz, illetőleg az Európai Unióhoz való viszonyuk, az életszínvonallal kapcsolatos állásfoglalásaik, valamint neves politikai, gazdasági, kulturális szereplők megnevezése voltak a kutatás középpontjában.

Judaisztikai tárgyú kutatási eredmények

Héber kódex-töredékek magyarországi közgyűjteményekben. Az OTKA által támogatott 2010–2013 közötti projekt célja, hogy feltárja és dokumentálja a középkori héber kézirat-töredékeket, s ezzel hozzájáruljon a magyarországi zsidóság középkori kultúrájának, művelődésének szélesebb körű megismertetéséhez. A tárgyévben a kutatás az eredeti ütemezésnek megfelelően haladt, s elkezdődött a projekt honlapjának felállítása is, amelyre felkerül a kutatás teljes dokumentációja magyar és angol nyelven.

A Magyarországi zsidó temetők és héber nyelvű felirati anyagok. A kutatás tárgya a héber felirati anyagot tartalmazó temetők felirati anyagának közzététele és elemzése. A módszertani mintaként is szolgáló három tervezett kötetből a váci 2011-ben, a lovasberényi 2012-ben

jelent meg, a tárgyévben pedig a pilisvörösvári temetőt feldolgozó terepmunka zajlott. A Csörsz utcai ortodox temető 2012-ben is zajló feldolgozása túlmutat az eddigi, szorosan vett temető-feldolgozásokon, mivel a temető anyagából elindulva a budapesti ortodox zsidóság 1880 és a 1920-as évek közti történetét, társadalomtörténetét is fel fogja tární.

Elcsatolt területek zsidó közösségei. Egy nagyobb projekt első szakaszaként néhány jól körülhatárolható forrástípus feltárása és elemzése történt meg két történelmi régió vonatkozásában (Kárpátalja és Felvidék), hangsúlyosan – de nem kizárólagosan – a két világháború közötti és a második világháború alatti időszakra koncentrálva. A kutatás kulcskérdései: a hatalomváltásokra adott reakciók, az önszerveződés formái, az elitstratégiák, a népi /nyelvi/ nemzeti identitások, a közösségek belső rétegzettsége, a generációs csoportok és irányzatok szerinti különbségek.

A jiddis kultúra története Magyarországon. A kutatási projekt célja, hogy feltárja a jiddis nyelv mindennapos használatának jellegét a történelmi Magyarország területén, mindenekelőtt művelődéstörténelmi és történelmi szociolingvisztikai szempontból. 2012-ben összeállt a magyarországi héber betűs nyomtatás előtti időkből származó magyar jiddis források annotált bibliográfiája.

Kárpátaljai és erdélyi jiddis sajtó és irodalom. A projekt célja a kárpátaljai, erdélyi, máramarosszigeti jiddis sajtó és irodalom kutatása és kritikai elemzése. A tárgyévben a máramarosszigeti és szatmári jiddis sajtó és szépirodalom feldolgozása zajlott, s megkezdődött a kutatás tárgyával kapcsolatos bibliográfia összeállítása is.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet számára stratégiai kérdésnek számít, hogy a kutatók által felhalmozott és publikált ismeretek a társadalom érdeklődő részének is elérhetővé váljanak. Ennek érdekében konferenciákat, kéziratvitákat és könyvbemutatókat szervezett, illetve az elektronikus média segítségével is igyekezett széles körben megismertetni a tárgyévben született kutatási eredményeit. Az intézet a kutatóközpont részeként bekapcsolódott a Kutatók Éjszakájának országos rendezvénysorozatába, illetve a Magyar Tudomány Ünnepe keretében szervezett akadémiai rendezvényekbe is, a Kutatóközpont *Innováció és társadalmi hasznosság a társadalomtudományokban* című konferenciájába, valamint az ezzel párhuzamosan megrendezett kiállításba is.

Az év során szervezett fontosabb konferenciák

2012. március 20. Budapest: *A romániai szórványkutatások legújabb eredményei* az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetével közösen.

2012. május 23. Budapest: *Bevándorlók tapasztalatai az integrációról Budapesten és más európai nagyvárosokban* a Menedék Egyesülettel közösen.

2012. június 5. Budapest: *Etnikai egyensúlyhelyzetek, lokális együttélési modellek két vegyes lakosságú kistérségben (Tövishát, Zobor-vidék)* a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével közösen.

2012. június 19. Budapest: *Migráns szervezetek Magyarországon* című konferencia.

2012. július 9-20. Budapest: *Polemos/Pulmus: Ways of Confrontation in Judaism, Paganism, and Christianity in Late Antiquity* című konferencia a CEU-val és az ELTE-vel közösen.

2012. október 14-16. Budapest: *Wissenschaft between East and West: The Hungarian Connection in Modern Jewish Scholarship* című konferencia a CEU-val közösen.

2012. november 20. Budapest: *Innováció és társadalmi hasznosság a társadalomtudományokban* című konferencia a Magyar Tudomány Napja alkalmából az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont keretében, annak kutatóintézeteivel közösen.

2012. november 29-30. Budapest: *Etnikai pártok Kelet- és Nyugat-Európában - Ethnic parties in Eastern and Western Europe* a Nemzetpolitikai Kutatóintézettel közösen.

Az év során szervezett könyvbemutatók

2012. április 19. Budapest: Az intézet öt új kötetének bemutatója a Közép-európai Kulturális Intézetben.

2012. június 8. Harta: *Németek, helyi társadalom és hatalom. Harta 1920-1989* című kötet, az Argumentum Kiadóval és a Hartai Német Kisebbségi Önkormányzattal közösen.

2012. október 17. Budapest: Az intézet négy új kötetének bemutatója a Közép-európai Kulturális Intézetben.

2012. november 23. Zenta: *Az Egyén és közösség és a Magyarok a Vajdaságban 1955-1959* című kötetek a Vajdasági Magyar Művelődési Intézettel közösen.

Médiamegjelenés

Az intézet munkatársai 2012-ben is éltek a média kínálta népszerűsítő lehetőségekkel. Mind a magyarországi, mind a külföldi kisebbségek múltbéli és jelenlegi helyzete, mind pedig a migráció jelenkori kérdésköre kapcsán adtak interjúkat televíziók, rádiók és napi, illetve hetilapok szerkesztőségeinek. Kiemelendő ezek közül az ukrainai választásokkal kapcsolatos folyamatos médiajelenlét, amelyet az intézetben dolgozó szakértő munkatárs biztosított.

Az intézet 2012-ben megújult honlapja is folyamatosan tájékoztatta az érdeklődőket az intézet által rendezett eseményekről és a kisebbségkutatás tárgykörében várható aktuális rendezvényekről. A honlapra ráadásul felkerült a folyamatosan bővülő közép-európai kisebbségi jogi, illetve a magyarországi migráns szervezetek kereshető adatbázisa is.

Továbbképzés

Tatán a Magyar Zoltán Népfőiskolai Társaság keretében az intézet egyik munkatársa *Magyarok kisebbségben a 20. században. Előadások a történelem, a művelődés és a politika tárgyköréből* címmel tudományos-népszerűsítő előadássorozatot szervezett, amely 2012 szeptembere és 2013 májusa között zajlik, amelybe több kutató is bekapcsolódott. 2012 szeptemberében is folytatódott az Országgyűlési Könyvtár szervezésében, a *Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése* című nemzetközi ösztöndíjprogram intézeti közreműködéssel. A CEU 2012. júliusi nyári iskolája keretében, a judaisztikai kutatócsoport szervezte meg a *Polemus/Pulmus: Ways of Confrontation in Judaism, Paganism and Christianity in Late Antiquity* című kéthetes angol nyelvű nemzetközi kurzust, amelyen 4 magyar és 20 külföldi doktorandusz és posztdoktor vett részt.

Egyéb tevékenységek

2012. november 22-én harminc, a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemről érkezett hallgató látogatott kísérő oktatóival együtt az intézetbe, és ismerkedett meg súlyponti kutatási témáinkkal. Az intézet munkatársai nagyszámú, részben tudományos ismeretterjesztő előadást tartottak Magyarországon, Nyugat-Európában, a szomszédos országokban, de Oroszországban is. Ezek az előadások nemcsak a szakmai közvéleményt vonzották, hanem az érdeklődő laikus közönséget is, és ennek révén az intézetben elért eredmények eljuthattak a témák iránt fogékony külföldi érdeklődők szélesebb rétegeihez is.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az intézet az akadémiai intézetek közül elsősorban a Társadalomtudományi Kutatóközpont többi intézetével, a Politikatudományi, a Jogtudományi, és a Szociológiai Kutatóintézettel, a Bölcsészettudományi Kutatóközponton belül a Néprajzi, az Irodalomtudományi, és a Történettudományi, illetve a Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Kutatóintézetével, valamint a Nyelvtudományi Kutatóintézettel folytat közös kutatómunkát. A hazai egyetemi kutatóhelyek közül a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével, az Andrássy Egyetemmel, illetve az ELTE Interkulturális Pedagógia és Pszichológia Tanszékével működött együtt.

2012-ben az intézet két munkatársa volt valamely doktori iskola törzstagja, továbbá két kutató oktatóként vett részt doktori iskolák munkájában. 9 munkatárs különböző egyetemeken 31 elméleti és 26 gyakorlati kurzust tartott, 20 MA hallgató diplomamunkáját segítette és 12 PhD hallgató disszertációjának készítését irányította.

Az év folyamán összesen 22 egyetemi hallgató töltötte a szakmai gyakorlatát az intézetben, túlnyomórészt a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karával és a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetével kötött megállapodások révén. A hallgatók döntően kisebbségtörténeti forrásfeltárásban működtek közre.

Az egyéb hazai műhelyek közül különböző projektek keretében együttműködés alakult ki a Külügyi Intézettel, a Közép-európai Kulturális Intézettel, a Nemzetpolitikai Kutatóintézettel, a Tom Lantos Intézettel, valamint a Terra Recognita Alapítvánnyal. Az intézet több tagja is részt vett az OTKA Szociológia-Demográfia zsűrijének munkálataiban.

A munkatársak több hazai és külföldi szakmai folyóirat – így a *Pro Minoritate*, a *Kisebbségkutatás*, a *Magyar Kisebbség*, a *Modern Magyarország*, az *Educatio*, a *Fórum Társadalomtudományi Szemle* – szerkesztőségének munkájában is részt vettek.

A folyó nemzetközi együttműködések sorában az oldenburgi Bundesinstitut für Kultur- und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa-val kialakított megállapodás egy-egy forrásgyűjtemény és monográfia kiadását célozza meg. A tübingeni Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde-val létrejött együttműködés pedig dokumentumkötet kiadását, közös pályázást és konferencia megrendezését irányozza elő. Folytatódott a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézettel való együttműködés is, amelynek keretében a vajdasági magyar közösség történetéhez kapcsolódó kutatás eredményei kerültek publikálásra. A 2012-ben lezárult *Immigrant Citizens Survey* című migrációs projekt keretében az alábbi intézményekkel alakult ki szorosabb együttműködés King Baudouin Foundation (Brüsszel), Migration Policy Group (Brüsszel), ISMU Foundation (Milánó). Az intézet egyik munkatársa továbbá részt vett Brüsszelben a European Research Center FP7-es szakértői munkálataiban.

A külföldi partnerek közül folyamatos az együttműködés az alábbi intézményekkel: a bécsi székhelyű Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, a flensburgi European Centre for Minority Issues, a freiburgi Künzig Institut, a marburgi Herder Institut, a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, a pozsonyi Etnicitás és Kultúra Kutatóközpont, a ljubljana-i Kisebbségkutató Intézet, a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet. Az év folyamán négy

romániai vendégkutató folytatott kutatásokat az intézetben a Domus Hungarica támogatásával.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézetnek 2012-ben az előző évhez képest kevesebb pályázati forrást sikerült elnyernie. Az Európai Integrációs Alap támogatásával zajlik 2012 szeptembere és 2013 júniusa között a *Magyarországi helyzetkép az integrációs indikátorok tükrében* című kutatás. Az *Elcsatolt területek zsidó közösségei* című intézeti projektet a londoni székhelyű Rothschild Foundation finanszírozza 2012 szeptembere és 2013 decembere között.

Az intézet a tárgyévben két OTKA pályázatot nyert el: az egyik kutatást finanszíroz, a másik pedig egy tanulmánykötet megjelentetését. Az NKA-tól 2012-ben elnyert publikációs pályázat az *Önazonosság és tagoltság. Elemzések a kulturális megosztottságról* című intézeti évkönyv megjelentetését teszi lehetővé.

Ezen kívül az intézet két kutatója is elnyerte a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj hároméves támogatását. Egy kutató pedig a MTA Ifjúsági Nemzetközi Konferencia pályázatán indult sikerrel.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Bárdi Nándor: *Minority Policy Strategies of the Hungarians of Romania between the Two World Wars*. In: Hunyadi Attila (ed.): *State and Minority in Transylvania, 1918-1989: Studies on the History of the Hungarian Community*. New York, Columbia University Press, 3–26 (2012)
2. Bárdi Nándor; Tóth Ágnes (eds.): *Egyén és közösség: Tanulmányok*. Zenta, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 547 (2012)
3. Fedinec Csilla: *Ukraine's Place in Europe and Two Decades of Hungarian-Ukrainian Relations*. *Foreign Policy Review* 9: p. &. (2012)
4. Feischmidt Margit: *Constraints and Accommodation. Economic and Symbolic strategies of Romani people living in Hungarian villages*. In: Heller Mária, Kriza Borbála (eds.): *Identities, Ideologies and Representations in Post-transition Hungary*. Budapest, ELTE – Eötvös Kiadó, 259–290 (2012)
5. Komoróczy Géza: *A zsidók története Magyarországon*. Pozsony, Kalligram, 1230. (Hungarica Judaica; 26.) 1., A középkortól 1849-ig (2012)
6. Komoróczy Géza: *A zsidók története Magyarországon*. Pozsony, Kalligram, 1213. (Hungaria Judaica; 26.) 2., 1849-től a jelenkorig (2012)
7. Kormos Szilvia; Bányai Viktória (ed.): *A lovasberényi zsidó temető*. Budapest, MTA TK Kisebbségkutató Intézet Judaisztikai Kutatócsoport, 304. (Hungaria Judaica; 29.) (2012)

8. Papp Z Attila: Ratio of Roma Students in Hungary and Some characteristics of Schools. In: Péntes János, Radics Zsolt (ed.): Roma Population on the Peripheries of the Visegrad Countries.: Spatial Trends and Social Challenges. Debrecen, Didakt Kiadó, 31–59 (2012)
9. Tóth Ágnes: Rückkehr nach Ungarn 1946–1950: Erlebnisberichte ungarndeutscher Vertriebener. München, Oldenbourg Verlagsgruppe, 389. (Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa; 43.) (2012)
10. Turán Tamás: Leopold Löw and the Study of Rabbinic Judaism – A Bicentennial Appraisal. Jewish Studies: Forum of the World Union of Jewish Studies 48: 41–75 (2012)
11. Vékás János; Tóth Ágnes (ed.): Magyarok a Vajdaságban 1955–1959: kronológia. Zenta, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 453 (2012)
12. Vizi Balázs: Minority Languages and Multilingualism in Europe and in the European Union. In: Marác László, Mireille Rosello (ed.): Multilingual Europe, Multilingual Europeans: concepts and consequences of European multilingualism. Amsterdam; New York, Rodopi, 135–157 (European Studies; 29.) (2012)

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
POLITIKATUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30.
1250 Budapest, Pf. 20
telefon: (1) 224 6724; fax: (1) 224 6727
e-mail: ig@mtapti.hu; honlap: www.tk.mta.hu/pti

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Öt európai finanszírozású, kilenc OTKA és további három egyéb hazai finanszírozású kutatási pályázat keretében, valamint számos egyéni vagy csoportos projektben folyt alap- és alkalmazott kutatás az intézetben. Többek között a 2010-es választásokról, a pártrendszerrel, az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett állampolgári bizalomról, a politikai kommunikációról, a közigazgatás strukturális változásairól, a gazdasági válság közpolitikai hatásairól, és a helyi szociális ellátórendszerekről folytak kutatások. Az intézetben 2011-ben felállt új tudományos osztályok (*Demokrácia és Politikaelméleti Osztály, Politikai Viselkedés Osztály és Kormányzás és Közpolitika Osztály*) tavaly mind kidolgozták és megvitatták azokat a kutatási programokat, amelyek tudományos, gyakorlati és nemzetközi jelentőségüknél fogva középtávon kiemelt témáknak számítanak, és az intézeti kutatók többsége bekapcsolódik a megvalósításukba. Ezek közül már elindult, és eredményeket is produkált a *Választási ígéreték és kormányzati teljesülés* valamint a *Generációk konfliktusa* kutatás.

Mindezek eredményeként 2012-ben az intézet munkatársai mintegy 130 magyar és idegen nyelvű publikációt jelentettek meg, és több mint 100 konferencia-előadást tartottak tudományos tanácskozásokon.

Intézetünk vezette a *European Social Survey – Európai Társadalomtudományi Elemzések* (ESS-EUTE) – összehasonlító európai vizsgálatának a hazai adatfelvételét. Az ESS-EUTE a nemzetközi szakértők által a világon módszertanilag a lesgigorúbbnak ítélt survey, az első és eddig az egyetlen társadalomtudományi projekt, melyet az Európai Bizottság Descartes-díjjal jutalmazott. Magyarország – intézetünk révén – kezdettől részt vett benne. Az egész Európára, tehát messze az Európai Unió túlra kiterjedő VI. adatfelvételi hullám magyarországi része rendben lezajlott. Ennélfogva Magyarországról továbbra is elmondható az, hogy eddig minden adatfelvételben részt vett, aminek az a nagy előnye, hogy további harminc ország adataival valamint visszamenőleg a 2002 óta felvett adatokkal is összevethetők a magyar eredmények. Az ESS az egyik első kutatási infrastruktúra konzorcium lesz a társadalomtudományok területén – remélhetőleg hosszú távon biztosított magyar részvétellel.

2012-ben az intézet kiadásában megjelent a *Van irány? Trendek a magyar politikában* című tanulmánykötet, amely az intézetben folyó fontosabb kutatások eredményeit mutatja be, és reményeink szerint nem csupán a szakmabeliek, valamint az egyetemi oktatás számára lesz hasznos, hanem a szélesebb közönség érdeklődésére is számot tarthat, hiszen az elméleti kérdéseket az aktuális, hazai problémákra alkalmazza.

Az intézet kutatói mintegy 140 tudományos tanácskozáson, ebből 81 nemzetközi konferencián adtak elő. Több hazai és nemzetközi tanácskozást szerveztek, köztük a European Science Foundation (ESF) egyik projektjének a könyvbemutatóját. Az intézet a Magyar Tudomány Napja alkalmából az MTA Társadalomtudományi Központjának másik három

intézetével közösen szervezett konferenciát Innováció és társadalmi hasznosság a társadalomtudományokban címmel. A tudomány és a társadalom közötti párbeszéd elősegítése érdekében a Kutatók éjszakája című rendezvény keretében az intézet több munkatársa előadást tartott, és az intézet történetét, eredményeit bemutató kiállítás várta az érdeklődőket.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Generációk konfliktusa címmel új, széleskörű kutatási program indult 2012-ben az intézetben, amely a demográfiai öregedés politikatudományi kérdéseivel foglalkozik. A program nemzetközileg is ritkaságszámba megy, jóllehet az öregedést mind az Európai Bizottság, mind számos ország fontos problémának tekinti, melyre politikai megoldásokat is keresnek. A kutatási program arra keresi a választ, hogy milyen politikai következményei és hatásai vannak máris, és lehetnek ezután a társadalmi öregedésnek. A program koncipiálása nyomán négy párhuzamos kutatás indult el. Az egyik azt vizsgálja, hogy a politikában és a társadalomban milyen konstrukciói vannak jelen az egyes korcsoportoknak, generációknak, s maguknak a generációk közötti konfliktusoknak. A másik a generációs konfliktusok leggyakoribb témája, a nyugdíjrendszer és a jóléti állam körüli politikai vitákat elemzi. A harmadik a generációk közötti szembenállásokat a konfliktuselméletek segítségével kutatja. Végül a negyedik kutatás arra összpontosít, hogy a különböző közvélemény-kutatások, nagymintás adatfelvételek, mint például az ESS, adataiból milyen generációs eltérésekre következtethetünk a politikai viselkedés, a politikai attitűdök, értékek és magatartásminták területén.

A *Választási ígéreték és kormányzati teljesítés, 1990–2014* kutatás első szakasza sikeresen befejeződött 2012-ben. Ez legfőképpen a próbakutatás megvalósulását jelentette, amely a 2002-es választási ígéretet és azok teljesítési arányát vette számba. Az elkészült kötet (amelynek kiadása 2013-ra csúszott) négy elemében nyújt újat: (a) A kötet politikaelméleti alapja – az ismert demokráciaelméletekre támaszkodva és azok kritikájaként – bevezeti és sikerrel védi a pozitív mandátumelmélet realista változatát. (b) A ígéretkutatásokban megszokott célokat kibővíti az ígéreték jellegének felmérésével, ami mind módszertanilag, mind tartalmilag innovációnak számít a nemzetközi szakirodalomban. (c) A magyar politikatudományban először tudományosan felméri az ígéreték megvalósulását egy választási ciklusra vonatkozóan. (d) A nemzetközileg ismert ígéretkutatást három kísérleti projekttel igyekszik kibővíteni: a retorikai (nem konkrét) ígéreték értelmezése; a választási ígéreték és a választói igények egybevetése (képviselik-e a pártok a választóikat?); és a választást követően a politikai közvéleményben a mandátum értelmezése körüli diskurzus elemzése (tulajdonképpen mire is kapott felhatalmazást a győztes párt?).

Az intézet *Kormányzás és Közpolitika* tudományos osztályának fő feladata a középtávú osztályprogram részletes kidolgozása volt. A program a *Magyar közpolitikai folyamat* címet kapta, és egy olyan kötettervben lett összefoglalva, amely a közpolitika aktor- és cselekvésközpontú megközelítését alkalmazva elemzi a közpolitikai ciklus elemeit. A részletesen kidolgozott kutatási és könyvterv alapján OTKA pályázat került benyújtásra.

A *Válság táplálta delegálás – Az intézményi változás egy politikai gazdaságtani megközelítése* című kutatás a 2008–2010-es pénzügyi válság kapcsán vizsgálja a magyar pénzügypolitika jogszabályi és szervezeti változásait, amelyek alátámasztani látszanak az

elméleti keret operacionalizált hipotéziseit. E szerint válságidőszakban az előre meghatározott eljárásokkal szemben a politikusok az önálló döntéshozásra képes szervezeteket részesítik előnyben. Érvényesül egyfajta ellenőrzési preferencia is, azaz a technokraták által meghozott döntéseket elsősorban utólag hagyják jóvá, vagy módosítják a politikusok. Harmadrészt pedig a nagy tétre való tekintettel krízishelyzetekben erősebb ösztönzők vannak a konszenzusos döntéshozásra.

Az intézményi bizalom és a közpolitika eredményességének összefüggéseit vizsgáló OTKA kutatás keretében elkészült a European Social Survey adatainak összehasonlító elemzése. A vizsgálat arra kereste a választ, hogy mi jellemző az egyes országokban a politikai és állami intézményekbe (parlament, kormány, pártok, bíróságok, rendőrség) vetett állampolgári bizalmat. Mennyire bíznak az emberek az intézményekben, és mi magyarázza a bizalom szintjét? Az elemzés megállapította, hogy bár az intézményi bizalom szintjében jelentős eltérések vannak a nyugat- és a közép- valamint kelet-európai országok között, a bizalom egyéni szintű magyarázatai mindenhol hasonló mintázatot mutatnak. Ez azt jelzi, hogy az intézményi bizalom kutatásának nemzetközi elméletei és modelljei használhatóak a hazai kontextusban is. A kutatási eredményekből magyar nyelvű publikáció született, az angol folyamatban van.

Az igazságügyi rendszerbe vetett bizalommal foglalkozó EU FP7 projekt keretében a kutatók azt vizsgálták, hogy milyen összefüggés van az ún. büntetőjogi populizmus diskurzusa és a média, valamint a közvélemény büntetéspárti attitűdjei között. Az eredmények szerint Magyarországon a politika igazságüggyel és bűnözéssel kapcsolatos diskurzusát messzemenően a büntetőjogi populizmus határozza meg, ami megfelel a lakosság attitudinális mintázatának. Ugyanakkor meglepő módon a politikához képest a média, sőt, még a bulvármédia is sokkal kiegyensúlyozottabb módon tárgyalja ezeket a kérdéseket.

Ifjúsággutatás. Még 2011-ben kezdődött kutatássorozat a magyar egyetemisták és főiskolások politikai viselkedéséről, attitűdjeiről, gondolkodásáról. A több hullámra tervezett empirikus vizsgálat első online-survey hulláma 2012 folyamán zajlott. A kutatás a résztvevők (kutatásvezető, doktoranduszok és MA-hallgatók) önerejéből készült el. A vizsgálat második, immár OTKA-által támogatott hullámára 2013-ban kerül sor. A kutatás disszeminációja széleskörű, nemcsak tanulmánykötet készült belőle, de az adatok és eredmények az egyetemi oktatásban is hasznosultak, előadásokon, konferenciákon is bemutatásra kerültek. A vizsgálatban résztvevő három doktorandusz hallgató PhD-dolgozata nagy részt erre és a szélesebb metodológiai apparátust felsorakoztató második hullám eredményeire épít. Az első hullám fő vizsgálati területe a demokratikus politikai részvétel jellege, formája az online és a hagyományos részvétel viszonya; a radikalizmus és ezen belül a Jobbik-jelenség kialakulásának okai, illetve az értékpreferenciák a hallgatók értékstruktúrái voltak. A kutatási kérdéspark kialakítása lehetővé tette a korábbi ifjúsággutatásokkal való összehasonlítást, a változások részletes bemutatását.

2012-ben lezárultak a *Válság, válasz, változás* c., a helyi szociális ellátórendszernek a gazdasági válság okozta átalakulását és működését elemző OTKA kutatás empirikus vizsgálatai. A kutatás az észak-alföldi régióban zajlott, ott elemezte a szociális ellátórendszert ért kihívásokat, és az erre adott önkormányzati szintű válaszokat. A kutatás érdekessége, hogy egy finn kutatócsoporttal való együttműködésbe illeszkedik, így 2013-ban az eredmények kiértékelése komparatív keretben történik majd. A kutatás megállapította, hogy a válság az Európai Unió kontinentális régióiban (ország csoportok), eltérő módon fejt ki hatását. A

hatások nem minden esetben ok-okozati láncolatban írhatók le, mert jelentős visszahatás sejtethető, különösen a skandináv régióban, ezen belül a legsikeresebb vidéki felzárkóztatást véghezvitt országban, Finnországban. Az immunitás a válságra a vidékfejlesztés mintaállamában minden bizonnyal erőteljesen kimatatható lesz. Az u.n. Schulz féle hatás eredményként a korábbi időszakban a humán tőkébe sikeresen beruházó közösségek, régiók a válságokra gyorsabban reagálnak, hatékonyabban építik fel az új védekező rendszerüket és sikeresebben küzdenek le a válság okozta nehézségeket. A válságkezelés több esetben jelentős változásokkal jár (társadalmi veszteségeket vonva maga után), amely a helyi szociális rendszerek kínálati oldalának átrendezésétől a gyökeres átalakításig terjed. A finnknél ötödével csökkentették a helyi települési önkormányzatok számát, ezzel együtt a szociális fenntartói kör is átrendeződött. Azonban feladatok majd mindegyike, ellentétben Magyarországgal, nem az állam felé csúszott, hanem átkerült a civil szektorba. A magyar kísérlet más irányba tart: a politika állami beavatkozással, ill. állami kontroll erősítésével igyekszik kezelni a gondokat. A skandináv modellben jellemzően széles társadalmi konszenzusra épít a politika a változtatások előkészítésénél és annak végrehajtásánál, ezzel együtt több kormányt átívelő folyamatossággal, partnerségben kezeli az érintett szereplőket, adott esetben a helyi ellenállásoknak engedve vagy azokat integrálva döntési rendszerében, s ezzel erősíti döntéseinek legitimitását, törekedve a politikai döntések eredményeinek fenntarthatóságára. Félő, hogy a válságokra csak azok tudnak értelmes és jó választ adni, ergo kivezető ösvényére lépni, akik korábban hatékonyabb szociális rendszereik révén alkalmazkodóbb és hajlékonyabb intézmények és szervezetek fejlődését segítették elő (Schultz nyomán). A rezisztens társadalom jobb iskolákra, jobb egészség-kultúrára, és erőteljes családi kötelezésekre épülhetett fel. Lehetséges, hogy a válság következtében a perem országai még inkább marginalizálódnak, a centrum pedig megerősödik.

A magyar központi közigazgatás szervezeteinek strukturális dinamikája. A kutatás a közigazgatás intézményi változását szervezeti nézőpontból, longitudinálisan elemző munka keretében vizsgálja. Európában ez az első olyan kutatás, amelynek keretében a közigazgatási szervezetek event history analysis módszerrel történő, populációs ökológiai irányultságú vizsgálatára sor került. Módszertani szempontból szintén újszerűnek tekinthető (legalábbis a hasonló, európai kutatások összefüggésében) a központi közigazgatási szervezetrendszer alakító tényezők kvantitatív és kvalitatív eszközökkel párhuzamosan történő vizsgálatára (módszertani háromszögelés). A projekt a tudományos eredményeken túl alkalmas a kormányzat nem-minisztériumi jogállású központi szervekkel kapcsolatos adminisztratív politikájának orientálására is.

A politikai motivációs- és cselekvésmérettel foglalkozó kutatás a politikatudomány sajátos emberképének a hiányából indul ki. A politológiai elemzések használják a közgazdaságtan emberképét, vagyis a racionális önérdékkövető cselekvő modelljét, a szociológia emberképét, vagy inkább emberképeit, és a pszichológiai modelleket is. Azonban látszólag nem rendelkezik saját antropológiával. A kutatás arra irányul, hogy kidolgozza azt a politikatudományban implicite jelen lévő sajátos emberképet, amely a közjó iránt elkötelezett, a kollektív racionalitás logikája szerint cselekvő politikai aktort implikál. A kutatás 2012-ben ennek a modellnek az elméleti és empirikus megalapozása felé tette meg az első lépéseket, amelyeket publikációban foglalt össze.

Regionális fejlődés és területi egyenlőtlenségek a visegrádi országokban a rendszerváltás után című doktori kutatás azt vizsgálja, hogy mely transznacionális (külföldi működőtőke beruházások, EU regionális fejlesztési támogatások), állami szintű (befektetésösztönző

politikák, regionális fejlesztési politikák) és helyi tényezők és hogyan hatottak a visegrádi országok regionális fejlődésére 1990-től a 2008-as gazdasági válságig. A fő kutatási kérdés az, hogy az említett politikai és intézményi tényezők milyen hatással voltak az országokon belüli területi egyenlőtlenségek alakulására? A kutatás empirikus adatok alapján egyfelől amellet érvel, hogy a külföldi beruházások területi eloszlását nem csak a gazdasági racionalitás, hanem az állami befektetés ösztönző politikák is meghatározták, mégpedig úgy, hogy a már eleve fejlettebb, jobb helyzetben lévő régiókat segítették. Ezzel együtt az Európai Unió regionális fejlesztési támogatásai szintén a fejlettebb régióknak kedveztek, hiszen azok nagyobb abszorpciós kapacitással, és a pályázáshoz szükséges humán tőkével és pénzügyi háttérrel rendelkeztek. Így mind a befektetés ösztönzés, mind a regionális politikák a területi egyenlőtlenségek további növekedését idézték elő, ami eredeti céljaikkal ellenkezik. Végül a kutatás Heves és Nógrád megye 1990 utáni fejlődését is összehasonlítja. Bár a két, Budapesttől egyforma távolságra lévő megye a főbb gazdasági mutatókat tekintve a rendszerváltáskor nagyon hasonlított egymáshoz, ennek ellenére teljesen különböző fejlődési pályát jártak be. Ez azzal magyarázható, hogy míg Heves megyében az 1990-es évek elején létrejött egy fejlesztési koalíció, amely elősegítette a gazdasági szerkezetváltást, addig Nógrádban a helyi politikusok a mindenkori kormányoktól kapott területfejlesztési célú támogatásokat döntően az elavult, piacképtelen gazdasági struktúra konzerválására fordították. Heves fejlődését nagyban segítette még az M3-as autópálya továbbépítése, amely külföldi beruházókat vonzott a területre, míg Nógrádban ilyen jellegű infrastrukturális fejlesztések nem történtek.

A Koordináció és kohézió a jövő közigazgatásában című, a Budapesti Corvinus Egyetemmel közösen folytatott kutatás keretében – mely napjaink legnagyobb európai tárgyú, összehasonlító jellegű közigazgatási kutatási projektje – tíz európai ország több mint 20 ezer közigazgatási vezetőjét keressük meg abból a célból, hogy jobban megismerjük és megértsük a közigazgatást Európa-szerte érintő változásokat és azoknak a társadalomra gyakorolt hatását. A vizsgálat középpontjában a központi közigazgatás, valamint az egészségügyi és munkaügyi ágazat területi szerveinek vezető beosztású kormánytisztviselői állnak. A kutatást az Európai Bizottság 7. Keretprogramja (*7th Framework Programme, FP7*) finanszírozza; végrehajtásában 11 európai egyetem kutatói vesznek részt. 2012-ben lezajlott az adatfelvétel, amelynek elemzése, az eredmények 2013-ban várhatóak. Ugyanezen kutatás keretében interjúzáson alapuló adatfelvétel is zajlott 2012-ben. Az interjúk, valamint a hivatalos dokumentumok elemzése alapján a kutatás a hazai kormányzati koordináció változásait, illetve a változás mögött meghúzódó látens és kifejezett motivációkat vizsgálta az ún. egyablakos kormányzati ügyintézés példáján. A kutatás megállapította, hogy a kormányzati koordináció ezen megoldását sokkal inkább szervezeti mítoszok, mintsem racionális várakozások igazolták.

A Hatalommegosztás elméleti alapjai című elméleti kutatás abból indul ki, hogy a hatalommegosztásnak van normatív alapja, azaz olyan koncepcióról van szó, amely többé-kevésbé koherens politikai filozófiai világnézeten alapszik. A kutatásban 2012-ben készült tanulmány kiindulópontként James Madison vonatkozó érveit használja, amelyet alapján megfogalmazható néhány normatív tézis. A kutatás három hatalomfogalmat dolgozott ki: közhatalom, kormányzati hatalom, társadalmi hatalom, amelyek egymással is kapcsolatban állnak, és egyfajta fogalmi vagy ős-hatalommegosztásként értelmezhetőek.

A humán tőke és az intézmények szerepe az Európai Unió kevésbé fejlett országainak felzárkózásában. A kutatás az Európai Unió országai közötti fejlettségi különbségek

változását az intézményi közgazdaságtan nézőpontjából vizsgálja. A kiindulópontot a neoklasszikus növekedélmélet jelenti, ugyanakkor az intézményi perspektíva segítségével a makrogazdasági megközelítésbe a kortárs politikatudomány és szociológia számos legújabb nemzetközi és hazai kutatási eredményét is beépül. Teoretikus szempontból a disszertáció új kutatási eredményének tekinthető a közgazdasági Nobel-díjas Northnak az intézményekkel, valamint Tabellininek és C. Williamsonnak a gazdasági-politikai aktorok viselkedését befolyásoló kulturális tényezőkkel (értékek, normák, attitűdök) kapcsolatos elméleteinek integrálása a növekedélméletbe. Empirikus szempontból a disszertáció hozzájárul annak megértéséhez, hogy az Európai Unió országai között miért maradtak fenn makacsul a fejlettségi különbségek az elmúlt két évtized folyamán; miért nem csökkent például érdemben Európa északi és mediterrán országai között a fejlettségi különbség. A kutatás fontos eredménye, hogy két évtizedes, azaz viszonylag hosszabb időtávot tekintve az európai országokban a gazdasági fejlettség és az intézményi minőség mutatói egymással szorosan összefüggnek, praktikusán együtt mozognak: tartósan ott stabilabb a demokrácia, ahol eredményesebb a kormányzás, szilárdabb a jogrend – mindezt pedig a gazdasági és politikai szereplőknek az intézmények, illetve egymás iránti bizalma alapozza meg. Ahol a különböző intézményi tényezők egymással nem harmóniában fejlődnek, ott nagyobb valószínűséggel jönnek létre mesterséges buborékok, amelyek válsághelyzetekben drasztikus és elhúzódo gazdasági visszaeséshez, illetve a demokrácia és a szakpolitikai kormányzás intézményeinek meggyengüléséhez vezetnek, e tényezők között ördögi kört generálva. A hosszabb távú harmonikus fejlődést ugyanakkor elsősorban a humán tőke alapozza meg. Ennélfogva a kutatás végső, a közeljövő magyarországi fejlődése szempontjából is releváns következtetése, hogy az intézmények hosszabb távon csak a humán tőke javulása esetén tudnak tartós pozitív hatást gyakorolni a fejlődésre.

A Mi történt itt? A hazai politika utolsó harminc éve című kutatás fő célja annak megállapítása, hogy a sokáig úttörő reformországnak tartott Magyarország miként jutott mai helyzetébe, milyen gazdasági és közérzületi alapokra épült fel a jelenlegi túlzottan polarizált közélet, és mindenek milyen következményei vannak a magyar politika működésében továbbá intézményes, alkotmányos szerkezetében. A nagy ívű, 2014-re elkészülő monográfia két fejezete készült el 2012-ben: *A magyar alkotmányos hagyomány és az új Orbáni-alaptörvény és A pártállam korszaka*.

A Kormányalakítás és koalíciós pártösszetétel Magyarországon, 1990-2010 kutatás 2012-ben befejeződött. A projekt fő kérdése az volt, hogy a választói akarat, a pártok programtávolsága, és az intézményi környezet (eljárési szabályok, államfő) mennyiben magyarázzák a kormányalakítást és a pártösszetételt. A kutatási eredmények alapján az a következtetés vonható le, hogy ezek a korábban gyakran evidenciaként kezelt elméletek és magyarázatok meglehetősen gyengén teljesítenek, nem adnak valódi választ a kutatási kérdésre. A kormányalakítást valószínűleg jobban magyarázza a politikusi autonómia, és a pártösszetételt inkább a politikusok egymásra irányuló politikai percepciója határozza meg.

A Kritikai társadalomelmélet (KRE). A téma kutatása, majd monografikus feldolgozása azt a célt tűzi ki, hogy a modern társadalomelméletek között kijelölje a KRE helyét, saját kutatási tárgyát, módszerét, mércéjét (értékrendjét), benne a politika- állam és jogelméletének és demokrácia felfogásának fundamentumait. A monográfia első fejezete készült 2012-ben *A politikum konstrukciója, avagy a politikai problémája Carl Schmittnél, Max Webernél és a neomarxistáknál* címmel.

A politikai vezetés fogalma a demokrácia- és politikaelméletben. A kutatás politikaelméleti síkon a politikai vezetés fogalmával, egy speciálisabb demokráciaelméleti síkon a politikai vezetés és a képviselői demokrácia viszonyával foglalkozik. Legfőbb eredménye 2012-ben egy ausztrál szerzővel írt, Londonban megjelent kötet lett.

b) Tudomány és társadalom

A legfőbb esemény, amelyen keresztül az intézet, és az osztály kutatói kapcsolatba léptek a laikus közönséggel a Kutatók Éjszakája volt. Az eseményen az intézetből hat kutató tartott előadást.

Az intézet kiadásában megjelent a *Van irány? Trendek a magyar politikában* (Budapest: MTA TK PTI és Új Mandátum Kiadó, 2012) című kötet, amely szándéka szerint úgy kíván színvonalas, tudományos jelentőségű elemzéseket nyújtani a hazai politika jelenségeiről, hogy az a szélesebb olvasóközönség számára is élvezhető legyen.

Az intézet két kutatóját felkérték, hogy a London School of Economics politikai blogján röviden és közérthetően foglalják össze az intézményi bizalomról szóló kutatásaik eredményeit. A blog elérhetősége: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2012/08/21/institutional-trust-zsolt-boda/>.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Az intézet kutatói kurzusokat tartottak a Columbia Egyetemen, a Paris 6 Université Pierre et Marie Curie-n, a Bolognai Egyetemen és a frankfurti European University 'Viadrina'-n.

A intézetnek élő kapcsolata van a Kínai Társadalomtudományi Akadémiával, ennek keretében idén az intézet kutatói utaztak Pekingbe, ahol előadást tartottak a gazdasági válság társadalmi hatásairól.

Az intézet egyik kutatása még 2011-ben csatlakozott a brüsszeli székhelyű COST szervezet által támogatott egyik széleskörű nemzetközi együttműködéshez. Ennek keretében novemberben nemzetközi workshopra került sor Budapesten.

Az intézet valamint a Társadalomtudományi Kutatóközpont munkatársai szervezték a European Science Foundation (ESF) egyik projektjének a könyvbemutatóját. Az ESF projektje a „Central and Eastern Europe beyond Transition: Convergence and Divergence in Europe” címet viselte, és a Közép és Kelet-Európára irányuló társadalomtudományi kutatások számára kísérelt meg kutatási kérdéseket meghatározni. A projektből terjedelmesebb zárójelentés készült, s ennek a bemutatója zajlott le 2012 májusában. Az intézet egyik kutatója tagja volt az ESF társadalomtudományi állandó bizottságának.

A Választási ígéreték és kormányzati teljesítés projekt nemzetközi kapcsolatok kiépítésébe kezdett 2012-ben. Több kutatója nemzetközi konferencián számolt be a kutatás eredményeiről és igyekezett szakmai kapcsolatokat létesíteni. Ennek eredményei már 2013 elején realizálódtak: egy amerikai kutató látogatott az intézetbe, és tartott előadást a kutatásairól.

Az intézet több, a Társadalomtudományi Kutatóközpontban illetve más kutatóhelyen, egyetemen működő kutatócsoporttal tart fent munkakapcsolatot. Az intézet beágyazottságát a magyar politikatudományba várhatóan növeli, hogy a Magyar Politikatudományi Társaság

elnöke és főtktára is az intézet kutatóiból kerül ki, több elnökségi tag és szakosztály titkár is az intézet munkatársa.

Az intézet tagjai összesen 81 nemzetközi konferencia-előadást tartottak Európában és az Egyesült Államokban, többet, mint magyar nyelvűt. A legnevesebb tudományos rendezvények: XXII World Congress of Political Science, (International Political Science Association, Madrid), Annual Conference of the Midwest Political Science Association (Chicago, USA), Argumentor Conference: The Second International Conference on Argumentation and Rhetoric (Nagyvárad, Románia). Az intézet munkatársai a hazai konferenciákon is képviseltették magukat, például Magyar Politikatudományi Társaság éves Vándorgyűlésén az intézet tagjai (pontosabban a *Választási ígéretek és kormányzati teljesítés, 1990–2014* kutatócsoport tagjai) önálló panelben mutatták be a projekt első eredményeit.

Az összes publikáció (130) jelentős része (összesen 46) nemzetközi volt. Az intézetben zajlik egy EU FP7 kutatás, amelynek konzorciuma Európa 13 országából szerveződött. További kutatók projektjei is valamilyen nemzetközi együttműködésben szerveződnek.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézet 2012-ben belső akadémiai pályázaton elnyert egy fiatal kutatói helyet, amely a Demokrácia és Politikaelméleti Osztályra került.

2012-ben két további pályázat bizonyult sikeresnek. Egy OTKA pályázata a magyar központi közigazgatás strukturális dinamikáját vizsgálja nemzetközileg is egyedülálló módszertannal. Egy fiatal kutató az MTA Sasakawa ösztöndíját nyerte el a magyar fiatalok politikai részvételét ösztönző helyi együttműködések komparatív vizsgálatának témájával.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Balázs Zoltán: A magyar alkotmányossági trend és a 2010–11-es alkotmányozás. In: Boda Zs., Körösnéyi A. (ed.): Van irány? Trendek a magyar politikában. Budapest, MTA TK PTI, 242–262 (2012)
2. Békés Csaba (ed.): The History of the Soviet Bloc 1945–1991. A chronology. Part 1. 1945–1952. Assistant editors: David Catalan, Neala Hickey, Jasper Nooijn, Emese Nyitrai, Levente Nyitrai, Bobbie Schoemaker, Kristóf Zsidi. Budapest, Cold War History Research Center, 416 (2012)
3. Boda Zsolt – Medve-Bálint Gergő: Intézményi bizalom Európa régi és új demokráciáiban, Politikatudományi Szemle 21(2), 27–53 (2012)
4. Boda Zsolt, Körösnéyi András (ed.): Van irány? Trendek a magyar politikában. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet – Új Mandátum Kiadó (2012)
5. Bódi Ferenc, Fábián Gergely, Lawson R. Thomas (eds.): Local Organization of Social Services in Hungary: Crises, Reactions, Changes Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH, 476 (Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy; 22.) (2012)

6. Hajnal György: Studying dynamics of government agencies: Conceptual and methodological results of a Hungarian organizational mapping exercise. *International Journal of Public Administration* 35:12, 832–843 (2012)
7. Ilonszki, Gabriella – Papp, Zsófia: The Paradoxes of Parliament-Citizen Connections. A Window on the Political System. *Journal of Legislative Studies* 18:(3–4): 334–350 (2012)
8. Körösenyi András, Jakab András (eds.): Alkotmányozás Magyarországon és máshol. Politikatudományi és alkotmányjogi megközelítések. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet – Új Mandátum Kiadó, (2012)
9. Körösenyi András, Jan Pakulski: *Toward Leader Democracy*. London, Anthem Press, 181 (2012)
10. Miszlivetz Ferenc: *Lost in Transformation: The Crisis of Democracy and Civil Society, Global Civil Society 2012, Ten Years of Critical Reflection*. Eds.: Mary Kaldor, Henrietta L. Moore, Sabine Selchow. London, Palgrave Macmillan (2012)
11. Soós Gábor: Kétblokkrendszer Magyarországon. In: Boda Zsolt, Körösenyi András (ed.) *Van irány?: Trendek a magyar politikában*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet – Új Mandátum Kiadó, 14–40 (2012)
12. Szabó Gabriella, Kiss Balázs: Trends in Political Communication in Hungary: A Postcommunist Experience Twenty Years after the Fall of Dictatorship. *International Journal of Press/Politics* 17:(4) 480–496 (2012)
13. Valuch Tibor (szerző, társszerző: Marelyn Kiss József): *Rekviem a parasztságért: hat falu – egy sors*. Budapest, Jelenkutató Alapítvány, 296 (2012)

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
SZOCIOLÓGIAI INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30.
1250 Budapest, Pf.: 20.
telefon: (1) 224 6700/462; fax: (1) 224 0785
e-mail: kovach.imre@tk.mta.hu; honlap:www.socio.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

2012-ben a Társadalomtudományi Kutatóközpont részeként négy kutatási osztályra épülő struktúrában működött a Szociológiai Intézet. A négy kutatási osztály és kiemelt feladataik a következőképpen összegezhetők:

1) Társadalmi Egyenlőtlenségek Kutatási Osztály

Kiemelt kutatási feladata: társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségek; az esélyek egyenlőtlensége; nemi egyenlőtlenségek; családszociológiai kutatások; kisebbségek; migránsok; öregedés; a fiatalok; szegénység; a szociálpolitika és intézményeinek társadalmi meghatározottságai.

2) Tudás, Érték, Kultúra Kutatási Osztály

Kiemelt kutatási feladata: információs/tudásalapú társadalom; információs és kommunikációs technológia; kockázatérzékelés és -kezelés; non-profit szervezetek, politikai kultúrák; technológia és tudásgazdaság; érték-, kultúra- és médiakutatások. Az osztályhoz tartozik a 20. Század Hangja Archivum is, amely fontos közszolgálati feladatokat lát el.

3) Integráció és Társadalmi Változás Kutatási Osztály

Kiemelt kutatási feladata: hatalom és társadalmi rétegződés; elitek, helyi kormányzás és helyi hatalmi viszonyok; fenntartható fogyasztás; kormányzás és globális felmelegedés; környezet és településfejlesztés; fejlesztési politikák; EU fejlesztéspolitikák és a projektesítés társadalmi következményei, a redisztribúció új rendszere; várospolitikák; városi és vidéki versenyképesség; város- és vidékfejlesztés, vidéki és városi társadalmi változások; egyenlőtlenség és a szervezetek; egyenlőtlenségek a munka világában.

4) Elmélet és Módszer Kutatási Osztály

Kiemelt kutatási feladata: a szociológia és az interdiszciplináris társadalomtudományok elméletei és kutatási gyakorlatai; tudásszociológia; társadalomtörténet; közösségfejlődés és aktív *citizenship*; emberi jogok, bántalmazás és büntetés; (köz)egészség és társadalmi jól-lét.

Az egyes projektek forrásaihoz kapcsolt programok mellett, azokat kiegészítve és összefoglalva a következő területeken folyt intézeti szintű kutatási együttműködés:

az érték és kultúra vizsgálatok összehasonlító szintézise,
a társadalmi újratermelés régi és új jellegzetességeinek, dimenzióinak kutatása új elméleti keretek között,
a társadalmi újraelosztás piaci és redisztribúciós koordinációjának elemzése.

A hazai és EU-s források biztosították az intézet fontosabb alapkutatásainak megvalósítását.

2012 kiemelt intézeti feladata volt a magyar társadalom integrációs és dezintegrációs folyamatairól szóló tanulmánykötet létrehozása.

További kiemelt kutatási terület volt az esélyegyenlőség, amely a társadalompolitika valamennyi fontos kérdésével, valamint az interetnikus viszonyok bemutatásával foglalkozott.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A tárgyév kiemelt intézeti eredménye a magyar társadalom integrációs és dezintegrációs folyamatairól szóló tanulmánykötet létrehozása és publikálása 2012 decemberében. A kötethez az intézet munkatársainak a többsége hozzájárult, eredeti tanulmányokkal.

A további kutatási eredmények közül a következők a kiemelkedők:

Folytatódott az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének kutatása az Egyenlő Bánásmód Hatóság támogatásával: tárgyévben a második adatfelvétel történt.

Fontos kutatásuk *A rendszerváltás megszületett és meg nem született gyermekei: a születés szocio-kulturális körülményeinek hatása a demográfiai folyamatokra* (OTKA) kutatás utánkövetéses panelvizsgálat. A kutatás célja a 20 évvel ezelőtti vizsgálatban felkeresett személyek és családok életútjának utánkövetése, s az akkor született gyermekek vizsgálatba történő bevonása. E fiatal generáció számára vált lehetővé a családi szocializáció és háttér hatásainak a párválasztással, gyermekvállalással kapcsolatos attitűdökre, illetve a családalapítás előtt álló fiatalok családalapításra, gyermek- és/vagy munkavállalásra és vonatkozó tervek kialakítása.

Folytatódott tárgyévben az *ISN2 (Budapesti Esély) AIDS prevenciók kutatás* a Medical College of Wisconsin CAIR Intézetével.

Az intézeti feladatok folytonosságát emelte ki *A családon belüli erőszak a nők és férfiak ellen Európában kutatása*, amelynek háttérében a hazai elméleti és módszertani megfontolások állnak, és mintául szolgálnak a nemzetközi összehasonlító munkában. Ennek feldolgozása 2012-ben is folytatódott (Public Health Executive Agency, EU).

A tudásszociológia területén 2012-ben is folytatódtak a radikalizmus monitoring elemzései.

Az érték-és kultúrakutatás projekt szinten az *European Social Survey (ESS) / Európai Társadalomtudományi Elemzések (EUTE)* adatelemzésével valamint az ESS adatfelvételének az előkészítésével folytatódott. A kultúrakutatás kétirányú terve szerint a következő vizsgálatok készültek:

A kultúra szerepe a társadalmi nyilvánosság működésében és a demokrácia intézményrendszerének hatékonyabb működésében; a társadalom komplex, nehezebben átlátható folyamatainak megértése, az azokban való aktív részvétel lehetőségeinek feltárása. Magyarország nemzetközi integrációjával kapcsolatban a kulturális minták, átalakuló identitások és a nemzetközi nyilvánosság tereiben való részvétel sajátosságainak kutatása.

Tovább folytatódott a *20. Század Hangja Archivum* építése OTKA támogatásból, illetve újabb pályázatokat készítenek elő, amelyek segítségével a kutatói létszámot kívánják növelni.

Az intézeti alapkutatások hagyományainak megfelelően került sor a környezeti változásokkal, a területfejlesztési politikákkal, és az egyénre és lakóhelyére nagy hatással lévő fogyasztási

módokkal valamint a vidékfejlesztéssel kapcsolatos kutatásokra. A *PROSUITE (EU) kutatás* huszonöt konzorciumi taggal folytatódik: a projekt bemutatja, hogyan lehet kombinálni a technológiákkal kapcsolatos előrejelzéseket az életciklus közelítésekkel, hogyan lehet kifejleszteni és integrálni a fenntarthatóság három dimenzióját. A civil társadalom fenntarthatóságára irányuló projekt kutatócsoportok és civil szervezetek intenzív együttműködésén alapul 2012-ben is. Fő célja volt, hogy EU szinten kapcsolatot teremtsen a civil társadalom és a fenntartható fejlődéssel foglalkozó kutatók között.

Tárgyévben zárult a *GILDED (EU FP7)* projekt, mely a háztartások energiafelhasználásának kérdéseivel foglalkozott. Kiemelt témája volt a város és vidék problematika, valamint a különféle kormányzati modellek zöld politikájának hatékonysága. A kutatás öt tagországban zajlott. A *LAG finn-magyar közös projekt* 2012-ben zárult egy angol nyelvű kötet kiadásának az előkészítésével, amelynek a témája az EU egyik legfontosabb fejlesztési rendszerének összehasonlító elemzése. A kötet 2013-ban jelenik meg.

A tárgyévben is folytatódott *Az idős nőket érintő partner általi bántalmazás visszaszorításának lehetőségeivel foglalkozó projekt*. Ennek keretében a rendőrségi akták feldolgozása alapján létrehoztak egy adatbázist, és a rendőrségnél, továbbá a szociális szférában dolgozó szakemberek számára képzési anyagokat dolgoztak ki. 2012-ben lezárult a *HIV Prevention within High-Risk Social Networks – International Social Network Study II.* amerikai finanszírozású projekt kutatási része valamint a fiatalokat érintő erőszak-megelőzéssel foglalkozó *Youth deviance and youth violence: A European multi-agency perspective on best practices in prevention and control* című kutatás.

További projektek:

Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértéke – fókuszban a nők, a romák, a fogyatékos és az LMBT emberek (Egyenlő Bánásmód Hatóság, 2010-2013); *A rendszerváltás megszületett és meg nem született gyermekei: a születés szocio-kulturális körülményeinek hatása a demográfiai folyamatokra* (OTKA, 2011-2013); *Halmazott diszkrimináció: egyéni és intézményi percepciók, hatások és cselekvések* (OTKA, 2012-2014).

Az érték-, tudás- és kultúrakutatás területén a szociológiatörténeti és emlékezetkutatások archívumában folytatódott a gyűjtés és a feldolgozás, amely több pilléren nyugszik. Egyike a hazai szociológia történetét az iskolaalapító, -építő személyek életút interjúján, az általuk készített kvalitatív kutatásokon, publikációin keresztül készíti elő, a másik az emlékezetkutatások hazai és nemzetközi anyagaiból áll, míg a harmadik egy OTKA pályázatban vállalt kvalitatív gyűjtemény- és adatbázis építést, feldolgozást jelent. (3 beadott pályázat volt, számos idegen nyelvű publikáció, konferencia előadás, médiaszereplés.)

A másik csoport az értékek és kulturális magatartás minták változásait elemezte, ide sorolva a különböző társadalmi csoportok attitűd vizsgálatától kezdve az kultúraközvetítő intézmények működési mechanizmusait feltáró jelenségek bemutatását, értelmezését. (Magyar és angol nyelvű könyvek, tanulmányok jelentek meg a tárgykörben.)

A harmadik csoport a tudás- és információ társadalom legújabb jelenségeire reflektált, különös tekintettel az elitekre, illetve a társadalomban tapasztalható radikalizálódásra.

A társadalmi egyenlőtlenségekkel kapcsolatban a *Halmazott diszkrimináció: egyéni és intézményi percepciók, hatások és cselekvések*; az *Életkeretek a börtönön innen és túl*.

Szubjektív reszocializációs esélyek; a Szülés-születés panel OTKA kutatás, illetve *Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértéke – fókuszban a nők, a romák, a fogyatékos és az LMBT emberek* c. projekt soros kutatási feladatai zajlottak. 2012-es évben indult az ESS magyarországi kutatás következő fázisának az előkészítése, illetve *A roma politika intézményesülése* c. kutatás. A három, korábban kezdett nemzetközi kutatás mellett 2012 folyamán két európai kutatási pályázatban nyertek a *MOPACT (Mobilising The Potential of Active Ageing in Europe)* az FP7-es, illetve a *TERNO (Teachers' Education for Roma New Opportunities in School)* projekt az LLP keretében.

Az integráció és társadalmi változással kapcsolatos kutatások szervezet- és munkaszociológiai kutatócsoportja három, az intézetben futó nemzetközi projektben vett részt. Az egyik az előregedett európai népesség munkaerő-piaci integrációját jelentősen befolyásoló képzési-oktatási tevékenység nemzetközi összehasonlító vizsgálata és értékelése, a legjobb gyakorlatok azonosítása és elterjesztése, a gazdasági praxis igényeinek jobban megfelelő képzési politikák elősegítése volt. Az év során elkészült a projektben résztvevő országok felsőoktatási és felnőttképzési gyakorlatát befolyásoló intézményi tényezők elemzése, valamint két esettanulmány a magyarországi felsőoktatási intézmények felnőttképzési tevékenységéről. A következő projekt a munkaidőrezsimek termelékenységére és munkafeltételekre gyakorolt hatását tárta fel két esettanulmány keretében. A harmadik projekt a globális pénzügyi és gazdasági válság beszállítói láncokra gyakorolt hatását vizsgálta. A projektek eredményeit három angol nyelvű publikáció foglalja össze.

A vidékkel és elittel foglalkozó kutatócsoport (EU-FP7) a *Kormányzás, infrastruktúra, az életstílusok és energia felhasználás változása* projekt során: a szén, olaj és földgáz alapú energiatermelést követő évek Európában tematikát elemezte, amelyből kiderült, hogy a háztartások használják fel a megtermelt energia 35%-át, és a háztartási fogyasztás okozza az üvegházhatású gázok kibocsátásának 40%-át. A technológiai újításoknak köszönhetően megjelentek a gazdaságos és környezetkímélő energia-termelési módszerek. A kutatás öt Európai városban vizsgálta a lakosság életstílusát, energia felhasználási szokásait, fogyasztási mintázatát. A harmadik kutatás célja az volt, hogy képet adjon az elmúlt két évtized agrárátalakulásáról, a vidéki társadalom változásairól. Fontos eredmény *Az Integráció és dezintegráció a magyar társadalomban* című OTKA pályázat előkészítése, ennek megalapozó eredményei kötetben történő publikálása. További három angol nyelvű tanulmány és a vidéki változásokról szóló átfogó témájú könyv is publikálásra került.

A város- és környezetszociológiai kutatócsoport az idén zárt egy három éves, OTKA által támogatott kutatást, amely a magyarországi új városok társadalmi sajátosságait, a területi folyamatok alakulását, a városcentrumok és a környék viszonyát, konfliktusait tárta fel. Ennek eredményként kiderült, hogy az átmenet és a globalizáció milyen következményekkel járt a történetileg kialakult jellegzetességekre, valamint hogy a modernizációs hatások eredményeként beszélhetünk-e új városfejlődési modell szerveződéséről. A tények szerint nincsenek tiszta típusok, és egyértelmű válaszok, a régi városokkal való összevetés a közeledés tendenciái mellett a különbségeket is jelezte. Az eredményeket a csoport két nemzetközi konferencián mutatta be, valamint egy magyar nyelvű kötet is elkészült. A csoport munkáinak további eredménye egy újabb nyertes OTKA projekt, amely a kelet-közép európai és a magyar új városok összehasonlításával, survey segítségével tárja fel a társadalmi polarizációs folyamatokat.

A 2012-es évben négy kutató szerzett PhD-fokozatot.

b) Tudomány és társadalom

Mind a hazai finanszírozású, mind a nemzetközi konzorciumok részeként zajló kutatások fontos célkitűzése, hogy a kutatási eredmények ne csak szakmai fórumokon, hanem a szélesebb nyilvánosság előtt is bemutatásra kerüljenek. Erre adtak lehetőséget a műhelybeszélgetések, sajtótájékoztatók, könyvbemutatók, médiaszereplések, valamint a kutatási eredmények képzésekben és továbbképzésekben történő ismertetése. 2011-ben elindult a *Socio.hu*, az intézet tudományos kritikai elektronikus folyóirata, mely a társadalomtudományi publikációk, diskurzusok és elemzések minden érdeklődő számára hozzáférhető fórumaként szolgál.

A kutatási tapasztalatok laikusok körében történő elterjesztésére fokozott figyelmet fordítottak 2012-ben. A rádió- és egyéb médiaszereplések mellett, mint minden évben, így az elmúlt évben is szerepeltek a *Magyar Tudomány Napja* rendezvényen. A rendezvényt intézetünk munkatársa, a TK tudományos titkára szervezte.

Legtöbb kutatónk oktatóként is tevékenykedik, angol és magyar nyelven tanítanak a CEU, a Corvinus, az ELTE, a Debreceni Egyetem, MOME, az IBS, a SE, és a Károli Gáspár egyetemeken.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A nemzetközi együttműködés tekintetében az első helyen kiemelendő új kapcsolat az intézet együttműködési szerződése a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Szociológiai Intézetével egy többéves összehasonlító kutatás és angol nyelvű kötet elkészítésére *Social Changes of New Emerging Market Economy* címmel.

A kutatók a 2012-es év folyamán nagy aktivitást mutattak hazai és nemzetközi konferenciákon való részvétel tekintetében. Az intézet munkatársai résztvevőként vagy előadóként 126-szor látogattak el külföldi konferenciákra, Előadásaik többnyire publikálásra kerültek a konferenciáról készült kiadványokban. 84 hazai konferencia-részvételt regisztráltunk, többek között az MSZT éves konferenciáján is, szekcióvezetőként, illetve előadóként is.

A nemzetközi tevékenységek közül kiemelhető az immár 4. évfolyamot fogadó *4CITIES UNICA Euromaster in Urban Studies* program budapesti modulja. Illetve az Osztrák-Magyar Akció Alapítvány támogatásával megvalósított nemzetközi, fiatal regionalisták részvételével zajló szeminárium szervezése, és az annak alapján készült angol nyelvű tanulmánykötet publikálása. Az év során a francia tudományos kapcsolatok további erősödéséről is számot lehet adni.

28 intézeti kutató hazai felsőfokú oktatási tevékenységet (ketten adjunktusként, hárman docensként, öten pedig egyetemi vagy főiskolai tanárként – közülük ketten főállásúak, hárman részfoglalkozásúak, tízen óraadók). 2012-ben 62 elméleti és 44 gyakorlati kurzust tartottak, 105 témavezetést vállaltak, továbbá 22 PhD-disszertációt készítő hallgatóval foglalkoztak. Hárman külföldi egyetemen is oktattak. Doktori iskolában 2012 során az intézet tizennyolc munkatársa oktatott.

A teljesség igénye nélkül felsorolva, s a hazai intézményeket nem említve, a következő nemzetközi intézményekkel álltak folyamatos munkakapcsolatban a kutatók 2012-ben: Aberdeen University, Skócia; American University, Biskek, Kirgízia; Bécsi Egyetem; Brüsszeli Vrije Universiteit; Bukaresti Egyetem; Centre for Central and Eastern European Studies, University of Glasgow; CETEMSA, Barcelona; CNRS, UMR Géographie –Cités; Dokumenta (Zágráb); European Centre Vienna & INRCA; European Humanities University, Vilnius; European University, St. Petersburg; INRCA, Ancona; FU, Berlin; GMS, London; Görlitz, Fachhochschule; Gumiljov Egyetem, Astana, Kazahsztán; Harkovi Tudományegyetem; Harvard School of Public Health, Department of Environmental Health, Boston, USA; Heidelberg University & BAGSO, Germany; Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, Németország; Hitotsubashi University, Tokyo; Hofstra University, New York; IGOP (Spanyolország); Ingrid Sharp, University of Leeds; INRCA & European Centre Vienna; Institute Arbeit und Technik, Gelsenkirchen; Institute for Employment Studies, Brighton; IPTS; IVO, Pozsony; Jenai Egyetem; Karta Foundation (Varsó); Kings' College London; Kobenhavns Universitet, Dánia; Krista Crowman, University of Lincoln; Kyoto University; Leeds University; Leiden University; Lengyel Társadalomtudományi Doktori Iskola, Varsó; Leslie Haddon – London School of Economics; Liberalis Iniciativa, Pozsony; Liberaljana Misszia, Moszkva; Lomonoszov Egyetem, Moszkva; LTA Szociológiai Intézete, Varsó; Masaryk Egyetem (Brno); Masarykova Egyetem Brno; Mauthausen Memorial (Bécs); Medical University Hamburg Eppendorf, Germany; Memorial (Moszkva); Midsweden University; National Institute of Public Health, Greece; National School of Public Health Greece; National University of Ireland, Maynooth; Német Szociológiai Társaság, Berlin; Network of Independent Experts on Social Eric Marlier (CEPS/INSEAD Luxemburg); New Economics Institute, USA; Osztrák Tudományos Akadémia; Paris 8 Egyetem, Police University, Germany, Münster; Porto University; Potsdam Institute for Climate Impact Research (Germany); RTA Közgazdaságtudományi Intézet, Moszkva; RTA Szociológiai Intézet, Moszkva; Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Department for Interdisciplinary Research in Humanities (Ljubljana); Sevcsenko Tudományegyetem, Kijev; SNFCCC; SSH, Bécs; St. Georges University, London; Stockholm University; Stockholms Universitet, Svédország; Strathclyde University, Glasgow; Sustainability Management, Local Governments for Sustainability, ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives); Szlovák Tudományos Akadémia, Szociológiai Intézet; Tbiliszi Állami Egyetem, Grúzia; Tel Aviv University, Tel Aviv, Izrael; The Macaulay Institute in Aberdeen, Scotland; The University of Groningen (the Netherlands); The University of South Bohemia (Czech Republic); The University of South Bohemia (Czech Republic); Tilburg Universiteit, Hollandia; Toronto University, Canada; Trento University; Ukrajnai Tudományos Akadémia, Szociológiai Intézet, Kijev; UNDP Europe and CIS, Bratislava; United Kingdom Climate Impacts Programme, Oxford; Università degli Studi di Modena e Reggio Emilia, Reggio Emilia; Universitatea Babeş-Bolyai, Románia; Université Victor Segalen Bordeaux, Franciaország; Universiti of Helsinki; University College London; University of Barcelona; University of California Los Angeles; University of Glasgow; University of Granada; University of Leeds; University of Ljubljana; University of London; University of Nottingham; University of Padova; University of Rovira i Virgili, Tarragona; University of Stirling; University of Stockholm; Uppsalai Egyetem, Svédország; UTA, Dobrov Központ, Kijev; UTA, Közgazdaságtudományi Intézet, Kijev; Visual History Archive (Berlin); Viszsaja Skola Ekonomiki, Moszkva; Wissenschaftsladen Wien; Wodrow Wilson Center, Washington; WZB, Berlin; ZOOM; ZSI, Bécs.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A 2012-es évben indult, együttműködésben az MTA TK PTI-vel, a European Social Survey magyarországi részvétele. Ez az egész hazai társadalomtudományt segítő közszolgálati projekt.

2012 folyamán több európai kutatási pályázatban nyertek az intézet munkatársai. Most indul a *MOPACT (Mobilising the Potential of Active Ageing in Europe)* FP7-es projekt. Továbbá most nyert támogatást a TERNO projekt az LLP keretében. Fontos megemlíteni még a jelentős alapkutatási együttműködéssel kecsegtető, munkatársuk irányításával induló *Families And Societies* FP7-es projekt is.

Az OTKA Szociológia-Demográfia zsűrijében 2012-ben az MTA TK SZI volt a legsikeresebb szociológiai kutatóhely. Három pályázat kapott támogatást.

A roma politika intézményesülése c. OTKA projekt ebben az évben nyert támogatást. A Város- és Környezetszociológiai kutatócsoport munkájának idei eredménye egy újabb nyertes OTKA projekt, amely a kelet-közép európai és a magyar új városok összehasonlításával, survey segítségével tárja fel a társadalmi polarizációs folyamatokat. A 2012-ben elnyert OTKA pályázatok közé tartozik még *A homoszexualitás 20. századi társadalomtörténete az 1990 előtti Magyarországon* című kutatási projekt is.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Az „integrációs kötet” az intézet munkatársainak összefogásával:

Kovács Imre, Dupcsik Csaba, P. Tóth Tamás és Takács Judit (eds): *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Budapest, Argumentum (2012)

Nemzetközi kötet:

Ichiro Iwasaki, Csaba Makó, Miklós Szanyi, Péter Csizmadia, Miklós Illéssy: *Economic Transformation and Industrial Restructuring: The Hungarian Experience*. Tokyo, Maruzen Publishing (2012)

Tanulmányok nemzetközi folyóiratokban, illetve tanulmánykötetekben:

1. Kristóf Luca: *What happened Afterwards?: Change and Continuity in the Hungarian Elite between 1988 and 2009*. *Historical Social Research – Historische Sozialforschung* 37:(2) 108–122 (2012)
2. Megyesi Boldizsár *Climate Change? No, Wise Resource Use is the Issue: Social Representations of Energy, Climate Change and the Future*. *Environmental Policy and Governance* 22:(3) 161–176 (2012)
3. Takács J, Kelly JA, P Tóth T, Mocsonaki L, Amirkhanian YA: *Effects of Stigmatization on Gay Men Living with HIV/AIDS in a Central-Eastern European Context: A Qualitative Analysis from Hungary*. *Sexuality Research And Social Policy* (2012)
4. Acsády J, Biegelbauer A, Paksi V, Somogyi B, Szalma I *Traditional and alternative patterns in the social construction of care in Hungary after the transition* In: Daskalova K, Hornstein-Tomic C, Kaser K, Radunovic F (ed.) *Gendering post-socialist Transition: Studies of Changing Gender Perspectives* Berlin: LIT Verlag, 119–149 (2012)

5. Csurgó Bernadett, Kovách Imre, Mathieu Nicole Understanding Short-termism: Development policies in Paris and Budapest and their surrounding settlements In: Stefan Sjöblom, Kjell Andersson, Terry Marsden , Sarah Skerratt (ed.) Sustainability and Short-term Policies: Improving Governance in Spatial Policy Interventions Surrey: Ashgate, 153–180 (2012) (Ashgate Studies in Environmental Policy and Practice)
6. Megyesi G Boldizsár: Institutions and networks in rural development: two case studies from Hungary In: Stefan Sjöblom, Kjell Andersson, Terry Marsden, Sarah Skerratt (ed.) Sustainability and Short-term Policies: Improving Governance in Spatial Policy Interventions Surrey: Ashgate, 217–244 (2012) (Ashgate Studies in Environmental Policy and Practice)
7. Plantenga J, Remery C, Takács J: Public Support to Young Families in the European Union In: Knijn T (ed.) Work, Family Policies and Transitions to Adulthood in Europe Basingstoke; New York, Palgrave MacMillan, 180–201 (2012)
8. Ságvári Bence, Galács Anna Relating online practices, negative experiences and coping strategies In: Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig (ed.) Children, risk and safety online Bristol: The Policy Press, 309–322 (2012)
9. Szalai J Fragmented Social Rights in Hungary's Post-communist Welfare State In: Adalbert Evers, Anne-Marie Guillemard (ed.) Social Policy and Citizenship: The Changing Landscape Oxford, Oxford University Press, 283–304 (2012)
10. Tamás Pál Antidemocratic views and Ethnic animosity in the Hungarian Public opinion: Antisemitism as Indicator of political radicalism In: Guesnet François – Jones Gwen (ed.) Antisemitism in Poland and Hungary London, Routledge, 270–290 (2012)

**AZ MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT FŐBB MUTATÓI ÉS
PÉNZÜGYI ADATAI 2012-BEN**

Főbb mutatók 2012-ben

MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont*

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	172	Ebből kutató ² :	137
PhD, kandidátus:	73	MTA doktora:	11
		Rendes tag és levelező tag:	3
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			24
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			53

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			587	
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			523	
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			216	
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			17	
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			34	
mindezekből recenzió, kritika	magyarul:	48	idegen nyelven:	3
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul:	18	idegen nyelven:	11
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul:	131	idegen nyelven:	63
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul:	17	idegen nyelven:	4
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul:	5	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK

Összes hivatkozás száma ⁸ :	1390	Összes független hivatkozások száma:	1313
--	------	--------------------------------------	------

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD:	7	MTA doktora:	0
---	------	---	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	276	hazai:	251
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	56	kulturális rendezvények ¹⁴ :	35
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			68
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	73	hazai:	127
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	37	hazai:	81

6. A HAZAI FELSOROKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			99
Témavezetések száma: TDK munka:	20	Diplomamunka (BSc):	126
Diplomamunka (MSc):	231	PhD:	84

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		859 975	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	19	Teljes saját bevétel:	130 091 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:			22
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		87 236	E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:			24
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		73 579	E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:			5
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		56 512	E Ft

* A kutatóközponti adatok hitelesek, ellenőrzöttek; a kutatóközponton belüli intézeti adatok tájékoztató jellegűek

Részletezett pénzügyi adatok 2012-ben

MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege:	859 975	E Ft
Az időszak folyamán a teljes saját bevétel összege:	130 091	E Ft
Saját szabadalmi és szerzői jogi bevétel:		E Ft
OTKA - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	87 236	E Ft
Innovációs Alapból - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
ÚMFT - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	22 086	E Ft
Egyéb hazai pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
EU-s pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	51 493	E Ft
Egyéb külföldi pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - kutatásra:	200	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - egyéb:		E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb kutatási bevétel:	56 312	E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb nem kutatási bevétel:		E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA TK Jogtudományi Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	38	Ebből kutató ² :	35
PhD, kandidátus:	24	MTA doktora: 5	Rendes tag és levelező tag: 2
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			2
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			13

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			229
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			204
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			98
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			14
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			10
mindezekből recenzió, kritika magyarul: 18		idegen nyelven:	2
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul: 9		idegen nyelven:	6
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul: 43		idegen nyelven:	14
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul: 6		idegen nyelven:	1
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul: 1		idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	422	Összes független hivatkozások száma:	418
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 2	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	34	hazai:	69
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	2	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			26
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	19	hazai:	39
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	9	hazai:	33

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			32
Témavezetések száma: TDK munka: 15		Diplomamunka (BSc):	5
Diplomamunka (MSc): 121		PhD:	21

Főbb mutatók 2012-ben

MTA TK Kisebbségkutató Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	28	Ebből kutató ² :	20
PhD, kandidátus:	11	MTA doktora: 1	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			7
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			8

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			58
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			51
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			18
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			1
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			4
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	2	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	4	idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	17	idegen nyelven:	5
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	3	idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	2	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	558	Összes független hivatkozások száma:	536
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	40	hazai:	35
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	12	kulturális rendezvények ¹⁴ :	5
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			21
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	13	hazai:	23
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	2	hazai:	5

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			11
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	19
Diplomamunka (MSc):	20	PhD:	12

Főbb mutatók 2012-ben

MTA TK Politikatudományi Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	39	Ebből kutató ² :	30
PhD, kandidátus:	17	MTA doktora: 3	Rendes tag és levelező tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			8

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			140
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			130
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			46
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			14
mindezekből recenzió, kritika	magyarul: 13	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul: 3	idegen nyelven:	2
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul: 32	idegen nyelven:	24
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul: 1	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	272	Összes független hivatkozások száma:	239
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	68	hazai:	53
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	13	kulturális rendezvények ¹⁴ :	16
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			6
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	15	hazai:	26
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	2	hazai:	21

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			24
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	41
Diplomamunka (MSc):	37	PhD:	25

Főbb mutatók 2012-ben

MTA TK Szociológiai Intézet

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlaglétszám ¹ :	43	Ebből kutató ² :	38
PhD, kandidátus:	24	MTA doktora: 5	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			12
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			10

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			155
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			133
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			53
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			6
mindezekből recenzió, kritika magyarul: 15		idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul: 2		idegen nyelven:	2
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul: 39		idegen nyelven:	20
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul: 4		idegen nyelven:	2
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul: 1		idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	155	Összes független hivatkozások száma:	139
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2011-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 4	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	127	hazai:	90
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	21	kulturális rendezvények ¹⁴ :	14
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			14
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság: 22		hazai:	36
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság: 24		hazai:	20

6. A HAZAI FELSŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			28
Témavezetések száma: TDK munka: 5		Diplomamunka (BSc):	58
Diplomamunka (MSc): 42		PhD:	22

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET

1068 Budapest, Benczúr u. 33.

1394 Budapest, Pf.: 360.

telefon: (1) 351 0413; fax: (1) 322 9297

e-mail: linginst@nytud.mta.hu; honlap: www.nytud.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Alapkutatások

Elméleti nyelvészet

Az *Átfogó magyar nyelvtan* munkálatainak elindítása. Kvantorhatókörök mintázatainak kutatása: a szintaxis és a szemantika együttműködése, prozódia és hatókör viszonya. Analógiás nyelvtanelméleti modellek vizsgálata. A nyelvi udvariasság és rituálék új elméleteinek megalapozása.

Finnugor nyelvészet

Az *Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories* projektum befejezése, az eredmények internetes közzététele. A *Helyzetkép és tananyag a nyelvtörténet és a nyelvi kisebbségek oktatásához – közép- és felsőoktatás* című INNET-projektum folytatása. Az *Uralonet* adatbázis munkálatainak lezárása. A tundrai nyenyec nyelv nyelvtanának elemzése nemzetközi együttműködésekben.

Nyelvtörténeti kutatások

A *Magyar generatív történeti szintaxis* projektum eredményeit összegző angol nyelvű kötet összeállítása, nyelvemlék-adatbázisok bővítése és fejlesztése. Indoeurópai nyelvtörténeti kutatások.

Alkalmazott kutatások

Kísérletes nyelvészet: A nyelvfejlődési zavar jelenségeinek vizsgálata, nyelvi produkciós és megértési teszt-sorozatok kivitelezése és feldolgozása a rekurzió tanulmányozására, a rekurzió és a tudatelmélet működésének leírása afáziában és Alzheimer-kórban.

Két- és többnyelvűségi vizsgálatok: A *nyelvi másság dimenziói: a kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című kutatás kibővítése, a kétnyelvűség, az oktatás és a nyelvmegőrzés összefüggéseinek elemzése, a magyar jelnyelv eddig alig kutatott nyelvi szintjeinek leíró elemzése. Nyelvészeti antropológiai vizsgálatok a romani nyelvről.

Fonetika: A beszédhangok és beszédhang-sorozatok akusztikai-fonetikai jellemzőinek kutatása, klinikai fonetikai vizsgálatok.

Lexikológia-lexikográfia: A Nagyszótár *c-dzs* betűs szócikkeinek szerkesztése, a következő kötetek előmunkálatai. Az *Új magyar etimológiai szótár* munkálatainak folytatása.

Élőnyelvi kutatások: A BUSZI-2 weblapjának megnyitása. Beszélt gyermeknyelvi adatbázis kezdő munkálatai.

Nyelvművelés, nyelvi tanácsadás: A nyelvművelés, nyelvi normativitás, helyesírás, stilisztika, utónévvadás egyes kérdéseinek további kutatása, a tanácsadás technológiai megújításának folytatása.

Nyelvtudományi innováció és fejlesztés

Nyelvtechnológia: A *Magyar Nemzeti Szövegtár* új, annotált változatának közzététele, a nemzetközi projektek (CESAR, AMICUS és INNET) folytatása. Többnyelvű erőforrások fejlesztése a NooJ eszközre és szemantikus technológiákra alapozva, a NooJ-lexikonok

bővítése. Az *OpinHuBank* nevű 10 000 mondatos korpusz elkészítése. Az *Utónévportál* munkálatainak elindítása.

Beszédtechnológia: A *BEA* spontánbeszéd-adatbázis folyamatos fejlesztése.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Alapkutatások

Elméleti nyelvészet

Átfogó magyar nyelvtan: a 2012-ben megkezdett munkálatok a generatív nyelvelmélet eredményeit felhasználva empirikusan új eredményeket hozó vizsgálatokat végeznek. Itt főleg az adatok összegyűjtése, rendszerezése, illetve az eddig kevésbé kutatott empirikus területek feltérképezése folyt. A feldolgozott témák között szerepelnek a főnévi csoporton belüli vonzatok, a mellékneves kifejezésekben a hasonlító szerkezetekben megjelenő argumentumok, a névutós csoporton belüli szórendi variációk, a mellérendelést tartalmazó többszörös kérdések, illetve a szabad határozói alárendelések tulajdonságai.

A nyelvi alrendszerek munkamegosztása a kvantorhatókör kifejezésében: a fókusz prozódiajának és mondat szerkezeti helyének összefüggéseit vizsgálták, komplex szintaktikai, szemantikai és pragmatikai megközelítésben, valamint pszicholingvisztikai kísérletsorozatot folytattak le a fókusz jelentését illetően.

Fonológiai és morfológiai kutatások: a paradigma-alapú elméletek alkalmazási lehetőségeit vizsgálták, részben kísérletes úton, a defektivitás és a morfológiai/fonológiai variációk terén. Tanulmányokban foglalkoztak a magyar magánhangzó-harmónia ingadozást mutató jelenségeivel, az analógia magyarázó erejével, a hiátusfeloldási stratégiák tipológiájával, valamint az angol hangrendszer egyes kérdéseivel. Ehhez nagy mennyiségű web- és korpuszalapú statisztikai vizsgálatot is végeztek.

Szemantikai és pragmatikai kutatások: új elemzés készült a magyar idéző mondatokról, amely megmutatja, hogy az ige és az igekötő inverziója egy komplex predikátum jelenlétére utal. Megjelent egy áttekintő tanulmány a magyar mondat információs szerkezetéről. Elkészült a német nyelv evidenciális modális konstrukciójának egy új elemzése, amelynek révén az asszertív beszédaktusok Searle-féle elemzésének előnyei bizonyíthatóvá váltak. A kategoriális grammatika elméletén belül elkészült egy részletes elemzés a tagadás hatókörének kiterjesztéséről. Kísérleti eredmények alapján leírás készült a kérdőszavas felkiáltó mondatok és a kérdőszavas kérdő mondatok prozódiajáról. Elkészült két angol nyelvű monográfia a nyelvi rítusokról, ill. a nyelvi udvariasság elméletéről, melyek neves angol kiadóknál jelennek meg.

Szintaxiselmélet: az univerzális olvasatú általános alanyokról átfogó modellt alkottak meg, amelyet két tanulmány foglal össze, számos, az eddigi kutatásokhoz képest új, meglepő irányt képviselő részeredménnyel. Tanulmány készült továbbá a kínai nyelv ún. igemásoló szerkezeteinek szintaxisáról.

Finnugor nyelvészet

Lezárult két nagy munkálat: az *Uralonet* adatbázis első nagy fázisa és a nemzetközi együttműködésben (*EuroBabel*) folyt *Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories* elnevezésű kutatás. Ezek a legkorszerűbb számítógépes eszközökkel és módszerekkel teszik lehetővé az uráli nyelvek történetének és jelenkori rendszerének megismerését a szűkebb szakterületen kívüli tudományosság számára is. A veszélyeztetett

kisebbségi nyelvek tanulmányozása és rendszerük szisztematikus feltárása olyan információkkal járul hozzá az emberi nyelvről általában tudottakhoz, amelyek végképp elvesznének a tudomány, a kultúra, az emlékezet, az embernek önmagáról szerezhető tudása számára.

Elkészítették a *Wogulisches Wörterbuch* digitalizált változatát és kereshető szótári adatbázisát, továbbá az obi-ugor feltételes szerkezetek tipológiai leírását.

Negation in the Uralic Languages: a nemzetközi projektumban a munkatársak a tundrai nyenyec nyelv tagadó szerkezeteit írták le; a kötet neves külföldi kiadónál jelenik meg.

Folytatódott az a *szociolingvisztikai kutatás*, melyben az uráli nyelvek közül legveszélyeztetettebb nganaszan beszélőinek a helyzetét tárják fel, továbbá a hanti nyelvjárási kontinuum kutatása, és a nyelvi tabuk vizsgálata a színjai hantik körében.

Nyelvtörténeti kutatások

Magyar generatív történeti szintaxis: folytatódott a magyar összetett kötőszók és beágyazott mellékmondatok szerkezetének diakrón vizsgálata, megmutatva a magyar nyelv egyes állapotainak rendszere közötti szisztematikus eltéréseket. Az ómagyar szórendi sajátosságok kutatása kiterjedt a strukturális fókusz és az igemódosítók szerkezeti tulajdonságainak vizsgálatára. Újabb ómagyar szövegelemeket digitalizáltak. Az adatbázis már az összes ómagyar szövegelem betűhű szövegét tartalmazza, jórészt normalizáltan, részben pedig morfológiailag elemzett és egyértelműsített változatban. Elkészült a *Magyar történeti mondattan* kötet kézírata.

Morfológiailag elemzett adatbázis a magánéleti nyelvhasználat köréből: két millió karakternyi szöveg normalizálása készült el.

Indoeurópai kutatások: doktori disszertáció írta le a hatti nyelv fonológiai rendszerét, számos morfológiai kérdést tisztázva, az óhatti és újhatti különbségének felismerésével és definiálásával.

Afroázsiai nyelvészet: meghatározták, hogy a sémi-hámi alapnyelvi mássalhangzórendszer archaikus vonásaiból a legtöbbet a délkusita nyelvek őrizték meg.

Alkalmazott kutatások

Kísérletes nyelvészet

A mondattani és lexikai rekurzió képességének vizsgálata: két-, három- vagy négytagú összetett szavak létrehozását kívánó és afáziások esetében is alkalmazható teszteket hoztak létre, és próbakísérleteket végeztek egészséges kontrollszemélyekkel is. A *rekurzió magyar jelnyelvbeli* szerepét kutatva, jelnyelvvvel megválaszolható feladatokat tartalmazó, újszerű mondattani és lexikai rekurziós tesztanyagot fejlesztettek ki és alkalmaztak. Az eredmények kiértékelése megkezdődött. Kimutatták, hogy az Alzheimer-kór középsúlyos szakaszában a nyelvi-mondattani rekurzió és a rekurzív logikájú tudatelméleti következtetések függetlenek egymástól. Az SZTE Pszichiátriai Klinikájával együttműködve kifejlesztettek egy vizuális ingerek által vezérelt nyelvi és rövid távú memóriaalapú újabb tesztelést az enyhe kognitív zavar és a preklinikai Alzheimer-kór diagnosztizálására. Befejezték az ADAS-Cog kognitív szűrőeljárás magyar nyelvi adaptálását és tesztelés céljából elérhetővé tették.

Pszicholingvisztika: a magyar nyelv gyermekkori elsajátítása kapcsán megfigyelhető specifikus nyelvfejlődési zavar nyelvi mutatóinak megbízhatóságát tanulmányozták. Vizsgálták a magyar főnévi szerkezetek interpretációját, és megkezdődött a nyelvi funkciók és az emlékezet végrehajtó-, illetve munkamemória-funkciói kapcsolatának vizsgálata a nyelvi zavart mutató és a tipikus fejlődésű gyermekeknél.

Két- és többnyelvűségi vizsgálatok

Az Európai Bizottság által társfinanszírozott *Language Rich Europe* projektumban elkészült az *Európai Többnyelvűségi Index*. A magyar eredményeket összefoglaló fejezet megjelent a Cambridge University Press gondozásában.

A nyelvi másság dimenziói – a kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei: a nyelvcsere és a kétnyelvűség megvalósulási formáit hat magyarországi kisebbségi közösségben vizsgálták, a tervezett felvételek fele már elkészült.

Mercator Network of Language Diversity Centers: lezárult a kutatás és az európai szakmai hálózat kiépítése. Az eredmények beépültek az EACEA által kiemelkedő minősítéssel elfogadott, kötetként publikált *Final Report* fejezeteibe is.

Jelnyelv: a SINOSZ-szal közös *Identitás*-projektumban létrejött a jelenleg 112 interjút tartalmazó, folyamatosan bővülő, első magyarországi *Siket Identitás Adatbázis*, amely az érintett csoportok nyelvelsajátítási, nyelvi szocializációs és nyelvhasználati mintáit, a jelnyelv identitásában betöltött szerepét, továbbá a siket közösség valós kommunikációs igényeit térképezi fel. Elkészült a multimodális jelnyelvi laboratórium koncepciója, amely az MTA infrastrukturális pályázatán célzott támogatást nyert.

Kétnyelvűségi kutatás: hat magyarországi kétnyelvű közösségben végzett összehasonlító kutatás és a magyarországi románok körében folytatott szociolingvisztikai kutatás eredményeinek szintéziseként kidolgozták a „stabil kétnyelvűségi modellt”. A kézirat elkészült. *Cigány nyelvészeti kutatások:* új projektum indult *Nyelvészeti antropológiai vizsgálatok a romani nyelvről* címmel, melynek keretében terepmunkákat végeztek a romani anyanyelvű gábor roma közösségekben. *A magyarországi kínai közösség nyelvhasználata:* elkezdődött egy szocio- és neurolingvisztikai kutatás a különböző demenciátípusok és a nyelv összefüggéseiről, elsősorban a kétnyelvűség szempontjából.

Fonetika

A beszédhangok és beszédszövegek fonetikai sajátosságainak elemzési eredményei, valamint a beszédtervezés és a kiejtés összefüggéseinek tényei alapján leírták a spontán közlések folyamatait, tekintettel a szinkrón nyelvhasználati változásokra is. Mindez felhasználható a beszéd mesterséges felismerésében és a kriminalisztikai fonetikai vizsgálatokban. A klinikai fonetikai kutatások eredményei közvetlenül hasznosíthatók a gyógypedagógiai diagnosztikában és terápiában. Megjelent a legfrissebb eredményeket bemutató *Beszéd, adatbázis, kutatások* kötet.

Lexikológia-lexikográfia

Nagyszótár: a *c–d* betűs szócikkek szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, a címszavak morfológiai kódolása és főszerkesztése folyt. Az *e–é* betűs címszólista összeállítása és a címszavak írása folytatódott.

Etimológiai szótár: folyt az etimológiai és szótörténeti irodalom feltárása, valamint a forrásszótárak szócikkeinek rögzítése a kidolgozott és finomított adatbázis-építési szempontok szerint. A MemoQ 6 fordítástámogató program segítségével elkezdődött a német nyelvű szócikkek etimológiai részeinek magyarra fordítása.

Alkalmazott nyelvészet

Megnyílt a *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú 2.* (BUSZI-2) anonimizált korpuszát kutathatóvá tevő buszi.nyud.hu portál. Elkészült a Magyar Óvodai Nyelvi Korpusz, amely 63 négy-öt éves óvodással készült hangfelvételt tartalmaz. Kutatás folyt a nyelvmuvelés,

nyelvhelyesség, helyesírás, nyelvi normativitás, névtan területein. A nyelvi tanácsadó szolgálat több ezer megkeresésre válaszolt, szakvéleményeket, tanulmányokat készített, és előadásokat tartott. Folytatódott *A magyar helyesírás szabályai* 12. kiadását előkészítő munka, valamint a bejegyzésre alkalmasnak minősített utónevek gyűjteményének gondozása.

Nyelvtudományi innováció és fejlesztés

Nyelvtechnológia

Elkészült és hamarosan a nagyközönség számára is megnyílik a helyesiras.hu *Nyelvi Tanácsadó Portál*, mely egyedülálló módon nyelvtechnológiai eszközök és interaktív módszerek révén ad automatikus segítséget a felhasználók számára különböző magyar helyesírási kérdésekben. Létrejött a magyar nyelvi erőforrások tárolására szolgáló magyar *META-SHARE* csomópont. Elkészült a *Magyar Nemzeti Szövegtár* felújított, kibővített, további elemzési szinteket tartalmazó új változata. Együttműködésben az Európai Bizottság Közös Kutatóközpontjával magyar modullal egészült ki a Központ által működtetett *Európai Média Monitor*, mely automatikusan összegzi a legfontosabb híreket, személyeket, helyeket és kapcsolataikat online hírportálokból. Elkészült egy Wikipédia-alapú tulajdonnév-annotált korpuszokat építeni képes módszer, valamint a *Sketch Engine* részét képező első magyar lokális grammatika.

Beszédtechnológia

További 44 új felvétellel a BEA spontánbeszéd-adatbázis 249 órányira bővült; jelenleg 289 adatközlő felvételét tartalmazza. Elkészült az adatbázis áttekintő táblázata, amely lehetővé teszi a felvételek egyszerű és gyors válogatását és átadását a *META-SHARE* nemzetközi közvetítőrendszerén keresztül.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet önálló **szakmai információs központként** működik, ennek központi eszköze a honlap, melyet havonta átlagosan 36 000 alkalommal kerestek fel. A honlapon a szélesebb közönség érdeklődésére is számot tartó publikációkat kínálnak nyilvános olvasásra, letöltésre, a *Nyelvészfó* elektronikus levelező rendszer pedig közel 600 külső címre továbbít rendszeresen információkat tudományos programokról, konferenciákról, pályázatokról és más aktuális témákról. Az intézet gondozza a honlapjukhoz részlegesen kötődő, de önálló webhelyként üzemelő *Nyelvészeti Portált* is.

A **könyvtár** állománya 42 287 könyvtári egység, a tárgyévben 470 egységgel gyarapodott. Az elektronikus katalógus 1962 tétellel bővült; összesen 30 643 példányt tart nyilván. Az év során a könyvtár 3769 online és 1523 személyes látogatót fogadott, katalógusában 8614 alkalommal kerestek. Új adatbáziskezelő rendszerre tértek át, és befejeződött a retrospektív katalógus átalakítása.

Az intézetben folyó kutatások eredményei **a társadalom számára számos módon válnak hasznosíthatóvá**. A neuro- és pszicholingvisztikai tesztek és vizsgálati módszerek felhasználhatók az agyi katasztrófák következtében kialakult nyelvi zavarok diagnózisában, az erre épülő **rehabilitációban**, valamint az Alzheimer-kór nyelvi tünetei alapján a betegség jellemzésében. A kutatás eredményei a demencia korai felismerésében rendkívül hasznosak. A kisgyermekkorai nyelvfejlődési zavar profiljának feltérképezése elősegíti az ezt kezelő nyelvi fejlesztés kialakítását. Így a 2012-ben publikált *Szűrőeljárás az Óvodai Logopédiai*

Ellátásban (SZÓL-E?) közvetlen gyakorlati segítséget nyújt a gyermekkori beszéd- és nyelvi zavarok felismeréséhez, szűréséhez, kezeléséhez.

A magyar **jelnyelvről** és a magyar jelnyelv használatáról szóló (2009. évi CXXV.) törvény alkalmazása szempontjából fontos gyakorlati feladatok megoldását segíti a magyar jelnyelv kutatása: sztenderdizáció, kétnyelvű iskolai nevelési program beindítása, és ezen belül a jelnyelv oktatási nyelvként és „a jelnyelv mint első nyelv” tantárgyként való szerepeltetése. A kutatási eredményekre épülő oktatási módszertanok és segédanyagok teremthetik meg a hatékony kétnyelvű oktatás feltételeit, növelve a siketek munkaerőpiaci esélyeit.

Az intézet kutatói részt vettek az új magyar **Braille-rövidírás** korpuszvezérelt kidolgozásában is. Ennek az alkalmazott kutatásnak az eredménye az új, hatékonyabb Braille-írás bevezetése után közvetlenül hasznosulhat egy másik fogyatékkal élő embercsoport javára.

A **közoktatást tananyagfejlesztő munkával támogatja** az intézet. Interneten közzéteendő, szabadon felhasználható, nyelvrokonságot bemutató tananyag jött létre, amely tartalmilag és szemléletében megfelel a szaktudomány jelenlegi ismereteinek. A legfontosabb definíciók és fogalmak tárát, valamint egy több tanítási módszerhez használható feladatgyűjteményt hoztak létre. Ez utóbbi az *Uralonet* adatbázis anyagán alapul, mely maga is új eszköz a nyelvrokonság oktatásában. Az anyag az együttműködő tanárokkal való egyeztetés után lesz közzétéve.

A **társadalom különböző rétegei, a kormányzat, a közigazgatás és a gazdaság szereplői** is közvetlenül tudják hasznosítani a nyelv- és beszédtechnológiai fejlesztések eredményeit. Az *Európai Média Monitor* magyar változatának kifejlesztése nemzetközi integrációnkat segíti elő. A magyar nyelvű és a világnyelveken közölt hírek együttes kezelésének köszönhetően reális kép alakítható ki mind a magyar közletről, mind a magyar közvéleményt leginkább foglalkoztató nemzetközi eseményekről. A tematikus keresésnél szintén lehetőség van arra, hogy több nyelven párhuzamosan lekérdezzük a témakör legfrissebb híreit. Az *EFNILEX* projekt keretében folytatott kutatás olyan eszközök, szótárak költséghatékony kifejlesztését célozza, amelyek a kevésbé használt nyelvek elsajátítását és használatát is lehetővé teszik a magyar anyanyelvi beszélők számára. Ez a kezdeményezés megfelel az EU-nak Európa nyelvi sokszínűségét támogató, illetve az idegennyelv-ismeretet népszerűsítő irányelvének.

Az intézet a legkülönbözőbb módokon és csatornákon áll folyamatos kapcsolatban a társadalom jelentős rétegeivel. Több, **a szélesebb közönséghez szóló kiemelt tudományos rendezvény** szervezésében vettek részt:

- *Látható nyelvek, hangzó nyelvek és az agy. Új lehetőségek és kihívások a neurolingvisztikában és az idegtudományokban* címmel tudományos ülészakot tartottak az MTA-n (2012. nov. 7.) Először került sor olyan tudományos ülészakra, melyen a jelnyelvek, mint kiemelt kutatási téma és mint munkanyelv szerepeltek. Kiemelendő, hogy egy önkéntes külső munkatárs magyar jelnyelven tartotta meg tudományos előadását.
- *Jeles Nap 2012* címmel az ELTE-vel és a SINOSZ-szal közösen rendeztek programsorozatot a jelnyelvről és a siket kultúráról. (2012. ápr. 26.)
- *Nyelvekben gazdag Európa – Nyelvi diverzitás Magyarországon* címmel a British Councilal közösen szerveztek nyilvános szakmai napot az Országos Idegennyelvű Könyvtárban (2012. nov. 15.).

- A *Tudomány Napja* és a *Kutatók éjszakája* keretében egy-egy rendezvényt szerveztek előadásokkal a gyermekek beszédmegértésének elmaradásáról és a következményes tanulási zavarokról.
- A *Magyar Tudomány Ünnepe* alkalmából az MTA székházában bemutatót tartottak az *Uralonet* adatbázisról. Ugyancsak a Magyar Tudomány Ünnepe, illetőleg a *Tárt kapuk* című rendezvénysorozat keretében *Nyelvtörténet, nyelvrokonság, etimológia* elnevezéssel előadásokat és konzultációkat tartottak érdeklődő magánszemélyeknek és iskolai csoportoknak, igen nagy sikerrel.

A Magyar Országgyűlés 66/2011. (IX. 29.) számú határozata 3. pontjában kért, majd a NEFMI által kezdeményezett *Helyzetkép a magyar nyelvről* című felméréshez, más intézmények munkatársaival együttműködésben, szakértői anyagokat, javaslatokat írtak a következő témakörökben: a magyar nyelv és a közoktatás, a nyelvtechnológia, a felsőoktatás, a magyar nyelv és a „leszakadó rétegek”, a nyelvi hátrányos helyzetek, a határon túli kisebbségi magyar nyelvhasználat, az egyházak és a magyar nyelv, a gazdasági élet és a magyar nyelv, valamint a szépirodalom, színház, film és a magyar nyelv. Ezek az anyagok helyzetértékeléseket és cselekvési terveket tartalmaznak. Egy munkatárs a tárcaközi Földrajzinév-bizottság munkájában vett részt.

A CESAR projekt keretében elkészült és megjelent a magyar nyelvről és nyelvtechnológiáról szóló fehér könyv (*A magyar nyelv a digitális korban – The Hungarian Language in the Digital Age*, Springer, 2012), amely felhívja a társadalom figyelmét a nyelvtechnológiára és az abban rejlő lehetőségekre. A Magyar Nyelv Napjához kötődve sajtóbemutatót és kerekasztal-beszélgetést tartottak az intézetben (2012. nov. 15.).

Az intézet kutatói tevékenyen részt vesznek (mind az intézet szervezte keretek között, mind egyénileg) a **tudománynépszerűsítésben**, valamint a társadalom széles rétegeiben elharapódzó nyelvészeti tévhitek és a nyelvi előítéletek felszámolását célzó munkában: tudománynépszerűsítő-ismeretterjesztő előadásokat tartottak; a nyest.hu internetes portálon 83 nyelvészeti ismeretterjesztő írást tettek közzé, amelyek közül sok új tudományos eredményeket tartalmaz a legszélesebb nagyközönség számára érthető módon, jelentősen hozzájárulva ahhoz, hogy a társadalom reális képet kapjon a nyelvészet különböző területeiről, elfogadott módszertanáról és eredményeiről; ötödik éve írják és szerkesztik az „*Agyagtábla, papirusz. Az ókori Kelet és Egyiptom – kötetlenül és tudományosan*” c. szakblogot (<http://agyagpap.blogspot.com/>). Internetes emlékdal készült Szépe Györgyről, a magyar nyelvtudomány kiemelkedő személyiségéről (<http://www.nytud.hu/hirek/szepe/>). Internetes elérhetőséggel felkerült a honlapra Nádasy Ádámnak a NYTI kezdeményezésére rögzített népszerű nyelvészeti előadássorozata. Az intézet munkatársai a Wigner Fizikai Kutatóközponttal közösen elindították a Fialat Kutatók Klubját, ahol az Akadémia összes intézetéből fiatal kutatók tartanak ismeretterjesztő, tudománynépszerűsítő előadásokat.

Nyilvános elérésű adatbázisok

Az intézetben fejlesztett és készülő nyelvi adatbázisok, többek között az anyanyelv iránti általános érdeklődés következtében is, széles körű társadalmi figyelemre tartanak számot (a *Magyar Nemzeti Szövegtár*nak például 8090 regisztrált felhasználója van, akiktől 2012-ben 20369 lekérdezést regisztráltak). Ezek az adatbázisok az anyanyelvi kulturális örökség digitális formában őrzött részei, melyek referenciapontként szolgálnak nemcsak a tudományos kutatásban, hanem a közgondolkodásban, az anyanyelv iránt érdeklődők körében is. Nyelvtörténeti adatbázisaik egyedülállóan jelentős egységes erőforrások a magyar nyelvi örökség megőrzésében. A legfontosabb nyilvános elérésű adatbázisok:

- *Magyar Nemzeti Szövegtár* (<http://www.mnsz.nytud.hu>): egy csaknem 190 millió szövegszót tartalmazó mai magyar írott köznyelvi minta.
- *Uralonet* (<http://www.uralonet.nytud.hu>): az uráli nyelvek internetes etimológiai adatbázisa, amely kutatási és oktatási célokat egyaránt szolgál.
- *Magyar Generatív Történeti Szintaxis – ómagyar nyelvemléki adatbázis* (<http://corpus.nytud.hu/rmk/>): a teljes ómagyar nyelvemléki anyagot feldolgozó nyelvi adatbázis több mint 1 800 000 szónyi anyaggal.
- *Magyar történeti szövegtár* (<http://www.nytud.hu/hhc>): kb. 27 millió szavas nyelvtörténeti szövegadatbázis internetes keresőfelülettel.
- *A magyar nyelv nagyszótárának forrás- és névjegyzéke* (<http://nszt.nytud.hu/forr.php>): kb. 38 000 tételt tartalmaz.
- *BEA magyar spontán beszéd adatbázis* (<http://www.nytud.hu/adatb/bea/index.html>): mai budapesti beszélők beszédét rögzítő többfunkciós spontán beszéd adatbázis.

Közhasznú tudományos szolgáltatások, közönségszolgálati munka

A tudomány és a társadalom közti párbeszédet szolgálja a Nyelvművelő és Nyelvi Tanácsadó Kutatócsoport tevékenységköre: nyelvi tanácsadás, nyelvi ismeretterjesztés, a helyesírás gondozása, az utónév-szakovéleményezés folyamata. A nyelvhasználat változásai, az új nyelvi jelenségek, új szavak, a normákban bekövetkező változások különösen érdeklí a laikusokat (pl. ikes ragozás, új szavak, szleng, nyelvi változatok, a média nyelve stb. témakörökben). Ezeken a területeken lehetőség volt az alapvető tudományos ismeretek átadására, a nyelvi babonák, sztereotípiák, a nyelvi stigmatizáció negatív hatásának csökkentésére.

A hamarosan megnyíló helyesiras.hu Nyelvi Tanácsadó Portál egy, a széles közvéleményt gyakran foglalkoztató kérdéskör, a magyar helyesírás témáiban nyújt támogatást a felhasználók számára. Számítógépes megoldást eddig még nem terveztek ehhez a problémakörhöz. A portál nemcsak a magyar nyelvvel hivatásszerűen foglalkozók számára készül, hanem a széles nyilvánosságot szólítja meg, a nyelv iránt érdeklődőket, illetve tágabb értelemben minden, a magyar nyelvet írásban művelő internet-használót, akinek helyesírási kérdésekben eligazításra van szüksége (például egy hivatalos levél megfogalmazásakor).

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Hazai együttműködések

2012-ben a korábbiól meglévő együttműködések mellett a következő hazai partnerekkel jöttek létre új kapcsolatok:

- Az *Átfogó magyar nyelvten* c. új OTKA-kutatást a Szegedi Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem, valamint a Pécsi Tudományegyetem tanszékeivel együttműködésben folytatja az intézet.
- A *Variáció a fonológiában* c. új OTKA-kutatásban, melynek gazdatanszéke az ELTE Angol Nyelvészet Tanszéke, az intézet Elméleti Nyelvészeti Osztályának fonológiai kutatócsoportja vesz részt. A kutatás célja a nyelvi variáció empirikus és elméleti vizsgálata elsősorban magyar nyelvi adatokon keresztül.
- A *helyesiras.hu* portál kialakításában a MorphoLogic Kft.-vel működtek együtt.
- A PPKE ITK-n működő Nyelvtechnológiai Kutatócsoporttal a WordNet fogalmi adatbázis továbbfejlesztése céljából létesült együttműködés.
- Neurolongvisztikai kutatásokban az MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai kutatóintézetével közösen végeztek kísérleteket.

- A jelnyelvi afázia sajátosságainak feltárásában a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségével működtek együtt.

Felsőoktatás

Az intézet immár 22. éve működteti folyamatosan (az ELTE-vel közösen) az ELTE–MTA Elméleti Nyelvészet (alap- és mester)szakot és doktori programot, gondoskodik a kurzusok megtartásáról, a tutorizálásról, szakdolgozati és doktori disszertáció témavezetéséről. Emellett számos felsőoktatási intézményben oktattak az intézet munkatársai: ELTE BTK: Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Fonetikai Tanszék, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Távolkeleti Intézet, Egyiptológia Tanszék, valamint a kar Nyelvtudományi Doktori Iskolája; ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kara; PPKE BTK: Magyar Nyelvészeti Tanszék, valamint a PPKE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolája; SZTE BTK: Angol-Amerikai Intézet, Finnugor Nyelvtudományi Tanszék, Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, valamint a SZTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolája, ezen belül az Elméleti nyelvészeti és Uraliszika doktori programja; KRE BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszék; Miskolci Egyetem, BTK: Magyar Nyelvtudományi Tanszék; Pannon Egyetem: Magyar Nyelvtudományi Tanszék; PTE BTK Romológia program. Doktori iskolát, illetve programot vezetett 5 munkatárs, egy pedig tanszékvezetői teendőket látott el. Az intézet egy munkatársa az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Tudományos Diákköre *Magyar nyelvtörténeti és névtani diákműhelyének* konzultáns tanára, egy másik pedig a SZTE-en a TÁMOP tehetséggondozási program vezetője.

Tudományos fokozat: Két munkatárs szerzett a beszámolási időszakban PhD fokozatot.

Az intézet munkatársai tevékenyen részt vesznek a hazai tudományos közéletben: a kutatók mintegy 60 hazai konferencián és egyéb tudományos rendezvényen közel 100 előadással képviselték az intézetet, továbbá az alábbi hazai testületek munkájában vettek aktívan részt: Anyanyelvápolók Szövetsége, ELTE Stíluskutató csoport, Erasmus Kollégium (kutatócsoport-vezetés), Földrajzinév-bizottság, HUNRA Magyar Olvasástársaság, Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyelvészet az Oktatásban és a Kutatásban Alapítvány kuratóriuma, Nemzetközi Finnugor Kongresszusok Magyar Nemzeti Bizottsága, Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ Akkreditációs Szakértői Bizottság.

Kapcsolatok kulturális szervezetekkel: a Fővárosi Roma Oktatási és Kulturális Központtal, a Hodászi Tájházzal Egyesülettel, a Kalyi Jag iskolákkal (Kalocsa, Budapest), a Dr. Ámbédkar Iskolával és a Romaversitas-szal.

Nemzetközi együttműködések

Az intézet számos külföldi intézménnyel működik együtt, évek óta egyre több nemzetközi kapcsolatot létesítenek. A beszámolási évben a következő új együttműködések köttetek:

- Kutatási együttműködési megállapodás született a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Nyelvi Intézetével. Közös kutatások elsősorban a nyelvtechnológia és az elméleti nyelvészet terén indulnak, az első kooperációs terveket már be is nyújtották az MTA kutatói mobilitási pályázatára.
- A *Lendület* kutatócsoport a frankfurti Goethe Egyetemmel és a Potsdami Egyetemmel létesített kutatási együttműködést. A közös kutatás további támogatására és szélesítésére az együttműködő kutatók az év végén a DAAD és a MÖB közös kutatócsere pályázati kiírására új kutatási tervvel pályázatot nyújtottak be.
- Ugyancsak a *Lendület* kutatócsoport kezdett együttműködést a Tübingeni Egyetem Susanne Winkler által vezetett nyelvészeti kutatócsoportjával.

- A magyar munkacsoport tagjaként (az SZTE és az ELTE kutatóival együtt) bekapcsolódtak a mannheimi Institut für Deutsche Sprache által koordinált *EuroGr@mm* projektum kutatásaiba. A nemzetközi kooperáció célja egy internetes német grammatika kibővítése francia, lengyel, norvég, olasz és magyar kontrasztív adatokkal.
- Együttműködtek a British Councilal a Language Rich Europe projektumban.
- A *Nagyvárad* *Egyetemmel* együttműködésben a magyarországi román kisebbség nyelvi helyzetéről szóló tanulmánykötet kézírata készült el.
- Közreműködtek a nemzetközi Számítógépes Nyelvészeti Társaság (ACL) digitális bölcsészeti támogató szakmai csoportja (ACL SIGHUM) megalakításában.

Tudományos rendezvények szervezése

Az intézet által rendezett események:

Egynyelvű szótáraink és a nyelvhasználat – az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Nyelvtudományi Intézet közös konferenciája a Petőfi Irodalmi Múzeumban (Budapest, január); Международная научно-практическая конференция «Социально-экономические и этнокультурные проблемы Севера и Сибири как объект изучения современной науки» [“Észak és Szibéria társadalmi-gazdasági és etnikulturális problémái mint a modern tudományos kutatás tárgyai” – Nemzetközi tudományos-gyakorlati konferencia] (Budapest, április); *Beszéd, adatbázis, kutatások* c. workshop (Budapest, szeptember); Emlékezés Kiss Lajos 90. születésnapja alkalmából (Budapest, október); Emlékezés a 2012 szeptemberében elhunyt Szépe György életéről és munkásságáról (Budapest, október); *Látható nyelvek, hangzó nyelvek és az agy. Új lehetőségek és kihívások a neurolingvisztikában és az idegtudományokban* – tudományos ülés a Magyar Tudomány Ünnepe keretében (Budapest, november); *Nyelvtörténet, nyelvrokonság, etimológia*; illetve *A magyar kísérleti beszédkutatás története* – bemutató és tárlatvezetés a Magyar Tudomány Ünnepe „Tárt kapuk” rendezvénysorozat keretében (Budapest, november); *Uralonet-bemutató* a Magyar Tudomány Ünnepe keretében (Budapest, november).

Az intézet közreműködésével szervezett rendezvények:

Az Alaptörvény romani és beás fordítása - korpusztervezési kihívások – műhelytalálkozó (Budapest, március); *VI. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia* (Budapest, február); *Jeles Nap 2012* (Budapest, április); *EACL 2012 workshop on Language Technology for Cultural Heritage, Social Sciences, and Humanities* (Avignon, április); *Language Rich Europe – Nyelvekben Gazdag Európa: Trendek a nyelvi politikákban és gyakorlatokban* (Budapest, június); *Comprehensive Grammar Resources – Hungarian* – minkonferencia (Szeged, november); *14. Országos Kossuth Lajos Szónokverseny és Retorikai Konferencia* (Budapest, november).

Az intézet munkatársai (**fő- vagy sorozat**)**szerkesztők**, illetve **szerkesztőbizottsági tagok** a következő folyóiratoknál, sorozatoknál: *Acta Linguistica Hungarica*, *Alkalmazott Nyelvtudomány*, *Anyanyelv-pedagógia*, *Általános Nyelvészeti Tanulmányok*, *Beszédkutatás*, *Comprehensive Grammar Resources*, *Édes Anyanyelvünk*, *Finno-Ugric Languages and Linguistics*, *GlottoTheory*, *Govor*, *Journal of the International Phonetic Association*, *Lexikográfiai Füzetek*, *Linguistics*, *Magyar Nyelv*, *Magyar Nyelvőr*, *Magyartanítás*, *Magyar Terminológia*, *Névtani Értesítő*, *Nyelvtudományi Közlemények*, *Ösvények*, *The Phonetician*, *Pragmatic Interfaces*, *Romani dzaniben*, *Studia Uralo-Altaica*, *Studies in Applied Linguistics*, *Theoretical Linguistics*.

Vendégelőadók a Nyelvtudományi Intézetben: Az év során számos külföldi kutató látogatott el intézetünkbe, közülük előadást tartottak: **március 20.** Kensei Sugayama (Kyoto Prefectural University); **március 27.** Richard Hudson (University College, London); **március 29.** Dan Sperber (CEU, Budapest; Institut Nicod, Paris; International Cognition and Culture Institute); **április 5.** Uwe Reichel (Institut für Phonetik und Sprachverarbeitung, München); **május 17.** Michael Riessler (Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg); **május 24.** Hans Broekhuis (Meertens Institute, Amsterdam); **május 29.** Michael Haugh (Griffith University, Brisbane); július 19. Csirmaz Anikó (University of Utah); **augusztus 2.** Horváth Júlia (Tel-Aviv); **október 9.** Edward Vajda (Western Washington University); **október 16.** Jóhannes Gísli Jónsson (University of Iceland); **október 18.** Thórhallur Eythórsson (University of Iceland); **november 13.** Manfred Bierwisch (Humboldt-Universität, Berlin); **november 15.** Gervain Judit (Laboratoire Psychologie de la Perception, Paris); **november 22.** Stefan Benus (Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem); **december 13.** Felicitas Kleber (Ludwig-Maximilians-Universität, München); **december 19-20.** Sam Hutton (SR-Research Ltd, Sussex).

Az intézet munkatársai több külföldi egyetemen és kutatóintézetben tartottak **meghívottként előadást:** a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Nyelvi Intézetében, a Bielefeldi Egyetemen, a berlini ZAS-ban, a Lundi Egyetemen és a New York-i Egyetemen.

A kutatók számos **nemzetközi konferencián, rendezvényen tartottak előadásokat:** **január:** 9th Old World Phonology Conference, Berlin; Budapest CEU Conference on Cognitive Development (BCCCD 2012), Budapest; CUNY Phonology Forum, Conference on Segment, New York; **február:** 15th International Morphology Meeting, Bécs; **március:** Synchrony and Diachrony: Variation and Change in Language History, Oxford; 36th Penn Linguistics Colloquium, Philadelphia; *DGfS 34*.Workshop „Information Structure in Non-Assertive Speech Acts”, Frankfurt; Workshop on Innovation and Applications in Speech Technology (ISAST Workshop), Dublin; Künftige Standards wissenschaftlicher Lexikographie. Workshop des Akademienvorhabens Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, Berlin; IV. International Conference on Corpus Linguistics, Jaén; **április:** „The left periphery in Scandinavian: a comparative perspective” Workshop at the 11th International Conference of Nordic and General Linguistics, Freiburg; EACL-2012 13th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics, Avignon; **május:** Information Structure, Frankfurt; 2nd Sound Change Conference, Kloster Seeon; 6th Speech Prosody Conference, Shanghai; The 20th Manchester Phonology Meeting, Manchester; New Developments in Linguistic Pragmatics (NDLP2012), Łódź; Debrecen Workshop on Argument Structure (WAS), Debrecen; 13th International Young Linguists’ Meeting, Olomouc; Finno-Ugric Studies Association of Canada: 18th Conference, Waterloo-Kitchener, Kanada; 8th international conference on Language Resources and Evaluation (LREC), Isztambul; **június:** Exploring Ancient Languages through Corpora, Oslo; ACED 14: The 14th Annual Conference of the English Department of the University of Bucharest, Bukarest; 1st Conference on the Discourse of Identity, Santiago de Compostella; ICPLA kongresszus, Cork; 30th Summer School of Applied Language Studies. Insights into applied linguistics: languaging, agency and ecologies, Jyväskylä; Rozvoj jazykových technológií a zdrojov na Slovensku a vo svete. (10 rokov Slovenského národného korpusu), Pozsony; NeuroPsycholinguistic Perspectives on Aphasia, Toulouse; Language Rich Europe – Nyelvekben Gazdag Európa: Trendek a nyelvi politikákban és gyakorlatokban, Budapest; Fremdsprachenunterricht für hörbehinderte Schüler, Jugendliche und Erwachsene, Budapest **július:** 14th Diachronic Generative Syntax Conference (DiGS14), Lisszabon; A magyar

nyelvészeti kutatások újabb eredményei III. Analógia és modern nyelvleírás, Kolozsvár; Congrès mondial de la linguistique française, Lyon; Colloquium. Institut für Linguistik, Goethe Universität Frankfurt, Frankfurt; Trends in Toponymy 5, Bern; 4th Named Entity Workshop (NEWS), a joint workshop of the 50th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics, Jeju (Korea); **augusztus:** EuroBabel Final Conference, Leiden; Universals and Typology in Word-Formation II., Kassa; Sociolinguistics Symposium 19, Berlin; XV. EURALEX International Congress, Oslo; **szeptember:** CASTL Decennium, Tromsø; LAGB 2012, Manchester; SinFonJA-5, Bécs; 10th International Congress of Coptic Studies, Róma; Quotation: Perspectives from Philosophy and Linguistics, Bochum; Workshop Advancing Prosodic Transcription for Spoken Language Science and Technology, Stuttgart; Tone and Intonation in Europe 5 (TIE5), Oxford; Drámák határhelyzetben, Nyitra; 15th International Conference on Text, Speech and Dialogue, Brno; Cel de-al XV-lea Simpozion Internațional de Dialectologie, Kolozsvár; **október:** EFNIL Conference on Lexical Challenges in a Multilingual Europe, Budapest; 4th International Conference on Samoyedology, Hamburg; Философские проблемы биологии и медицины: свобода и ответственность [A biológia és az orvostudomány filozófiai problémái: szabadság és felelősség], Moszkva; Partnerschaftstreffen der Universität Graz und Universität Pécs, Pécs; **november:** RALFe 2012. Rencontres d'Automne de Linguistique formelle: Langage, Langues et Cognition, Párizs; The Embodied Foundation of Human Communicative Skills, Koppenhága; **december:** Historical Corpora. Workshop: 25 years of TITUS, Frankfurt; 3rd IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications (CogInfoCom 2012), Kassa; Fluent Speech: combining cognitive and educational approaches, Utrecht; Slovo a tvar v struktúre a v komunikácii, Pozsony; COLING 2012, Mumbai; Cel de-al XXII-lea Simpozion al românilor din Ungaria, Gyula; International Conference on Serbian Language in Hungary: Situation and Prospects of Linguistic Researches, Budapest.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Hazai pályázatok

- OTKA NK 100804: *Átfogó magyar nyelvtan*. A projektum célja a mai magyar köznyelv grammatikájának lehetőleg teljes leírása a generatív nyelvészet eredményeit felhasználva. A teljes támogatás összege: 89,53 M Ft.
- OTKA PD 104612: *A finn-számi nyelvcsere longitudinális vizsgálata finnországi északi számi beszélőközösségekben (2002–2012)*. Egy longitudinális szociolingvisztikai kutatás megvalósítása finnországi északi számi közösségekben, amely egy változásvizsgálat részeként tárja fel a nyelvcserehelyzet sajátosságait. A teljes támogatás összege: 18,192 M Ft.
- KMR_12_1_0036 *ECOINNO projekt*. A cél egy nyelvtechnológiai támogatással működő, ökoinnovációs szolgáltatások és igények dinamikus illesztésére szolgáló portál kidolgozása. A teljes támogatás összege: 62 M Ft.
- MTA Infrastruktúra-fejlesztés 2011–2012: *A new experimental linguistics research lab: Applying online research methods in language processing and speech*. A szemmozgáskövető berendezések az intézet pszicholingvisztikai kísérletes profiljának modernizálását és tágítását szolgálják, új kutatási irányokat is megnyitva. A laryngográf pedig a fonetikai kutatások lehetőségeit bővíti. A teljes támogatás összege: 26,661 M Ft.
- MTA *Általános kutatóhelyi infrastruktúra fejlesztési támogatás, 2011–2012*: neurolingvisztikai és nyelvfeldolgozó laboratóriumok fejlesztése, uráli és magyar beszélt nyelvi adatbázisok feltételeinek javítása. A teljes támogatás összege: 5 M Ft.

- MTA *Általános kutatóhelyi infrastruktúra fejlesztési támogatás*, 2012–2013: a Virtuális kutatólaboratórium, a *Clarin* hálózati disztribúciós központ infrastruktúrája támogatására és leíró nyelvtani és történeti nyelvészeti, továbbá finnugrisztikai és beszélt nyelvi adatbázisok, valamint fonetikai vizsgálatok és elemzések technikai feltételeinek fejlesztésére. A teljes támogatás összege: 13,4 M Ft
- MTA Infrastruktúra-fejlesztés E-457/3/2012: *Developing Cutting-edge Multimodal Research Infrastructure for Integrated Linguistic, Sociolinguistic and Neurolinguistic Investigations of Hungarian Sign Language*. Célzott támogatás egy professzionális, részben statikus, részben mobil jelnyelvi laboratórium kialakítására. A teljes támogatás összege: 22,31 M Ft.
- MTA Infrastruktúra-fejlesztés E-457/3/2012: *Development of Hungarian language technology repository and research infrastructure in the META-SHARE distribution network.*: a Metashare nemzetközi nyelvtechnológiai hálózatba történő, intézeti bekapcsolódás elősegítésére. A teljes támogatás összege: 6,3 M Ft
- Bolyai János Kutatási Ösztöndíj BO/00254 (2012–2015). Téma: Az enyhe kognitív zavar és az Alzheimer-kór korai nyelvi diagnózisa. A teljes támogatás összege: 4,464 M Ft.

Nemzetközi pályázatok

- EACEA 530895-LLP-2012-NL-KA2-KA2NW: *Language and Education Addressed through Research and Networking by Mercator/LEARNMe*. Nyelvideológiai kutatások indítása a kétnyelvűség, és az angol nyelv szerepe témakörében. A teljes támogatás összege: 55 711 EUR.
- TÜBITAK Research Fellowship for Foreign Citizens (Törökország): *The Ethnic Landscape of the Neo-Hittite States*. Tanulmányorozat megírása az anatóliai nyelvészet témakörében. A teljes támogatás összege: 6000 EUR

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Bakró-Nagy M: Sprachgeschichte und Diachronie in der Finnougristik: Desiderate und Perspektiven. In: Maitz P (szerk.) *Wohin steuert die historische Sprachwissenschaft?* Berlin, De Gruyter, 301–321. (2012)
2. Declerck T, Lendvai P, K Mörth, G Budin, T Váradi: Towards Linked Language Data for Digital Humanities In: Christian Chiarcos, Sebastian Hellmann, Sebastian Nordhoff (szerk.) *Linked Data in Linguistics: Representing and Connecting Language Data and Language Metadata*. Frankfurt, Springer Verlag, 109–116. (2012)
3. É. Kiss K: Patterns of Agreement with Coordinate Noun Phrases in Hungarian. *Natural Language & Linguistic Theory* 30:(4) 1027–1060. (2012)
4. É. Kiss K, Hegedűs A (szerk.): *Nyelvelmélet és dialektológia 2*. Piliscsaba, PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék. (2012)
benne: Egedi B: Birtokos szerkezetek a korai kopt dialektusokban 34–54; Kenesei I: Szintaktikai nyelvjárások a tagadásban 110–121; Rebrus P: Gyenge pontok a paradigmában 174–185.
5. Gärtner HM: Function Composition and the Linear Local Modeling of Extended NEG-Scope. In: Alexiadou A, Kiss T, Müller G (szerk.) *Local Modelling of Non-Local Dependencies in Syntax*. Berlin, De Gruyter, 337–352. (2012)

6. Gärtner HM, Gyuris B: Pragmatic Markers in Hungarian: Some Introductory Remarks. *Acta Linguistica Hungarica* 59: 387–426. (2012)
7. Gósy M (szerk.): *Beszéd, adatbázis, kutatások*. Budapest, Akadémiai Kiadó (2012)
benne: Gósy M, Gyarmathy D, Horváth V, Grácz TE, Beke A, Neuberger T, Nikléczy P: Beszélt nyelvi adatbázis 9–24; Gósy M: Az alsóbb nyelvállású magyar magánhangzók formánsszerkezete 43-66; Grácz TE: Explozívák időszerkezete spontán beszédben 67–90; Mády K: A fókusz prozódiai jelölése felolvasásban és spontán beszédben 91–107; Horváth V, Gyarmathy D: Téves kezdések magyarázó elvei a spontán beszédben 138–153; Gyarmathy D: Az izé funkciófüggő realizációi 178–195; Neuberger Tilda: Nonverbális hangjelenségek a spontán beszédben 215–235; Szaszák Gy, Beke A: Statisztikai módszerek alkalmazása a szintaktikai szerkezet és a beszédjel prozódiai szerkezetének feltérképezéséhez olvasott és spontán beszédben 236–251.
8. Gósy M, Bóna J: A case study on the effect of discourse type on fluency level in stuttering. *Phonetician* 103/104 (1-2) 57–76. (2012)
9. Gyuris B: The information structure of Hungarian. In: Krifka M, Musan R (szerk.) *The expression of information structure*. Berlin, De Gruyter, 159–186. (2012)
10. Héja E, Takács D: Automatically Generated Customizable Online Dictionaries. In: *Association for Computational Linguistics EACL2012 13th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics*. Avignon, France, 2012.04.23–2012.04.27. Stroudsburg, Association for Computational Linguistics, 51-57. (2012)
11. Kádár ZD: Historical Chinese politeness and rhetoric: A case study of epistolary refusals. *Journal of Politeness Research-Language Behaviour Culture* 8:(1) 93–110. (2012)
12. Kas B, Lukács Á: Processing relative clauses by Hungarian typically developing children. *Language & Cognitive Processes* 27:(4) 500–538. (2012)
13. Klivenyi P, Nemeth D, Sefcsik T, Janacsek K, Hoffmann I, Haden GP, Londe Z, Vecsei L: Cognitive functions in ataxia with oculomotor apraxia type 2. *Frontiers in Neurology* 3: 125. (2012)
14. Kiefer F, Ladányi M, Siptár P (szerk.): *Current Issues in Morphological Theory: (Ir)Regularity, Analogy and Frequency. Selected papers from the 14th International Morphology Meeting*. Amsterdam; Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 268. (2012) (Current Issues In Linguistic Theory; 322.)
benne: Kálmán L, Rebrus P, Törkenczy M: Possible and impossible variation 23–49; Rácz P, Rebrus P: Variation in the possessive allomorphy of Hungarian 51–64.
15. Leonard LB, Lukács Á, Kas B: Tense and aspect in childhood language impairment: Contributions from Hungarian. *Applied Psycholinguistics* 33:(2) 305–328. (2012)
16. Polgárdi K: The distribution of vowels in English and trochaic proper government. In: Botma B, Noske R (szerk.) *Phonological Explorations: Empirical, Theoretical and*

- Diachronic Issues*. Berlin; New York, Mouton de Gruyter, 111–134. (2012) (Linguistische Arbeiten; 548.)
17. Prószéky G, Váradi T (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXIV*. Nyelvtechnológiai kutatások. Budapest, Akadémiai Kiadó, 352. (2012)
benne: Rebrus P, Kornai A, Varga D: Egy általános célú morfológiai annotáció 47-80; Kálmán L: Analógiás tanulás asszociatív memóriamoddellel 121–134; Miháltz M: Tudásalapú koreferencia- és birtokosviszony-feloldás magyar szövegekben 151–166; Héja E, Gábor K: Igék lexikai reprezentációja és a nyelvtechnológia 167–197; Váradi T, Oravecz Cs, Peredy M: A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú lexikai és szintaktikai jellemzői 199–222; Babarczy A, Simon E: A fogalmi metaforák és a szövegstatistika szerepe a metaforák felismerésében 223–241; Simon E, Sass B: Nyelvtechnológia és kulturális örökség, avagy korpuszpépítés ómagyar kódexekből 243–264; Gósy M: Multifunkcionális beszélt nyelvi adatbázis 329–349.
18. Ruttkay-Miklián E: *Testi-lelki rokonság: A színjai hantik rokonsági csoportjai*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012. (Kultúrák keresztútján; 17.)
19. Simon E, Lendvai P, Németh G, Olaszy G, Vicsi K: A magyar nyelv a digitális korban = The Hungarian Language in the Digital Age. Berlin; Heidelberg: Springer Verlag, 73. (2012) (Rehm G, Uszkoreit H (sorozatszerk.): White Paper Series; 6.)
20. Simon Zs: Where is the Land of Sura of the Hieroglyphic Luwian inscription KARKAMIŠ A4b and Why Were Cappadocians Called Syrians by Greeks? *Altorientalische Forschungen* 39: 167–180. (2012)
21. Surányi B: Interface configurations: Identificational focus and the flexibility of syntax: In: Ad Neeleman, Kucerova I (szerk.) *Information Structure: Contrasts and Positions*. Cambridge, Cambridge University Press, 87–101. (2012)

AZ MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET FŐBB MUTATÓI ÉS PÉNZÜGYI ADATAI 2012-BEN

Főbb mutatók 2012-ben

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	117	Ebből kutató ² :	92
PhD, kandidátus:	51	MTA doktora:	7
		Rendes tag és levelező tag:	1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			2
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			38

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			226	
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			177	
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			29	
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			9	
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			22	
mindezekből recenzió, kritika	magyarul:	2	idegen nyelven:	5
Megjelent könyv/monográfia, atlasz	magyarul:	3	idegen nyelven:	2
könyvrész, könyvfejezet, térkép	magyarul:	31	idegen nyelven:	31
Könyv szerkesztése ⁷	magyarul:	7	idegen nyelven:	6
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés	magyarul:	2	idegen nyelven:	4

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK

Összes hivatkozás száma ⁸ :	1123	Összes független hivatkozások száma:	1118
--	------	--------------------------------------	------

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD:	2	MTA doktora:	0
---	------	---	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	88	hazain:	89
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	15	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			15
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	18	hazai:	47
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	21	hazai:	17

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			31
Témavezetések száma: TDK munka:	16	Diplomamunka (BSc):	45
Diplomamunka (MSc):	21	PhD:	44

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		498 061	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	6	Teljes saját bevétel:	70 921 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:			11
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		72 127	E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:			2
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		5750	E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:			3
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		27 419	E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:			1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		16 102	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		19 028	E Ft

Részletezett pénzügyi adatok 2012-ben

MTA Nyelvtudományi Intézet

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege:	498 061	E Ft
Az időszak folyamán a teljes saját bevétel összege:	70 921	E Ft
Saját szabadalmi és szerzői jogi bevétel:		E Ft
OTKA - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	72 127	E Ft
Innovációs Alapból - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	5750	E Ft
ÚMFT - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
Egyéb hazai pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:		E Ft
EU-s pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	27 419	E Ft
Egyéb külföldi pályázatok - a tárgyévre vonatkozó bevétel:	16 102	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - kutatásra:		E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozásoktól származó bevétel - egyéb:		E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb kutatási bevétel:	19 028	E Ft
A tárgyévre vonatkozó egyéb nem kutatási bevétel:		E Ft

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁMOGATOTT KUTATÓCSOPORTOK

MTA–DE KLASSZIKUS MAGYAR IRODALMI TEXTOLÓGIAI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Debreczeni Attila, az MTA doktora
4010 Debrecen Egyetem tér 1.
telefon/fax: (52) 512 934
e-mail: papp.eleonora@arts.unideb.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatócsoport 2012-es feladatai a vállalásban szereplő kiadások befejezésére összpontosultak, valamint az előző ciklusban elindított munkák folytatása és az új kezdeményezések útra bocsátása volt a cél.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A Kazinczy-kiadás nyomtatott változatából két kötet megjelent (*Erdélyi Levelek, Szép Literatura*), két levelezéskötet pedig lektorálás alatt van, ezek egyenként több mint két és félszáz levelet tartalmaznak, mintegy kétharmaduk eddig kiadatlan levéltári anyag. További négy kötetben jelentős előrehaladás történt: a *Tanulmányok* főszerzői készen vannak, a *Költemények* összes szövegforrásának mintegy 80%-a rögzítésre került, a két újonnan tervbe vett kötet közül a *Glottomachia* főszerzőinek kb. 90%-a, a *Magyar Panteonnak* pedig (amely *Az én Pandektám* címen tervezett kötet helyébe lép) hozzávetőlegesen a fele készült el. Megjelent Váczy János Kazinczy-monográfiájának az akadémiai kéziratárban őrzött eredetiből sajtó alá rendezett kiadása is.

A Kazinczy elektronikus kiadás próbaverziója üzemel, amely Kazinczy korai verseinek korpuszát, levelezésének ezzel kapcsolatos részét és egy nyomtatott kötet adaptációját tartalmazza (http://deba.unideb.hu/deba/kazinczy_muvei/). Jelenleg az elsődleges cél az alapszerkezet és a funkciók tesztelése egy minden szövegtípust tartalmazó kisebb anyagon, hogy a nagy mennyiségű adatfeltöltés számára biztonságos legyen a működés. Ezzel párhuzamosan megtörtént a fejlesztői felület, a későbbi Textológiai-filológiai adatbázisok kialakítása is (<http://deba.unideb.hu/deba/irodalom/irodalom.php>).

A kutatócsoport két munkatársa sikeresen megvédett, Kazinczy témájú PhD-értekezését monográfiává dolgozta, az egyik megjelent, a másik sajtó alatt van. Megjelent a kutatócsoport vezetőjének filológiai monográfiája, mely Csokonai költői életművének teljes filológiai és kronológiai revízióját végezte el. Ez azzal a következménnyel is jár, hogy a készüléken lévő elektronikus kiadás számára az életmű összes szövegforrását újra kell dolgozni, e munka a költeményekre nézve befejezés előtti fázisba került.

A levelezés-kiadási alprogram keretében az év során megjelent a *Barátságos mulatozások: Eπιστολογυűjtemények az 1770-es, 1780-as évekből* című kötet, az Aranka-, Batsányi-, Egressy- és Gedő-levelezés főszerzőinek készítésében pedig jelentős előrehaladás történt. A Batsányi-levelezés korpusza azonban a feltáró munkák eredményeképpen folyamatosan bővül, jelenleg különböző osztrák, német és svájci közgyűjtemények anyagából kerültek (és a tervezett kutatóutak során várhatóan még kerülnek) elő levelek.

A forráskiadások-alprogram keretében megjelent a *Szerdahely György Alajos esztétikai írásai I. Aesthetica* című kötet, megtörtént a *Közköltészet III.* első kötetfelének lektorálása és kiadási pályáztatása (a hatalmasra duzzadt terjedelem miatt ketté kellett választani e kötetet). Horváth Ádám munkáinak kiadását ugyancsak két kötetre kellett bontani az elkészült főszövegek terjedelme miatt, az egyik kötetfél, a *Költemények jegyzetelése* előrehaladott állapotban van, a tavaszi félév végén lektorhoz kerülhet. Petelei István összes novelláinak III–IV. kötete, mely a korábban kezdett alsorozat folytatása, lektorálásra kész. Versegly Ferenc drámáinak elkészültek a főszövegei: e színjátékok modern kiadásban még sohasem jelentek meg, s a jelen kötetben a teljesség kedvéért csatlakoznak hozzájuk a szerző töredékben maradt drámakezdeményei is.

A Jókai-kiadásból egy kötet (*Elbeszélések 10., 1861–1862*) nyomdában van, egy másiknak (*Elbeszélések 11., 1863–64*) pedig megtörtént a lektoráltatása és a kiadási pályáztatása (sikeresen). A folyamatban lévők mellett egy újabb kötet munkálatai is elindultak (*Véres könyv, 1855*). Gyöngyössi János verseinek sajtó alá rendezési munkálatai során elkészültek az 1790-es és 1802–1803-as nyomtatott köteteknek, az 1803 után keletkezett kéziratos verseskötetnek, valamint önéletírásának főszövegei.

A sajtónyilvánosságot feltáró programrészen belül a *Mindenes Gyűjteménynek* a sajtó alá rendező betegsége miatt leállt munkálatai várhatóan 2013-ban folytatódnak. Elkészült viszont Kazinczy folyóiratának, az *Orpheusnak* az elektronikus kiadása, ez végső revízió előtt áll (<http://deba.unideb.hu/deba/orpheus>). A digitalizálási program keretében jelentősen bővült az elérhető régi hírlapok és folyóiratok anyaga, a repertórium felmunkálása a *Magyar Hirmondó* lapszámaival folytatódott (http://irodalom.arts.unideb.hu/kutatas/textologia/regi_f_h.php). Elérhetővé vált továbbá a *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig* című Kazinczy-kötet alapjául szolgáló eredeti kiadások, valamint a forrásszövegek eredetijeit tartalmazó német nyelvű kiadások jelentős része is (<http://irodalom.arts.unideb.hu/kutatas/textologia/digitalizalas.php>).

A beszámolási időszakban a kutatóhely munkatársai közül többen különféle szakmai elismerésekben részesültek. A kutatóhely vezetője Tarnai Andor- és Toldy Ferenc-díjat kapott, az egyik munkatárs a 2012-es esztendő legjobbnak ítélt tanulmányáért járó Martinkó András-díjat vehetett át, négyen Bolyai-ösztöndíjban részesültek az év során, kettő közülük akadémiai finanszírozású álláson van.

b) Tudomány és társadalom

A kutatóhely munkatársai rendszeresen vállalnak ismeretterjesztő előadásokat és publikálnak ilyen jellegű cikkeket, folyamatosan jelen vannak az elektronikus médiában, elsősorban TV műsorokban való szakértői interjúk, beszélgetések formájában. A kutatócsoport honlap (<http://irodalom.arts.unideb.hu/kutatas/textologia/>) tartalomszolgáltatást is nyújt. Ismeretterjesztő sorozat indult Kazinczyról és a kritikai kiadásról a kutatócsoport munkatársa gondozásában a Vörös Postakocsi című online kulturális folyóiratban.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport vezetője a Bécsi Egyetem Hungarológiai Tanszékén a folyóirat-kiadási és feldolgozási projektben megvalósuló együttműködésről állapotodott meg. A kutatócsoport PhD-hallgatója ősszel kutatásokat folytatott e tárgyban bécsi közgyűjteményekben, a Kazinczy projekt keretében pedig felvidéki kutatóúton volt egy kutató. A Vetésforgó elnevezésű

szakmai vándorkonferencia őszi programjában, a nagyváradi egyetem szervezésében a kutatócsoport segédmunkatársának Batsányi-tanulmánya került megvitatásra.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

2012-ben a kutatócsoport elkészült köteteihez nyert publikációs támogatásokról lehet beszámolni (OTKA, TÁMOP).

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Szövegkiadások

Barátságos mulatozások (Episztolagyűjtemények az 1770–1780-as évekből, sajtó alá rendezte Labádi Gergely, Universitas Kiadó (2012)

Erdélyi Levelek, sajtó alá rendezte Szabó Ágnes, Debrecen (2012)

Szép Literatúra, sajtó alá rendezte Bodrogi Ferenc Máté, Debrecen (2012)

Szerdahely György Alajos esztétikai írásai I. Aesthetica, sajtó alá rendezte, fordította, Balogh Piroska, Debrecen (2012)

Váczy János: Kazinczy Ferenc és kora, sajtó alá rendezte Kováts Dániel, Debrecen (2012)

Monográfiák

Bodrogi Ferenc Máté: Kazinczy arca és a csiszoltság nyelve. Egy önreprezentáció diszkurzív háttere, Debrecen (2012)

Debreczeni Attila: Csokonai költői életművének kronológiai rendje, Akadémiai Kiadó–Debreceni Egyetemi Kiadó, Budapest–Debrecen (2012)

Díjnyertes tanulmány

Czifra Mariann: Szövegek hálójában – A Kazinczy-levelezés kánonképző szerepe a nyelvújítás narratívájában, in Széphalom, 22, A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, Sátoraljaújhely, 51–74. (2012)

MTA–DE KÖZSZOLGÁLTATÁSI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Horváth M. Tamás, az MTA doktora

4028 Debrecen, Kassai út 26.

telefon: (52) 512 700/77119; fax: (52) 512 700/77119

e-mail: kozszolg.kut@law.unideb.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatócsoport 2012-ben két irányban folytatott megalapozó munkát. Egyrészt a kutatási tervben felvázolt fő funkciók szerinti koncepcionálást végezte el, másrészt egyes ágazati témacsoportokban nemzetközi összehasonlítások történtek.

A koncepcionálás keretében az elkészült tanulmányok a közszolgáltatások megszervezése kiterjedésére és területi szintjeire, tagoltságára vonatkozó hipotéziseket részletezték. Több szempontból: igazgatásszervezési, vagyongazdálkodási, finanszírozási, közpolitikai és az uniós politikák felőli párhuzamos megközelítés történt. Az előzetes feltevés az volt, hogy az egyes funkcióterületeken lényeges változások vannak a világban az utóbbi évtizedben. A felvázolt folyamatok hatást gyakorolnak a közfeladatok ellátásának minden kormányzati szintjére, valamint azoknak egymásra épülésére. A részletes koncepcionálás során arra kellett keresni a választ, hogy az országos alatti és „fölközi” (uniós) szintek mindegyikén, valamint az elemi helyi egységekben hogyan jelentkeznek a közszolgáltatások szervezésében bekövetkezett változási jelenségek és azok milyen társadalmi hatásokra vezetnek. A kifejtések alapját rendszertani vagy folyamatszerű koncepcionális sémák alkotják. Ezek segítenek a továbbiakban a különböző szakterületi megközelítések alkalmazásában az egyes ágazatcsoportok elemzése során.

A kutatócsoport a munka második szakaszában nagy feladatcsoportokban (közüzemi, oktatási, egészségügyi, szociális stb.) a területi közfeladat-ellátás különböző köreire vonatkozóan nemzetközi összehasonlítást folytat. A jellemző modellek feltárása ágazatcsoportok szerint specifikus. Ezekhez képest lehet majd egyes országok megoldásait elhelyezni, tipizálni. Megállapítható volt ugyanakkor az is, hogy a fő közfeladat-típusok ellátási és szervezési témakörei, megoldásai minden változatosság mellett is azért standardizálhatók. Az egyes megoldási irányokhoz pedig hozzárendelhetők az oda és csak oda illő optimális szakmai protokollok.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A kutatócsoport 2012-ben két irányban ért el kiemelkedő eredményt. A szabályozási modellek koncepcionálása megtörtént a finanszírozás, a vagyongazdálkodás, az igazgatásszervezés és az uniós politikák körében. A tanulmányok az alábbi területeken foglalmaztak meg kutatási eredményeket:

Költségvetési és piaci megoldások egyensúlya a területi közszolgáltatások pénzügyi szabályozása körében

A területi közszolgáltatások szabályozási modelljei vagyongazdálkodási szempontból

A közszolgálat személyi állományának alakulása a területi közszolgáltatások ellátása körében

Másik irányban nemzetközi összehasonlítás körében ágazatpolitikai és szabályozási modellek feltárása történt:

Közszolgáltatások szabályozása az Európai Unióban

Közszolgáltatási modellek feltárása a hulladékgyűjtésben

Házon belüli beszerzés megoldási alapjai a közüzemi és kommunális szolgáltatások körében

Európai szabályozási modellek az egészségügyi ellátások területi szervezésében

Oktatásszervezési megoldások rendszerei helyi-területi szolgáltatásnyújtás körében

Rendészeti feladatok közszolgáltatási szempontú összehasonlító modelljei

Ugyancsak történtek adaptációs kísérletek a szolgáltatásszervezési változások hazai fejleményeinek értelmezésére és besorolására, az új tendenciák értelmezésére.

Az eddigi munka eredményeként kiadandó kötet több területen is hasznosítható lesz. Hozzáadott értéket jelent a gyakorlatban a folyamatosan átalakuló közszolgáltatások közszektor általi megszervezésében, a nem állami szereplők általi közszolgáltatások ellátásában. Felhasználható (felhasználjuk) a felsőoktatási igazgatásszervező képzésekben, illetve a közigazgatásban dolgozók továbbképzésében. Végül a munka a tudományos kutatások körében is hiánypótló szerepet tölt be. Az újszerű eredmény a kutatás ezen fázisában az, hogy a területi közszolgáltatások tekintetében a rendszerváltást követő időszak után a 2000-es évek folyamatai, különösen a 2007–2008-as válság újabb paradigmaváltást hozott a közfeladatok ellátásában, és ennek megváltozott tartalmi feltárása eddig nem történt meg.

b) Tudomány és társadalom

A kutatás során olyan területeken is folytatott vizsgálódásokat a kutatócsoport, amely segítségével szolgálhat a társadalmat érintő és foglalkoztató kérdések megválaszolásához, úgymint a közműszolgáltatások vagy a nagy ellátórendszerek (közoktatás, szociális ellátások, egészségügyi szolgáltatások) működtetésében rejlő problémák. Emellett a kutatócsoport olyan tanulmányok elkészítésével tesz kísérletet a társadalom figyelmének felhívására, melyek esettanulmányszerűen dolgoznak fel egy-egy érdeklődésre számot tartó témát (pl. közüzemi szolgáltatások nyújtásának átalakulása, PPP-börtönök sorsa) vagy a témakörbe tartozó törvényi szabályozások hatásainak elemzése.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport kapcsolatainak a profilját a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán végzett oktatói munka adja. Ennek keretében a kutatócsoport vezetője és négy alkalmazottja főállású oktatóként oktat a karon, egy egyetemi tanárként, egy adjunktusként, három egyetemi tanársegédként. Az oktatók három képzésben is tartanak kötelező kurzusokat, így az osztatlan jogászképzésen (Pénzügyi jog és közpénzügyek), az igazgatásszervező alapszakon (Közigazgatás menedzsment, Államháztartástan, Közigazgatási urbanisztika, Regionális politika és területfejlesztés), a közigazgatási mesterszakon (Közpénzügytan, Gazdasági közigazgatás), valamint egy kurzus keretében (Public Finance and Financial Law in the EU and its Member States) Erasmus-hallgatókat is oktatnak. A kutatócsoport két tagja a Marton Géza Állam- és Jogtudományi Iskola levelező tagozatos hallgatója.

Kutatói mobilitás keretében a kutatócsoportban két külföldi útra került sor 2012-ben: kutatás a bécsi Universitätsbibliothek Wien-ben, illetve külföldön végzett oktatói tevékenység a Fachhochschule für Öffentliche Verwaltung und Rechtspflege in Bayern intézményénél.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

OTKA keretében került elnyerésre 2012. március és 2015. június 30. közötti időszakra a Városi kormányzás közepes városokban és várostérségekben című pályázat. A kutatási projekt kiindulópontja, hogy a város és tágabb környezete közszektor-igazgatása állami, magán és közösségi szereplők hálózatos részvételével folyik. Az ő kapcsolatrendszereik egyrészt tágabbak, másrészt „puhábbak” a település-földrajzi vagy közigazgatási értelemben vett városok, körzetek keretei által jellemezhető viszonyokhoz képest. Ugyanakkor széles skálán mozgó funkciókat network-formában látnak el, amelyeket a szokásos települési és térségi társulási együttműködésekkel már nem lehet leírni. A kutatás ennek a jelenségnek a leírását, értelmezését és közigazgatási következményeinek elemzését célozza.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Horváth M. Tamás: Kiszervezés – visszaszervezés. A helyi közszektor változása. *Fundamentum*, 2012. évi 2. sz., 5–10. (2012)

Horváth M. Tamás: Felelős társaságirányítás – a közszektorban? *Gazdaság és Jog*, 2012 – megjelenés alatt.

Horváth M. Tamás: Visszaszervezés. Az önkormányzati feladatok átrendezése. *Élet és Irodalom*, LVI. évf. 46. sz. 2012. nov. 16. sz. 5. (2012)

Csűrös Gabriella: Gazdaságpolitikai együttműködés az Európai Unióban – új utakon? In: *Pro Futuro – A jövő nemzedékek joga*. A DE ÁJK tudományos folyóirata. 2012. 2. szám 34–52. (2012)

Csűrös Gabriella: Az Európai Unió, mint regionális gazdasági integráció egyes pénzügyi jogi aspektusai. PhD-értekezés. Miskolc (2012)

MTA–DE NÉPRAJZI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Bartha Elek, az MTA doktora
4032 Debrecen, Egyetem tér 1.
telefon: (52) 512 900/22249; fax: (52) 512 958
e-mail: barthaelek@yahoo.com

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

- A Néprajzi Kutatócsoport a pályázati ciklus első három évében a közelmúltban végbement, a szocialista pártállami évtizedekben és a rendszerváltás után tapasztalható kulturális, gazdasági és társadalmi folyamatok vizsgálatát tűzte célul. A főbb kutatási területek az elmúlt évben: a hagyományos folklórelemek újjáéledése, az egyházak és a helyi hatalmi intézmények, hagyományok és vallásosság a keleti és nyugati kereszténység ütközőzónájában, újjászerveződő nemzeti és vallási (protestáns, zsidó, görög és római katolikus) hagyományok, a felekezeti határok változása, a kulturális reprezentáció szimbolikus formái, új életstratégiák és életmód-modellek, szigorú/szabad határok és vándorlás, vallási, nemzeti és népi emlékezhelyek. 2012-ben ennek megfelelően végeztünk néprajzi-antropológiai terepmunkát és levéltári kutatásokat a Kárpát-medence északkeleti régiójában (a történeti Gömör, Abaúj, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ung, Ugocea, Bihar vármegyékben), beleértve a jelenlegi országhatár mindkét (magyar, szlovák, ukrán, román) oldalát. A kutatócsoport tagjai ezzel párhuzamosan elkezdték az empirikus és levéltári adatok feldolgozását és a kutatási eredmények publikálását.
- A kutatócsoport feladata volt a témában tudományos könyvek, szakfolyóiratok szerkesztése és kiadása.
- A csoport tagjai közreműködtek a DE Néprajzi Tanszék oktatási tevékenységében (2011/2012. II. félév és 2012/2013. I. félév, BA és MA) és a DE néprajzi doktori programjában, továbbá részt vettek a Magyar emlékezhelyek c. kutatóegyetemi (TÁMOP) alprogramban.
- A kutatócsoport, a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékével és a Györffy István Néprajzi Egyesülettel 2012-ben elsőként vett részt a Debreceni Egyetemen rendezett Múzeumok Éjszakáján. Emellett a tagok ismét programot szerveztek a Kutatók Éjszakáján (interaktív vetélkedők, filmvetítés, tánc és életmód bemutatása). A rendezvény elsődleges célja a tudományos eredmények társadalmi hasznosítása és a tudományos ismeretterjesztés volt, a népi kultúra sokszínűségének bemutatása és a magyar kulturális örökség iránti érdeklődés felkeltése.
- Kutatócsoportunk a DJMV Ruszin Nemzetiségi Önkormányzattal kiállítást rendezett és hozzá kapcsolódó tudományos-ismeretterjesztő programot is tartott.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A kutatócsoport munkájában 2012-ben – a kutatási tervnek megfelelően – fontos szerepet töltek be az empirikus néprajzi vizsgálatok, amelyeknek kijelölt helyszíne magyarországi és a határ menti térségeket is magában foglalt. A tudományos munka a terepkutatásra, a helyszíni adatgyűjtésre és az azt kiegészítő könyvtári és levéltári munkára épült. A kutatócsoport tagjai több mint 160 munkanapot töltöttek kutatómunkával terepen és levéltárban, magyar és vegyes lakosságú településeken, például Kállósemjén, Mezőpetriben, Ópályin, Nyírcsaholyban, Mátészalkán, Hercegkúton, Tyukodon, Máriapócon,

Mátraverebélyen, Csíksomlyón. Kutatásokat végeztek emellett hazai és külföldi könyvtárakban, levéltárakban. Az írott források kutatásának eredményeképpen értékes történeti forrásanyagot gyűjtöttünk össze – pl. múzeumi levéltárakból, parókiák irattáraiból, kéziratokból – és archiváltuk ezeket. Az írásos dokumentumok leltári számmal ellátva a Debreceni Egyetem Néprajzi Intézet Archivumában (DENIA) és a Gömör Archivumban (GA) találhatóak. A hazai és nemzetközi egyházi és állami levéltári, valamint könyvtári kutatások főbb helyszínei Budapest, Debrecen, Helsinki és Turku voltak.

A vállalt feladatok a kutatási pályázat első évében a vizsgálat irányát meghatározó témakörhöz kapcsolódtak: a vidék társadalmi és gazdasági kapcsolatainak átszerveződése, a változó szociokulturális környezet és életvezetési stratégiák. A kutatók két célt kívántak megvalósítani: a hagyományos paraszti műveltség máig fellelhető jelenségeinek feltárását, valamint napjaink társadalmi, gazdasági viszonyainak átalakulását és azok életmódra gyakorolt hatásának elemzését.

A kutatócsoport a szokásrevitalizáció kérdéskörén belül a magyar nemzeti identitásörzés egy sajátos formáját, a táborigények megújulását és az elhalt szokáscelemek újratermelését vizsgálta, valamint a fesztiválozás („Festivalisierung”) identitásépítő szerepét járta körül – pl. a 2012-ben a Nagykálló-Harangodon 28. alkalommal megrendezett TEKA népművészeti tábor és a Facebook-oldalhoz kapcsolódó közösségteremtő folyamatok.

A kutatócsoport emellett a következő témákat is vizsgálta a szatmári, a szabolcsi és bihari térségben: a határ menti lokális társadalmak válasza a szocialista modernizációs kihívásokra, az akkor és ma követett életstratégiák, migrációs folyamatok a szocializmustól napjainkig (ki- és bevándorlás, transznacionalizmus), és a román-magyar határon átnyúló kapcsolatok.

A kutatócsoport tagjai az északkeleti megyékben és Erdélyben vettek részt vallásnéptudományi kutatásban: terepmunkát végeztek és levéltárban kutattak a vallási terek szerveződése és átalakulása, egyház és hatalom, valamint a búcsús hagyományok kulturális és társadalmi aspektusai témában.

A kutatócsoport vezetője *Matthias Rex (1458-1490) Hungary at the Dawn of the Renaissance* címmel angol nyelvű kötetet szerkesztett más szerkesztőkkel együttműködve, amely az *Ethnographica et Folkloristica Carpathica* c. sorozat 17. köteteként jelent meg. A kutatócsoport hozzájárult a *Tanulmányok Ujváry Zoltán 80. születésnapja alkalmából* c. ünnepi kötet kiadásához is.

A kutatócsoport vezetője szerkesztette 2012-ben a magyarországi néprajztudomány vezető szakmai folyóiratát, az *Ethnographiát*. A kutatócsoport tagjai részt vesznek az *Ethnica* c. néprajzi periodika szerkesztésében és a határon túli magyarság néprajzi kutatásának újabb eredményeit bemutató *Néprajzi Látóhatár* c. folyóirat működtetésében, illetve internetes elérésének biztosításában (www.neprajzilatohatar.hu).

A kutatócsoport vezetője és egyik tagja 2012-ben elnöki, illetve a titkári pozíciót látott el a Györffy István Néprajzi Egyesületben, valamint a DAB néprajzi munkabizottságában. A civil szervezet folyóirata és kiadványai fórumot biztosítanak a határon túli néprajzkutatók és fiatal szakemberek tudományos eredményeinek közzétételére. Az egyesület részt vesz továbbá a tudományszervezésben és a tudományos ismeretek terjesztésében is, a nemzeti műveltség közvetítésében a laikus közönség felé.

b) Tudomány és társadalom

A kutatócsoport évek óta tudatosan törekszik arra, hogy az akadémiai program megvalósítása során gyűjtött empirikus adatokat és a feldolgozott eredményeket közérthetően továbbítsa a szélesebb nagyközönség irányába és érdeklődést keltsen a tudományos munka iránt. Ennek érdekében a tagok 2012-ben önálló néprajzi programot szerveztek a debreceni Múzeumok Éjszakáján és több mint tíz programot állítottak össze a Kutatók Éjszakájára (<http://www.kutatokejszakaja.hu/2012/>): pl. tudományos-ismeretterjesztő játékok, vetélkedők, és interaktív foglalkozások. A rendezvények célja a hagyományos néprajzi, antropológiai ismeretek bemutatásán túl egyrészt a tradicionális szellemi kulturális örökség és a jelen közötti összefüggések megvilágítása volt, másrészt a néprajztudomány sokrétűségének megismertetése a laikus közönséggel.

A kutatócsoport 2012 novemberében, együttműködve a DE Néprajzi Tanszékével és a Györffy István Néprajzi Egyesülettel, a Magyar Tudomány Ünnepe *Néprajzi Expedíciók* – *Régi-új utakon* címmel szakmai és nyílt napot rendezett. A tudományos és ismeretterjesztő rendezvény legfőbb célja a néprajzi tudás széles körben történő társadalmi hasznosítása volt.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

2012-ben a kutatócsoport részt vett a IX. Gyomendrői Tudományos Néprajzi Konferencia megszervezésében és lebonyolításában.

2012 márciusában és decemberében a kutatócsoport a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének és Történelmi Intézetének Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájával közösen két nemzetközi konferenciát is rendezett *Vallási terek és Ünnepek*, valamint *Ünnepkörök történelmi és néprajzi vonatkozásai* címmel.

A kutatócsoport vezetője és tagjai hazai és nemzetközi konferenciákon tartottak előadásokat (például Budapest, Turku (Finnország), Akyaka (Törökország), Hajdúböszörmény, Gyomaendrőd, Debrecen, Szatmárnémeti, Nagykároly).

2012 májusában Hans Werner Retterath, a freiburgi Johannes-Künzig-Intézet kutatója a kutatócsoport meghívására Debrecenbe érkezett, ahol német nyelvű előadást tartott a két világháború közötti szatmári sváb néprajzi kutatások ideológiai megközelítéséről. A kutatócsoport tagjai és a német kutató szakmai tapasztalatokat cseréltek, tudományos kérdéseket vitattak meg. 2012 júliusában a kutatócsoport, a DE Néprajzi Tanszék és a freiburgi Johannes-Künzig-Intézet között új kutatói-oktatói együttműködési megállapodás született.

A kutatócsoport 2012-ben új nemzetközi kapcsolatot létesített a Helsinkii Egyetem Etnológia Tanszékével is. A kutatócsoport egyik munkatársa két hónapot töltött Helsinkiben vendégkutatóként posztdoktori ösztöndíjjal.

A kutatócsoport vezetője a Turku Egyetem Összehasonlító Vallástudomány Tanszékén (Department of Comparative Religion) tartott több egyetemi és tudományos előadást, valamint doktori szemináriumot a kutatócsoport és a Turku Egyetem között évek óta fennálló szakmai együttműködés keretében.

A kutatócsoport 2012 decemberében néprajzi és művészettörténeti fotókiállítást rendezett közösen a DMJV Ruszin Nemzetiségi Önkormányzattal *Szagrális építészeti emlékeink – Ruszinföldi fatemplomok* címmel.

A kutatócsoport megalapításától kezdve az ország második legnagyobb felsőoktatási intézményében, a Debreceni Egyetemen működik. A csoporttagok az előirányzott terveknek megfelelően oktatói tevékenységet is ellátnak az egyetem néprajz szakos képzésében (BA, BA minor, MA, PhD). 2012-ben is tartottak szemináriumokat és előadásokat, terepkutatást vezettek és részt vettek az egyetemi tehetséggondozásban is. Számos szakdolgozat és OTDK született témavezetésükkel. A DE néprajzi és kulturális antropológiai doktori programjában a tagok témavezetésével 2012-ben két doktorjelölt védte meg sikeresen doktori értekezését.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A kutatócsoport egy tagja 2012-ben Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat nyert és 2 hónapot töltött a Helsinki Egyetem Etnológia Tanszékén egy Finn Akadémia támogatta projektben, amit professzor Hanna Snellman vezetett.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Lajos Veronika: Alkalmazott antropológia a moldvai csángóknál? Kísérlet elmélet és gyakorlat viszonyának újraértelmezésére, *Erdélyi Múzeum*, 2012/4. 176–193. (2012)

Marinka Melinda: Egyházi és felekezeti kötődés egy romániai sváb faluban. *Történeti tanulmányok. XX.* A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének kiadványa, Debrecen (2012)

MTA–ELTE INTERDISZCIPLINÁRIS RÉGÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Borhy László, az MTA doktora
1088 Budapest, Múzeum körút 4/b
telefon: (1) 411 6554; fax: (1) 411 6553

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatócsoport alapvető célkitűzése, hogy a régészeti leletek kutatása és tudományos feldolgozása révén hozzájáruljon a nemzeti kulturális örökség méltó megőrzéséhez, értelmezéséhez és szélesebb körben való megismeréséhez. E cél elérése érdekében a kutatócsoport fő feladata a az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének keretei közt működő különböző laboratóriumok (térinformatika, archeozoológia, anthropológia) és részkutatási programok (fizikai kormeghatározások, számítógépes tipológia, geofizikai mérések, régészeti célú légifényképezés) valamint a kisegítő egységek (restaurátor műhely, fotólabor) tevékenységének integrációja, ezen túl pedig a vaskor és a római kor interdiszciplináris módszerekkel való településtörténeti elemzése volt.

A kutatások koordinációját a kutatócsoport vezetője és hat főállású munkatársa végezték. Munkájukat szükség szerint a programban együttműködő hazai és külföldi partnerintézetek saját kutatásaikkal egészítették ki. A kutatócsoport által elért tudományos eredmények az ELTE BTK Régészettudományi Intézetnek graduális és posztgraduális oktatási programjában hasznosultak.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A hazai és nemzetközi kutatásban egyaránt mérföldkönek számít a 2012-ben megjelent *La nécropole celtique à Ludas – Varjú-dűlő* című monográfia, amely az elmúlt tíz év tudományos kutatásait francia nyelven tette közzé.

A vaskori programban szereplő másik kiemelt lelőhely, Sajópetri-Homoki-Szőlőskertek feldolgozása a tervezett ütemben haladt. A tervezett kötet több fejezete kézirat formájában elkészült. Ugyancsak jól haladt az Ordacsehi-Cserefield mellett feltárt késő-vaskori település kutatási eredményeinek összefoglalása, a kézirat lezárása 2013-ban várható. Paks-Gyapa késővaskori település és temető leletanyagának feldolgozása folyamatos volt.

A kutatócsoport által megpályázott fiatal kutatói álláshelyen alkalmazott munkatárs 2012-ben a Sajópetrin és Poveglianoban feltárt embertani leletek vizsgálatát végezte.

A magyarországi légifotó alapú topográfiai kutatások során a kutatócsoport folytatta a korábbi évek során gyűjtött adatok elemzését és feldolgozását, ezen belül kiemelt figyelmet szentelt a Komárom-Szőny zónájában, a brigetiói települést érintő adatokra. Utóbbi helyszínen, a Wekerle Sándor Alapkezelő támogatásával komplex terepi kutatásokra is sor került.

Romanizáció-kutatás résztema:

A *Vaskori elit kutatása* c. OTKA program egyik résztemája a Verona környéki La Tène hagyományú lakosság Povegliano di Veronese (Olaszország, Veneto) határában 2007 és 2009 között feltárt 186 késő-vaskori temetkezés (Kr.e. II-I. századi) vizsgálata volt. A restaurálás befejeztével, a 2012-es évben folytatódott a rendkívül gazdag fémleletanyag tudományos kiértékelése.

A franciaországi Mont Beuvray-i „bazilika” zónájában a kutatócsoport munkatársai két kampányban végeztek ásatásokat. A 2012. évi kutatás elsődlegesen a középkori kolostor területén korábban már lokalizált antik falak és rétegek tisztítására valamint dokumentálásának pontosítására szorított. Ezzel párhuzamosan a feltárt leletanyag feldolgozása és az elmúlt 20 év kutatásait összefoglaló monografikus publikáció elkészítése a terveknek megfelelően haladt.

A *Római kori iparrégészet, vaseszközök és üvegtárgyak vizsgálata* résztémában a Komárom/Szőny-Vásártér lelőhelyen 2010-2011-ben előkerült tárgyak feldolgozása folyt. A 2012. évben tovább folyt a vásártéri régészeti lelőhely kutatása a kutatócsoport vezetőjének irányítása alatt, amelynek nem várt eredménye a Vásártér 13. szám alatt napvilágra került üvegyártó műhely feltárása. A rendkívüli leletek pásztázó elektron-mikroszondával, röntgen-pordiffraktometriával és röntgen-fluoreszcens analízissel történő tudományos vizsgálata az MTA-Geokémiai Kutatóintézetének együttműködésével valósul meg. Ezzel párhuzamosan a kutatócsoport munkatársának doktori disszertációja keretében elkészült Magyarország területéről ismert pannoniai késő római (4-5. század) üvegedények tudományos feldolgozása. A kutatócsoport munkatársai több olyan régészeti feltáráson (Budaörs-Lagermax, Keszthely-Fenekpuszta római kori erődje, M6-Baracs lelőhely, Aquincum-Polgárvárosában) közreműködtek, amelyek eredményei jó alapot teremtenek a római kori vastárgyak folyamatban lévő kutatáshoz.

2012-ben a kutatócsoport két munkatársa is benyújtotta doktori disszertációját.

b) Tudomány és társadalom

A tudomány és a társadalom közötti párbeszéd megvalósítása érdekében a kutatócsoport vezetője ismeretterjesztő előadásai mellett rendszeresen megjelent a médiában. A kutatócsoport római kori programjának eredményei a Kutatók Éjszakája program keretében megrendezett tematikus előadásokon kerültek bemutatásra.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A *Vaskori elit kutatása* c. OTKA program keretében az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének az Università di Bologna Dipartimento di Archeologiaival és a Soprintendenza archeologica per il Venetoval együttműködésben megvalósuló poveglianoi temetőfeldolgozás két olasz kutató fogadását igényelte, és a kutatócsoport egy tagja 2 hétig tartózkodott Olaszországban, a leletek rajzolása céljából. A program másik pillére, a Mont Beuvray-i ásatás – amelyen a kutatócsoport 3 tagja 2 hetes illetve 1 hónapos időtartammal vettek részt – a Centre Archeologique Européen du Mont Beuvray (Glux-en-Glenne) együttműködésével valósult meg. Az ásatáshoz kapcsolódóan a kutatócsoport munkatársa a kutatás eredményeiről a Deutsches Archaeologisches Institut – Architekturreferat által rendezett tematikus előadássorozat keretében tartott beszámolót.

A vaskori leletek régészeti feldolgozására a franciaországi Université de Bourgogne (Dijon), az olaszországi Università di Bologna - Dipartimento di Archeologia, továbbá a németországi Römisches-Germanisches Zentralmuseum (Mainz) munkatársainak bevonásával került sor. Magyarországi partnerként megemlítendő még az ELTE TTK Környezettudományi Intézetének Ásványtani, illetve Kőzettani Tanszéke. Az ordacsehi település feldolgozásában a kutatócsoport együttműködő partnerei a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága és az Ásatárs Kft.

A kutatócsoport vezetője egyetemi oktatói tevékenysége mellett több PhD hallgató témavezetője. A kutatócsoport tudományos munkatársai is részt vesznek az ELTE BTK graduális és posztgraduális képzésében.

A kutatócsoport vezetője és tudományos munkatársai összesen 10 alkalommal vettek részt 2012-ben külföldi konferenciákon előadóként.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

2012-ben a jelenleg futó OTKA program mellett a kutatócsoport tevékenységét Komárom-Szönyi ásatási helyszínen az NKA és a helyi önkormányzat támogatta.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Borhy László (ed.): *Studia Celtica Classica et Romana Nicolae Szabó septuagesimo dedicata*. Budapest: Pytheas Kiadó (2012)

Szabó Miklós (ed.): *La nécropole celtique à Ludas-Varjú-dűlő*. Budapest: L'Harmattan (2012)

Borhy László, Bartus Dávid, Stibrányi Máté: *Two altars – two Aurelii Valentis*. *Acta Class Univ Sci Debr* 48: (1)133–140 (2012)

Borhy László: *Egy ószönyi felirat Öreglakról Keszthelyen (RIU 950)*. *Zalai Múzeum* 20, 159–166 (2012)

Borhy László: *Die legio XI Claudia im pannonischen Brigetio (Komárom/Szöny, Ungarn)*. *Studia Epigraphica Pannonica in memoriam Barnabás Lőrincz* 4, 23–36 (2012)

Szabó Miklós, Tankó Károly: *La nécropole celtique à Ludas – Varjú-dűlő*. In Szabó Miklós (szerk.): *La nécropole celtique à Ludas-Varjú-dűlő*. Budapest, 9–152 (2012)

Pascal P, Timár Lőrinc: *Exploration de la parcelle centrale d'Ilot des Grandes Forges (intervention 757)*, in Guichard Vincent (ed.): *Programme de recherche sur le Mont Beuvray – Rapport scientifique 2012*. Glux-en-Glenne: Centre Archéologique Européen du Mont Beuvray, 85–97 (2012)

Czajlik Zoltán, Bödőcs András, Rupnik László: *Légi fényképezéses régészeti kutatások Magyarországon 2010-ben*. *Aerial photographic archaeological investigations in Hungary in 2010*. *Régészeti Kutatások Magyarországon*, 111–132 (2012)

Tankó Éva, Tankó Károly: *Cremation and Deposition in the Late Iron Age Cemetery at Ludas*. In Berecki Sándor (ed.): *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin: Proceedings of the International Colloquium from Targu Mures*. Târgu-Mureş: Editura Mega, 249–258 (2012)

MTA–ELTE HERMENEUTIKA KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Fehér M. István, az MTA levelező tagja

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/1

telefon: (1) 485 5200/5217; fax: (1) 485 5239

e-mail: h9142feh@ella.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A Hermeneutika Kutatócsoport egyik fő feladatának a hermeneutikai filozófia és a hermeneutikai gondolkodás, szemléletmód sokirányú kutatását tűzte ki célul olyan átfogó szempontok mentén, melyek egyebek mellett a következő témakörökre térnek ki: Összefüggés művészet- és nyelvfilozófiával, a közösség és nemzeti identitás kérdésköre, a medialitás és a kultúratudományok kérdésfeltevése, az időfilozófia és kordiagnózis, a vallás-fenomenológia és ontológia összefüggései, továbbá a pszichoanalízis és a szociológia lehetséges érintkezési pontjai. – A kutatócsoport másik fő feladatának a részletkutatások mellett nagyobb konferenciák szervezését tervezte, melyekbe bevonja az irodalom- és történettudomány, valamint további társdiszciplínák képviselőit, s az eredményeket a konferenciákon zajló nyilvános megvitatás mellett megjelentetni is szándékozott. Ennélfogva a 2012-re megfogalmazott célkitűzések részét képezte az első félév végére ütemezett, publikációt célzó átfogó témájú konferencia, mely „*Szót érteni egymással*”. *Hermeneutika, filozófia és a tudományok*” munkacímrel törekedett megjeleníteni a kutatócsoportot képező kutatók többféle érdeklődését a kutatási terv egységének keretén belül. – Végül, de nem utolsó sorban, a Hermeneutika Kutatócsoport kiemelt feladatként tűzte ki, hogy kutatási eredményeit az oktatásban, a mester- és a doktori képzésben hasznosítsa. Azokat vendégelőadások tartása és egyéb formákban mind a hazai, mind pedig külföldi egyetemeken ismertesse, továbbá, hogy a nemzetközi hermeneutikai – és tematikusan kapcsolódó egyéb – kutatás központi műhelyeivel meglévő kapcsolatait fejlessze, illetve új kapcsolatokat vegyen fel, valamint támogassa az erdélyi kutatásokat, elsősorban a kolozsvári hermeneutikai műhelyt és az ottani mesterképző kurzusokat.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A Hermeneutika Kutatócsoport kiemelkedő eredményeit képezik azok a kötetek, melyek a közös kutatás eredményeit alkotják. A kutatócsoport legjelentősebb közös teljesítménye a 2012 során megrendezett konferencia előadásai köré szerveződő, '*Szót érteni egymással*' *Hermeneutika, tudományok, dialógus*. (L'Harmattan, Budapest) címmel megjelentetett kötet. A 2012-es év során jelent meg továbbá két olyan tanulmánykötet (*Filozófia mint de(kon)strukció: Heidegger és Derrida*, ill. *A másik igazsága* címeikkel), melyekben a kutatócsoport tagjai nagy számban vettek részt. Az utóbbi kötet, melyhez kapcsolódóan a kutatócsoport könyvbemutatót is szervezett, szakmai vitát váltott ki a Magyar Filozófiai Szemle hasábjain. – A Hermeneutika Kutatócsoport havi rendszerességgel kutatócsoportos szemináriumok keretében rendezett előadásokat, melyek során a kutatócsoport munkatársai aktuális kutatásaikból tettek közzé részleteket, és adtak alkalmat a közös eszmecserére. A kutatócsoportos ülések vitáinak és megbeszéléseinek tanulságai az elkészült írások, publikációk anyagába épültek be. Részben ehhez kapcsolódva feltétlenül ki kell emelni azokat a munkákat, amelyek a 2012-es kutatási év folyamán születtek, de a publikálás általános átfutási ideje miatt nem ebben az évben, hanem várhatóan 2013-ban jelennek meg. Ezek közül egyrészt a kutatócsoport munkatársai részvételével megvalósuló *Hermeneutika és demokrácia*

című kötetet emeljük ki, melynek tanulmányai a hermeneutikai gondolkodás és a demokrácia, illetve a politika különböző dimenzióinak viszonyait tárgyalják; másrészt az egyik főmunkatárs német-magyar nyelvű, *Mikrokosmos im Makrokosmos* c. monográfiáját említjük itt meg. – A kutatócsoport tagjainak kiemelkedő egyéni, 2012-es eredményei közt tartjuk számon a következőket: A kutatócsoport vezetőjét 2012 folyamán a Nemzetközi Schelling-Társaság vezetősége a Társaság tiszteleti tagjává („Ehrenmitglied”) választotta. A kutatócsoport egyik főmunkatársát a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj keretében elért kiemelkedő teljesítményéért Bolyai Plakett-tel tüntették ki. Egyik tudományos főmunkatársunk benyújtotta a Magyar Tudományos Akadémiának akadémiai doktori pályázatát. Egyik tudományos segédmunkatársunk pedig PhD-disszertációt nyújtott be. – A kutatócsoport keretében elért kutatási eredményeknek az oktatásban, a mester- és a doktori képzésben való hasznosítását – a munkatársak döntő többségének felsőoktatási beágyazottságán túl – azok a kutatócsoport munkatársai által tartott, újonnan meghirdetett kurzusok célozták, amelyekre az ELTE BTK Filozófiai Intézetében került sor. – A nemzeti és kulturális örökség megőrzését 2012 folyamán elsősorban a magyar filozófia történetét tárgyaló, a Hermeneutika Kutatócsoport keretében született tanulmányok, illetve monográfia segítette elő.

b) Tudomány és társadalom

Tevékenységének egésze, különösképpen pedig egyes tematikus kutatási irányai megválasztása – így például a hermeneutika és demokrácia összefüggéseire, valamint a hazai filozófiai örökség feldolgozására irányuló kutatás – révén a Hermeneutikai Kutatócsoport azt a belátást törekszik érvényre juttatni, mely szerint a hermeneutika mint gyakorlati filozófia *társadalmi relevanciával* rendelkezik. A nyitottság, mely a megértés-tudományi gondolkodásmód jellemző alap-beállítottsága, hozzásegít nyitott, kritikus-önkritikus állampolgárok neveléséhez, a *hagyományt* tisztelő, megértő és elsajátító, az idegen felfogásokat, kultúrákat becsülő attitűd kialakításához. Ennyiben a kutatócsoport munkája egészében véve is hozzájárul az egyetemes kulturális örökség újra-elsajátításához, ezen belül pedig – különösen a magyar filozófia történetének kutatása révén – a nemzeti kulturális örökség méltó megőrzéséhez, gondolkodó feldolgozásához, s ezzel eleven megőrzéséhez. A kutatócsoport elért eredményeinek szélesebb körben való hozzáférhetővé tételét szolgálta a kutatócsoport egyik tanulmánykötetét részletes áttekintéssel ismertető könyvbemutató.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport munkatársai 2012 folyamán két nemzetközi és három hazai tudományos rendezvény szervezésében vettek részt. – A nemzetközi kutatás központi műhelyeivel való kapcsolatok fejlesztése terén elsősorban – egyrészt – egyik főmunkatársunknak a Centre d’Herméneutique Phénoménologique-kal (Sorbonne) az eddigi együttműködés alapján 2012-ben elnyert tagsága révén, másrészt a Nordic Pragmatism Network egyik rendezvényén szerzett új kapcsolatok révén léptünk előre. A Hermeneutika Kutatócsoport munkatársai 2012-ben összesen tizenegy nemzetközi konferencián vettek részt előadóként, s hét nemzetközi szakfolyóirat szerkesztőségi tagjaként, illetve négy nemzetközi tudományos bizottság tagjaként munkálkodtak az év folyamán. Továbbá, a kutatócsoport egyik főmunkatársa a tárgyév során vendégprofesszor volt a Burgundiai Egyetemen, Dijonban, egyik segédmunkatársa pedig az Edith Stein-Archiv-ban (Köln) végzett kutatásokat. Itt említendő meg, hogy a kutatócsoport egyik munkatársa egyben a Német Magyar Filozófiai Társaság elnöke. – A hazai felsőoktatási intézményekkel való együttműködés keretében a Hermeneutika Kutatócsoport a tárgyévben együttműködött az ELTE Doktori Iskolájával, a

Pécsi Egyetem Doktori Iskolájával és a Miskolci Egyetem BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolájával. A kutatócsoport szinte valamennyi munkatársa részt vesz a hazai felsőfokú oktatásban, s három munkatársa összesen nyolc doktorandusz munkáját vezeti. – Az erdélyi kutatások – elsősorban a kolozsvári hermeneutikai műhely és mesterképző kurzusai – támogatása, illetve a velük való együttműködés keretében a kutatócsoport egyik főmunkatársa 2012 folyamán két előadást tartott (Kolozsváron, illetve Nagyváradon), továbbá a Babes-Bolyai Tudományegyetem két doktori védésén vett részt opponensként.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A Hermeneutika Kutatócsoport két tagja vesz részt témavezetőként OTKA kutatásokban (tárgyévre eső támogatás: 2,159 M Ft, illetve 0,7 M Ft), s összességében a munkatársak három további OTKA-pályázatban (1,357 M Ft, 3,950 M Ft, ill. 2,650 M Ft), illetve egy TÁMOP pályázatban (27,315 M Ft) működnek közre résztvevőként. Az egyik főmunkatárs Bolyai János Kutatói Ösztöndíjban részesült (312 E Ft).

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Lengyel Zsuzsanna Mariann, Jani Anna (szerk.): A másik igazsága. Ünnepi kötet Fehér M. István tiszteletére, Budapest, L'Harmattan (2012)
2. Nyíró Miklós (szerk.): Filozófia mint de(kon)strukció: Heidegger és Derrida Budapest, L'Harmattan – MFT (2012)
3. Fehér M. István, Lengyel Zsuzsanna Mariann, Nyíró Miklós, Olay Csaba (szerk.): „Szót érteni egymással”. Hermeneutika, tudományok, dialógus. Budapest, L'Harmattan (2013) (A kötetet 2012-ben szerkesztették.)
4. Fehér M. István: Textual Criticism, Edition History, Interpretation: Philological and Hermeneutical Problems of Historical-Critical and Life-Work Editions. Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities, Volume XVII, Number 1, January – June 2012, 114–181 (2012)
5. Fehér M. István: Wort und Zeichen: Die strukturalistisch-semiotische Sprachauffassung aus hermeneutischer Sicht. In: Ulrich Arnsward, Jens Kertscher, Louise Röska-Hardy (Hrsg.) mit einem Geleitwort von Hans-Peter Schütt: Hermeneutik und die Grenzen der Sprache. Hermeneutik, Sprachphilosophie, Anthropologie. Heidelberg, Manutius Verlag, 91–109 (2012)
6. Fehér M. István: Die Selbstinterpretation der Universität in der Auffassung von Loránd Eötvös. Berliner Beiträge zur Hungarologie XXX (Schriftenreihe des Fachgebiets für Ungarische Literatur und Kultur an der Humboldt-Universität zu Berlin), Bd. 17, 8–24 (2012)
7. Fehér M. István: Destruktion und Applikation oder Philosophie als „Philosophie ihrer Zeit”: Geschichte und Geschichtlichkeit in Heidegger und Gadamer. Daseinsanalyse. Jahrbuch für phänomenologische Anthropologie und Psychotherapie / Yearbook for Phenomenological Anthropology and Psychotherapy 28, 67–86 (2012)
8. Nyíró Miklós: Rorty, Dewey, and Incommensurability. The Nordic Pragmatism Network, <http://www.nordprag.org/papers/epc1/Nyiro.pdf> (2012)
9. Olay Csaba: Art et culture de masse chez Adorno et Arendt. Verbum. Analecta Neolatina 2012 XIII/1, 18–31 (2012)
10. Jani Anna: Ob das gemeinsame Denken möglich ist? Heideggers philosophischer Einfluss auf Edith Stein. Edith Stein Jahrbuch 2012, 81–108 (2012)

MTA–ELTE HÁLÓZATI KRITIKAI SZÖVEGKIADÁS KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Dobos István, az MTA doktora
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A
telefon: (1) 411 6700 / 5113; fax: (1) 485 5200 / 5034
e-mail: toth.czifra.julia@gmail.com
honlap: <http://irodalom.elte.hu/mta/>; www.kosztolanyioldal.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A Kosztolányi-életmű kritikai kiadásán dolgozó kutatócsoport – az OTKA által támogatott, az MTA Irodalomtudományi Intézetben működő kutatócsoporttal közösen – 2010-ben kezdte el Kosztolányi Dezső összes művei kritikai kiadás-sorozatának megjelentetését a Kalligram Könyvkiadó gondozásában. Ennek keretében 2012-ben is folytatódtak a bibliográfiai feltárások és a sajtótörténeti alap kutatások. Fejlődött, bővült a népszerűsítő honlap is. Kiemelkedő feladata volt a kutatócsoportnak ebben az évben, hogy megkezdje a Kosztolányi Dezső életművét rendszerező adatbázis munkálatait. Mindamellettt folytatódtak az életrajzi kutatások, eddig ismeretlen, fontos forrásokot is feltárva, illetve továbbhaladtak a készülő kritikai kiadások köteteinek munkálatai. A kutatás ezenfelül egy új szövegcsoporthoz, a Kosztolányi-életműben igen jelentőségteljes novellisztika földolgozását is megkezdte.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A kutatócsoport doktoranduszok és MA-hallgatók bevonásával a 2012-es évben is folytatta a Kosztolányi Dezső műveinek adatait tartalmazó bibliográfiai jegyzékek összeállítását, a *Kosztolányi Dezső napilapokban és folyóiratokban megjelent írásainak jegyzéke* című sorozat munkálatainak belül. A tavalyi év során két irányban is végeztek kutatásokat a munkatársak. Egyfelől folytatódott a budapesti sajtó további, eddig még feldolgozatlan részleteinek feltárása, másfelől elkezdődött az erdélyi sajtó vizsgálata is. Ehhez a nagyszabású feltáró munkához külön sajtótörténeti kutatásokat is végeztek a munkatársak. A primer anyag feldolgozásával párhuzamosan folyik tovább a szekunder irodalom feltárása és szerkesztése is a kutatócsoport honlapján (www.kosztolanyioldal.hu), ezzel is nagymértékben segítve a kritikai kiadásban dolgozók munkáját. A Kosztolányi-életmű alapvető segédletei továbbra is szerepelnek és folyamatosan bővülnek a valamennyi érdeklődő számára hozzáférhető internetes fórumon. A tavalyi év fontos eredménye, hogy Kosztolányi Dezső antológiákban, gyűjteményes kötetekben és külön kiadványokban megjelent munkáinak listája is jelentős mértékben bővült a forrásfeltárás munkálatai során. Ez a részletes adatlista szintén hozzáférhető a kutatócsoport honlapján.

A 2012-es év egyik legkiemelkedőbb eredménye, hogy megkezdődtek a Kosztolányi Dezső életművét rendszerező adatbázis (KAB) munkálatai. Ennek alapját a forrásgyűjtés eddigi eredményei, Kosztolányi életében megjelent kötetei, valamint a hagyatékos anyag adja. Ezek mentén alakították ki a kutatócsoport munkatársai azt a kezdeti szerkezetet, mely egy teljes körű kereshetőséget, folyamatosan, dinamikusan változtatható, bővíthető adatstruktúrát biztosító adatbázist eredményez. Ennek megfelelően a munkatársak a tavalyi év során létrehozták a Kosztolányi életében megjelent és a hagyatékban maradt szövegei leírásához szükséges összes lehetséges kategóriát, valamint nagy mennyiségű anyagot vezettek fel Excel-táblázatokba. A készülő adatbázisban nem csupán a primer művekhez, a szekunder anyaghoz, de a személyes és tárgyi dokumentumokhoz is kidolgozták a megfelelő struktúrát.

Adatelekérdezés szempontjából a teljes adatbázis-szerkezet kompatibilis a mindenkori nemzetközi adatbázis-szabványokkal.

Ehhez kapcsolódóan a kutatócsoport megállapodást kötött a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárával az ott fellelhető Kosztolányi-kéziratok és -dokumentumok digitalizálására.

Miután a kutatócsoport a 2012-es évben már életrajzi kutatásokra is vállalkozott, így e téren elért eredményeiről is számot tudunk adni. Ezek között említhetjük olyan tanulmányok írását és publikálását – mind online, mind nyomtatott formában –, melyek az életrajz műfajával foglalkoznak. Elkészült Kosztolányi Dezső életrajzának első fejezete, mely egyelőre kéziratos anyag, ám folyóiratbeli megjelenése folyamatban van. A kritikaikiadás-sorozat létrejöttét is segítő, alap kutatásokra támaszkodó munka elsőként a Kosztolányi-ösök történetét dolgozza föl. E fejezetben – közel 5 ív terjedelemben – olyan levéltári, kéziratári források feltárása történik meg, melyek korábban ismeretlenek voltak a Kosztolányi-filológiával foglalkozók számára. Elkészült továbbá egy szintén terjedelmes kézirat (25 ív), mely a Kosztolányi által szerkesztett *Pardon* rovat cikkeinek gyűjteményét adja, tudományos igényű szerkesztésben, jegyzetapparátussal ellátva. Mindkét téma munkálatai folytatódnak a következő évben is.

Folytatódtak Kosztolányi Dezső *Aranysárhány* és *Pacsirta* című regényeinek kiadási munkálatai. Ez utóbbi mű kritikai kiadásának anyaga az év végére szinte teljesen összeállt: a kéziratok feldolgozása, a szövegváltozatok feltárása és összevetése megtörtént, a szövegközlés elkészült, és a jegyzetek előkészítése is megkezdődött. A *Négy fal között* kötet szövegkritikai földolgozásában is előrelépések történtek. Kosztolányi első verskötetének megjelenési és előkészítési körülményei kulcsfontosságú kérdésnek bizonyultak, ezért elsődleges fontosságú volt feltárni, hogy a szerző számára rendelkezésre álló publikációs lehetőségek milyen határokat szabtak egy majdani (1907-es) összefoglaló kötet szerkezetére előzetes végiggondolásának. Annak vizsgálata és bizonyítása, hogy Kosztolányi később önálló egységként kezelt költeményeit kezdetben ún. mozgó-szöveggként kezelte (vagyis nem tekintette azokat befejezett műveknek, lapszámokon és folyóiratokon átívelő ciklusokat rendelt hozzájuk, gyakran ugyanazon darabokat teljesen más kontextusokba helyezte el), felvetette a korai versek és a *Négy fal között* darabjai egymással alkotott viszonyának problematikusságát. A fent jelzett kutatások fényében a folyóiratokban megjelent szövegek összevetéseit, a ciklusok többféle kapcsolódási pontjait részletes táblázatokban összesítette a munkatárs.

2012-ben az érkező próza földolgozásának folytatása mellett a prózai életmű egy másik jelentős és igen tekintélyes szövegcsoportján is elindította a kritikai munkálatokat a kutatócsoport: a munkatársak fontos alap kutatásokat végeztek Kosztolányi novellisztikájának területén (kéziratok fellelhetősége, a sajtómegjelenések gyakorisága és egymáshoz való viszonya, a kötetváltozatok feltalálása, digitalizálása, valamint a kisprózák egyik jellegzetes szövegforrásának, a lapkivágatoknak a szerepe, ezek összegyűjtése). A novellák sajtószerűségének felmérése nemcsak az életmű teljesebb feltárását és a kritikai kiadás alapvető feladatát, a pontos szövegek és a szövegváltozatok közreadását segíti, de a korszak sajtótörténetének és irodalmi hálózatának feltérképezéséhez is elengedhetetlen.

b) Tudomány és társadalom

E területen alapvető fontosságú a kutatócsoport honlapja (www.kosztolanyioldal.hu), amelyen minden kutatási eredményt, illetve minden friss információt, valamint a rendezvényekre szóló

meghívókat is rendszeresen közzéteszi a csoport. A folyamatosan bővülő forrásjegyzék munkálataiban egyetemi és PhD-hallgatók is részt vesznek, így valóra válhat az oktatás és a kutatás kölcsönhatása, valamint a szakmai utánpótlás biztosítása is.

A Kosztolányi-életműből készülő kritikai kiadás népszerűsítésére a kutatócsoport munkatársai megszerkesztettek és közreadtak egy összeállítást friss tanulmányaikból a *Kalligram* folyóirat 2012/7–8-as számában.

A kutatócsoport három tagjának részvételével az Országos Idegennyelvű Könyvtár estét szervezett, melyen a „*most elmondom, mint veszem el*”: *Kosztolányi Dezső betegségének és halálának dokumentumai* című kötet apropóján hangzott el beszélgetés, nagyszámú közönség előtt.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport a 2012-es évben meghívást kapott a Miskolcon megrendezett *Filológiai és textológiai kérdések a 20. századi klasszikusok szövegkiadásaiban* című tudományos tanácskozásra. A munkatársak az általuk végzett kutatásokról tartottak szakmai előadásokat. A novemberben tartott *Magyar novella* konferencián – Kosztolányi novellisztikájáról szóló előadásaikkal – ketten is részt vettek a kutatócsoportból. Egy munkatárs pedig mind a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának *Felfedezések a humán tudományokban* című tanácskozásán, mind a *Generic Identity in the European Literary Tradition* nemzetközi konferencián szerepelt, ez utóbbin elmondott előadása kísérlet Kosztolányi Dezső bizonyos műveinek nemzetközi összefüggésbe helyezésére.

A csoport a 2012-es évben is ápolta a kapcsolatot a Kosztolányi szülőhelyén, Szabadkán élő kutatókkal. Két munkatárs ellátogatott a szabadkai Kosztolányi Dezső Napokra. Ezenkívül egy munkatárs fölvette a kapcsolatot a Szabadkai Történeti Levéltárral is – korábban még csak a Városi Könyvtárral volt kapcsolat –, életrajzi kutatások céljából. Szintén életrajzi kutatás céljából vették föl a munkatársak a kapcsolatot helytörténészekkel Topolya, illetve Csantavér múltjának megismerése végett. (E falvakban éltek Kosztolányi fölmenői.)

Kosztolányi *Nero, a véres költő* című regénye új francia kiadásának fordítója, Thierry Loisel szintén szoros kapcsolatot tartott a kutatócsoporttal, fordításának alapja a regény kritikai kiadása volt, annak a jegyzeteire, magyarázataira is támaszkodott, s többször konzultált a kritikai kiadást elkészítő munkatársakkal – amint erre a frissen megjelent fordítás (Paris, Éd. Non-Lieu, 2012) előszava is kitér.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Arany Zsuzsanna: „Csodálatos babák, játékok a nők”, *Kalligram*, 2012/7–8, 40–44. (2012)

Arany Zsuzsanna: Az életrajz mint tükör. Közelítések egy műfajhoz, *Irodalomismeret*, 2012/3, 40–54. (2012)

Dobos István: A regény performativitása. Kosztolányi Dezső: Édes Anna, in *Regényművészet és íráskultúra*, szerk.: Kovács Árpád, Szitár Katalin, Budapest, Argumentum, 2012, 193–235. (2012)

Szilágyi Zsófia: Lázás lobogás és előfizető-gyűjtő ívek: Kosztolányi Dezső pályakezdése és a Boszorkányos esték, *Kalligram*, 2012/7–8, 45–51. (2012)

MTA–ELTE–PPKE ÓKORTUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Szovák Kornél, az MTA doktora
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F.
telefon: (1) 411 6500/5870; fax: (1) 411 6500/5399
e-mail: szovak.kornel@gmail.com

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Középkori, humanista és újkori latin nyelvű, valamint bizánci szövegek elemzése és kiadásra való előkészítése.

A Magyarországi Középkori Latinság szótári munkálatainak folytatása.

A magyar ókortudományi bibliográfia számítógépes adatbázisának karbantartása, az internetes szolgáltatás biztosítása.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

– A készülő bizantinológiai tárgyú disszertáció részeredményei három előadás tárgyát képezték, az ezekből készített tanulmányok megjelenése 2013-ban várható. A *Chronicon Paschale* kéziratának kollacionálása (Codex Vaticanus Graecus 1941 illetve Codex Monacensis Graecus 557 összevetése) során kiderült, hogy az Izrael és Iouda királyait tárgyaló szakaszon a szövegtükör gyökeresen eltér, s a korábbi kiadások csak a másolat leegyszerűsített elrendezését követték. Az adott szakasz beható vizsgálatával fény derült a 10. századi másoló munkamódszerére, és sikerült beazonosítani a forrásként használt művet (Eusebios elveszett Chroniconja) is. A vatikáni kézirat üresen hagyott oldalaira később bemásolt szövegek között kiemelt jelentőségű az ún. *Megas Chronographos* néhány töredéke. A mű csak a *Chronicon Paschale* legrégebbi (és legjobb) kéziratában, illetve néhány töredék annak másolatában maradt fenn. Ezen szemelvények összevetésével sikerült megállapítani a másolatok egymáshoz való viszonyát, s a vatikáni kódexben a *Nagy krónikairó* töredékeinek elhelyezkedése a *Húsvéti krónikából* kiesett szövegrész rekonstruálásához is segítségül szolgált. A *Húsvéti krónika* editio princepsének beható vizsgálata (a kiadó, Matthäus Rader latin nyelvű levelezésének elemzésével) fényt derített a kiadásban megfigyelhető hiányosságok okaira, Rader (rejtett) szövegkritikai megfigyelései pedig az új, modern kritikai kiadás számára is jó kiindulópontként szolgálhatnak.

– A Magyarországi Középkori Latinság szótárának első Pótkötete megszerkesztésre került, a megjelentetéshez a források biztosítására egy nemzetközi és egy hazai pályázat eredménye 2013-ban születik meg. A Pótkötet tartalmaz egy újra összeállított, az eredetiekhez képest egységesített és jelentősen bővített forrásjegyzéket (ez az anya- és társvállalkozások történetében is nagyjából az ábécé felénél következett be, tehát szinkronban van ezekkel). Szintén pályázatot nyújtanak be az UAI elnökéhez a reguláris kötetek kiadásának anyagi támogatása érdekében. Emellett a szótár fő sorozatának szerkesztési munkálatai az O-betűs címszavak körében befejeződtek és megkezdődött a P-betűs címszavak földolgozása. A P-betű a latin ábécében a praepositíók miatt meglehetősen terjedelmes, ennek a betűnek a munkálatai a következő esztendőre fognak elhúzódni. Továbbra is figyelmet kíván a folyamatosan megjelenő forráskiadványok intenzív nyomon követése, ezek ugyanis tetemesen bővítik a középkorban használt szóanyagról meglévő ismereteinket. Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont pl. egy méltó kötettel, a Szapolyai család misszilis

levelezésével újraindította a *Monumenta Hungariae Historica* nagy múltra tekintő és scientometriai tekintetben igen jelentős sorozatát. A Szapolyaiak missziliseinek lektorálásával párhuzamosan történt a szóanyag feldolgozása is, elsősorban az ábécé második felére összpontosítottunk a munka során. Ugyancsak lektori munkával függ össze a Mohács előttről fennmaradt ferences rendkormányzati kézikönyv (ún. „formulárium”) szóanyagának kinyerése. Az ebben a forrásban rejlő szavak a hazai egyházi rétegnyelvek terminológiáját egy egységes forráscsoport alapján tükrözik a szócikkekben. Hasonlóan szerzetesi terminológia jelenlétét erősíti Vizkelety András akadémikus munkájának, a *Leuveni Kódex* szövegkiadásának kiaknázása, mely szintén fontos tanulságokkal és nagy nyereséggel járt. Az új kiadványok mellett sorra kerülnek elő a korábbiakban érdemben nem értékelt és fel sem dolgozott forráspublikációk, pl. az ún. tárnoki jog Kovachich által közzétett latin szövege. Az ilyen jellegű munkák feldolgozása szintúgy nagy nyeresége a szerkesztési munkának. Az összegyűlt anyagot beosztottuk a cédulás dobozok fő sorozatába, így ezek már szerves részét képezik a feldolgozásra kerülő adatállománynak. Az elkészült, de még meg nem jelent szócikkek anyagát még módunkban áll ezekkel visszamenőlegesen kiegészíteni. A főszerkesztői munka a fiatal munkatársak megszerkesztett szócikkeinek tartalmi és logikai ellenőrzésére és helyesbítésére szorítkozik.

– Szintén a megjelentetésre beadott pályázat elbírálására vár a Janus Pannonius kritikai második, az elégiákat tartalmazó kötete.

– A magyar ókortudományi bibliográfiájának adatbázisát a kutatócsoport folyamatosan üzemelteti a <http://clph.elte.hu/bisah/> címen. A 2012. évben mind tartalmi, mind pedig formai szempontból sikerült jelentős fejlesztéseket megvalósítani. A tartalmi bővítés részeként a bibliográfiai rekordok száma mintegy 57 ezerre emelkedett. A rendszer használhatóságát növeli, hogy a nyomtatott köteteket szkennelt képek formájában is hozzáférhetővé tették, és az oldalképeket hozzárendelték az egyes bibliográfiai tételekhez. Így a digitális rekordok közvetlenül összevethetőek a nyomtatottakkal és az esetleges eltérések oka láthatóvá válik. Szükségessé vált a lekérdező felület adaptálása az újabb szoftververziókhoz (elsősorban a php esetében végrehajtott inkompatibilis változtatások okoztak gondot) és ennek kapcsán a lekérdezés lehetőségei is bővítésre kerültek; a nyomtatott szövegeken alapuló rekordazonosítók szerinti tallózás lehetővé teszi mind a szűkebb tárgykörök szerinti tájékozódást, mind pedig a digitális rekordok további korrektúrázását.

b) Tudomány és társadalom

A kutatócsoport munkája csak közvetetten hathat a társadalom laikus részére, és segédeszközöket biztosít ahhoz, hogy a társtudományok kifejthessék széleskörű hatásukat. Mindemellett, noha elcsépeltnek hat, hogy a történelem (a múlt) az élet tanítómestere, pl. a kevésbé ismert Cuspinianus esetében is az általa alkalmazott gondolkodási sémák feltárása egy készülő PhD-disszertáció keretei között nem kevés tanulsággal jár a jelen szemlélője és szereplője számára. Közvetlenebb hatást a csoport a középiskolai oktatással való kapcsolata révén tud kifejteni, és ezért megragadja az alkalmat a tanári továbbképzéseken való szereplésre is.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A *Byzantinische Zeitschrift*ben, a tudományterület egyik legrangosabb folyóiratában megjelent a második és harmadik olyan bibliográfiai áttekintés, melynek számára a kutatócsoport munkatársa összegzi a magyar bizantinológia szakirodalmát.

A IV. pontban említendő pályázat forrásainak fölhasználásával, az ELTE Eötvös József Collegiummal, osztrák és olasz intézetekkel együttműködve megrendezésre került a *Byzanz und das Abendland. Begegnungen zwischen Ost und West* nemzetközi bizantinológiai konferencia (Eötvös József Collegium, Budapest, 2012. november 26-29). A konferencia szorosabb értelemben bizantinológiai részét francia vendégprofesszorok szereplése nyitotta meg. A konferencián – a 2011-ben rendezett *Ungarn und Byzanz* nemzetközi konferencia szerves folytatásaként – a hazai kutatók mellett osztrák, német, szlovák, cseh és szerb bizantinológusok adtak elő. A konferencia záró eseményeként a magyar bizantinológiai kutatások utánpótlási lehetőségeit bemutató egyetemi hallgatók számoltak be jelenlegi (kéziratos) kutatásaikról. Az előadások konferenciakötetben fognak megjelenni.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Egyik befogadó intézményünk, az ELTE vezetésével, *Klasszikus ókor, Bizánc és humanizmus. Kritikai forráskiadás magyarázatokkal* címmel NN (nagy nemzetközi) OTKA pályázat benyújtására és elnyerésére került sor (2012-2016). A pályázatban a kutatócsoport két jelenlegi valamint egy korábbi (most nyugdíjas) tagja vesz részt. Az Eötvös József Collegiumba telepített pályázat célja nemzetközi kapcsolatok kiépítése illetve a meglévők megerősítése a görög és latin filológia területén, konkrét szövegkritikai munkák elvégzése, és fiatal kutatók elindítása ezeken a tudományterületeken.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Szovák Kornél: Ilkusi (Bylica) Márton pápai bullái. Forrásközlés a Vatikáni Levéltárból. In: Magyarország és a Római Szentszék. (Források és távlatok). Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére. Hungary and the Holy See of Rome. (Sources and Perspectives). Studies in Honour of Cardinal Erdő. Szerk./Ed. by Tusor Péter. (Collectanea Vaticana Hungariae, Classis I, vol.8. Budapest – Róma 2012, 27-49. Angol rezümé: The Papal Bulls of Márton Ilkusi (Bylica). (Publication of Sources from the Vatican Archives), 448 (2012)

Szovák, Kornél: Santo Stefano Re d'Ungheria. Fondatore dello Stato e apostolo della Nazione. Roma, 48 (2012)

Szebelédi, Zsolt: Cuspinians Prolog zu seinem Diarium des Wiener Fürstentages von 1515. In: Christian Gastgeber, Elisabeth Klecker (Hgg.): Iohannes Cuspinianus (1473-1529): Ein Wiener Humanist und sein Werk im Kontext. Praesens Verlag, Wien, 307-314 (2012)

Szebelédi, Zsolt: Volkstümliche etymologische Elemente und ihre Vorbilder in Cuspinians Werken. Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 52, 35-43 (2012)

MTA–HIM–SZTE–MOL MAGYAR MEDIEVISZTIKAI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Veszprémy László, az MTA doktora

1014 Budapest, Kapisztrán tér 2-4.

telefon: (1) 325 1605; fax: (1) 325 1604;

e-mail: veszpremlaszlo@gmail.com

honlap: www.medievalia.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatócsoport munkálatai három főbb kutatási téma körül csoportosulnak: 1) a XIV. századi okleveles anyag feltárása és publikálása az Anjou-kori Oklevéltár-sorozat keretein belül; b) a Luxemburgi Zsigmond magyar király uralkodásának ideje alatt keletkezett levéltári források feltárása és kiadása a Zsigmond-kori Oklevéltár-sorozat keretein belül; 3) a magyar őstörténet és középkor egyéb kérdéseinek (pl. politika-, had-, államtörténet, historiográfia) vizsgálata. Összefoglalóan tehát elmondható, hogy a csoport kutatásai lefedik a IX–XVI. századi magyar történelmet.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A csoport kutató tagjai (a csoportvezető publikációi nélkül) 2012-ben 26 tudományos publikációt tettek közzé a magyar őstörténet és a magyar középkor területéről, ebből 4 könyv. A csoport egyik tagja 2012. november és december folyamán Olaszországban (Trento) és a Vatikáni Titkos Levéltárban, másik tagja pedig július és augusztus során Bécsben kutatott.

b) Tudomány és társadalom

A csoport kiadványai 2012 novemberében Szegeden nyilvános könyvbemutatón kerültek ismertetésre.

Hazai és külföldi konferenciák, nyilvános előadások:

The conquered Hungarians as the conquering ones? Emperor Constantine VII and the ancient model of the migrations. – „A Kárpát-medence, a magyarság és Bizánc/ Carpathian Basin, Hungarians and Byzantium.” Szeged, 2012. május;

II. István király (1116–1131), az Árpád-kor fekete báránya. – „Bűnbakok az európai és a magyar történelemben.” Zánka, 2012. augusztus;

Hadviselő steppe-állam a Kárpát-medencében és azon kívül. – „A népvándorlás-kor fiatal kutatóinak XXII. konferenciája.” Visegrád, 2012. október;

'Vulnere sagittae adverso gutturis defixae cedit.' The Hungarian raids between the historical sources and archaeological remains. – „VII. Fields of Conflict Conference.” Budapest, 2012. október

Az 1486. évi nádori cikkelyek hitelessége. – „Műhelyszeminárium előadások.” Szeged, 2012. február;

Az átmenet kora: Szapolyai (I.) János országa. Budapest, 2012. május;

A nádori cikkelyek keletkezése. – „Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon a kezdetektől 1918-ig.” Nyíregyháza, 2012. május;

Zsigmond magyar és Ulászló lengyel király találkozásai (1412–1424). – „600 éves a lublói béke.” Tata, 2012. június;

Luxemburgi Zsigmond (1387–1437). „A magyar történelem meghatározó alakjai.” Gyöngyös, 2012. július;

Luxemburgi Zsigmond uralkodásának vitatott évei. – „Kárpát-medencei történelemtanár tábor.” Gyöngyös, 2012. július;

Szász vajda utódainak felemelkedése és bukása (?). – „A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)/Sălajul și familia Wesselényi (secolele XIV–XVII). Kolozsvár, 2012. szeptember;

Egy főúri udvar a késő középkori Magyarországon: a Báthoriak. „Uralkodói és főúri udvarok a késő középkorban és kora újkorban/Panovnícke a aristokratické dvory v období neskorého stredoveku a raného novoveku.” Smolenice, 2012. október;

Zsigmond magyar és II. Ulászló lengyel király személyes találkozási a lublói béke után (1412–1424). „Szepesi kerület a lengyel királyok zálogában/Časť Spiša v zálohu poľských kráľov.” Stara Ľubovňa–Spišska Nova Ves, 2012. november;

János vajda havasalföldi hadjárata. – „Új kutatási irányok és eredmények műhelykonferencia.” Budapest, 2012. november;

Eredetmondák a középkori történetírásban. Békéscsaba, 2012. március;

Életmentő szentek. Földi ítélet, égi kegyelem. – „V. Történettudományi Találkozó.” Hódmezővásárhely, 2012. július.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A csoport tagjai összességében számos tudományos testületben jelen vannak, pl. Szegedi Középkorász Műhely, Anjou-kori Oklevéltár-sorozat szerkesztőbizottsága, Hungaria Latina Társaság, Societas Internationalis Studiis Neolatinis Provehendis/International Association For Neo-Latin Studies, Magyar Bizantinológiai Társaság, Magyar Történelmi Társulat, a Turul folyóirat szerkesztőbizottsága, Magyar Történelmi Társulat igazgatóválasztmánya; Kubinyi András Középkortudományi Alapítvány kuratóriuma, Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat, Ókortudományi Társaság, Associazione Ricercatori ASV (Róma). A csoport három tagja tartott előadást, illetve szemináriumot a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a történész BA-, MA- és PhD-képzésben.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Piti Ferenc: Anjou-kori Oklevéltár XXII. (1338) Budapest–Szeged, 531 (2012)
2. Kiss P. Attila, Piti Ferenc, Szabados György (eds.): Középkor-történeti tanulmányok 7. A VII. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2011. június 1–3.) előadásai. Szeged, 572 (2012)
3. Szabados György: Körérvélés helyett... A magyarok bejövételének újraértelmezése az írott források alapján. Bíró Szilvia, Tomka Péter (eds.): Hadak útján XIX. Győr, 193–199, 2011 [2012]
4. Szabados György: Államszervezési modell a De administrando imperio szövegében. Petkes Zsolt (ed.): Hadak útján XX. Budapest, 195–204 (2012)
5. Szabados György: Avar pusztalakók és birodalmi nagymorvák. A 9. századi Kárpát-medence politikai és ethnikai viszonyairól. Középkortörténeti tanulmányok 7. Szeged, 219–235. (2012)

6. Szabados, György: The annals as a genre of Hungarian Jesuit historiography in the 17th–18th centuries. From the state history to the history of the state. Steiner-Weber, Astrid main ed. *Acta Conventus Neo-Latini Upsaliensis*. Leiden–Boston, 1067–1075 (2012)
7. Szabados György: Attila-ös, a sólyomforma madár és a fehér elefánt. Czövek Judit, Dyekiss Virág, Szilágyi Zsolt (eds.): *Világügyelő. Tanulmányok Hoppál Mihály 70. születésnapjára*. Budapest, 416–425 (2012)
8. Szabó Sarolta, C. Tóth Norbert eds. *Az ecsedi Báthoriak a XV–XVII. században*. Nyírbátor, 214 (2012)
9. C. Tóth Norbert: A királyi pár Csehországban 1522–1523. Bagi Dániel, Fedeles Tamás, Kiss Gergely eds. „Köztes-Európa” vonzásában. *Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére*. Pécs, 83–95 (2012)
10. C. Tóth Norbert: Egy legenda nyomában. Szapolyai János és ecsedi Bátor István viszonya 1526 előtt. *Századok* 146, 443–463 (2012)
11. C. Tóth Norbert: Nádorváltások a Zsigmond-korban (1386–1437). Az 1439. évi 2. tc. nyomában. Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András (eds.): *Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. Budapest, 53–65 (2012)
12. C. Tóth Norbert: Problematika vzťahu medzi župami a hodnovernými miestami v Uhorsku v 14. a 15. storočí. *Kultúrne Dejiny* 3 (2012:1) 36–51.
13. C. Tóth Norbert: Az ország nádora. *Középkortörténeti tanulmányok* 7. Szeged, 439–450. (2012)
14. C. Tóth Norbert: A főpapi székek betöltésének gyakorlata Zsigmond király uralkodása alatt. *Gazdaság és Társadalom* 4 Különszám. 102–118 (2012)
15. C. Tóth Norbert: Szapolyai János erdélyi vajda 1522. évi havasalföldi hadjáratai. Havasalföld korlátozott függetlenségének biztosítása. *Hadtörténelmi Közlemények* 125 (2012:4) 987–1014.
16. B. Halász Éva: A kőrösi várjobbágyok a 13–15. században. *Középkortörténeti tanulmányok* 7. Szeged, 313–323. (2012)
17. Szőcs Tibor: Nándorféhvár hőse: Dugovics Titusz. *Korunk* 23 (2012:3) 13–20.
18. Szőcs Tibor: A nádori ítékezés és jogkör területi vonatkozásai a 13. század első felében. *Középkortörténeti tanulmányok* 7. Szeged, 411–423. (2012)
19. Szőcs Tibor: Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kritikai jegyzéke. Lektorálta Piti Ferenc és C. Tóth Norbert. Budapest, 324 (2012)
20. Lakatos Bálint: Beszámoló az „500 éves a nyírbátori stallum – az ecsedi Bátor család a 15–16. században” című konferenciáról. *Századok* 146 (2012:2) 499–503.
21. Halmágyi Miklós, Szabó Pál: Barbárok és bölcsek. Szkitafelfogás ókeresztény szerzők műveiben. Peres Imre, Jenei Péter (eds.): *Az ókori keresztyén világ*. Debrecen, 109–132 (2012)
22. Halmágyi Miklós: Chabannes-i Adémar világképe. *Középkortörténeti tanulmányok* 7. Szeged, 9–21. (2012)
23. Halmágyi, Miklós: Gericht auf Erde, Gnade im Himmel. Hagiographische Kontexte der mittelalterlichen Urteile. Bolom, Martina–Kotari, Jakub Zouhar eds. *Cogito, scribo, spero. Auxiliary historical science in Central Europe at the outset of the 21st century*. Hradec Králové, 176–191 (2012)

MTA–OSZK RES LIBRARIA HUNGARIAE KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Madas Edit, az MTA doktora
1827 Budapest, Budavári Palota F épület
telefon: (1) 487 8633; fax: (1) 487 8633
e-mail: madas@oszk.hu
honlap: www.fragmenta.oszk.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatócsoport a középkori magyarországi írásbeliség, kódexek és kódextöredékek rendszeres forráskutatását végzi, illetve 19. századi társadalom- és művelődéstörténeti irányultságú könyv- és sajtótörténeti forrásfeltárást.

A kutatócsoport középkori műhelye (Fragmenta codicum) 2012-ben újabb 50 kódextöredéket dolgozott fel és digitalizáltatott az Országos Széchényi Könyvtárban. Ezzel párhuzamosan az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár magyar nyelven elkészült leíró katalógusát átdolgozza német nyelvre és lektoráltatja. – 15 kódexszel folytatja a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár kódexállományának feldolgozását. – Megállapodást kötött az MTA I Osztálya, az Osztrák Tudományos Akadémia (ÖAW) és az OSZK, hogy az ÖAW Középkori Intézete (Institut für Mittelalterforschung) „manuscripta.at” középkori kézirat-adatbázisát megnyitja a magyarországi anyag számára is *Mittelalterliche Handschriften in mitteleuropäischen Bibliotheken und Sammlungen* néven, melyet a kutatócsoport tölt fel. – A kutatócsoport megjelenteti a középkori magyarországi liturgikus költészet repertóriumát. – *A 19. századi műhely* folytatja a Budapest Főváros Levéltára tanácsi és elnöki iratanyagából az 1874-1901 közötti periódusra vonatkozó forrásfeltárást és a kigyűjtött iratok digitális adatbázisban történő feldolgozását és kiértékelését. Ugyanott kiegészítő céllal megkezdte a cégbíróági anyag feltárását. – Heckenast Gusztáv születésének 200. évfordulójára az OSZK-val közösen rendezett reprezentatív kiállítás kapcsán feltárt új eredményeket tanulmánykötetben foglalja össze. A kiállítás a Váci Értéktárban is bemutatásra kerül.

A munkatársak rendszeresen részt vesznek hazai és nemzetközi konferenciákon és a tudományos közéletben.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A középkori műhely 2012-re vállalt feladatainak megfelelően az OSZK állományából 50 kódextöredéket, köztük több nemzetközi fontosságú darabot dolgozott fel. Ezen felül listába veszi és identifikálja az OSZK más gyűjteményeinek feldolgozása során előkerült kódextöredékeket, s ugyanezt teszi külső megkeresésekre is (ebben az évben 10 db ilyen töredék került azonosításra). A könyvtár kódextöredékeinek mintegy 70 százaléka van jelenleg digitalizálva. – A műhely elkészítette az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár és más esztergomi egyházi gyűjtemények kódexeinek német nyelvű katalógusát, a lektorálás folyamatban van. A magyar és a német nyelvű katalógus 2014-ben jelenik meg. – Folytatódott a Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár kódexállományának feldolgozása. – Holl Béla kutatásai alapján a kutatócsoport közzétette a középkori magyarországi liturgikus költészet repertóriumát (*Repertorium hymnologicum medii aevi Hungariae. Initia hymnorum, officiorum rhythmicorum, sequentiarum, tractuum, troporum, versuum alleluaticorum cantionumque*). – Megállapodást kötött az MTA I Osztálya, az ÖAW és az OSZK, hogy az

Institut für Mittelalterforschung által működtetett „manuscripta.at” középkori kézirat-adatbázisát megnyitja a magyarországi anyag számára is, a kutatócsoport megkezdte az esztergomi kódexállomány adatainak feltöltését.

A 19. századi Könyv- és Sajtótörténeti Műhely 2012-ben folytatta a könyvkereskedelemre, könyvkiadásra, sajtótörténetre és az olvasástörténetre vonatkozó kettős vállalását: a levéltári források feltárását és azok adatbázisban való rögzítését. Budapest Főváros Levéltárában befejeződött a tanácsi és elnöki anyagból az 1874-1901 közötti iratanyag felkutatása, fotózása, rendezése, ellenőrzése és szerkesztése. Ugyanitt megkezdődött a Cégbíróság anyagának feltárása, melynek célja, hogy az eddig feltárt dokumentumokat kiegészítse, pontosítsa. – A *Vállalkozás, kultúra, polgárosodás. Heckenast Gusztáv (1811 – 1878)* címen az OSZK és a 19. századi műhely által rendezett reprezentatív kiállítás 2012. március 30-ig volt látogatható. A műhely a Heckenastra vonatkozó kutatások eredményeit tanulmánykötetben jelentette meg, hat témakör szerint csoportosítva: vállalkozástörténet, a szépírók és a kiadó viszonya, a tudományos és ismeretterjesztő könyvkiadás, sajtóspektrum, illusztrált kiadványok, polgári életmód.

A kutatócsoport tagjai közreműködnek az I. Osztály, az Irodalomtudományi Bizottság, a Művelődéstörténeti Bizottság, a Könyvtörténeti Munkabizottság és a Sajtótörténeti Munkabizottság munkájában, rendszeresen részt vesznek disszertációk, pályázatok, szakkönyvek bírálatában és három folyóirat szerkesztésében.

b) Tudomány és társadalom

A *Heckenast-kiállítást* 2011. november 18. és 2012. március 30. között 2200 látogató tekintette meg. A 19. századi műhely tagjai 30 alkalommal tartottak szakmai vezetést az érdeklődő csoportoknak, múzeumpedagógus vezetésével pedig 63 általános és középiskolás gyerekcsoport nézte meg azt és vett részt múzeumpedagógiai foglalkozáson, mely az irodalom- és történelemoktatásban, illetve a média tantárgyban hasznosulnak. A kiállításnak élénk a médiavisszhangja volt: 3 televíziós interjú, 6 rádióinterjú, 17 ismertetés folyóiratokban, újságokban, 12 híradás web-portálokon, az OSZK honlapjáról önálló honlap érhető el. Az OSZK Történeti Interjúk Tára munkatársai két darab 7 perces filmet készítettek a kiállítás tárgyairól és írásos dokumentumairól. 2012 áprilisa és júniusa között a kiállítás a Váci Értéktár Közérdekű Muzeális Gyűjteményben volt látható. – Részvétel pálos rendtörténeti kiállítás rendezésében Márianosztrán.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport folyamatos munkakapcsolatban van az Osztrák Tudományos Akadémia (ÖAW) Középkori Intézetével, a szoros együttműködést jelzi a közös kézirat-adatbázis építése. Ez év júniusában is sor került cseh, német, osztrák és magyar részvétellel Prágában egy több napos paleográfiai konzultációra. Nemzetközi konzultáció folyt pálos kutatási programokról a lengyel Chestohovában. Szeminárium tartásával részvétel a *L'Europe centrale (Hongrie, pays tchèques, Pologne) de la fin du Xe au début du XVe siècle. Aspects religieux et culturels* kutatási programban (Paris, École Normale Supérieure). Előadással részvétel az International Medieval Sermon Studies Society XVIII. kongresszusán. Tanulmányút és előadás a Lipcsei Egyetem Medien und Kommunikationswissenschaften Intézetében és a Barcelonai Egyetemen. Törzstagság és témavezetés a PPKE doktori iskolájában.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A kutatócsoport vezetője a 2008–2011-es periódusra OTKA támogatásban részesült a középkori műhely munkájához, melyet egy évvel meghosszabbított. Társkutató a CEU Középkori Tudományok Tanszék által 2010-ben elnyert *Szimbólumok, amelyek összekapcsolnak és megosztanak közösségeket: a szentkultusz, mint a lokális, regionális és univerzális identitás ösztönzője és kifejezője* c. OTKA-programban, és ugyancsak társkutatóként vesz részt a Károli Gáspár Református Egyetemen 2009 és 2012 közt folyó *Laskai Osvát: Sermones de sanctis* OTKA által támogatott szövegkiadásában. 2012-ben ugyanez a program a következő ciklusra is támogatást nyert.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Lauf Judit: Egy középkori nyelvemlék 18. századi továbbélése. A Piry-hártya egykori kódexe és a Makula nélkül való tükör. Magyar Könyvszemle, 128, 234–255 (2012)
2. Lauf Judit – Kovács Eszter: Maďarské rukopisy a české tlače ako čítanie Judit Ujfalusi. In: Míriam Poriežová (ed.) Studia Bibliographica Posoniensia. Bratislava, Univerzitná knižnica, 97–112 (2012)
3. Lipták Dorottya (ed.): A vállalkozó és a kultúra. Heckenast Gusztáv a legendás könyvkiadó. Budapest, Kossuth Kiadó, 340 (2012)
4. Lipták Dorottya: Kihívások és vonzások. Heckenast könyves vállalkozásainak története és pályáíve az egyéni vállalattól a részvénytársaságig. In: Lipták Dorottya (ed.) A vállalkozó és a kultúra. Heckenast Gusztáv a legendás könyvkiadó. Budapest, Kossuth Kiadó, 43–100 (2012)
5. Madas Edit, Haader Lea: Előszó. In: Haader Lea (ed.) Érsekújvári Kódex 1529–1531: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata bevezetéssel és jegyzetekkel, valamint digitalizált változata CD mellékletként. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet – Tinta Könyvkiadó, 5–55 (2012)
6. Madas Edit, Körmendy Kinga: Einleitung. In: Körmendy Kinga (ed.) Holl Béla: Repertorium hymnologicum medii aevi Hungariae. Initia hymnorum, officiorum rhythmicorum, sequentiarum, tractuum, troporum, versusum alleluaticorum cantionumque. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 12–15. (Fragmenta et codices in bibliothecis Hungariae. Subsidia; I.) (2012)
7. Somorjai Szabolcs: Mérlegek és részvények: a Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda működésének első negyven éve. Magyar Könyvszemle, 128: 466–477 (2012)

MTA–PE REGIONÁLIS INNOVÁCIÓS ÉS FEJLŐDÉSTANI HÁLÓZATI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Török Ádám, az MTA rendes tagja
8200 Veszprém, Egyetem u. 10.
telefon: (88) 624 808; fax: (88) 624 002
e-mail: vidazs@gtk.uni-pannon.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatócsoport folytatta az egyetemek és főiskolák rangsoraival kapcsolatos kutatásait, amelyekhez csatlakozott a Pannon Egyetem Kvantitatív Módszerek Tanszéke, illetve a Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola. E területen egy másik törekvés az volt, hogy az egyetemek és főiskolák rangsorolását a csoport, mint interdiszciplináris alapkutatási témát is elkezdje elemezni, amelynek eredményeit nemcsak a hallgatók és hallgatójelöltek, hanem az oktatásügyi döntéshozók, az ipari vállalatok, a közigazgatási intézmények is hasznosíthatják. A csoport folytatta az egyetemek innovációs rendszerének fejlődésére vonatkozó kutatásait és további interjúkat készített volt egyetemi rektorokkal.

Kutatócsoportunk egyik tagja a nemzetközi versenyképességi rangsorhelyezések és a hitelminősítői besorolások közötti kapcsolatok vizsgálatával foglalkozott az Európai Unió (EU) felzárkózó tagországai, illetve a modernizációs szempontokból ahhoz közel álló EU országok adatainak elemzésén keresztül.

Kutatócsoportunk két tagja folytatta az egyetemi spin-off vállalatok vizsgálatát, azok kapcsolatrendszerének feltérképezését, K+F eredményei elemzését, sikertényezőik és nehézségeik meghatározását a megváltozott nemzetközi és hazai gazdasági és szabályozási környezetben.

A kutatócsoport egy tagja a Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolájában sikeresen megvédte PhD disszertációját 2012-ben. A disszertáció témája a nemzetgazdasági versenyképesség jogrendszeri elemeinek vizsgálata volt.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A kutatócsoport két tagja vizsgálta az adósságválság megelőzésének intézményi feltételeit. Néhány tagország példáján keresztül összehasonlította a működő fiskális politikai keretrendszereket, továbbá javaslatokat fogalmazott meg a fiskális politikai szabályrendszerek és független fiskális politikai intézmények hatékony működésére vonatkozóan. A kutatócsoport tagjai az adósságválság problémáját stratégiai megközelítésben is vizsgálták. A témáról készített tanulmány szerzői az adósságproblémák megelőzését és az adósságválságok kezelését több szereplős játszmának tekintették, és ennek alapján megmutatták a szereplők stratégiai lehetőségeit.

A kutatócsoport egy átfogó, megalapozó jellegű tudáseméleti tanulmánnyal részt vett az öt éve tartó *Tudás és szakpolitika* című EU támogatású nemzetközi kutatási projekt (KNOWandPOL, EU 6. keretprogram) eredményeinek összefoglalásában. E terjedelmes tanulmány könyvrészletként jelenik meg.

b) Tudomány és társadalom

A kutatócsoport egyik tagja a korábban elkezdett együttműködést folytatva, interjút készített az országos építőipari klaszter felelős munkatársával. Az idevágó kutatás célja a szervezet működésének, a belső problémáknak, az érdekkonfliktusoknak, valamint a válság hatásainak elemzése. Ugyanezen munkatárs tudományszociológiai és tudományszervezési kérdésekben javaslatokat fogalmazott meg a BME egyik tanszéke számára.

A kutatócsoport ez évben is megrendezte tudományos konferenciáját, amelynek témája a magyarországi és nemzetközi kutatási és fejlesztési teljesítmények mérési módszerei voltak. A konferencián meghívott előadók vettek részt, az előadásokat a kutatócsoport külön tanulmánykötetben fogja megjelentetni. A konferencián hallgatóként a befogadó intézmény oktatói és hallgatói vettek részt.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport tagjai számos konferencián vettek részt előadóként. A kutatócsoport vezetője és egyik tagja részt vett a VI. Gazdaságpolitikai Kerekasztal Konferencián Debrecenben, ahol „Versenyképesség és Hitelképesség, Rangsorok és Minősítések” címmel tartottak előadást. A kutatócsoport tagjai ugyancsak előadással léptek fel a Szegedi Tudományegyetem Crisis Aftermath: Economic Policy changes in the EU and its Member States című nemzetközi konferencián.

A kutatócsoport egy tagja részt vett a Forim elnevezésű osztrák–német–magyar kutatóhálózat negyedik, müncheni konferenciáján. A nemzetközi hálózat a hallgatólagos tudás elméletének továbbfejlesztésén dolgozik és emellett célja az eredményeknek a gazdaságon belüli oktatásban és a munkafolyamatok elemzésében történő felhasználása.

A csoport egy tagja egyhónapos ÖAD ösztöndíjat nyert, amellyel a Bécsi Egyetemen német nyelven egy féléves kurzust adott le időben egy hónapba tömörítve. A kurzus témája a magyar tudományszociológia és tudományfilozófia fejlődése volt. A csoport egy tagja nyílt nemzetközi pályázati verseny keretében öthónapos kutatási ösztöndíjat nyert Párizsba.

A kutatócsoport négy tagja rendszeresen oktat felsőoktatási intézményekben. Mester, nappali és levelező képzésben, valamint MBA tagozaton elméleti és gyakorlati kurzusokat vezettek. Az oktatott tárgyak az alábbiak: gazdaságtörténet, gazdaságpolitika, nemzetközi iparági versenystratégiák, K+F és innováció gazdaságtana, versenypolitika, közgazdasági elméletek története, mikroökonómia, nemzetközi gazdaságtan. A kutatócsoport vezetője, valamint a kutatócsoport két tagja doktori képzésben is részt vesz.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az Osztrák Külügyi Tudományos Szolgálat (ÖAD) ösztöndíjakat biztosít arra, hogy külföldi kutatók és oktatók taníthassanak egy szemesztert – gyakran egy hónapba tömörítve az órákat – a Bécsi Egyetemen és emellett ott kutathassanak is. A csoport egy tagja ilyen ösztöndíjat nyert el, amelynek keretében a tárgyévben tudományszociológiai kutatásokat is folytatott.

A csoport egy tagja nyílt nemzetközi pályázati versenyben nyerte el Párizs egyik rangos kutatási ösztöndíját öt hónapra. Kutatási tervében az innovációhoz szükséges tudás megszerzési folyamatainak elemzése is szerepelt.

A kutatócsoport tagjai részt vettek a WWWforEurope elnevezésű FP7-es projektben, amelyben a kutatás célja egy olyan új, „integrált” iparpolitika kialakítása, amely elősegíti a versenyképességet és a globalizációból származó előnyök kiaknázását.

A kutatócsoport tagjai részt vettek a befogadó intézményben futó Tudományos képzés műhelyeinek támogatása a Pannon Egyetemen elnevezésű TÁMOP projektben, amely középpontjában a vállalati versenyképesség mérésének kutatása, illetve innovációs kutatások állnak.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Csuka Gyöngyi: *A nemzetgazdasági versenyképesség szabályozási elemei*. PhD-disszertáció, 213. Veszprém, Pannon Egyetem.
2. Gyöngyi Csuka – Bernadett Kovács: *The Role of Independent Fiscal Institutions in managing the European sovereign debt crisis: The case of The United Kingdom, Germany and Poland*, Crisis Aftermath: Economic policy changes in the EU and its Member States, 242-256. Online at <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/40354/> MPRA Paper No. 40354, posted 03. August 2012.
3. Csuka Gyöngyi – Szívós Mihály (szerk.): *A regionális versenyképesség innovációs tényezői*. Veszprém, Pannon Egyetem, 364.
4. Török Ádám – Kovács Bernadett: Az adósságválságok megelőzésének feltételei – stratégiai megközelítésben, In: *Földobott kő? Tények és tendenciák a 21. században*, (Szerk.: Muraközy László) Budapest, Akadémiai Kiadó, 239–281. (2012)
5. Török Ádám: *Newcomers in the Developed World? Notes on the Varieties of Capitalism in the New Member States of the European Union*. International Journal of Business Insights and Transformation 5:(3) 6–10. (2012)
6. Török Ádám: *Tankolás a levegőben? Megjegyzések a magyar euróbevezetési stratégia feltételeiről és korlátairól*. Közgazdasági Szemle 59:(7-8) 911–916. (2012)
7. Veres Anita: *Everything that was whole is now broken. Path Creation and Path Dependency in a Crisis Environment*. Acta Oeconomica 62:(3) 397–402. (2012)

MTA–PPKE MAGYAR NYELVTECHNOLÓGIAI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Prószéky Gábor, az MTA doktora
1083 Budapest, Práter u.50/a
telefon: (30) 202 7527
e-mail: proszeky@itk.ppke.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

Az informatika napjainkra kialakult legjelentősebb vívmányai közé tartozik az emberi nyelvek szövegeinek kezelése: egyre többféle nyelvtechnológiai megoldás támogatja a szövegek létrehozását, a bennük való keresést, a szövegek értelmezését, kivonatolását, fordítását. A feladat viszont nem oldható meg a nyelvek, esetünkben a magyar nyelv informatikai szempontok alapján való alapos kutatása nélkül. A kutatócsoport egyik kiemelt feladata, hogy olyan algoritmikus megoldásokat találjon a magyar nyelvű szövegek teljességre törekvő elemzésére, melyek sebességükben és hatékonyságukban összemérhetők az emberi információfeldolgozással.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A kutatócsoport első éves feladatai között nem volt cél bármely korai tudományos eredményt közvetlenül hasznosíthatóvá tenni. A gazdasági szférával, pontosabban két kisvállalkozással kapcsolatban kialakított együttműködés további fejlesztési lehetőségeket biztosít a jövőre nézve. Az elvégzett kutatások relevanciája a jelenlegi társadalmi viszonyok között meglehetősen nagy, ezért részt vettünk az MTA Nyelvtudományi Intézete által szervezett „A magyar nyelv a digitális korban” című kerekasztal-beszélgetésen, továbbá az MTA főépületében ugyanebben a témában szervezett konferencián is tartottunk előadást. Ez utóbbinak a témája épp az elvégzett kutatásoknak a nemzeti kulturális örökség méltó megőrzéséhez való hozzájárulásról szólt. Az erről az eseményről szóló híradások által a kutatócsoport hozzájárult a hazai társadalmat igencsak foglalkoztató olyan kérdések megválaszolásához, hogy mi lesz a szerepe a magyar nyelvnek a digitális korban. Ezáltal a laikusok is alapvető tudományos ismeretekhez juthattak a témakörből.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A felsőoktatási intézmények közül a PPKE ITK alap- és mesterszintű nyelvtechnológiai és szoftvertchnológiai képzésében vesz részt a kutatócsoport több tagja is. Ezáltal a hallgatók érdeklődését rá tudjuk irányítani a kutatócsoportban folyó munkára, és önálló laborfeladatok, mérnöki tervezéssel kapcsolatos feladatok, diplomamunkák szülehetnek, és a doktori képzésben is a kutatócsoport által végzett kutatáshoz kapunk szakavatott külső munkaerőket. A PPKE ITK Interdiszciplináris Műszaki Tudományok Doktori Iskoláját oktatóként, illetve doktoranduszként kutatócsoportunk öt tagja is erősíti.

Nemzetközi kapcsolataink az első évnek megfelelően alakultak: meghívásos előadásokat tartottunk a Hamburgi Egyetemen, az ez évi EFNIL-konferencián és a Toulouse-i Egyetem „Perspectives on Synergy” című workshopján.

A kutatócsoport több tagja részt vett az „Interdisciplinary Approaches to Exploring the Mental Lexicon” című nyári egyetemen Dubrovnikban, illetve a kutatócsoport vezetője aktív tagja volt az ezt szervező és az ESF által támogatott NetWordS-konzorcium szakmai vezetésének.

A kutatócsoport vezetője részt vett az Európa nyelvtechnológiai jövőképét alakító, nemzetközi META-NET csoport munkájában.

A kutatócsoport a japán kutatók által létrehozott U-STAR-konzorcium vezetőinek meghívására csatlakozott a beszédfordítással foglalkozó kutató-fejlesztő csapathoz. További kapcsolatokat kezdtünk kiépíteni az isztambuli LREC-kongresszuson és a Mumbaiban tartott COLING-konferencián. Ez utóbbi a szakma legjelesebb eseménye, melynek szervezői az egyik tudományos szekció elnöki tisztét kutatócsoportunk vezetőjére bízták.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A kutatócsoportnak nem volt további hazai vagy külföldi pályázata a 2012-es évben.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Borbála Siklósi, György Orosz, Attila Novák, Gábor Prószéky: Automatic Structuring and Correction Suggestion System for Hungarian Clinical Records. *SALTMIL-AfLaT Workshop on "Language Technology for Normalisation of Less-resourced Languages"*, LREC-2012, Istanbul, Turkey, 29–34.
2. Laki, László János: Investigating the Possibilities of Using SMT for Text Annotation. In: Alberto Simões, Ricardo Queirós, Daniela da Cruz (eds.) *Proceedings of the 1st Symposium on Languages, Applications and Technologies (SLATE'12)*, 267–283.
3. Laki László János: SMT módszereken alapuló szófaji egyértelműsítő és szótövesítő rendszer. In: *VI. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia*, MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest
4. Prószéky Gábor, Merényi Csaba: Language Technology Methods Inspired by an Agglutinative, Free Phrase-Order Language. In: Walther von Hahn, Cristina Vertan (szerk.) *Multilingual Processing in Eastern and Southern EU Languages: Low-Resourced Technologies and Translation*. Cambridge, Cambridge University Press, 182–206.
5. Prószéky Gábor: Információ – vagy csak adat? In: Czövek J., Dyekiss V., Szilágyi Zs. (szerk.) *Világügyelő (Tanulmányok Hoppál Mihály 70. születésnapjára)*. Budapest, Magyar Vallástudományi Társaság, 499–502.
6. Prószéky Gábor, Váradi Tamás (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXIV*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 352
7. Prószéky Gábor, Váradi Tamás: Szerkesztői bevezetés. In: Prószéky Gábor, Váradi Tamás (szerk.) *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXIV*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 9–16.
8. Prószéky Gábor: A magyar számítógépes nyelvészet történeti áttekintése. In: Prószéky Gábor, Váradi Tamás (szerk.) *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXIV*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 17–45.
9. Prószéky Gábor: A nyelvtudomány és a magyar nyelvészet. *Magyar Nyelv* 108. évf. 1. sz., 1–18.
10. Prószéky Gábor, Merényi Csaba: Language Technology Methods Inspired by an Agglutinative, Free Phrase-Order Language. In: Walther von Hahn, Cristina Vertan (szerk.) *Multilingual Processing in Eastern and Southern EU Languages: Low-Resourced Technologies and Translation*. Cambridge, Cambridge University Press, 182–206.

MTA–PTE ÖSSZEHASONLÍTÓ ÉS EURÓPAI FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI ÉS MUNKAJOGI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Kiss György, az MTA doktora
7622 Pécs, 48-as tér 1.
telefon: (72) 501 599/23223; fax: kiss.gyorgy@ajk.pte.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatóhely az első évben az ötéves kutatás megalapozását végezte el két témában. Az egyik: a más részére végzett munka alanyai, a munkajog egyes intézményei hatályának kiterjesztése a nem munkavállalói jogállású személyekre. A másik: a munkajog jogforrási rendszerének az átalakulása. A feladat tudományos jelentősége: mindkét téma az európai és az Európán kívüli nagy régiók központi problematikája. A kutatócsoport a nemzetközi kutatások vérkeringésébe kapcsolódott be. Ennek megfelelően a projektindító értekezleten tizennégy ország vezető kutatói vettek részt (Európán kívül Japánból és Ausztráliából). A megvitatott témák:

- *Work Performed for another Person*
- *Restructuring on the Legal Sources of Labour Law*

A feladat közéleti, jogpolitikai jelentősége a magyar jogalkotáson mérhető le. A 2012. évi I. törvény (Munka Törvénykönyve) tartalma részben a kutatócsoport tagjainak korábbi kutatásain alapult. Az új Mt. a munkajogi jogforrási rendszert átalakította, a kontraktuális jogforrások szerepét erősítette. A munkajogi szabályozás korántsem befejezett. Ebben a tekintetben lényeges a munkavállalóhoz hasonló személyek jogállásának leendő szabályozása, amely a munkajogon kívül az adójogi és a társadalombiztosítási jogalkotást is érinti.

Összefoglalva: a kutatócsoport napjaink legfontosabb kutatásaiba kapcsolódott be, részben integráló feladatot vállalva.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A kutatás egyik fő eredménye a munkajogi szabályozás (rendeltetésének) átalakulása a változó piaci körülmények között. Ezt tükrözi a magyar munkajogi szabályozás koncepcionális változása, a rugalmasságnak és a munkajogi védelemnek a szerződéses autonómia bázisán történő kiépítése. A kutatások relevanciája a magyar munkajognak az európai tendenciákhoz való közeledésében mérhető le, így jogharmonizációs célokat is szolgál. Az I. fejezetben jelzett folyamatok a munkaerőpiac valamennyi résztvevője számára az eddigiekhez képest új magatartást követelnek meg. Ezért a kutatás a kormányok, a munkáltatói és a munkavállalói érdekképviseletek számára kiemelkedően fontos.

b) Tudomány és társadalom

A foglalkoztatáspolitikai, a munkajog különösen a gazdasági válság időszakában mindenkit érint. A *Munkajogi szakokleveles* képzés keretében évente mintegy 200-250 vezető, HR-es, szakszervezeti vezető ismerheti meg a munkajogot és ezen belül a kutatási eredményeinket. Ebbe a körbe tartozik még a személyhez fűződő jogok, az adatvédelem, az alternatív vitafeloldó módszerek képzése, nem jogászok számára. Hasonló feladatot látunk el a már tíz éve működő *Munkajogi szakjogász* képzésben is. Lényeges, hogy a Kutatócsoport valamennyi tagja részt vett a munkaügyi bírák képzésében, tananyagok írásában. Hasonló a Kutatócsoport aktivitása a Magyar Jogászegylet, illetve a Magyar Kereskedelmi Kamara életében. A Kutatócsoport tagja részt vesz az Államreform Operatív Programban.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

Hazai kapcsolatok: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar; Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; Wolters Kluwer Complex Kiadó; British American Tobacco Hungary; Lafarge Hungária Kft.; Magyar Villamos Művek Zrt.; DHL Magyarország Kft.; Nemzetgazdasági Minisztérium.

A Kar doktori képzésében meghirdették: „a kollektív szerződések joga”, és az „atipikus munkaviszony” altémákat.

Nemzetközi kapcsolatok: European Labour Law Network (Frankfurt/Leiden) <http://labourlawnetwork.eu> (Európai munkajogi kutatóhálózat: Magyarország képviselője: Kiss György; Institut für Arbeitsrecht und Arbeitsbeziehungen in der EU (IAAEU); Prof. Dr. Monika Schlachter; Universidade Nova De Lisboa Faculdade de Direito; Prof. José João Abrantes; Prof. Rita Canas de Silva; SUNCOP – Strengthening University Cooperation Osijek–Pécs: a PTE ÁJK és az eszéki Josip Jurij Strossmayer Egyetem Jogi Kara részvételével megvalósult együttműködés, 2011. szeptember 1. – 2012. augusztus 31., Hungary-Croatia IPA Cross-border Co-operation Programme, Prof. Dr. Mirela Župan; DUNICOP - Deepening University Cooperation Osijek – Pécs: a PTE ÁJK és az eszéki Josip Jurij Strossmayer Egyetem Jogi Kara részvételével megvalósult együttműködés. 2013. szeptember 1. – 2013. augusztus 31., Hungary–Croatia IPA Crossborder Co-operation Programme, Prof. Dr. Mirela Župan; Privacy at Workplace – PAW – Munkahelyi adatvédelem a Pécsi Tudományegyetem és a Georg August Universität, Göttingen, Prof. Dr. Andreas Wiebe, 2011. január 1. – 2012. december 31.,

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Kiss György

1) Az Alkotmánybíróság határozata a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló törvény egyes rendelkezéseinek alkotmányellenességéről. *Pécsi Munkajogi Közlemények*, 2012/1, 141–150. (2012); 2) Berke Gyula, Bankó Zoltán, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Munkajogi kézikönyv. Budapest, SALDO, 391 (2012); 3) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Munkajogi E-kommentár: Online kommentár az új Munka Törvénykönyvéhez. Budapest, Complex Kiadó (2012); 4) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Kommentár a munka törvénykönyvéhez: kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez. Budapest, Complex Kiadó, 710 (KJK-kiadványok) (2012); 5) *Current Challenges of the Labour Law in Hungary* [Study of Congresso Europeo de Direito do Trabalho Die 12 de Abril de 2012, Faculdade de Direito Universidade Nova de Lisboa, Lisboa,] (2012)

Kovács Erika

1) Az „ideiglenesen” külföldön munkát végző munkavállalóra alkalmazandó jog [In: Csehi Zoltán et. al., (szerk.) Európai jogi kultúra: Megújulás és hagyomány a magyar civiliztikában] Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 491–506. (2012); 2) Berke Gyula, Bankó Zoltán, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Munkajogi kézikönyv. Budapest, SALDO, 391 (2012); 3) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Munkajogi E-kommentár: Online kommentár az új Munka Törvénykönyvéhez Budapest, Complex Kiadó (2012). 4) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Kommentár a munka törvénykönyvéhez: kommentár a munka

törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez Budapest, Complex Kiadó, 710 (KJK-kiadványok) (2012); **5**) *European Labour Law – Selected topics*, a SUSICOP program keretében készített tankönyv. (társszerző: Mario Vinković) Osijek – Pécs (2012); **6**) Are older workers second class? The case of Croatia and Hungary. In: Contemporary legal challenges [Timea Drinóczi, Milena Župan, Zsombor Ercsey, Mario Vinkovic (szerk.)], 671–695. Pécs – Osijek, Kódex Nyomda Kft. (2012)

Kajtár Edit:

1) The right to strike and its possible conflict with other fundamental rights of the people: National Report Hungary In: XX World Congress of Labour and Social Security Law Santiago de Chile, September 2012. Konferencia helye, ideje: Santiago de Chile, Chile, Santiago de Chile, 1–30.; **2**) Kajtár István, Berke Gyula, Herger Csabáné, Kajtár Edit, Mázi András, Nemessányi Zoltán: Rechts- und Gerichtspraxis in Ungarn 1840-1944: Tradition und Transfer In: Zoran Pokrovac (szerk.) Rechtssprechung in Osteuropa: Studienzum 19. und frühen 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main, Verlag Vittorio Klostermann, 173–232. (2012); **3**) Čulo Margaletić Anica, Kajtár Edit Mediation in Family and Labour Law Conflicts In: Tímea Drinóczi, Zsombor Ercsey, Mario Vinkovic, Mirela Župan (szerk.) Contemporary Legal Challenges: EU – Hungary – Croatia. Konferencia helye, ideje: Osijek, Horvátország, 2012.02.17.–2012.02.18. Pécs, Osijek: University of Pécs, Faculty of Law, 551-572. (2012); **4**) Berke Gyula, Bankó Zoltán, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika Munkajogi kézikönyv. Budapest, SALDO, 391 (2012); **5**) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Munkajogi E-kommentár: Online kommentár az új Munka Törvénykönyvéhez. Budapest, Complex Kiadó (2012); **6**) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Kommentár a munka törvénykönyvéhez: kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez. Budapest, Complex Kiadó, 710. (KJK-kiadványok) (2012)

Bankó Zoltán

1) Berke Gyula, Bankó Zoltán, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika Munkajogi kézikönyv Budapest, SALDO, 391 (2012); **2**) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Munkajogi E-kommentár: Online kommentár az új Munka Törvénykönyvéhez. Budapest, Complex Kiadó (2012); **3**) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Kommentár a munka törvénykönyvéhez: kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez. Budapest, Complex Kiadó, 710. (2012) (KJK-kiadványok)

Berke Gyula

1) Kajtár István, Berke Gyula, Herger Csabáné, Kajtár Edit, Mázi András, Nemessányi Zoltán Rechts- und Gerichtspraxis in Ungarn 1840-1944: Tradition und Transfer, In: Zoran Pokrovac (szerk.) Rechtssprechung in Osteuropa: Studien zum 19. und frühen 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main, Verlag Vittorio Klostermann, 173–232 (2012); **2**) Berke Gyula, Bankó Zoltán, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika Munkajogi kézikönyv. Budapest, SALDO, 391 (2012); **3**) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Munkajogi E-kommentár: Online kommentár az új Munka Törvénykönyvéhez. Budapest, Complex Kiadó (2012); **4**) Bankó Zoltán, Berke Gyula, Dudás Katalin, Kajtár Edit, Kiss György, Kovács Erika: Kommentár a munka törvénykönyvéhez: Kommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez. Budapest, Complex Kiadó, 710. (2012) (KJK-kiadványok)

MTA–SZTE TURKOLÓGIAI KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Ivanics Mária, az MTA doktora
6722 Szeged, Egyetem u. 2.
telefon: (62) 544 318; fax: (62) 544 319
e-mail: res13986@helka.iif.hu; biacsim@hung.u-szeged.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A 2012-es év feladatai közé tartozott a török népek kulturális örökségének feltérképezése, és a kiadandó források kéziratának beszerzése. A kutatócsoport három tagja arra vállalkozott, hogy az ótörök nyelvű manicheus vallási szövegek közül a gyónás szövegeket feldolgozza. A vallásalapítóról, Mániról elnevezett manicheizmus a 4-10. századig a nagy vallások közé tartozott Belső Ázsiában. Dualisztikus vallás, melyben fellelhetők a keresztény, buddhista és muszlim elemek is. Írásos forrásait sokáig elveszettnek hitték, míg a 19. században nemzetközi expedíciók jóvoltából számos manicheus dokumentum került elő többek között Belső Ázsiából is. Ezek főleg iráni nyelvű források, melyek vizsgálata és publikálása jóval előrehaladottabb a nemzetközi tudományos világban az ótörök nyelvű idevonatkozó dokumentumoknál. A kutatócsoport tagjai által feldolgozott 10. századra datálható vallási szöveg a legterjedelmesebb a fellelt ótörök töredékes iratok közül. Jóllehet a manicheus vallás tanításaihoz mindezidáig magyar fordításban hozzá lehetett férni, de hiányzott a kritikai kiadás. A kutatócsoport ezért a manicheus írással készült forrást nemzetközi átírással, fordítással és magyarázó jegyzetekkel együtt kívánja kiadni. A kiadványt az egyetemi MA képzésben szeretnék elsősorban hasznosítani, de elérhető lesz a vallástudományi kutatások számára is. A munka elkészült, jelenleg várják, hogy a British Libraryből megkapjuk a kézirat másolatát, hogy ellenőrizni tudjuk az olvasatok helyességét, és remélhetőleg még ez évben megjelentethetjük a facsimilével ellátott kritikai kiadást.

A kutatócsoport egyik tagja novemberben nemzetközi fórum előtt védte meg Uppsalában a halicsi karaim biblia nyelvezetéről készült disszertációját, melyet jelenleg angol nyelvű kiadásra készít elő.

A kutatócsoport tudományos munkatársa *Iszlám és nemzetépítés a volt Szovjetunió török köztársaságaiban* címmel kézikönyvet írt, melyet mind az egyetemi oktatásban, mind a politikai közéletben haszonnal lehet majd forgatni. Megjelentetését a Balassi Kiadó vállalta magára, a Körösi Csoma Kiskönyvtár sorozat keretében.

A kutatócsoport fiatalabb tagjai egy-egy cikkel, illetve konferencia előadással kezdték meg a tudományos munkára való felkészülésüket.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A nemzetközi turkológia kutatásokat bemutató, Szegeden 2010-ben tartott tudományos konferencia előadásait tartalmazó kötetet a kutatócsoport egyik tagja szerkesztette (628 oldal). Szintén ő állította össze a repertóriumot a szélesebb olvasó közönség számára indított Török-magyar könyvtár sorozat első kötetéhez, mely a fiatalon elhunyt Mándoky Kongur Istvánnak a magyarországi kunokkal kapcsolatos összegyűjtött cikkeit tartalmazza.

A kutatócsoport számos tagja részt vállal az egyetemi oktatási tevékenységben (kurzusok, témavezetések) mind alapfokú, mind MA szinten. A kutatócsoport vezetője és kutatóprofesszora a doktori iskola hallgatóinak tart kurzusokat és ad szakmai irányítást.

A kutatócsoport történész tagja aktív szerepet vállalt műhelyszemináriumok, hazai és nemzetközi konferenciák, valamint tudományos ismeretterjesztő jellegű tevékenységek szervezésében.

A kutatócsoport egyik tagja fordításában a mai török irodalom egyik alkotását ismerhette meg az olvasóközönség a Napút hazai irodalmi-kulturális folyóirat lapjain.

b) Tudomány és társadalom

A kutatócsoport vezetője 2011-es tárgyalásainak eredményeként az Indianai Egyetem elhunyt neves altajistájának, Sinor Dénes professzornak a könyvtára megérkezett a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára Keleti Gyűjteményébe. A könyvek feldolgozását követően az ünnepélyes megnyitóhoz kapcsolódóan egy kis létszámú nemzetközi workshopot terveznek.

A kutatócsoport vezetője májusban a Mindentudás Egyeteme előadássorozat keretében Krími tatárok – egy kelet-európai muszlim nép címmel előadást tartott.

A kutatócsoport tudományos munkatársa a Külügyi Intézet külső tagjaként számos fórumon vitaesteket vezetett, és ismeretterjesztő előadásokat tartott az iszlám és a keresztény társadalmak közötti konfrontáció lehetőségéről.

A kutatócsoport egyik munkatársa az internetes kulturális magazinban, a *Fidelioban* írást közölt a törökországi dervisrendek szertartásairól.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport vezetője 2012 áprilisában tudományos tanácskozássra utazott Isztambulba, ahol az Európában, köztük Budapesten is felállítandó Yunus Emre Kulturális Intézetéről tárgyalt. Júniusban részt vett és előadást tartott az Orosz Tudományos Akadémia Baskíriai Történettudományi Intézetének konferenciáján, melyet az intézet fennállásának 80. évfordulója alkalmából rendeztek. Októberben bekapcsolódott a Szimferopolban (Krím, Ukrajna) tartott *A krími tatárok múltja, jelene és jövője* című workshop munkájába.

A kutatócsoportból hárman vettek részt és tartottak előadást az *55th Permanent International Altaistic Conference* konferencián, melynek témája a *Hierarchia az altaji népeknél* volt.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A kutatócsoport egyik fiatal munkatársa az Ifjúsági Nemzetközi Konferencia Pályázat támogatásával előadással vett részt a magas tudományos színvonalat képviselő nemzetközi altajista konferencián, melyet 2012-ben Kolozsvárott tartottak.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Danka, B: Aspect-temporal and narrative devices in the so-called 'Pagan' Oğuz-nāmā'. In: Kincses-Nagy, É. & Biacsi, M. (eds.) The Szeged Conference. Proceedings of the 15th International Conference on Turkish Linguistics held on August 20-22, 2010 in Szeged. Szeged. 221–229 (2012)
2. Dobrovits M: „A világ négy oszlopa”. Adalékok a késő ókori és kora középkori eurázsiai birodalom elképzelésekhez. A kazár kapcsolat Biborbanszületett Konstantinos magyar fejezetében. In: Czövek J.& Dyekiss V.& Szilágyi Zs. (szerk.) Világügyelő. Tanulmányok Hoppál Mihály 70. születésnapjára. Budapest, 426–430 (2012)

3. Dobrovits, M: The Sacred Ötükän Forest. Natural, Commercial, and Sacral Features of a Holy Place. In: Kellner-Heinkele, B. & Boykova E. V. & Heuer, B. (eds.) *Man and Nature in the Altaic World. Proceedings of the 49th Permanent Altaistic Conference, Berlin July 30 – August 4, 2006* Berlin, 91–98 (2012)
4. Ivanics, M.: Der Sippenbaum im Buch der Dschingis-Legende. In: Kellner-Heinkele, B. & Boykova E. V. & Heuer, B. (eds.) *Man and Nature in the Altaic World. Proceedings of the 49th Permanent International Altaistic Conference, Berlin, July 30 – August 4, 2006.* Berlin, 179–191 (2012)
5. Ivanics, M.: Die Şirin. Abstammung und Aufstieg einer Sippe in der Steppe. In: Arens, M. & Klein, D. (eds.) *The Crimean Khanate between East and West (15th–18th Century).* Wiesbaden, 27–44 (2012)
6. Ivanics, M.: Hungersnot in der Steppe. In: Heuer B. & Kellner-Heinkele B. & Schönig, C. (eds.) „Die Wunder der Schöpfung”. *Mensch und Natur in der türksprachigen Welt.* Würzburg, 251–258 (2012)
7. Olach Zs: A Halich Karaim Bible translation. Uppsala, Uppsala universitet. (doktori disszertáció)
8. Olach Zs: Numerals in Halich Karaim Bible texts. In: Kincses-Nagy É. & Biacsi, M. (eds.) *The Szeged Conference. Proceedings of the 15th International Conference on Turkish Linguistics held on August 20-22, 2010 in Szeged.* Szeged, 371–380 (2012)
9. Róna-Tas, A: A Mongolian word in Hungarian. Hungarian bóda [bōda] ‘handle of different arms’. In: Hyytiäinen, Tiina et. al. *Per Urales ad Orientem. Iter polyphonicum multilingue. Festschrift tillägnad Juha Janhunen på hans sextioårsdag den 12 februari 2012.* Helsinki, 329–331 (2012)

MTA–SZTE KÉPESSÉGFEJLŐDÉS KUTATÓCSOPORT

Kutatócsoport-vezető: Csapó Benő, az MTA doktora
Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet
6722 Szeged, Petőfi sgt. 30-34.
telefon: (62) 544 354; fax: (62) 544 354
e-mail: csapo@edpsy.u-szeged.hu
honlap: <http://www.edu.u-szeged.hu/kkcs/>

I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben

A kutatócsoport fő feladata a 2003-ban elindított iskolai longitudinális program (*Hungarian Educational Longitudinal Program – HELP*) felméréseinek kivitelezése, illetve a felvett adatok rendszerezése, elemzése és az eredmények publikálása. A programba négyévenként egy újabb, az iskolába lépő tanulókból kiválasztott országos reprezentatív minta kapcsolódik be. A tanulók fejlődését a kutatócsoport évenként felméri, és különböző háttér adatok felhasználásával tanulmányozza a fejlődést meghatározó tényezőket. A beszámolási évben három aktív minta adatainak feldolgozása folyt. A 2003-ban iskolába lépett minta esetében lehetővé vált az *Országos Kompetenciamérések* adatainak összekapcsolása a longitudinális adatbázissal, a 2007-ben iskolába lépő korosztály felmérése folytatódott az induktív gondolkodás és a matematikai gondolkodás területein, a 2011 szeptemberében belépett mintán pedig a számolási készség, a szövegértés és az induktív gondolkodás vizsgálatára került sor.

A kutatócsoport jelen pályázati ciklusban jelentős hangsúlyt fordít felméréseinek elektronikus alapra helyezésére, így a 2011-ben indított mintán az iskolák önkéntes részvétel mellett próbálhatták ki az iskolakészültséget vizsgáló DIFER teszt online platformra átdolgozott változatát. Annak érdekében, hogy a technológia-alapú mérőeszközök kihasználhassák a partneriskolák lehetőségeit, sor került az iskolák információs-kommunikációs eszközökkel való ellátottságának felmérésére is.

A kutatócsoport az év folyamán új mérőeszközt dolgozott ki, amely segítségével vizsgálható a tanulók deduktív gondolkodása, illetve több területen – olvasás, induktív gondolkodás, kombinatív gondolkodás, természettudományos tudás – kezdte meg a már meglévő tesztek átdolgozását és/vagy elektronikus alapra helyezését, ezek a következő években kerülnek a program keretében felhasználásra.

A kutatócsoport publikálási tevékenysége kiterjedt a 2003 óta keletkezett adatok elemzésére, továbbá a longitudinális program súlypontját képező szövegértés, matematika és természettudományos műveltség területeken a méréseket alapjául szolgáló tudáskonceptiók és tartalmi keretek továbbfejlesztésére.

II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Az iskolai longitudinális vizsgálat 2003-tól gyűjtött adatai lehetővé teszik a közoktatás teljes szakaszának, a fejlődés stabilitásának, és az elmúlt 10 évben a társadalomban és az oktatásban végbement változások hatásának elemzését. A partneriskolákkal való kapcsolattartást elektronikus alapokra került, és így még gördülékennyé vált. Nőtt az igény az eredmények felhasználása, a mindennapi iskolai oktatásban való alkalmazása iránt.

A kutatócsoport 2012-ben felhasználva a mérések tapasztalatait, szem előtt tartva a megváltozott elvárásokat és felhasználva a legújabb kutatási eredményeket átdolgozta mérőeszközeit, megkezdte az online tesztek fejlesztését. 2013-ban a 2. évfolyamos tanulók körében a méréseket online adatfelvétellel szervezik meg.

b) Tudomány és társadalom

A kutatócsoport tagjai plenáris előadások keretében, meghívott előadóként számos hazai és nemzetközi fórumon hívták fel a figyelmet a Szegedi Iskolai Longitudinális Program keretében vizsgált műveltségterületek mérésének és a pedagógiai értékelés új lehetőségeinek fontosságára.

A kutatócsoport tagjai előadást tartottak többek között a *Szlovákiai Magyar Pedagógusok XVIII. Országos Találkozóján*, Rozsnyón (2012. március 24.); a *VII. Országos Interaktív Tábla Konferencián*, Budapesten (2012. augusztus 31.); a szabadkai *Tanügyi Konferencián* (2012. március 29.); a *Skolen I Digital Utvikling* konferencián Oszlóban (2012. november 14.); az *International Conference on Science Education*-on Helsinkiben (2012. május 30.). A fórumokon lehetőségük volt bemutatni a kutatócsoport eredményeit, a mérési-értékelési folyamatok szerepét a közoktatás fejlesztésében, és az elektronikus tesztelésben rejlő előnyöket a papír alapú mérésekkel szemben.

A kutatócsoport longitudinális programjával hozzájárul számos, a hazai társadalmat foglalkoztató oktatáspolitikai kérdés megválaszolásához. Többek között lehetőséget biztosít a magyar tanulók olvasás-szövegértés eredményének vizsgálatához 10 év távlatában. A program keretében vizsgálható a tanulók különböző szövegformákon nyújtott teljesítménye és az azokat befolyásoló tényezők. A program keretében gyűjtött adatok rámutatnak arra is, hogy a tanulók tesztekkel mért tudása és az iskolai osztályzatok között csak közepes az összefüggés. A hazai közoktatás kezdő szakaszában használatos DIFER fejlettségvizsgáló rendszer iskolai teljesítményeket előrejelző erejének vizsgálatával rá lehet mutatni az oktatási rendszer gyenge kiegyenlítő hatására, a sikeres iskolakezdés jelentőségére.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2012-ben

A kutatócsoport egy munkatársa tagja az EU FP7 keretprogram támogatásával indult *PRIMAS (Promoting Inquiry in Mathematics and Science Education)* program nemzeti konzultációs paneljének. A projekt kutatási és disszeminációs irányultságú, célja az oktatás megújulásának elősegítése, a kutatásalapú tanulás-tanítás meghonosítása a hazai matematika és természettudományos oktatásban.

A kutatócsoport munkatársai szakmai megvalósítóként részt vesznek a 12 európai ország 13 partnerszervezete összefogásával alakult *SAILS (Strategies for Assessment of Inquiry Learning in Science)* programban. A projekt célja a kutatás-alapú természettudomány-tanulás értékelési módszereinek kidolgozása, a tapasztalatok megosztása.

A kutatócsoport munkatársai szervezték 2012-ben a *10. Pedagógiai Értékelési Konferenciát*. A konferencia két nyelven (magyar és angol) folyt neves külföldi előadókkal. A konferencia céljai kibővültek, az eredmények gyakorlati szakemberekhez, pedagógusokhoz való eljuttatása mellett a hazai és külföldi kutató műhelyek munkatársainak párbeszédére is sor került. Negyedik alkalommal került megszervezésre a kutatócsoport közreműködésével a

Szeged Workshop on Educational Evaluation címmel indított műhelykonferencia, mintegy 30 európai kutató részvételével. A workshop célja az online értékelés fejlesztésén dolgozó kutatók tapasztalatainak kicserélése, együttműködés kialakítása volt.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

A kutatócsoport tagjai közreműködnek a *Diagnosztikus mérések fejlesztése* című TÁMOP pályázat 2. fázisának megvalósításában. A projekt keretében sor kerül a három nagy műveltségterület diagnosztikus méréshez készült tartalmi keretek felülvizsgálatára és részletesebb kifejtésére. A longitudinális program eredményei beépülnek ebbe a fejlesztő munkába. A projekt fő célja a számítógép alapú tesztelés megalapozása. Az online feladatbank fejlesztése a longitudinális programban is lehetővé teszi az elektronikus tesztelésre való áttérést. A kutatócsoport tagjai e munkában gyűjtött tapasztalataikat felhasználva továbbfejlesztik a longitudinális program mérőeszközeit.

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Csapó, B., Ainley, J., Bennett, R., Latour, T. és Law, N.: Technological issues of computer-based assessment of 21st century skills. In: McGaw, B. és Griffin, P. (ed.): *Assessment and teaching of 21st century skills*. New York, Springer, 143–230. (2012)
2. Csapó, B.: Developing a framework for diagnostic assessment of early science. In: Bernholt, S., Neumann, K. és Nentwig, P. (ed.): *Making it tangible – Learning outcomes in science education*. Münster, Waxmann, 55–78. (2012)
3. Csapó, B., Lőrincz, A. és Molnár Gy.: Innovative assessment technologies in educational games designed for young students. In: Ifenthaler, D., Eseryel, D. és Ge, X. (ed.): *Assessment in game-based learning. Foundations, innovations, and perspectives*. New York, Springer, 235–254 (2012)
4. Csapó, B. és Csépe, V. (ed.): *Framework for diagnostic assessment of reading*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 312 (2012)
5. Csapó, B. és Szabó, G. (ed.): *Framework for diagnostic assessment of science*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 314 (2012)
6. B. Németh, M. & Korom, E.: Science Literacy and the Application of Scientific Knowledge. In: Csapó, B. & Szabó, G. (ed.): *Framework for diagnostic assessment of science*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 55–87 (2012)
7. Korom, E., B. Németh, M., Nagy L., Csapó, B.: Diagnostic assessment frameworks for science: Theoretical background and practical issues. In: Csapó, B. & Szabó, G. (ed.): *Framework for diagnostic assessment of science*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 151–177 (2012)

**AZ MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁMOGATOTT KUTATÓCSOPORTOK
FŐBB MUTATÓI ÉS PÉNZÜGYI ADATAI 2012-BEN**

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	7,5	Ebből kutató ² :	7,0
PhD, kandidátus:	4	MTA doktora:	0
Rendes tag és levelező tag:			0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			1

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :	29
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :	27
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:	9
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	5
idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	10
idegen nyelven:	3
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0
idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	48	Összes független hivatkozások száma:	47
--	----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	4	hazain:	5
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	1
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	2

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	5
Témavezetések száma: TDK munka:	0
Diplomamunka (BSc):	0
Diplomamunka (MSc):	0
PhD:	0

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	24 200	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel: 8 900 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	7900	E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	0	E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :	1000	E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	0	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :	0	E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–DE Közzolgálatási Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	2,5	Ebből kutató ² :	2,0
PhD, kandidátus:	0	MTA doktora:	1
		Rendes tag és levelező tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			2

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :	3
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :	3
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:	3
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0
idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0
idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	0	Összes független hivatkozások száma:	0
--	---	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 1	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	1	hazain:	6
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	1	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	1
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	5		
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	47
Diplomamunka (MSc):	20	PhD:	4

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	22 200	E Ft	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel:	4 000 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:			1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:			4000 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :			0 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :			0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–DE Néprajzi Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	3,75	Ebből kutató ² :	3,75
PhD, kandidátus:	1	MTA doktora: 1	Rendes tag és levelező tag: 2
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			0

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :		22
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :		18
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:		11
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:		0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:		0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	1	idegen nyelven: 0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0	idegen nyelven: 0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	7	idegen nyelven: 0
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	1	idegen nyelven: 1
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven: 0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	10	Összes független hivatkozások száma:	10
--	----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	14	hazai:	15
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	5	kulturális rendezvények ¹⁴ :	2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	3	hazai:	20
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	1	hazai:	10

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :		6
Témavezetések száma: TDK munka:	4	Diplomamunka (BSc): 12
Diplomamunka (MSc):	9	PhD: 3

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		15 000 E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel: 7 600 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		4700 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		2
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		2900 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	6,0	Ebből kutató ² :	5,0
PhD, kandidátus:	2	MTA doktora: 0	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			0

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			10
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			10
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			1
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			2
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0	idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	0	idegen nyelven:	6
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	19	Összes független hivatkozások száma:	18
--	----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	10	hazain:	2
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	1	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	0
Diplomamunka (MSc):	14	PhD:	7

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		21 800 E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	1	Teljes saját bevétel: 9 000 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		5000 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		2000 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		2000 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlaglétszám ¹ :	3,0	Ebből kutató ² :	3,0
PhD, kandidátus:	1	MTA doktora:	0
		Rendes tag és levelező tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			0

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :	30
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :	27
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:	4
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:	1
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:	3
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	1
idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	14
idegen nyelven:	1
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	2
idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0
idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	0	Összes független hivatkozások száma:	0
--	---	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	11	hazain:	18
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	1
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	5	hazai:	8
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	7	hazai:	1

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	3
Témavezetések száma: TDK munka:	1
Diplomamunka (BSc):	7
Diplomamunka (MSc):	3
PhD:	8

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	13 200	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel:
		3 912 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		5
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	3300	E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	0	E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		2
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :	612	E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	0	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :	0	E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–ELTE–DE Hálózati Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlaglétszám ¹ :	5,0	Ebből kutató ² :	5,0
PhD, kandidátus:	2	MTA doktora: 0	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			1

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			28
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			26
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			16
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			2
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	4	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0	idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	5	idegen nyelven:	1
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	0	Összes független hivatkozások száma:	0
--	---	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	4	hazai:	15
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	11
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	3	hazai:	1
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	2	hazai:	4

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
Témavezetések száma: TDK munka:	1	Diplomamunka (BSc):	2
Diplomamunka (MSc):	3	PhD:	13

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		18 000 E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	1	Teljes saját bevétel: 0 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		0 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–ELTE–PPKE Ókortudományi Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	6,5	Ebből kutató ² :	4,5
PhD, kandidátus:	2	MTA doktora: 0	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			1

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			7
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			7
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			1
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			6
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0	idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	20	Összes független hivatkozások száma:	20
--	----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	3	hazai:	4
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	2

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			5
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	0
Diplomamunka (MSc):	2	PhD:	2

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		23 500 E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel: 0 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		0 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–HIM–SZTE–MOL Magyar Medievalisztikai Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	8,5	Ebből kutató ² :	8,0
PhD, kandidátus:	4	MTA doktora: 0	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			2

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :			9
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :			9
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:			3
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:			0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:			1
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0	idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	4	idegen nyelven:	0
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0	idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	160	Összes független hivatkozások száma:	137
--	-----	--------------------------------------	-----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	7	hazain:	5
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	1
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	1

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc):	0
Diplomamunka (MSc):	0	PhD:	2

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		31 600 E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel: 600 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		600 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		0 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–OSZK Res libraria Hungariae Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	5,0	Ebből kutató ² :	4,0
PhD, kandidátus:	3	MTA doktora: 0	Rendes tag és levelező tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			0

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :		12
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :		10
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:		3
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:		0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:		0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0	idegen nyelven: 0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0	idegen nyelven: 0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	6	idegen nyelven: 1
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0	idegen nyelven: 1
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven: 0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	22	Összes független hivatkozások száma:	20
--	----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	7	hazain:	10
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			1
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	3	hazai:	5
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	3

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :		1
Témavezetések száma: TDK munka:	0	Diplomamunka (BSc): 0
Diplomamunka (MSc):	0	PhD: 2

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	22 600	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel: 3 000 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		1
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	3000	E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	0	E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :	0	E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:	0	E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :	0	E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–PE Regionális Innovációs és Fejlődéstani Hálózati Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	4,5	Ebből kutató ² :	3,5
PhD, kandidátus:	2	MTA doktora:	0
		Rendes tag és levelező tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			1

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :	4
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :	4
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:	1
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:	1
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	1
idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0
idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	0	Összes független hivatkozások száma:	0
--	---	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 1	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	3	hazain:	6
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	1
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	3	hazai:	5
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	1	hazai:	5

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	4
Témavezetések száma: TDK munka:	0
Diplomamunka (BSc):	1
Diplomamunka (MSc):	0
PhD:	6

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	21 300	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel:
		8 400 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		3
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		5500 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		2
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		2900 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–PPKE Magyar Nyelvtechnológiai Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlaglétszám ¹ :	7,24	Ebből kutató ² :	3,74
PhD, kandidátus:	1	MTA doktora:	0
		Rendes tag és levelező tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			2

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :	2
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :	2
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:	0
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0
idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	1
idegen nyelven:	0
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0
idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	0	Összes független hivatkozások száma:	0
--	---	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	0	hazain:	0
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0

6. A HAZAI FELŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	0
Témavezetések száma: TDK munka:	0
Diplomamunka (BSc):	0
Diplomamunka (MSc):	0
	PhD: 0

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	23 700	E Ft	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel:	0 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :			0 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:			0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :			0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–PTE Összehasonlító és Európai Foglalkozáspolitikai és Munkajogi Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlagléttség ¹ :	2,6	Ebből kutató ² :	2,6
PhD, kandidátus:	3	MTA doktora:	0
		Rendes tag és levelező tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			0

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :	10
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :	10
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:	3
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	3
idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	1
idegen nyelven:	2
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0
idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	0	Összes független hivatkozások száma:	0
--	---	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	0	hazain:	0
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	0
Témavezetések száma: TDK munka:	0
Diplomamunka (BSc):	0
Diplomamunka (MSc):	0
	PhD: 0

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	20 800	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel:
		0 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		0 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–SZTE Turkológiai Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlaglétszám ¹ :	6,12	Ebből kutató ² :	3,12
PhD, kandidátus:	1	MTA doktora:	0
		Rendes tag és levelező tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			2

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :	13
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :	11
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:	0
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:	1
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:	0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0
idegen nyelven:	0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	0
idegen nyelven:	0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	1
idegen nyelven:	4
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	0
idegen nyelven:	1
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0
idegen nyelven:	0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	3	Összes független hivatkozások száma:	3
--	---	--------------------------------------	---

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 1	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	13	hazain:	7
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	3	kulturális rendezvények ¹⁴ :	3
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	1	hazai:	4
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0

6. A HAZAI FELŐOKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	3
Témavezetések száma: TDK munka:	0
Diplomamunka (BSc):	3
Diplomamunka (MSc):	2
PhD:	1

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :	20 900	E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel:
		0 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		0 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

Főbb mutatók 2012-ben

MTA–SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

1. LÉTSZÁMADATOK

Átlaglétszám ¹ :	3,0	Ebből kutató ² :	3,0
PhD, kandidátus:	1	MTA doktora: 0	Rendes tag és levelező tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma ⁴ :			1

2. PUBLIKÁCIÓK

Az év folyamán megjelent összes (tud, okt. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁵ :		24
Az év folyamán megjelent teljes tudományos publikáció száma ⁶ :		18
Tanulmány, cikk tudományos folyóiratban magyarul:		2
hazai tudományos folyóiratban idegen nyelven:		0
külföldi tudományos folyóiratban idegen nyelven:		0
mindezekből recenzió, kritika magyarul:	0	idegen nyelven: 0
Megjelent könyv/monográfia, atlasz magyarul:	1	idegen nyelven: 0
könyvrész, könyvfejezet, térkép magyarul:	7	idegen nyelven: 8
Könyv szerkesztése ⁷ magyarul:	3	idegen nyelven: 3
Folyóirat, vagy sorozatszerkesztés magyarul:	0	idegen nyelven: 0

3. IDÉZETTSÉGI MUTATÓK (2011)

Összes hivatkozás száma ⁸ :	99	Összes független hivatkozások száma:	97
--	----	--------------------------------------	----

4. TUDOMÁNYOS FOKOZAT, ILL. CÍM MEGSZERZÉSE 2012-BEN

Tud. fokozat megszerzése ⁹ :	PhD: 0	MTA doktora:	0
---	--------	--------------	---

5. RÉSZVÉTEL A TUDOMÁNYOS KÖZÉLETBEN

Tud. előadások száma nemzetközi rendezvényen ¹⁰ :	9	hazain:	28
Nyilvános esemény megrendezése ¹³ :	0	kulturális rendezvények ¹⁴ :	0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			6
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	1
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	6	hazai:	1

6. A HAZAI FELSOÓKTATÁSBAN VÉGZETT TEVÉKENYSÉG

Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :		3
Témavezetések száma: TDK munka:	1	Diplomamunka (BSc): 2
Diplomamunka (MSc):	11	PhD: 1

7. PÉNZÜGYI ADATOK

Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹³ :		13 800 E Ft
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁴ :	0	Teljes saját bevétel: 186 400 E Ft
Az év folyamán művelt OTKA pályázati témák száma:		3
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		8400 E Ft
Az év folyamán az Innovációs Alapból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
Az év folyamán az összes uniós forrásból támogatott témák száma:		3
A tárgyévre vonatkozó bevétel ¹⁵ :		178 000 E Ft
Az év folyamán egyéb külföldi forrásból támogatott témák száma:		0
A tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 E Ft
A tárgyévre vonatkozó vállalkozási és nem kutatási bevétel ¹⁶ :		0 E Ft

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI LENDÜLET-KUTATÓCSOPORTOK

A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Több évnyi munka után elkészült a rekurzív mag implementációja nonkooperatív játékokra definiált megfelelő egyensúlyi konfigurációk által. Kiterjesztették a rekurzív magot olyan játékokra, ahol egy játékos, vagy játékoscsoport értékét nem csak a csoport tagjai vagy a játékosok partíciója, hanem még a játékosok között meglévő kapcsolatrendszer is befolyásolja. Nyitott kérdés még, hogy erre a megoldásra általánosíthatók-e a rekurzív mag tulajdonságai, illetve jelenleg vizsgálják a megoldás alkalmazhatóságát, amire kitűnő példa a villamos hálózatok üzemeltetése, ha megadjuk a lehetőséget a hálózat bővítésére, vagy egyes vezetékek felszámolására, ha ez a felek érdekében áll.

Ugyanez az alkalmazás motiválta az olyan hálózati játékok vizsgálatát, ahol az externáliák mellett bizonytalansággal is számolnunk kell, mely tükrözi például az egyes vezetékek meghibásodásának vagy egy útszakaszon a baleset kockázatát. A koalíciókat létrehozó feleknek olyan megállapodásokat kell kötniük, melyek a különböző világhelyzetekben is megállják a helyüket.

Új alkalmazásként vizsgálták a pénzügyi kockázatok elosztását, ha a likviditás kérdését is figyelembe vesszük, a forgalomirányítási probléma, illetve a villamos-hálózatok üzemeltetését, ha a termelők árazását is figyelembe vesszük.

A szobatárs-probléma kifizetéses változatát vizsgálva, arra a kérdésre kerestek választ, hogy egy tetszőleges párosításból kiindulva, elérhető-e egy stabil párosítás. Ezzel sikerült igazolni, hogy a párosítási játék magja, ha nem üres, akkor lineáris számú lépésben elérhető. Azonban, ha a játék magja üres, akkor a minimális számú blokkoló párt tartalmazó megoldás megtalálásának problémája NP-nehéz.

A hálózati problémák egyik lehetséges megoldása az érték, jellemzően a Shapley-érték alapú megközelítés. A Shapley-érték nagyon természetes megoldás, azonban kérdés, hogy nem találunk-e más, hasonlóan természetes megoldást. A kérdést az úgynevezett axiomatikus megközelítéssel dönthetjük el, melynek során alapvető tulajdonságokat rögzítünk, és igazoljuk, hogy a tulajdonságok pontosan egy megoldásra teljesülnek. A megközelítés nehézsége, hogy a játékok különböző halmazain más és más axiómákra lehet szükség: ami az egyik helyen működött, annak egy más halmazon nem egyértelmű a megoldása, vagy éppen nincs is megoldása. A Shapley-érték axiomatizálását két hálózatos játékcsoporton vizsgálták: a legrövidebb-út és az öntözési játékokon.

Az új magyar választási törvény szigorúan szabályozza a választókörzetek megyék közti kiosztásának problémáját. A látszólag egyszerű probléma közel sem nyilvánvaló, és széleskörű irodalommal rendelkezik. A magyar törvény az Európai Unió Velencei Bizottságának ajánlását követi szinte szó szerint, azonban az ajánlás – jóllehet nagyon kézenfekvő –, a szakirodalomban tárgyalt egyik kiosztási elvet sem követi. Precíz matematikai háttérrel adták a VB elvének, vizsgálták ennek tulajdonságait. Megjelent

cikkükben elsősorban a magyarországi vonatkozásokat taglalták, jelenleg ennek általánosabb elvi és gyakorlati következményeit kutatják.

A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Balog Dóra, Bátyi Tamás László, Csóka Péter, Pintér Miklós, Pénzügyi hálózatok modellezése Jackson és Watts (2002) nyomán In: Solymosi T, Temesi J (szerk.) Egyensúly és optimum: Tanulmányok Forgó Ferenc 70. születésnapjára. Budapest: Aula Kiadó, 2012. pp. 151-168. (ISBN:978-963-339-018-4)
2. Biró P., Norman G. Analysis of Stochastic Matching Markets. International Journal of Game Theory. Megjelenés alatt. <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00182-012-0352-8>
3. Biró P., Klijn, F. *Matching with Couples: a Multidisciplinary Survey*. International Game Theory Review Megjelenés alatt
4. Biró P., Walter Kern and Daniel Paulusma. “Computing solutions for matching games”, International Journal of Game Theory 41(1), 75-90 (2012).
5. Biró P., Manlove, D.F., McDermid, E.J. “Almost stable” matchings in the Roommates problem with bounded preference lists. Theoretical Computer Science, 432: pp. 10–20. (2012) <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304397512000588>
6. Biró P., Kóczy Á.L., Sziklai B. *Választóközvetek igazságosan?* Közgazdasági Szemle, LIX Évf., 2012/11: 1165–1186. (2012) <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1343>
7. Fleiner T, Sziklai B: The nucleolus of the bankruptcy problem by hydraulic rationing International Game Theory Review, Vol. 14, No. 1. 2012.
8. Habis H, P. Jean Jacques Herings. Stochastic bankruptcy games. International Journal of Game Theory October 2012 Link: <http://dx.doi.org/10.1007/s00182-012-0350-x>
9. Kóczy ÁL. Beyond Lisbon: demographic trends and voting power in the European Union Council of Ministers. Mathematical Social Sciences 63:(2) pp. 152-158. (2012) IF: 0.429*
10. Kóczy ÁL, Nichifor A. The Intellectual Influence of Economic Journals: Quality versus Quantity. Economic Theory. Megjelenés alatt <http://www.springerlink.com/content/46043006j6r5l238/>
11. Lange F, Kóczy ÁL. Power indices expressed in terms of minimal winning coalitions. Social Choice And Welfare. Megjelenés alatt. <http://www.springerlink.com/content/4x72w55185r82675/>
12. Pintér Miklós, Radányi Anna. The Shapley value for shortest path games – a non graph based approach. Central European Journal of Operations Research, 2012, DOI: 10.1007/s10100-012-0272-5 <http://www.springerlink.com/content/dm0276335mw7612p/abstract/>
13. Sziklai Balázs: On the symmetry of finite pseudorandom binary sequences, Uniform Distribution Theory vol 6. no. 2. 2011 p. 143–156.

MTA–NYTI LENDÜLET KVANTORHATÓKÖR KUTATÓCSOPORT

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET

1068 Budapest, Benczúr u. 33.

telefon: (1) 321 4830; e-mail: suranyi@nytud.hu

Kutatócsoport-vezető: Surányi Balázs

A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

Nyelvészeti alapvetés, hogy az emberi nyelvek nem „logikusak” abban az értelemben, amelyben a logika nyelve annak mondható. Mindenekelőtt: az emberi nyelvek mondatai igen gyakran többértelműek. A mondatok többértelműségének egyik válfaja épp a klasszikus logikában központi szerepet játszó, mennyiségi viszonyt jelölő, számnév típusú elemeknek (ún. kvantoroknak, pl. *minden*, *néhány*, *kevés*) köszönhető, annak dacára, hogy maguknak a kvantort tartalmazó mondatrészeknek a jelentése önmagában egyértelmű. Ezek a különböző mondatjelentések a „logika nyelvén” más-más mondatokkal fejezhető ki, melyek abban térnek el, hogy egy-egy kvantor a logikai fordításban hol szerepel, és ennek megfelelően a mondat mely részére terjed ki az értelmezésbeli hatása (pontosabban: logikai hatóköre).

A kutatócsoport elméleti-modellező és kísérletes eszközöket alkalmazó kutatási projektje a kvantorhatókör értelmezésének nyelvi kifejezésében részt vevő nyelvi és nyelvfeldolgozást támogató alrendszerek munkamegosztásának feltérképezését célozza, a magyar nyelv adatai alapján. A jelenségkörnek a magyar nyelv példáján való tanulmányozása azért is ígéretes, mert a magyar egyszerre mutat érzékenységet és érzéketlenséget a hatókör tekintetében a szórendre. Míg az ige előtti mezőben a szórend erősen befolyásolja az elemek egymáshoz képesti hatókörét, sőt, egyes kvantortípusok egymástól eltérő szórendi helyzetekben képesek csak megjelenni, az ige mögötti mezőben a szórendnek egyáltalán nincs meghatározó hatása.

Abból a megfigyelésből kiindulva, hogy a kvantorkifejezések hatókör-értelmezését, szórendi és intonációs tulajdonságait alapvetően befolyásolja az információszerkesztés tekintetében „fő hír”-nek is nevezhető, és a kvantorkifejezések által is betölthető (sőt: időnként kötelezően betöltendő), ún. fókusz-szerep, az első kutatási évben az információszerkesztés, a szűk értelemben vett (elméleti) grammatika, valamint a prozódia kölcsönhatásait vizsgálták e szerep vonatkozásában.

Fonetikai kísérleteik alapján elmondható, hogy a fókusz prozódiaját a magyarban is kötelező hangsúlyosság jellemzi, annak ellenére, hogy ennek a hangsúlynak az akusztikai kifejeződésében lényeges eltérések találhatók az egyes beszélők között. Kimutatták továbbá, hogy a fókuszhoz választhatóan társítható nyílt szembeállítás (explicit kontraszt) jelentésmozzanatát a dallammenet fejezi ki.

Eddigi, egyes korábbi elméleteknek ellentmondó eredményeik szerint a fókusz hangsúlyosságának a nyelvekben általánosan tapasztalt intonációs *prozódiai* kívánalma csak periferikus szerepet játszik a fókusz mondat szerkezeti helyének alakításában, melyre elsődleges hatása valójában a fókusz *értelmezésének* van. A fókuszok különböző típusainak értelmezésében „logikai” (szemantikai) és „kommunikatív” (pragmatikai) tényezők egyszerre játszanak egymást kiegészítő, egymással versengő szerepet.

Az első évben felnőttekkel végzett, több különböző módszert alkalmazó pszicholingvisztikai kísérletsorozat eredményei azt mutatják, hogy a szórendileg jelölt, a magyarban az ige előtt

megjelenő fókusz jelentésének kimerítő-kizáró jellege – melyre az ilyen típusú fókuszként szereplő számneves és más kvantorkifejezések értelmezése is támaszkodik – a kommunikatív (pragmatikai) következtetési rendszerben betöltött szerepének köszönhető, nem pedig logikai jelentésének, és ebben a tekintetben hasonlít a szórendileg nem jelölt fókuszhoz. Egy a felnőttek számára a pragmatikai kontextustól és a kifejezés fókusz szerepétől függően „pontosan n” és/vagy „legalább n” értelmezéssel rendelkező *két alma* típusú számneves kifejezésekre épülő, nagycsoportos óvodáskorú gyerekekkel végzett további kísérletüknek a felnőttekétől jelentősen eltérő eredményei is megerősítik ezt a következtetést.

A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Surányi, Balázs. In press. Interface configurations: Identificational focus and the flexibility of syntax. Ad Neeleman and Ivona Kucerova (eds.) *Information Structure: Contrasts and Positions*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
2. Mády, Katalin. 2012. Deaccentuation in Hungarian, and its logical background. Proceedings of the 6th International Conference on Speech Prosody, 4 oldal. Shanghai: Tongji University Press.
3. Mády, Katalin. 2012. A fókusz prozódiai jelölése felolvasásban és spontán beszédben. in Gósy, Mária (szerk.). *Beszéd, adatbázis, kutatások*. Budapest: Akadémiai Kiadó. (17 o.).
4. Surányi, Balázs. 2012. Interface configurations: Identificational focus and the flexibility of syntax. Ad Neeleman and Ivona Kucerova (eds.) *Information Structure: Contrasts and Positions*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 87-101.
5. Surányi, Balázs. 2012. Syntax–Prosody Mapping, Topic–Comment Structure and Stress–Focus Correspondence in Hungarian. Gorka Elordieta Alcibar and Pilar Prieto (eds.) *Prosody and Meaning*. Berlin: Mouton/de Gruyter (first author, co-authors: Shinichiro Ishihara and Fabian Schubö). 35-72.